ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రకాశితము—సంఖ్య—౨౨

శ్రీరస్తు.

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

ప్రథమ

(ద్వితీయభాగము)

అహోబలపతి.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రకాశితము—సంఖ్య ౨౦.

శ్రీరస్తు.

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

—ప్రథమభాగము—

అహోబలపండితప్రణీతము.

పరిషత్పత్రికనుండి పునర్ముద్రితము.

కాకినాడ:

కాకినాడముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపఁబడి

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారిచేఁ

బ్రకటింపఁబడియెను.

౧౯౨౯.

వెల రు ౧.

శ్రీరస్తు.

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

పీఠిక.

ఈ గ్రంథము రచించిన విద్వత్కవీంద్రుఁడు ప్రభంజనకులతిలకుఁ డగు నహోబలపతి. ఈ గ్రంథము నాశ్వాసాంతగద్యముల "ఇది... ప్రభంజనవంశాబ్ధి రాకాశశాంక...అహోబలపత్యాహ్వాయ ప్రణీతంబు" అని యున్నది. మఱియు నీకవి రచించిన అహోబలపండితీయ మను కవిశిరోభూషణగ్రంథమున గద్యమందు "ప్రభంజనవంశముక్తామణినా.....అహోబలపత్యాచార్యేణ" అని యున్నది. దీనింబట్టి యింటిపేరు ప్రభంజనమువా రనియుఁ గవిపేరు అహోబలపతి యనియుఁ దేలుచున్నది. కాని, మహారాజశ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక ౧౫ వ సంపుటము ౨ వసంచికలోఁ బ్రకటించిన అహోబలపండితీయపీఠికాశ్లోకములు ౭౫ లో "వాతూలవంశేవతార భూయః" అని యు, ౭౮ లో "వాతూలవంశాగ్రణీః" అనియు నుండుటచే నీకవి యింటిపేరు "గాలివా" రని స్పష్టపడుచున్నది. ఈ విషయమై శ్రీ రామయ్య పంతులుగారు కూడ "ఇంటిపేరు గాలివారు" అనియు "కవికి మొదటిపేరు నరసరాజు" అనియు వ్రాసిరి. గ్రంథములందు, అహోబలపతి యనియే యున్నది గాని నృసింహనరసింహాదిపర్యాయపదములు కానరావు. నృసింహస్వామి యహోబలక్షేత్రాధిపతి కావున వా రట్లూహించుట సమంజసము. ఇంతియ కాక ఈకవికుటుంబమువారు గుంటూరుమండలమున వినుకొండతాలూకాలోని ముమ్మడివరగ్రామమం దున్నా రని కూడ వ్రాసియున్నారు. కావున వ్యవహారము దట్లు గాలి నరసరా జని యుండవచ్చును. ఈపుస్తకము నకుఁ గవివంశస్థులలో నొకరు ప్రతి వ్రాసినారు. చివర "స్వస్తి శ్రీవిజయాభ్యుదయ శాలివాహనశకవర్షంబులు ౧౮౨౨ అగు నేటి శార్వరినామసంవత్సర ఆషాఢ బ ౨ భృగువారం వర్కు ప్రభంజనం వెంకటసుబ్బయ్యశాస్త్రిగారి కుమారుఁడు లక్ష్మీనారాయణ వ్రాసుకున్న కాళిందీకన్యాపరిణయము" అని వ్రాసినారు. వినుకొండతాలూకా కొమ్మాలపాడుపోస్టు పిట్టబండ గ్రామమునుండి కాళిందీకన్యాపరిణయమును గూర్చి గాలి లక్ష్మీనారాయణగారు పరిషత్తున కుత్తరములు వ్రాసిరి.

కవిబంధువులు, గురువు:—

ఇంక నీకవిద్వత్కవి తలిదండ్రులను గుఱించి కాని గోత్రమును గుఱించి కాని తెలిసికొనుటకు రెండు గ్రంథములందును నాధారములు లేవు, కాని, మనకవి పోలూరి మాధవయజ్వకు మేనల్లుడును శిష్యుడు నై యున్నట్లీక్రిందిశ్లోకములవలనఁ దెలియుచున్నది.

మన్మాతుర్భ్రాతరంతం సకలగుణనిధిం మాధవం భావయామః-పీఠి. శ్లో. ౧౧
ప్రణౌమి సతతం మమ మాతులం తమ్ —శ్లో. ౧౨
ధ్యాయామి మన్మాతులమ్.
పైమాధవయజ్వయే గురువై నట్లు-
మద్గురు మాధవు నభినుతింతు, కావ్యం. ౧-౩౦
మద్గురుం దలఁతు మాన్యుని మాధవయజ్వచంద్రముఁ-కావ్యం. ౧-౩౧
మోహాంబార హృదంబుజాంతరములో ముమ్మాటికిం గొల్చెదన్
..., ... సకలశాస్త్రజ్ఞుఁ గురు న్మాధవుఁ-కావ్యం ౧ ౩౩
తం పోలూరీవంశపయోధిచంద్రం వందామహే మాధవవిద్వదింద్రమ్ ౪౨
వందేహం త మనింద్యసద్గుణగణాధారం గురుం మాధవమ్- ౪౧
శ్రీమత్పోలూరిమాధవార్యకరుణాప్రాప్తాష్టభాషాస్ఫురత్సాస్వః- ౬౯
అనువానివలనఁ దెలియుచున్నది

ఈకవికి మేనమామయు గురుఁడు నగు మాధవయజ్వ సకలశాస్త్ర పాండిత్యము కలవాఁడును, అష్టభాషాపాండిత్యము కలవాఁడు నని యీక్రింది (కా. ౧-౩౦) వాక్యములవలనఁ దెలియఁగను.

గీ. ఏమహాత్ముని దర్శింప నెసఁగు నకు, పాదకణచరజైమినివ్యాసమౌని
కపిలఫణిరాజదర్శనఘటితమోద, మతని మద్గురు మాధవు నభినుతింతు.

సీ. తర్కపాతంజలకర్కశప్రస్తరముండలంబున జిఱ్ఱుబండ లాడి
గురుభట్టవాగ్గుంభగురుతరవనములో నింబుమీఱఁగ విహారంబు చేసి
యతులసాహిత్యవిద్యాచారుదీర్ఘికలాలితప్రీతిచే నోలలాడి
కపిలసాత్యవతేయఘనతంత్రవాక్సుధాధారలఁ గోరిక లూరఁ గ్రోలి
చెలఁగుయద్రసనాభామయలఁతమాని, యతని శ్రీరామచంద్రపాదాంబుజాళి
సుజనతల్లజసన్నుతసుగుణపాళి, నభినుతించెద మాధవయజ్వమౌళి ౧-౩౨

ఈభావమే పీఠికాశ్లోకములు ౪౦-౪౯ లలోనున్నది. మఱియు నీమా

ధవయజ్వ గొప్పపండితుఁడు తనపుత్త్రుఁడు నైనదక్షిణామూర్తికంటెఁ దనయన్నె దెక్కువదయ కలవాఁడని పీఠిక ౧౫౧ శ్లోకములో నీకవి చెప్పకొనినాఁడు.

ఈకవిరచించిన గ్రంథములు:—కాళిందీకన్యాపరిణయము, అహోబాబల పండితీయమను పేరుగల కవిశిరోభూషణము నీరెండే కనఁబడుచున్నవి. ఇతర గ్రంథములు ముందేవైన బైలువడునేమో. పైగ్రంథములలోఁ గాళిందీకన్యా పరిణయములో ౧-౭లో బ్రహ్మస్తవమును, కవిశిరోభూషణములో సరస్వతీ(నకులీ) స్తవమును "సంగీత మపి సాహిత్యం సరస్వత్యాః కుచద్వయం" అను శ్లోకము నను సరించి యొకభావములో నున్నవి.

కవిపాండిత్యము:—ఈకవి తనపాండిత్యమునుగూర్చి కవిశిరోభూషణము లో నిట్లు చెప్పకొనియెను.

శ్లో. యస్మాదార్యా కవితాకందమూలవాగనుశాసనః
జాగ్రృత్యహోబలపతీ రాజతే స విచక్షణః. ౭౮

శ్రీమత్పోలూరిమాధవార్యకరుణా ప్రాప్తాష్టభాషాస్ఫురత్సారః శాస్త్రవిత్ - అని.

మఱియుఁ గవిశిరోభూషణగ్రంథాంతమున "పోలూరి మాధవయజ్వన ముజ్జ్వలకృపాకటాక్షసాదితపాండిత్యాభరణేన......అభినవనన్నయభట్టాచార్యేణాహోబలపత్యాచార్యేణ" అనియుఁ గాళిందీకన్యాపరిణయాశ్వాసాంత గద్యముల "పోలూరిమాధవయజ్వసముజ్జ్వలకృపాకటాక్షసాదితపాండిత్యాభరణ......అభినవనన్నయభట్టారకాహోబలపత్యాహ్వయ కవిమహోపాధ్యాయభట్టారక" అనియుఁ గలదు. దీనిచే నీకవి కభినవనన్నయభట్టనియుఁ, గవి మహోపాధ్యాయభట్టారకుఁ డనియు బిరుదు లున్నట్లును, అనేకశాస్త్రము లందుఁ బాండిత్య మున్నట్లును, అష్టభాషాపాండిత్య మున్నట్లును స్పష్టపడుచు న్నది. అభినవనన్నయభట్టబిరుద మీరెండుగ్రంథములలో నుండుటచే గ్రంథ రచనకుఁ బూర్వమే యీబిరుద మీతనికి వచ్చినట్లును, ఆబిరుదమే తనరెండు గ్రంథములందును వ్రాసికొనినట్లును, దోఁచును, లేదా, కవిశిరోభూషణగ్రంథా రంభమునం దైన వచ్చియుండును.

కవికాలము:—ఈకవికాల మెచ్చటను స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడియుండ లేదు. కాని, కవిశిరోభూషణమునందు "గ్రంథో హ్యప్పకవేర్మదం దిశతు నో విద్వత్కవీనాం ఘనాం"—శ్లో. ౭౨ "కాకునూర్యప్పకవినా గృహీతం— శ్లోకము ౭౧ అని పీఠికయందున్న గ్రంథమం దక్కడక్కడను, అప్పకవి నుదా

హరించుటం జేసి మనకవి యప్పకవికిఁ దరువాతివాఁ డగును. 1578 శకసంవత్సరమున అప్పకవీయము ప్రారంభింపఁబడిన ట్లుండుటచేత నతఁడు క్రీ. శ. 1657 సం॥ కుఁదర్వాతివాఁ డనవలెను.

కవిత్వము:—ఈవిద్వత్కవి కవిత్వము మంచి ధారతోను సర్వతోముఖ పాండిత్యముతోను జదువరులకానందము గల్గించుచున్నది.

కృతిపతి:—ఈకవి తనగ్రంథములను మనుష్యులకుఁ గృతి యీయక శ్రీరామచంద్రునకుఁ గృతియిచ్చెను. దీనివలన నీకవి శ్రీరామునందు మిగులభక్తిగలవాఁ డని స్పష్ట మగుచున్నది.

కవిత్వములోనివిశేషములు:—ఈతనికవిత్వములోని విశేషము లీతని కత్యధిక మగుసంస్కృతాంధ్రభాషా పాండిత్యము కల దని చాటుచున్నవి. ఇంతే కాదు. సంస్కృతాంధ్ర వ్యాకరణములందుఁ గూడ, గొప్ప ప్రజ్ఞ కల దనియు, వేదమునందుఁ దర్కమీమాంసాదిశాస్త్రములందు విశేషపాండిత్య మున్న దనియుఁ గూడఁ జెప్పుచున్నవి. మఱియు సిందలిప్రథమాశ్వాసములోని ౧౮౬ వ గద్యములో శ్రీకృష్ణరూపవర్ణన మీతని కలంకారశాస్త్రంబున ననమానపాండిత్యము కల దని నుడువుచున్నది.

ఇతరానుకరణములు:—కవి సంస్కృతాంధ్రభాషలయందుఁ బాండిత్యము కలవాఁ డగుటచే నక్కడక్కడ సంస్కృతశ్లోకభావములను నితరాంధ్రమహాకవుల భావములను గొంచెము మార్పులతోఁ దనగ్రంథమందుఁ జొన్పినాఁడు, చూడుఁడు.

శ్లో. కన్యా వరయతే రూపం మాతా విత్తం పితా శ్రుతమ్
బాంధవాః కుల మిచ్ఛన్తి మృష్టాన్న మితరేజనాః- అనుదానికి-

ఉ. తల్లి ధనాఢ్యు నశ్రుతిసి దండ్రియు బంధులు సత్కులీనుఁగా
నెల్లరు నోదనప్రదుని నెన్నఁగఁ గన్నియ రూపవంతుఁగా
నెల్లెడఁ గోరు సిన్నియును నేర్పెఱిఁ గల్గినకృష్ణుఁ గూర్పలేరు... ౨ ౮౦

శ్లో. పితా రక్షతి కౌమారే భర్తా రక్షతి యౌవనే
పుత్రో రక్షతి వార్ధక్యే న స్త్రీ స్వాతంత్ర్య మర్హతి-అనుదానికి

గీ. బాల్యమున మాతృపితరులుఁ బ్రాయమునను
మగఁడు ముదిమిని దనయుండు మగువ కరయ
నధిపు లగుదురు తదధీన లగుటఁ గాన
మానవతులకుఁ దమయిచ్ఛ చులయఁ జనదు. ౨-౯౬

"కస్తూరీతిలకం లలాటఫలకే" అను సుప్రసిద్ధశ్లోకమునకుఁ జక్కని తెనుఁగు-

సీ. మృదులఫాలమునందు మృగమదంబు ధరించి యొప్పునఁజారురత్నమ్ముఁబూని
నాసికాగ్రమునందు నవ్యమౌక్తిక మూని కరముల రత్నకంకణము లూని
కరతలంబున వేణుకాండంబు ధరియించి నెమ్మేన హరిచందనమ్ముఁ దాల్చి
కంఠదేశమున ముక్తాస్రజంబులు గూర్చి రాణించుపీతాంబరంబు గట్టి
కొంతతడవు సుఖింపదు కోమలాంగి, యాత్మనాయకకమలాసహాయ వేష
సముచితాలంక్రియాన్యస్తసఖులఁ గొనుచు... ౨౯౬

మహాకవులపోకడలు, పోలికలు:—

సీ. నవనవసృష్టివైభవహేమగర్భమై సత్యలోకంబులో సరసమూడు
నార్యాంగనామనోహరనీలకంఠమై కైలాసనగరి శైఖరి వహించు
సంతతశ్రీనివాసస్ఫూర్త్యుదారమై వైకుంఠపురముతో వన్నెకెక్కు-
సుకుచీరాలంకారసుమనోనివాసమై సురరాజునిలయంబుసొంపుఁ గాంచు
సరససౌభాగ్యవిభవభాస్వద్విభూతు, లన్నియునుగూడి వర్ధిల్ల నమరి యుండు
సతతసేవాగతాష్టదిక్స్వామిపాలి, కాపురంబైన యలద్వారకాపురంబు.

కుమారధూర్జటి, ఇందుమతీపరిణయములోని ౧-౧౮౧

సీ...గీ. జగతి వైకుంఠకైలాససత్యలోక, దిగ్వరపురాధిరాజమందిరనిభప్ర
భావభాసితమగుచు సంపదలఁబొదలు, నఖిలవిద్యాకరం బయోధ్యాపురంబు.

సీ. కేళీరతకుమారికాళీకృతవిలాసపాళీరుచిరకుంజభాసురములు
సంగీకృతస్వానసంగీతమత్తసారంగీయుతసరోవిరాజితములు
నానామణిప్రభానూనాభ్రమణిపదాధీనామితాద్రిసమ్మాసితములు
గంగానదీకీర్తిభంగానుగతమహాభంగాపగావళీసంగతములు
సురుచిరామరభూరుహసుమవిరచిత, గర్భితవిరాగసురసతీకరపయోజ
లగ్నశాఖమహీరుహాగ్రగసుమములు, కవిఁ జెలువొందునచటి లీలావనములు.

కాళిం-౧.౧౦౦

సీ. లలనాజనాపాంగవలనావసదనంగతులనాభికాభంగదోఃప్రసంగ
మలసానిలవిలోలదళసానవరసాలఫలసాదరశుకాలపనవిశాల
మలినీగరుదనీకమలినీకృతధునీకమలినీసుఖితకోకకులవధూక
మతికాంతసలతాంతలతికాంతరనితాంతరతికాంతరణతాంతసుతనుకాంత
మకృతకామోదకురవకావికలవకుల, ముకులసకలవనాంతప్రమోదచలిత

కలితకలకంఠకులకంఠకాకలీవి, భాసురము వొల్చు మధుమాసవాసరంబు.
వసుచరిత్రము ౧-౧౩౬

ఇటువంటివిచాలఁగలవు.

ఇందున్న వేదసంప్రదాయము:—

(1) మోహాంధకార హృదంబుజాంతరములో......

"సాహిత్రీరమ్యతాసతా" మితివచస్సంపాదితశ్రీయుతుఁడ... ౧ ౩౨

(2) సీ...శ్రౌతవాక్యన నహఃకేతుము ఖ్య, భేదకముల నుపపదించు సూర్యునిఁ
జంద్రముఃపద మని చదువులేచె. ౩-౫౭

వేదాంతసంప్రదాయము :— ౩- ౨౧

సీ. నే ననిర్వచనీయనిజరూప ముగు చనాదిత మెలంగుచుఁ దత్త్వధీ నడంచి
వెలయు నవిద్యనై మెలఁగెద నుచ్ఛబలతఁ గాంచిమే యాత్మ బ్రహ్మముయ్యే
నటుగాన నాయందు నమరు కారణలక్షణం బతివ్యాప్తి దుష్టంబు గాదు
బ్రహ్మవిద్య యటంద్రు బలవత్ప్రమాణంబు మఱి గుహాశయత బ్రహ్మంబు నేన
యఖిలమునునాదురూపంబుననుసరించి,నిలుచునో లేదో చూడుఁడీనిఖిలజనము
లనెడి నైఖరి రోదసులాక్రమించి, యంధతమసంబువరఁగెభయంబు వెరుఁగ.

పరతత్త్వసాధనము:— ౧- ౨౭౯

సీ. తత్స్వరూపావాప్తి దనరు జ్ఞానంబున జ్ఞానంబు భక్తిచే సంభవించు
వేదాంతవిద్యచే వెలయును సద్భక్తి యవ్విద్య గురుసేవ నందవలయు
సద్గురుసేవ నిష్కామత్వమున నబ్బు నది చిత్తశుద్ధిచే నమరు నద్ది
కాలుష్య మణఁగినఁ గలుగుఁ దద్రాహిత్య మలవడుఁ బాపక్షయంబుగాఁగ
నట్టిపాపక్షయంబు మేలానవచ్చు, దాన యాగాది సత్క్రియ లూనఁగలుగు
నవియుఁ దన్నాశకరశక్తిఁ దవులుటరిది,కర్త నిష్కామమానసుఁ గాంచకున్న.

వ్యాకరణసంప్రదాయములు:—

1. అందుసంస్కృతవ్యాకరణము.

ఉ. వాచకశబ్దము ల్పరనిపాతముచే విలసిల్లు వాచ్యతఁ
రోచిలుమాకుఁ దాదృశత రుచ్యముగా కితరార్థరీతిగా
నాచిలిగా దటంచు మదినారసియో పరపాతనక్రియ
ల్మోచి వసించు నప్పురి నమోఘబలాన్వితము ల్నరేంద్రముల్. ౧-౧౨౩

శా. ఊకారంబు సవర్ణదీర్ఘయుగళీ యుక్తంబు గావింపుచుఁ
జోకఁ హ్రస్వముఖస్వరాంకములఁ దా సూత్రంబున న్మాటిఁగా

వ్యాకర్త్రాముని మద్వచస్సరణి నుత్యం బచ్చట న్యాన మం
వాకారాకృతి త్రిప్రకారముగ మోప్రియుం గాలవిద్వాంసమూల్. ౩-౧౩౨

2. ప్రాకృతవ్యాకరణము:—

సీ. ....

సిద్ధసాధ్య విశేషబుద్ధస్వరూపతఁ బ్రాకృతవ్యాకృతి (ప్రక్రియనఁగ) ౧-౨౯౦

గీ. ప్రకృతి ననుసరించి పరఁగును జగతిలో, వికృతి యిద్ది వింత వెలఁదియందుఁ
బ్రకృతి నడఁచి వికృతిప్రబలమై కనుపట్టె, సకలగుణసనాథ యబ్జనాథ.
౩-౧౬౨

3. తెలుఁగువ్యాకరణము.

సీ ... ...

సరళస్థిరకళాప్రశస్తిసద్భావత సరసాంధ్రశబ్దశాసనమనంగ... ౧-౨౯౦

క. గుణవృద్ధు లగుచు రాజిలు, ఫణిరాజశయానుభోగులు పరికింపను గా
గుణిగణము సక్రమే యిది, గణుతింపఁగ వక్రతమమో కాయిది యనుచున్.
౧-౩౧౪

ఛందశ్శాస్త్రసంప్రదాయములు:— ౧-౧౦౧

సీ మత్తమయూరసన్మత్తకోకిలహంసపదభృంగవిలసితభ్రాజితంబు
హరిణీగణోత్సాహకురంగకీర్తితస్ఫీత ముత్పలమాలి కాయమానితంబు
బంధురజాతిచంపకమాలికోపేత మురుమణిగణనికరోజ్జ్వలంబు
జలధరమాలికాచారుమత్తేభవిక్రీడితారంభసంకీర్ణితంబు
మంజులసుగంధిమాలినీరంజితంబు, నసమశార్దూలవిక్రీడితాంచితంబు
లలితసుముగుచ్ఛపరిమళరాజితంబు, సుకవికవనంబునాఁబురిసొబగుఁగాంచు.

క అమరేంద్రకీర్తిస స్రగ్ధర, కోమలనిగుళపిలుదు దఁడప గొనబగు విపులే
కమనీయతనుప్రచపచే. రమణీమణి యూరు వృత్తరత్నాకరమే ౧-౨౧౭

ఉ. భవ్యతరంబుగా భరణభారవలాంఛితవృత్తియుక్తమై
నవ్యపయోజజాతమునసం బయి యుత్పలమాలికాకృతి
స్తవ్యము గాంచి రాజిలును దైత్యవిరోధిసుభేక్షణాలి త
ద్దివ్యముదారశైఖగులు తెల్పఁగ నా కగునే విభాకరా. ౧-౩౧౭

జ్యోతిశ్శాస్త్రము:—

చ. కవిబుధచంద్రలోకహితకారకమంగళజీవకేతుపై
భవత రిపూత్కరంబు గెడపం గడుఁ గూడిన "కాలసర్పయో

గవిధిఁ" బ్రకాశ మందెడు నఖండలసద్భుజదండ కాండనై
భవముల నొప్పు మాధవునిఁ బ్రస్తుతిసేయఁ దరంబె భాస్కరా. ౧-౨౮

క. కరము సుఖం బొనరు బుధ, స్మరణంబున జగతి నీకుఁ బొడమిన బుధవి
స్మరణంబు జగదుపద్రవ, కరణం బని యెన్నఁ నయ్యెఁగా భువిఁ జంద్రా. ౩౮-౨

తర్కశాస్త్రము, ఇతరశాస్త్రములును:—

సీ. మానాదిషోడశమహితపదార్థశోధనవృత్తిఁ గల దను మునివరేణ్యు
సామాన్యముఖములౌ షట్పదార్థంబులు దెలియుంగ నది యని పలుకువాని
గర్మవిజ్ఞానము ల్గలిగించు రెండేను నిశ్శ్రేయసం బను నేర్పువాని
గర్మంబు జ్ఞానాంగగతి దాల్పు జ్ఞానంబు తారకంబనియెడు తాపసేంద్రుఁ
బ్రకృతిమహదాదితత్త్వసంపద్వివేక
మమర నిర్వాణ మని పల్కునట్టివానిఁ
జిత్తసంశుద్ధి యల(రారఁ జేయు) వాక్య
వటిమయలవడహృద్వీథిఁ బ్రస్తుతింతు. ౧-౧౮

సీ. తర్కపాతంజలకర్కశప్రస్తరమండలంబున జిక్కుబండలాగి... ౧-౩౧

సీ. గౌతమమునిభావకలనచే నొకవేళ నొకతఱికణచరానూనమహిమ
నురగేంద్రవృత్తిచే నొకమాటు నొకతేపఁ గపిలవాచంయమోత్కటవిభూతి
వ్యాసవిజ్ఞానసంపత్తిచే నొకపరి నొకతూరి జైమినిప్రకటవృత్తి
వల్మీకసంభవవ్యాహృతి నొకయెడ నొకసారె భరతవాగ్యుక్తిమహిమఁ
బొద్దుపుచ్చును యువజనమోఁప మమర, నేర్చియస్వేచ్ఛనెడల మేలురత్న
పంజరంబుల నెలకొని ప్రతియెఱుఁగక, గణనమించిన శుకశారికాగణములు.
౧-౬౪

కావ్యము, కావ్యలక్షణము:—

క. నవరసఘనరుచిశోభిత, కవిరాజము సుప్రసాదఘటితము నగుమన్
ధవళాక్షి సమ్మతం బగు, కపిసత్కృతిఁబోలు కేళికావన మొందెన్. ౨౧౫౦

సీ. క్లిష్టకల్పనలేక కష్టతాదూరమై యసమగ్రత నెఱుంగ కప్రతీత
తనుమాని యప్రయుక్తతను రోసి పతత్ప్రకర్ష నైరర్థ్యకఘటన గనక
దృఢపదబంధసంధిస్ఫీతమై సుప్రసాదకాంత్యౌజ్జ్వల్యసమితి లలర
వస్త్వలంకృత్యభివ్యక్తులు పొసఁగంగఁ జిత్రవిన్యాసంబు చెలువు గనఁగ
నతులకవిరాజరచితకావ్యము లనంగఁ
జెన్నుదైవాఱ చూడ్కి కచ్చెరువు మీఱఁ

బుష్యరథము లసంఖ్యము లొప్పెలుపుమిగులఁ
బురవతంసంబు ద్వారకాపురములోన. ౧-౧-౨౪

నాటకము :—

సీ. రమణీయనాయకరత్నబంధురంబు నవవిధవస్తువైభవయుతంబు
శ్రీకరాంకాంచత్పతాకాభిరామంబు నురుమంగళార్థపదోజ్జ్వలంబు
దివ్యత్ప్రపంచసంధిప్రోల్లసితంబు నీహామృగభిదానగాహితంబు
గగనావలంబివాక్యస్ఫూర్తిమహితంబు మధురవాక్యవిజాలమానితంబు
చిత్రసదలంక్రియాగణోజ్జీవితంబు. నద్భుతరసాఢ్యపాత్రంబు నాత్తదోష
పాటనంబును నగు చొప్పి నాటకంబు
క్రియఁ బ్రకాశించు నొకదివ్యగృహ మొనర్చి. ౩-౧౯౩

మఱియు నీతనికవిత్వమునందు సంస్కృతాంధ్రపదములు సమముగ నుండి
మిగులఁ గర్ణరంజకములుగా నుండును.

సంస్కృతపదములకు :—

చ. పలికి గళన్మరందరసబంధురగంధరసాంధబంభరా
కలితరవంబులం బ్రసవశమ్రవినమ్రరసామ్రతామ్రకో
మలనవపల్లవగ్రసన మంజుకషాయితకంఠ కాకలీ
కలకలకంఠ నాదములఁ గల్కి తటాలున నుల్కి యుల్కియున్. ౨-౨౩౯

కేవలసంస్కృతశ్లోకము :—

శా. నేత్రమ్లానవమశ్రుసిక్తవిరసం నిష్కంపతాం స్విన్నతాం
గాత్రం యాతిచ హృష్టరోమచయతాం కంపైకసంపన్నతామ్
పాత్రం దుశ్చ్యవసంగతే ర్భవతి సద్యః క్త్రం చలైశ్వర్యభా
క్త్మిత్రాత్మపరిభవానుజే స్వమజని గ్రావా వ్యయోగక్రమాత్. ౨-౫౬

అచ్చ తెనుఁగు :—

క. దుగదచ్చి తెక్క కిక్కగు
మొగములరాకాసితేనిముద్దుం జెలినే
ల్మిగసిగలు మిగులు మొగమున
సొగసులనగువగలునిల్వ సొగయనిదొరకున్. ౧-౪౪

సీ. ప్రామిన్కగమితెమ్మపట్టు పట్టగునంచ యంచ తేజీతేనిఁ గాంచు వేల్పు
వేల్పురాతాచాయ వెలయుచక్కనితండ్రి తండ్రి నెఱుంగకతనరుప్రోడ

హొ్రిడచేరువకాండ్రిఁ బో్రిచుబిగాఁదటిగిడ్డి గిడ్డిమందలనుండుదొడ్డజంత
జంతరక్కసికానదొంతు లేర్పడుచిచ్చు చిచ్చుకన్గలవాని నచ్చుజోదు
జోడుకన్నుల సెకఁ జల్వఁ జూపుమేటి, మేటినుడివాలుదాల్చిన మేలుబంతి
బంతివలె వేరి్ల బలుకొండఁ బట్టిదిట్ట, దిట్టముగ నేలు నవ్వీడు తెలివిమీఱి
౧౪౧

ఉ. తావుల మోకమావిగమితావుల గొజ్జఁగనీరుయంత్రిమల్
కేరి్వలఁ జిల్కఁగాఁ జిగురుఁగేదఁగి పూదడిగట్టి వట్టివేర్
పైవలిలాము చెంగలువపందిరి, చెందొవరేకనంటి కొ్రి
మ్మోవులచందువాపొగడ మొగ్గలనిగ్గులచప్పరంబులోన్ ౨-౨౩౮
ఇందు యంత్రిముల్ అనుచోట జంత్రిమల్ అనఁదగును.

శ్లేషకవిత్వము.

గీ. అగు మహాపద్మపద్మశంఖాదినిధులు
కొలఁకు లిరవొంద నీలముకుందనిధులు
సౌధములు గుందనిధులను జామనములు
వరనిధి యనంగఁ బురమంత వఱలుచుండు ౧-౮-౨

సీ. గుణవృద్ధిపదవృద్ధగోత్రివిఖ్యాతమై పాణిని గ్రిథంబుపటిమ గాంచి
నానాత్మజీవవిజ్ఞానకారణ మహాచు నక్షపాదీయంబు ననుకరించి
కర్మజన్యాపూర్వధర్మప్రకాశమై జైమినివ్యాహృతిచ్ఛాయఁ బూని
సద్వీక్షణాక్షీణసమ్మోదహేతువై వ్యాసవాచాస్ఫూర్తి వన్నె కెక్కి
కవిత నవరసఫలకమై ఘటితమత్త, శిఖమధు వ్రితివిలసితస్ఫీత మగుచు
నసమకవిరాజకావ్యంబు ననుకరించి, చూడనింపొందు నచటిమాకి్రిడననులు
౧-౯-౬

చ. సరసులపొంత హంసగణసంగతి సేయుచుఁ బద్మగహ్వరాం
తరముల నుండుచుం దనువు దాఁచుటకై భువిలో నదర్శన
స్ఫురణగఁ బుష్పనీరు పలుచోటుల భిక్షమొనర్చు నీకు ని
వ్విరహమిఁదమీఁద నెట్లొదవె బెట్టుగఁ గో్రిధరసంబు భృంగమా. ౩-౧-౨౬

సీ జారసంకల్పంబు దూలింపఁగాఁ జేసి చోటుల మూలకుఁ జొరఁగఁ జేసి
సన్మార్గమెల్లను సుప్రకాశము చేసి పంకజావళిఁ బటాపంచ చేసి
యరిజాలముల నెల్ల నండవాయఁగఁ జేసి యాశ్రితద్విజరాజి నలరఁ జేసి

పరతమోగ్రంథుల గిరిగుహల్ సొరఁజేసి ధర్మసంస్థాపన దనరఁజేసి
ఖరకరుఁడు మున్ను చేసిన కాకఁ బాసి, యలరి సద్వర్గ మెల్లను మెలఁగ జేసి
కువలయానంద మొనరించెఁగూర్మిఁజేసి, యపార చల్లనిరాజు దివ్యప్రకాశి.

యమకము సకు:— ౧- ౧౧౯ ౩- ౫౮

సీ. నగరాజు నైనఁ బన్నగరాజు నైనను ధైర్యవాక్పటిమలఁ దఱుమఁగలరు
రుద్రుని నైన సముద్రుని నైనను శౌర్యగాంభీర్యాప్తి జరుపఁగలరు
ఇంద్రుతో నైన నుపేంద్రుతో నైనను భోగభాగ్యస్ఫూర్తిఁ బోరఁగలరు
అజునితో నైనఁ జిత్రజునితో నైనను నిర్మాణరూపము ల్నెఱపఁగలరు
ఘనులు నిర్వక్రవిక్రమక్రమ ముదారి, చక్రిదళన క్రియావక్రజయపరాక్రమక్రియామద్రనిర్నిద్రమద్రయశులు, శ్రీమదిలప్పూరిఁ గలరు విశుద్ధమతులు.

క. మృదుపద మై మాధుర్యాస్పద మై చెలిజంఘ రసము చాలఁగఁ జిలుకున్
మృదుపద మై మాధుర్యాస్పద మై యలరారు రచనవడువు గలిర్పన్.

అనుప్రాసము:— ౧- ౯. ౧-౧౭.౨

సీ. పలుమబ్బు బలుసుబ్బు వడిగెబ్బు రుచి నబ్బురం బొసంగెడు వసనంబుతోడఁ
దెలిచేట్టు వలిగట్టు నెలిపట్టు నెలినెట్టు మేలిచాయలతోడి మేనితోడ
బలుమేనితో నత్తేని చెలువేఁదెగఁ బూసినగఁబూను చిఱునవ్వు మొగముతోడ
ననువంకగల పొంకమునఁగొంక కళలంకకాంతు లీనెడు పువ్వుఁగబరితోడ
పీడని యపార కారుణ్యవృష్టితోడ, నింపుగ వసించు నాహృదయంపుమేడఁ
దొంటిచదువులగమికాని యఁటిగరిత, గరితరతనంబ నాయంబ గుఱునితంబ.

లోకోక్తులు నర్థాంతరన్యాసములు:—

అభ్యాగతః స్వయం విష్ణుః

లుబ్ధులకు సౌఖ్యం బబ్బునే స్వద్యుతిన్. ౪-౯ -౨

బడమతు లైన వారలకుఁ జక్కఁగఁ జిక్కునె సద్విచారముల్. ౧-౧౭౦

ఉచితస్థితిఁగాంచ జడుండు నేర్చునే. ౪-౧౦౭

పూఁబోఁడు లధికసాహసలు గారె. ౨-౧౪౭

జడునకు విజ్ఞాన మబ్బు నెట్లు. ౩-౧౦౫

విధాతృఁడు విధించినకార్యము రిత్తవోవునే. ౩-౧౧౫

తొలఁగ దెచట బాధ రాగదోషత గొన్నన్. ౧-౩౦౭

వర్ణనలు :— అక్కడక్కడఁ గావ్యములలో నుండఁదగిన యష్టాదశవర్ణనములును జూపెను.

కథాంశము :—శ్రీకృష్ణుఁడు కాళిందీకన్యను వివాహము చేసికొనిన చరిత్రము.

కవి తా నాంధ్రవ్యాకరణమునకుఁ గొప్పవ్యాఖ్యానము చేసియుఁ గవిత్రయప్రయోగములకు మించిన దానులు కొన్ని తొక్కినాఁడు. వానిలోని గొన్నిటిఁ దనవ్యాఖ్యానమున సమర్థించెను. అందు విసంధికిఁ గొన్నియుదాహరణములు:—3-౭ లో, నీవు-అరసి; ౧-౨-౨౪ లో, మంజుపదము-అలభుజంగప్రయాతము; ౧-౧౧౬ లో, పొరగలరు-అజునిలోనైన; ౧ ౧౮ ౭ లో, గుబ్బల్-అప్రకృత; ఇట్టివిమఱికొన్ని గలవు. ఈవిషయమై తాను దనకావ్యమందు

౧-౯౮ లో "అసిద్ధోపమత విసంధితయు గుణతఁ బరఁగె నరిదిగన్.

౧-౧౮౮ లో "మానదునా విసంధితన్-" అనియుఁ జమత్కరించినాఁడు.

అహోబలపండితీయము 187 పుటలో "సంధ్యభావోపి నదోషాయ" "సంధి లేకుండుటయుఁ దప్పు గాదు" అని సమర్థించెను. ఆప్రకరణముం బట్టి చూడ నీవిసంధి వాక్యాంతపాదాంతంబులందు దోషము కా దని భావమయినట్లు తోఁచుచున్నది.

తత్సమాచ్చులకు సంధి:—

౧-౧౭ 3 సరసతెడకల, ౨-౨౧౨ ఆపదెడసి, ౨-౧33 మన నీలవేణిదె, 3-౧3-౨ వ్యాకర్తాముని, ఇత్యాదులు చాలఁ గలవు. దీనివిషయమై అహోబల పండితీయము 189 పుటలో "సంస్కృతసమాంతస్థిత స్యాచోపి క్వచి త్సంధిః- (తత్సమపదాంతములందున్న యచ్చునకును గొన్నిచోట్ల సంధి రావచ్చును) "గంగనుకాసె- శ్రీగంగభర్తంచు-శౌరిచ్చుశుభములు. "ఇత్యాదికవిప్రయోగాత్-" అని యున్నది.

ఉత్తమపురుషైకవచననకారసంధి :—

౧-3-౨3 ఉదయమునుండి తనంతపదంబుగంటి, అంటిన్ + అనంతపదంబు

౨-౨3౦ నిల్పితింతవడి, నిల్పితిన్ + ఇంతవడి.

3-౧౬౯ పోయితప్పుడు- పోయితిన్ + అప్పుడు.

దీనివిషయము, అహోబలపండితీయము 190-194 పుటలలో నిట్లున్నది.

ఉత్తమపురుషే.తు "ప్రాయస్తు స్యాత్కి మాదిక స్యైతః" ఇతి సూత్రే

సంధిః చేసితినచ్యుతార్చనము=చేసితచ్యుతార్చనము" (పైసూత్రమున ప్రాయః అనువదముచే) "కొలిచితినబ్ధిజన్ -కొలిచి తబ్ధిజన్, ఇత్యాదౌ విభాషేతి ప్రయోగతో వగంతవ్యమ్."

ఇంతియకాక, యీవిషయమునఁ గవిబ్రహ్మ తిక్కనసోమయాజి భారతము విరాటపర్వములో "సైరించి తీవ్రుగాన (5-250) అని ప్రయోగించెను. దీనికి సంస్కృతభారతములో విరాటపర్వము ౭౧-౨౩ శ్లో. "అపరాధ మిమం క్షమే" అని యున్నది. తిక్కనసోమయాజికిఁ గృతియిచ్చిన కేతన దశకుమారచరిత్రములో ఆ. 7 పద్యము 52. (నేను) "పొందఁజేసితింక......ఎడయాడ గఁజొచ్చెద." అనియును-పిదపఁ బ్రామాణికకవులలో నగ్రగణ్యుఁడగు నెఱా ప్రెగ్గడ- హరివంశము, ద్వితీయభాగము ఆ ౮-౧౬ లో "నేను దొడరితిప్పుడు" అనియుఁ బ్రయోగించిరి.

కూఁతురి:—౧ ౧ ౧ సొంపులకూఁతురి; 3 ౧౯ ౨, 3-౧౯౪ లో, కూఁతున్ అనియే యున్నది.

మువ్వర్ణకలోపము:—౧-౭౧ శయ్యోపకరణసంసర్గ నిలిపి. ౧-౨23 స్పర్శ, ఇత్యాదులు గలవు.

ప్రులోపము:—౨౮ శ్రీమాంబు

మఱికొన్ని:—౨-౧౭౮ మూయునకు, మూఁను (పీనులుమూఁచువచ్చి) ౨-౧౦౪ కొప్పున నువ్వగా నియదు ౨-౨౭౦ నెట్లుగునఁ గానిము. ౧-౨౩౮, 3-౧౭౭ మతల్లికి, మ త్తల్లి- 3-౮౬ చఱక-"చఱ కగువింటిబల్మిఁ గొని సారము జాఱఁగ"-చేసు, చారు మొదలగువానివలె రూపాంతరమున్నదా, కుమారసంభవము రెండవభాగము ౧౦-౭౮౬ అ-చ్చరువు అని యతియందున్నది. ఇద్దాని లక్ష్యలక్షణగ్రంథముల నొక్కకవి రచించినప్పుడు రెండింటికిఁ బరస్పర విరోధ మున్నంతమాత్రమున నాగ్రంథము లొక్కరు రచియింపలే దనుమాహ నిరాకరము.

౧-౨౯౧ "బ్రుంగితసించి త త్తనువు వీడిన" అనియున్నది, ఈగ్రంథమునందే షష్ఠాశ్వాసమున "బ్రుంగి...భూధరము" అనియే యున్నది. కావున "బ్రుంగితసించి తత్తనువుఁ బోవిడి" యనుట సరళపద్ధతి.

౨-౧౧౫ గీ....దోసమేమి,యువతేయేనియు వెన్నుని యువ్వనాథ్య" అని యున్నది, "యెవ్వతేనియు వెన్నుని యన్వనాథ్య" అని తో.సవచ్చును గాని

యవ్వనపదము సంస్కృతసమాసమం దుపయోగించుట యశాస్త్రీయము కావున "అతివ యేదియు వెన్నని యావనాఢ్య" అని కాని "అతివ యెనతేయు వెన్నని యావనాఢ్య" అనికాని, లేదా "ఏననితయేని వెన్నని యావనాఢ్య" అనికాని యనినచో సరిపోవును..

౨-౭౬ మాత్రపితరులు అనుచోటఁ మాతరపితలు అనఁదగును.

ఛందోవిశేషములు:—

౨-౩౪౫ కాంతకు- తేఁష్ఠాంతలు- బలోత్కంతలు- గాంతలు- అని దీర్ఘపూర్వబిందుప్రాస మిందుఁ గలదు. కానియట "కాంతకు" అనుచోట మొదటిపాదమునఁ "నాతికి" అని సవరించినచో హ్రస్వబిందుపూర్వకప్రాస మగును. మాతృకలోఁ "గాంత" కపయే కలదు దీనింబట్టి దీర్ఘపూర్వకబిందుప్రాసము ప్రాచీనతమకావ్యలక్షణ మనువాదము పరాస్తము.

గలయతి:— ౧-౧౧౧ లో- సీ. లలితసుమగుచ్ఛ పరిమళ రాజితంబు ౧-౫౩౬ లో - రాణగాంచిన నాయింటి లక్ష్మిరానె ౧-౫౭౭ లెక్కింపఁగరాదు మాధురిగుణమనుచున్. ౨-౧౮౭ లలితశిఖరిగణయు న్రగంబు గఁగ.

ఈవిషయము- అహోబలపండితీయము 137-38 పుటలలో సాధించుచు. "ఏతేన రాయంచవాళ్ళఁ దాలకయమున్న" ఇత్యాదికవిప్రయోగానాం న కించిద ప్యసామంజస్య మితి ధ్యేయం" అని తనభాష్యమును సోదాహరణముగఁ బ్రకటించినాఁడు.

మున్నియతి:.

౨-౧౧ గదు। న్పమ్మెలు పైఁడిమవ్వలున మూఁత దలిర్పగ-

౨-౫౭౭ క. ముదమున లోకంబులెల్లఁ బొగడుట నిజమై-

౨-౫౧౧ ఉ। మ్మదితకుఁ దన్పదానుగత భూరిభుజంగ విషాగ్నికీల-

మొదలగునవి కలవు.

ఈకవి తనశృంగార ప్రధాన మగునీకావ్యమునందు శ్రీమహావిష్ణువు పరతత్త్వ మనియును (1-278) అదిసాధింప జ్ఞానభక్తులు సాధన మనియును (1,-281) జెప్పి, విష్ణుభక్తినిగూర్చి యిట్లు చెప్పెను.

సీ. బహుసంభవార్జితబహుపాతకవ్రాతవిపినమహావహ్ని విష్ణుభక్తి
మానసరాగాదిమాలిన్యపరిహారవిమలాంబుపూరంబు విష్ణుభక్తి
తాపత్రయోదారదావదైన్యానవిపులధారావృష్టి విష్ణుభక్తి

చతుర్థవిశేషసంపాదనక్రియావిదితాంజనంబు శ్రీవిష్ణుభక్తి
సకలసత్కర్మసాద్గుణ్యసంపదలకు, వేల్పుకొదువుల మేల్బంతి విష్ణుభక్తి
సద్గురుకటాక్షసముపాత్తసాధుబోధ, విద్యలకు నెల్లఫలము శ్రీవిష్ణుభక్తి 3-౨౦౨

ఈమహాకావ్యమునకుఁ బరిషత్తువారెంత ప్రయత్నించినను రెండవప్రతి దొరకలేదు. దొరకినప్రతిలో లుప్తభాగములున్నతావులఁ గొన్ని పూరించి వానికిఁ గుండలాకారచిహ్నము లుంచినాఁడను. లేఖకదోషము లధికముగా నున్నవి. కేవలము దుష్టము లని తోఁచినవానిని దిద్ది మిగిలినవానికి మాతృకలోని స్వరూపములు క్రిందఁ జూపితిని. ఇది యాఱాశ్వాసముల గ్రంథము. ఈప్రథమభాగమందు మూఁడాశ్వాసములు మాత్రమే యున్నవి. మిగిలిన మూఁడాశ్వాసములును రెండవభాగముగాఁ బ్రకటింపఁబడును.

ఇందుఁగల మఱికొన్ని విశేషములును, ఉత్తరభాగవిశేషములును, ద్వితీయభాగపీఠికయందు వివరింపఁబడును. గ్రంథసంస్కరణమందును, పీఠికయందును గల గుణదోషములగుఱించి వేఱె మనవిచేయు నక్కఱలేకుండ నీమహాకవి పద్యమునే యిందుఁ బొందుపఱుచుచున్నాను.

ఉ. తప్పనిచోటఁ దప్పనుచుఁ దప్పువియారస మూనఁబోకుఁడీ
తప్పినఁ దప్పు గల్గె నని తప్పునిసత్కృప మీరు దిద్దుఁడీ
యొప్పొకింత గల్గ మది నుబ్బుఁడు పండితులార మీకు నేఁ
దప్పనిశిష్యుఁడఁ గురులఁ దప్పని శిష్యునకీర్తి కీర్తియున్. ౧-౨౯

ఇట్లు, భాషాసేవకుఁడు,
శ్రీపాద పాపయ్యశాస్త్రి,
శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటుకార్యస్థానపండితుఁడు,
పీఠికాపురము.

—: విజ్ఞాపనము :—

ఈ కాళిందీకన్యాపరిణయము మాతృక పరిషత్కార్యనిర్వాహక సభాధ్యక్షులగు మ॥ రా॥ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు, తాము డిప్యూటీకలెక్టరుగా నున్నపుడు వినుకొండతాలూకాలో సంపాదించినారు. కాగితపుఁ బ్రతి; ప్రాఁతగిలినది. నడుమ నడుమఁ గొన్ని పత్రములు లేవు, పద్యములు లేవు, పద్యములలోఁ గొన్నితావుల వాక్యములు లేవు, వాక్యములలోఁ బదములు లేవు. కొన్నిపదము లర్థముకాని విధమున లేఖకప్రమాదమున వైరూప్యముం బొందినవి. చూ పుట ౮౩ పద్యము ౩౨ "సంకుసకసద్గృహగ్రామసంకులంబు." ౩౧ పుట ౧౯౨ పద్యము "యతియుగ్గుగుణస్ఫూర్తి" – ఇత్యాదులు. రెండవ ప్రతికై యత్నించితిమి, గాని, దొరకలేదు. ఉన్నదానితోనె యీ ప్రథమభాగ మతికష్టముపైఁ బుస్తకరూపమున నింతమాత్రము ప్రకటింపఁగలిగితిమి. తక్కిన మూఁడాశ్వాసములను గ్రమముగ ద్వితీయభాగముగఁ బ్రకటింప యత్నించుచున్నారము

ఈమాతృక శార్వరినామసంవత్సరము (శక ౧౮౨౨) ఆషాఢ బ ౭ భృగువారము వఱకు ప్రభంజనము వేంకటసుబ్బయ్యశాస్త్రిగారి కుమారుఁడు లక్ష్మీనారాయణగారు వ్రాసినది. రామయ్యపంతులుగారు వినుకొండ తాలూకాలోని ముప్పడివరమున సంపాదించిరి, కాని, ప్రాఁతకాఁదు చివర—

సీసమాలిక. శ్రీమించు మహాన్నసిరులకుఁ బట్టైనకులిశాయుధునివీడుగొల్లపాడు
ఆగ్నేయదిశయందు నఖిలవేదాంతార్థమహిమకునిలయంబు మైలవరము
దక్షిణదిశయందుఁ దనరారుఁగూలంగఁ బెద్దజమ్ములమడక సౌజన్యమడక
నైరుతిపార్శ్వాన నరులనర్థులపట్ల పురుహూతుపురమెట్ల పూరిమెట్ల
రాజిల్లుకొండలరాయనిపాలెంబు భోజనానకుఁ గల్పభూరుహంబు
వాయవ్యదిశయందు వనర గోకనకొండ విరతార్థిజనులకు సిరులునిండ
ఉత్తరభాగాన నున్నతస్థితిఁగాంచె నాగులవరము భూనాగపురము
ఈశాన్యదిశయందు భాసిల్లుకీర్తిచేఁ గవికల్పవల్లి కూకట్లపల్లి
అష్టపురపద్మమంతరస్థాయియైన, శాశ్వతైశ్వర్యముల కెల్ల సదనమైన
ప్రబలినారాయణపురంబు పాలకడలి, పట్టిమెఁడనున్న నవరత్నపథకమనఁగ.

సీ. జానకీపతి లేఁతసజ్జరొట్టెలపాలు కొంపలకప్పెల్ల గొడ్లపాలు
సంవాసములు దొంగజాగిలంబులపాలు నయనముల్ జాగరణంబుపాలు
గట్టిపాత్రపుఁద్రాళ్ళు కట్టెమోపులపాలు మృదువైనచేతులు ముండ్లపాలు
భూరిసంధ్యావిధుల్ బురదనీళులపాలు నాలుక దీనోక్తిమేనుపాలు
ఘనతరస్నేహమది ధూర్తజనముపాలు, చిత్తమే వేళ నతిదీర్ఘచింతపాలు
హరిహరీ దేహమంతయు నలఁతపాలు, మైదవోలున నుండుట మాకుఁ జాలు.

అను రెండుపద్యములను వ్రాసియుంచెను. ఇందు ముమ్మడివరము కనఁబడదు. పైగ్రామములలో నక్కాలమునఁ బండితులు భాషాభిమానులు నుండెడివారేమో, కవివంశమువా రెవ్వరైనఁ గాని యితరులు గాని యీపుస్తకప్రతిని సంగ్రహించి యుండిరేమో యనునాశ కలుగుచున్నది. లక్ష్మీనారాయణగారు వ్రాసినప్రతికి మాతృక యేమై యుండును. ఎవ్వరైన నాప్రాంతములవారీపుస్తకమునకై యత్నించి సంపాదించి మాకుఁ బంపి యీపనిలోఁ దోడ్పడుమని కోరుచున్నాము. ఇక్కవి పండితుఁడు, బహుశాస్త్రవేత్త, అట్టియతనిగ్రంథమును యథామతిఁ బరిష్కరించుట సాహసమగును. మేము రెండవభాగము ముద్రింపఁబోవునప్పటికి దీనిప్రత్యంతర మెవ్వరైనఁ బంపినచోఁ గృతజ్ఞులమై యుందుమని విన్నవించుచున్నారము.

కార్యదర్శి,
ఆం॥ సా॥ పరిషత్తు, కాకినాడ.

విషయసూచిక.

శ్రీరస్తు

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

ప్రథమాశ్వాసము*

దక్షిణపాల నెన్నెదన్.

సీ. నవరత్నకీలితనవ్యకంకణఝుణత్కారికరాబ్జయుగ్మంబుతోడ
బంగారురంగులఁ బొంగారు మొలఁగట్టు కమనీయభూషితాంగంబుతోడఁ
జాయఁజెందగు(?) సేవసేయుకై వడి మేల   నిపసజంబుతోడ
ముఖకాంతిజలమత్స్యములఁబోలు కన్నులఁ జూపించు కరుణారసంబుతోడఁ
గానవచ్చును నిజభక్తకల్పవల్లి, రామవామాంకతలభాసురతనువల్లి
మల్లికామృద్వి సీత (భామామతల్లి), కరుణ రక్షించు నను మమ్ముఁ గన్నతల్లి.

సీ. రాముదేహమునకుఁ బ్రాపౌట నాత్మశేషత్వంబుఁ దెలుపు లక్ష్మణమహాత్ము
నతిశుచిగుణసంపదాస్పదత్వముఁ బూని నిజశంఖభావంబు నెఱపు భరతు
సద్వృత్తతామనో   నిజచక్రరూపంబు మెలపు శత్రుఘ్ను పేరు
నిజకణ్వభానంబు నిజసాహాయ్యదరుమాని రాముఁ జేరుఁ బుష్పరాశి సేన్ప్ర
గామరూపసమాసక్తిఖితలవృత్తి, నాత్మవిజ్ఞ మంచి కార్యము లొనరఁ
జేయుధన్యులనలయాం(జనేయము)ఖ్య, రామభక్తులమదిలోనఁ బ్రేమఁ దలఁతు.

క. ప్రాజ్ఞుల విష్వనిఁ దైజసుఁ, బ్రాజ్ఞుని సౌమిత్రిఁ దేష భరతాహ్వయుని
దజ్ఞస్తుతు శత్రుఘ్నస,మాజ్ఞుఁ దిది నెంతు నిప్పితార్థము లొదవన్.

సీ. ప్రచ్యవత్సం(?)   త్రవిధవర్ణాలిసంబద్ధ మగుచు
సప్రీతిం బొంచు నతివేలముఖ్యాగ్రహతి యూచును బ్రసిద్ధమని యగుచుఁ
†ప్రతిహతవృత్తమై ప్రక్రమభంగమై వ్యాకీర్ణవాక్యసంవాస మగుచు
నవిచారితవిధేయమై   చరభిన్నమై హేయతాపన్న మగుచుఁ
గుకవికావ్యంబుకైవడిఁ గూలె లంక, యేమహాత్మునివాలాగ్ని యెప్పుడపుడు
నతని సేవింతు రామనామైకధ్యేయు, నానతవిధేయు ననసాయు నాంజనేయు.

శా. లంకాలంక్రి   ణోల్లాసారువాలాగ్ని ని
శ్శంకుండై కపిసార్వభౌముఁడు ధరాజాతామనశ్శోకధూ
మాంకజ్వాల గతావశేషముగఁ జల్లార్చె న్విచిత్రంబుగా
నైంకర్యార్చితరామచంద్రుఁ డతఁ డుత్కంఠ స్వామిన్ బ్రోత్సాహన్.

* [illegible]

చ. జలరుహనాభనాభిజలజాతమధువ్రతభావ మూనుటం
గలిగెను గూఁతుకేల్గొనెడుకామన మాట వహించు టారయన్
జలరుహసూతి నీ కనుచు శారద తచ్చనలాడ మాటికిం
గలకల నవ్వు ధాత   మెప్పుడు మాకు నీవుతన్.

చ. కన దతిచిత్రత న్మృదులగాత్రమునం దొకగుబ్బ కర్కశం
బన దృఢసాహితీమయత నందుట మార్దవవాసగీతమై
తనరెడుగుబ్బ రెండవది దాల్చె దృఢత్వము చాల (వింతయా)
ననుచును మాటబోటికుచ మంటెడు నల్వ మదిం దలంచెదన్.

చ. అతికఠినంపుఁ దర్క మగునారయ నీదురదాళి తత్కృతా
హతులను సీత్కృతు ల్వొడమె హా మధురోష్ఠము బ్రహ్మకాం
లేని సౌఖ్యముల పట్టయి తేనది యూననంచు నే
యతివ మృదూక్తిఁ బల్కు విధి *నవ్వరవర్ణిని వాణిఁ గొల్చెదన్.

సీ. వెలిమబ్బుబలునుబ్బు వడి గెబ్బు రుచి నబ్బురంబొసంగెడు వసనంబుతోడఁ
దెలిచెట్టు వలిగట్టు వెలిపట్టు వెలినెట్టు మేలిచాయలతోడి మేనితోడ
బలుమేనితోవఱేనిచెలువేని దెగఁబూనినగఁబూనుచిఱునవ్వు మొగముతోడ
నునువంక గలపొంకమునఁ గొంక కకలంక కాంతు లీనెడుపువ్వుఁగబరితోడ
వీడని యపారకారుణ్యవృష్టితోడ, నింపుగ వసింపు నాహృదయంపు మేడఁ
దొంటిచదువులగమికానియింటిగరిత, గరితరతనంబ నాయంబగురునితంబ.

చ. సిక నెలకొన్న (క్రొన్నెలను) సింగపుగో రని సారె కుల్కుకై
మొకము నిరీక్షణద్వయము మేనకకూఁతురి బెళ్కుఁజూపుచా
యకు మరలించి దాని కుడియూరని సిగ్గు ఘటిల్లఁ జాపల
ప్రకటత మానఁజేయు గిరిరాజసుతాశ్రయు నాశ్రయించెదన్.

శా. పంచబ్రహ్మసమాఖ్యపంచపృథివీవాక్యాదితత్త్వాధిపో
దంచత్పంచమహార్ణశోభితసురాధ్యక్షత్వసంశోభితుం
బంచాక్షర్యభిధానమంత్రవిదితుం బంచాక్షరాద్యక్షరా
కించిద్బోధితు సాంబు నేమనములోఁ గీర్తింతు (నశ్రాంతమున్).

చ. మగఁడు సగంబుగాఁ దపము మానక చేసియుఁ దత్ప్రియత్వముం
దెగఁగొని మేటిచట్టునకుఁ దీవ్రపుఁ గూరిమికూఁతు రేనియుం

*యావ్వరవర్ణిని-మూ.

దగు లగువారి నేరములు తాళుచుఁ గోరికె లెల్ల సీను నే
మగువలమేలుబంతి (శాంభ)వి మమ్ము నేదుతన్.

చ. అతనువిభూతి మై నలఁదినంతన తద్విజయంబు గల్గ దే
నతనువిభూతిమూర్తిమతి నై యతనిన్ జియలక్ష్మి చెందఁగాఁ
బ్రతినవహించి తద్గతిని బాయక నాయకు మై నగంబు
సుందరీమణి మనంబున నెంతు నభీష్టసిద్ధికిన్.

గీ. వత్స మొక కేల నొకట మువ్వంకకోల, శిరమునందుండు తెల్లచేసినజలంబు
పశుపతిత్వంబు సీకసంబంధ మెట్టు, లనుచు గేస్తుని నగు చెలి నాశ్రయింతు.

మ. తృణ(తుల్యంబగు) బుద్ధిజాడ్యతమ మొంతే దూర మై పోవఁగాఁ
దృణమాత్రంబుగ విద్యలిచ్చి జడులన్ దీవ్యత్కృపం బ్రోచు తే
గుణమా నా కని ముజ్జగంబుల కసంకోచంబుగాఁ దెల్పఁగాఁ
దృణమాత్రాపచితిం బ్రమోదిలుమహా(దేవుం బ్రశం)సించెదన్.

శా. శ్రీరామాయణకావ్యకల్పలతికాక్షీరాంబురాశిన్ మహో
దారుం బ్రాకృతశబ్దశాసను గుణాధారు న్నమస్కారసం
భారప్రక్రియఁ దృప్తిచేసెద మహాభారత్యఖండాన్వయో
ర (ద్ధారున్ స్ఫా)ర వచోవిలాసు మదిలోఁ దార్కొందు నావ్యాసునిన్.

గీ. ధరణి కేతెంచు కవితాభిధానహంసి, కతులవిశ్రాంతిభూము లై యద్రసజ్ఞ
లనెడిసరసులు క్రమమున నబ్బె నట్టి, యార్యవర్యుల నాల్మీకి వ్యాసు నెంతు.

సీ. మానాదిషోడశమహితపదార్థ శోధనవృత్తిగల దను మునివ రేణ్యు
సామాన్యముఖములౌ షట్పదార్థంబులు దెలియంగ నది యని పలుకువాని
గర్వవిజ్ఞానము ల్గలిగించు రెండును నిశ్శ్రేయసంబను నేర్పులాని
గర్వంబు జ్ఞానాంగగతిఁ దాల్చు జ్ఞానంబు తారకం బనియెడు తాపసేంద్రుఁ
బ్రకృతి మహదాదితత్త్వసంపద్వివేక, మమర నిర్వాణమని పల్కునట్టివానిఁ
జిత్తసంశుద్ధి యల(రారఁజేయు)వాక్య, పటిమ యలవడహృద్వీథిఁ బ్రస్తుతింతు.

గీ.ముదము ద్రష్టకునొసఁగుచు మూలకార, మర్మభేదన మొనరించుమహిమగాంచు
నేమహాత్ముని దర్శనం*బిచ్చ లోనఁ, జాలఁ బ్రార్థింతు నయ్యహిసార్వభౌము.

గీ. కూమునెవ్వానిసద్వృద్ధి గుణనిబంధ, నంబు నాద్యంతముల వివృతంబు సంవృ
తంబు వివృతంబె కడుసంవృతంబు మాన, నట్టిపాణినిమునిచంద్రు నాశ్రయింతు

సీ. త్రిప్రకారత నాత్త దీపితంబుగఁ జేసి మూఁడుగుణంబులు మొనయఁ జేసి
పటుతరజీవికోపాయవృత్తు లమర్చి సాంగరూపక మెసంగంగఁ జేసి

---

*పిచ్చులోన మూ.

యుచితనానావర్ణయుక్తు లొప్పఁగఁ దీర్చి యుత్తమాధికభేద మొనరఁ జేసి
మఱియు నలంకారమంజిమ ల్వెలయించి శయ్యోపకరణసంసర్గ నిలిపి
తెలివి శబ్దార్థమయకావ్యదేహరచన, చేసి నిర్దోషభావతఁ జేసి విధికి
నవమతియొనర్చు కాళిదాసాద్యనేక, సుకవిమూర్ధన్యులనుతింతుఁ బ్రకటసూక్తి

చ. ప్రకృతియుగంబు దీర్చుమునివర్యులకు న్సముఁ డైనపుణ్యుని
న్వికృతికి శిక్ష గాఁగఁ బదవిద్య రచించినవాని నంధ్రవా
క్ప్రకటకవిత్వకల్పతరురాజముబీజము సర్వవాక్యశా
సకబిరుదాంకనన్నవిచక్షణచంద్రు నమస్కరించెదన్.

గీ. ప్రాణివర్ణకతద్ధరభవ్యనామ, సరళపరుషామహాన్నహాత్ స్థిరమయాంధ్ర
వాగ్జగత్కర్త భూకవివాగ్వినేతఁ, జాఁగి మ్రొక్కెద నలశబ్దశాసనునకు.

గీ. వికృతికాధారతవహించి వికృతరహిత, శుద్ధభావత బ్రహ్మంబుసొబగుఁ గాంచి
జగములోనఁ బ్రకాశిల్లు సర్వవిదులు, నన్నయాథర్వణాద్యుల సన్నుతింతు.

గీ. ఎన్న వికృతివివేకంబుఁ గన్నవాని, కమరు భావిక్రియాజ్ఞాన మనుచు జ్ఞాను
లభినుతింపఁగ వెలయు మహర్షితుల్యు, సన్నుతింతు నథర్వణాచార్యవర్యు

గీ. *సరసమతిశబ్దశాసనజాతమాత్ర, నంధ్రకవితాశిశువుఁ బ్రీతియమరఁ బెనిచి
చాలఁ బ్రౌఢ నొనర్చినచతురమతులఁ, దిక్కయజ్వాదికవులఁ గీర్తింతుఘనుల.

ఉ. అప్పటివారలే నుతులకర్హు లనర్హులు సన్నుతింపఁగా
నిప్పటివారలన్న నది యెంతటిమాట యఖండపాండితుల్
దప్పని కారణంబు లగుఁ దద్భజనంబున కంచు నెంచి నే
నిప్పటిపండితోత్తముల నెంతు నిరంతరభక్తియుక్తతన్.

మ. గుణదోషంబులఁ దెల్పి లేనిఖిలులం గోపింపఁ గీర్తింపఁగా
నణు వైనం బనిలేదు దోషములయం దత్యంతసాధుత్వముల్
గుణజాలంబుల దోషభావముఁ గడుం గూర్పంగ నేర్పొప్పు స
ద్గుణవత్పండితపాళిసన్నుతిఁ గోసం గోర్కుల్మదిం బుట్టెడున్

ఉ. తప్పనిచోటఁ దప్పనుచుఁ దప్పనియీరస మూనఁబోకుఁడీ
తప్పినఁ దప్పు గల్గె నని తప్పనిసత్కృప మీరు దిద్దుఁడీ
యొప్పు టొకింత గల్గ మది నుబ్బుఁడు పండితులార మీకు నేఁ
దప్పనిశిష్యుఁడన్ గురులఁ దప్పనె శిష్యునకీర్తి కీర్తియున్

---

*ప్రకటమతిశబ్దశాసనజాతమాత్ర మన్గ్రం-మూ.

గీ. ఏమహాత్ముని దర్శింప నెసఁగు నక్ష, పాదకణచర జైమినివ్యాసమౌని
కపిలఫణిరాజదర్శనఘటితమోద, మతని మద్గురు మాధవు నభినుతింతు.

చ. కొదవ తెలుంగ కెప్పుడు నకుంతమహాహ్లాదయుతుఁడై భవంబుఁ వే
పొదలఁగ భూరిసత్కళలు పూని తమోహతిలేక యార్జవం
బొదవఁ గళంకితస్వదలి యూర్జితవాగ్మిజయోగ మింపుగా
మదిఁగొను మద్గురుం దలఁతు మాన్యుని మాధవయజ్వచంద్రమున్

సీ. తర్కపాతంజలకర్కశశస్త్రతరమండలంబున జిర్కబండ లాడి
గురుభట్టవాగ్గుంభగురుతరవనములో నింబుమీఱఁగ విహారంబుచేసి
యతులసాహిత్యవిద్యాచారుదీర్ఘిక లాలితస్థితిచే నోలలాడి
కపిలసాత్యవతేయఘనతంత్రవాక్సుధాధారలఁ గోరిక లూరఁగ్రోలి
చెలఁగుయద్రఘనాభాపయలఁతమౌళి,యతనిశ్రీరామచంద్రపాదాంబుజాళి
సుజనతల్లజసన్నుతసుగుణపాళి, నభినుతించెద మాధవయజ్వమౌళి.

శా. మోహాంధార హృదంబుజాంతరములో ముష్మాటికిం గొల్చెద
న్నోహాదిప్రతిషిద్ధదోషగుణసష్మార్ధానిరాసక్రియా
సాహిత్యప్రతిపన్నచిద్రసఝరీసంబంధకృన్మానసు
"న్సాహిత్యశ్రీరమృతా సతా" మితి వచస్సంపాదితశ్రీయుతు
న్సాహిత్యాంబుధిపారగు న్సకలశాస్త్రజ్ఞు న్గురు న్మాధవున్.

గీ. ఎవ్వనియశంబుజగమెల్లనెనసిచుట్టు, కొండయవ్వాలితమమెల్లఁగొదవపఱుప
నల్పమా ధేయమనిపల్కదధికభూష,యతనికొనరింతునతిమాధవార్యమణికి.

గీ. ఏకదినమేళనంబూనునెపుడుఁబూర్వ, పక్షలాలితిఁగొను గళల్పదియునాఱుఁ
ధాల్చుశశి నవ్వునుతచతుర్దశకలైక, హారిఁ బ్రార్థింతుమాధవయజ్వచంద్రు.

క. కవివాక్పతులై యెవ్వని, సవిధస్థితులైనపురుషసత్తము లెల్లం
గవివాక్పతులం గేరుదు, రవురా నుతియింతు నతని నస్మత్స్వామిన్.

ఉ. నైదుషి లేకయే కవిత వచ్చె నటంచు నచించువారలం
గా దనఁగూడ దెట్లనినఁ గాకవిపల్కెడు శాస్త్రవాగ్విసం
వాదిదురుక్తుల న్వినఁగఁ బండితమౌళికి మోముదామరం
బ్రోదిగ నవ్వుదేనియలు పుట్టును రూపక మంగితం బౌనన్.

గీ. దుష్టకవితనిషేధించు దొరలసభలఁ, గలుగు సత్కవివరులకు ఘనయశంబు
తద్యశంబునకరయంగ దాతయగుటఁ,బండితామాన్యునకు నేనిప్రణతితగదె.

వ. అని యిష్టదేవతానమస్కృతియు సనాతనాధునాతన సత్కవీంద్రగురుచంద్రపురస్కృతియుఁ గుకవితిరస్కృతియు నొనరించి నే నొక్కబంధురప్రబంధనిబంధనాయత్తచిత్తుండ నగుచు, నిప్పు డొనర్పంబూనిన సకలసద్గుణాలంకారసంపన్నం బగునిక్కావ్యకన్యారత్నంబునకుం దగిన నాయకరత్నం బఖిలదేవతాశిరోరత్నం బగు శ్రీరామభద్రుం డగు నని పురాతనకృతసుకృతజనితమహాభాగ్యాతిశయంబువలనఁ దెలిసినవాఁడ నగుచు నప్రమేయప్రభావుం డగు నమ్మహానుభావునకు షష్ఠ్యంతంబు లగు పద్యంబులు విన్నవించెద.

క. వీరాదివీరునకు నని, వారితసద్ధైర్యశౌర్యవచ్ఛత్రుచమూ
మారణకారణదారుణ, భూరిబలోదగ్రునకును బుషితోగ్రునకున్.

క. మిత్రాన్వవాయనలినీ, మిత్రునకుఁ గటాక్షితాత్తమిత్రునకు ధుతా
మిత్రునకు వృత్రశత్రుజ, మిత్రతనూజాతశత్రుమిత్రాఖ్యునకున్.

క. మాయాగృహీతమానుష, కాయునకుం గుశికతనయకర్తృకయాగా
పాయపరపరహితాకుచ, నైయర్థ్యవితానకీర్తివరదాయునకున్.

క. రామునకు నింద్రనీల, శ్యామునకు నరాతిసోమసంఘాతఘన
స్తోమసమీరున కత్యభి, రామగుణారామునకును రఘురామునకున్.

క. దుగదచ్చిలెక్క కిక్కగు, మొగములరాకాసితేనిముద్దుంజెలిమే
ల్మిగనిగలుమిగులు మొగమున,సొగసులనగువగలునిల్పుసొగయనిదొరకున్

వ. అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధ్యర్థంబుగా లీలారాజన్యసార్వభౌముం డగుచు రామరూపంబునం బ్రకాశమానుం డగు నద్దేవతా సార్వభౌమునకు నంకితంబుగా నొనరింపఁ బూనినకాళిందీకన్యాపరిణయం బను మహాప్రబంధంబునకుఁ గథావిధం బెట్టి దగు నట్టివిధం బభివర్ణించెద.

—: కథాప్రారంభము :—

సీ. నవనవసృష్టివైభవహేమగర్భమై సత్యలోకంబుతో సరసమాడు
నార్యాంగనామనోహరనీలకంఠమై కైలాసనగరివైఖరి వహించు
సంతతశ్రీనివాసస్ఫూర్త్యుదారమై వైకుంఠపురముతో వన్నెకెక్కు
సురుచిరాలంకారసుమనోనివాసమై సురరాజునిలయంబుసొంపుఁ గాంచు
సరససౌభాగ్యవిభవభాస్వద్విభూతు, లన్నియునుగూడివర్ధిల్ల నమరియుండు
నతతసేవాగతాష్టదిక్స్వామిపాలి, కాఁపురం బైనయలద్వారకాపురంబు.

క. ద్వారవతీపదము ప్రశ, స్త్యారూఢ*మతంబుగాంచు నది సద్వ్యాహా
దారసురాసురమానవ, పారము లేవేళ నర్థి†వసియించుటచేన్.

చ. పగడపుదారబంధములుఁ బచ్చలచూరులుఁ బద్మరాగపున్
జగతులు వజ్రవప్రములు సానలఁదేఱిన కెంపుఁగంబము
ల్నిగడెడు నీలవేదికలు నిగ్గులుదేఱెడు రత్నవాటిక
ల్సొగసువహింప నప్పురము శోభిలుఁ బట్టణరాజరాజమై.

మ. ధర నప్పట్టణరాజ మంబరగతాత్మచ్ఛాయ నానాకముం
బరఁగం దోయధినీటఁ దోఁచుప్రతిబింబస్ఫూర్తి నభోగిరా
ట్పురముంగ్రమ్మి త్రివిక్రమత్వమున నొప్పున్ సాంప్రతంబేకదా
హరి యందుండఁగదా త్రివిక్రమసమాఖ్యం బ్రీతచేతస్కుఁడై.

ఉ. నేలిమిరత్నదీధితుల మిన్నులు ముట్టెడు గోపురాళి నే
వేళఁ జరించుతమ్మునికి వేడుక నప్పురలక్ష్మి రక్షగా
నీలపురేకుఁగట్టె నది నేఁడును గానఁగవచ్చు దానినే
చాలనిబుద్ధి లోకము శశం బని పల్కును జందమామలోన్.

గీ. వలువలునప్పురి బలితంపు వార్ధిపరిఖ, రత్నగర్భాదిశబ్దము ల్రాజిలంగ
నబ్ధిమేఖల గాకున్న ననువుగాద, టంచుఁ దద్భూషణంబు భరించె ననఁగ.

క. అతిరుచిరచంద్రకాంత, ద్యుతినై కవియుతము విబుధతోషాకరమై
హితసకలవస్తునికరో, ర్జితమై పురి కల్పవల్లిచెలువు వహించెన్.

గీ. ప్రచురరోచిస్సమాలీఢ బాడబంబు, భూరినవరత్నరాశిసంపూరితంబు
హరినివాసంబు చిత్రసత్త్వాశ్రయంబు, నగుచునప్పురిజలరాశినగుచునుండు

మ. రతికాంతాంతవిభూతి సంతతతనుప్రాంతోపగూహాక్రియా
రతికాంతం బయి శేఖరామరధునీరమ్యాంబుసమ్మోద మై
ప్రతతైశ్వర్యవృషాంక మై నటన దీవ్యన్నీలకంఠంబు నై
‡ప్రతిలేకొప్పు శివస్వరూపవిభవప్రాప్తిం బురం బెప్పుడున్.

క. సకలాలంకృత యయ్యుం, బ్రకటవిశేషోక్తి విబుధరంజన మగు హం
సకరుచిర పదంబై, యకలంకస్ఫూర్తి మీఱు నప్పురి జగతిన్.

మ. ప్రకటోదార్యవిశేషకాంతి సమతార్థవ్యక్తి సౌశబ్దరూ
పకసారాధికచిత్రచిత్రలిపిసంబంధంబు శ్రీకృష్ణనా

* మతుండుగాంచునదె-మూ. † వసియించుటయే. మూ. ‡ ప్రతిలేకొప్పుం-మూ.

యుక వైశిష్ట్యనితాంతభాసురమునై యప్పట్టణం బొప్పుఁ దా
నకలంకుల్ (ముదము)ంద సత్కవితఁ గావ్యంబుంబలెం జూడఁగన్.

క. హరిదశ్వుఁడు తనయరదము, సరణి పురీసౌధములను సంకటపడుట
స్వైర మమర నొంటిగుఱ్ఱము, రదమునకు నేకచక్ర మమరించికొనెన్.

ఉ. పచ్చలగో(పురంబు) జిగి పచ్చిక యంచుఁ దలంచి వచ్చు లో
మచ్చికజింకఁ బట్టి వడి మై శశి యూఁకువసేయఁ జంద్రుమై
నిచ్చలు జాఱు నయ్యమృత మించుక సోఁక సచేతనాకృతుల్
హెచ్చిన పైఁడిబొమ్మలకు నింతులకు (న్గనరావు భేదము)ల్.

సీ. గోపురోపరిఖేలకోకస్తనులగొప్పవిప్పకప్పుమిటారికొప్పు లబ్బు
రంపు మబ్బు లటంచు రమణుల నునుమేనుదీఁగెలు గ్రొమ్మించుఁదీఁగెలనుచుఁ
గరికరముక్తగంగాజలశీకరాసార లనుచుఁ
దదుదారతరబృంహితంబులు బలుగర్జితంబు లంచుఁ దలంచి యంబుధరము
లలనలువస్వాధికారమన్యులకునిచ్చె, విచ్చెమాగచ్చులనిమదినొచ్చినొచ్చి
వర్షగర్జితమిషము ములుక, వఱలు మేడల క్రిందట నొఱలుచుండు.

చ. సురతరు లంతికస్థలులఁ జొప్పడ నందలి దివ్యభూషలా
తరుణు లొకప్పు డొక్కటియుఁ దాల్పఁగఁ జూడ రటన్న మాటచే
సురుచిరభూష లొల్ల మటు చూచుచు గ్రమ నైనయ
త్తరువులపుష్పము ల్గొనరు తద్దయు వాడినవంచు నచ్చటన్.

ఉ. మేడలయందు నిచ్చలు భ్రమించుకలాపులు డాయఁ జూచి య
య్యేడుగుఱాలతేరియురగేశ్వరరశ్ములు వాఱ వాని వె
న్నాడఁగఁ గుంటిసారథికి నబ్బమి వే పయనంబు సాగమిం
దోడన తాన పోయి వడిఁ దోయజబంధుఁడు వట్టు రశ్ములన్.

చ. పడమటివెట్టకు న్వఱచి భామలు సోరణగండ్లు మూయ న
క్కడ గతి నిల్వఁ గాక వడిఁ గ్రమ్మినఁ బోనిడఁ బోవుచుండఁగాఁ
గడుఁ గనిపించె మందగతి ఘర్మమరీచికి గ్రీష్మవేళ న
జ్జడత చిరార్జితం బగుట సంగత మయ్యెడు నిప్పు డేనియున్.

చ. పురిగరుడాశ్మసౌధరుచిపుంజము ఘాసమటంచు నెంచి లో
హరిణము చొకళింప శశి యాత్తమనోహరవక్త్రపంకజ
స్ఫురదుపమానవృత్తిఁ గొనఁ జూడఁగఁ జాలక కజ్జలంబుచేఁ
దరుణులు కప్పొనర్చి రది తప్పక చందురునందు *నుండఁగన్.

* నిండుగన్-మూ.

క. బాలికల దాఁగుమూఁతల, వేళల సౌధములయందు వెతకెడు వారిన్
లీలఁ గికురింతు రచ్చట, మేలిమిబంగారుబొమ్మమెలఁకువ గొనుచున్.

క. అచ్చటి మదిరాక్షులు నై, యచ్చరకన్యకలు నాట లాడఁగ భేదం
బిచ్చఁ గనవయ్యెఁ జూపఱ, కచ్చపుఁగను ఱెప్పపాటు లందమిఁ గొనుటన్,

చ. అనుదిన మింద్రనీలమణిహర్మ్యరుచిప్రతతీతమిస్రసం
జనితహరిద్భ్రమాకులత సౌధగవాక్షముఖప్రచారవ
త్త్యనుగతభేదము ల్పడల నంబురుహాప్తుఁడు దక్షిణోత్తరా
యణములఁ బోయెఁ గాని విపు డవ్వియమై యాతని కిష్టమార్గముల్.

ఉ. మానితదివ్యరత్నగణమండితసౌధతలంబుల న్ముఖా
సీనత నుండు నెచ్చెలుల సిబ్బెపుగుబ్బలు డాయుసత్ఫల
వ్యానతకల్ప శాఖల ఫలావళిఁ దున్ముదు రంచితస్ఫుర
త్పీనపయోధరప్రతిమఁ దేలఁగ రాఁ గడు నీసుచే బలెన్.

ఉ. వెన్నెలకుప్పలాడు నెడ వేలుపుటింతులు దీము గెల్పుచేఁ
గొన్న యనర్ఘ రత్నములు గోరికి మీఱఁగ నీకు మేడపై
నున్న పయోజగంధులకు, నొప్పఁగ వీరు జయించి వారిచేఁ
గన్న యనర్ఘ రత్నములు గల్గినచోట గ్రహింప రేమియున్.

చ. కడుమిగులారు సౌధములఁ గంజదళాక్షులఁ గూడి యాడుచు
న్మెడఁ గలసొమ్ము గన్గొనుచు మెచ్చుచుఁ గోరెడి దేవకామిను
ల్నుడువఁగలేరు వారిమది నూల్కొను కోరిక దీఱ భూషణం
బిడక మెలంగు నెచ్చెలువ యొసఁగ నొక్కతయేని లే దటన్.

క. అన్నగరిలోని వజిరపు, మిన్నా సౌధములు డాసి మింటం జనుచుం
గ్రొన్నెలఁ త్రొచ్చుచు తెనయుచుఁ, బున్నమనాఁ డంటికొన్న పోఁడిమి గనియెన్.

చ. మృగమదచిత్రకంబు గొను మేలుమొగంబుల తేట చూడఁగా
మృగధరదర్పణంబు గని మీనవిలోచన లెల్లఁ దుల్యత
న్మొగములు గానరామి మది మాఱొను నీసున నీకళంకిచే
న్నగు నిటు లర్థబోధ యని యద్దము చూతురు వేడ్క మీఱఁగన్.

క. వెన్నెలమెడ కగుఁ బులిగో, రన్నన్న యటంచు మెచ్చ చంబుజపాణుల్
గ్రొన్నెలఁ బట్టుచు మార్దన, మన్నను లేచినుచు విడువ నరుగు న్నెలయున్

చ. అరచలిస్గు మానుదురు లందము గాంచునొ కానలేఁడొకో
యరయుద నుంచు నెన్నుదురు లందముమీఱఁగ నందు నిల్పుచు

దశగుణులు నొచ్చి ఫాలములు దాఁ గటికించు విధంగఁ బోవునా
యరనెల చిన్మృగీమదము నంటినమేను గృతార్థతం గనన్.

మ. తరుణీమంజులలోచనాంచలమిలత్తారళ్యలాలిత్యముల్
గన నబ్రంబుగఁ జూచి సిగ్గుపడుచుం గన్నుల్మూయుంగ న్సుధా
కరులో *జింక చలింపకున్కిఁ గవియె న్గాకున్న సౌధాగ్రవి
స్ఫురదుచ్చావచసింహపుత్రికల పెంపుల్చూచి కాలూఁదునే.

చ. జనములు శూన్యముల్ శశివిషాణముఁ బోల్తురు కల్మి లేమియుం
గననగు నంచు హస్తకటకంబుల పచ్చలడాలు ఘూపముం
చనువుగ మూఁకకొంచు వినతానన నూ శశిగో శశంబుఁ జే
ననగొననంటి చూకుకు మనంబున గౌతుక మొప్పఁ గన్నియల్.

క. జలజాక్షులు ముఖరాగం, బుల యా తెల్లం గరంగఁ బూనఁగ నాస్త్రో
పలమాత్రముఁ గరఁగించిన, నెల పాటియె యట్టినన నీరజముఖులన్.

క. పురగోపురహైమాంబుజ, పరిరక్షణసేయు దేవపతికరివలనన్
హరిమధ్యామధ్యంబులు, హరివిభ్రమ మొనరఁజేయు ననుదిన మచటన్.

గీ. గంధవతిపంకవతి యన గగనగంగ. గుణముదోషంబువింతగాఁగూడుకొనియె
సౌధకోక స్తనీస్తనుస్నానగళిత, దివ్యచందనపంకం బుదీర్ణముగుట.

చ. గగనము నొందునేటఁ బురకాంతలు సంతస మొప్పఁ గ్రుంకఁగా
మొగములు వింతతమ్ము లని మూఁకొన మూఁగును దేఁటిగుంపు లం
పగు నదిలోని హైమజలజావళి రోయుచుఁ జారునాసిక
న్నొగసులనంపకంబు లని గ్రుక్కుచు మూఁకొనలేవు భీతిచేన్

క. పురిసౌధచిత్రరత్న, స్ఫుర దమిత విభాకదంబ పుషితము లగుచుం
గరము లిరవొందెఁ గావున, హరిదశ్వుఁడు చిత్రభానుఁ డనఁగా బరఁగెన్.

చ. గురుతరగారుడాశ్మకృతకుట్టిమభూముల నొండ్లిసేయున
త్తరుణులనవ్యగానము మనంబున వించుఁ జలింపకుండెఁగా
కగుడె పయోజబాంధవరథాశ్వనికృష్ణతిరశ్మి లెల్ల న
వ్వరమణిజాలదర్శనము వాటిల గాటపుభీతిఁ బోవుటన్.

గీ. అగు మహాపద్మపద్మశంఖాదినిధులు, కొలఁకు లిరవొంద నీరముకుందనిధులు
సౌధములుగుంవనిధులనుజాహ్నవములు, వనశ్రీయసంగఁ బురమంతవఱలుచుండు.

మూలములో: బలుకావ్యల" బింక "యని. కాన్పించుచున్నది. †జేసియనుదిన- మూ.

చ. తరుణీరత్నమనోజ్ఞకంఠనవరత్నస్ఫారహారంబు ల
చ్చెరువుం జక్కెరవింటికయ్యముల విచ్ఛిన్నంబుగా జాఱు న
వ్వరరత్నంబులు శోధనీముఖముచేఁ బ్రాభాతవేళం జెలుల్
శరధిం జూపఁగ నాత్మరత్ననిధియ న్సర్వజ్ఞుం గను న్వార్ధియున్.

చ. చెలువలు మేడలోఁ జెలిమిచే విడుసొమ్ము ధరించి వేల్పురా
చెలువలు చిత్తరంపడుచుఁ జెల్వగుసొమ్మది వేడఁబోయిన
న్వెలనెలఁబాతెఁ గల్పకము వేలుపుగిడ్డియు మోము మోడ్చెఁ గే
వలము ఫలస్వభావమున వర్తిలె నిర్జరలోకరత్నమున్.

శా. కేళీభూధరము ల్విరాజిలుఁ బురిం గేళీవిలోలాంగనా
పాళీచారుతనూపరీమళమిళత్పాథఃప్రపూరాపగా
నాళీకాక్షులఁ గాంచి తోయనిధికి న్నవ్యప్రమోదంబుగా
హాళిం బెండ్లి ఘొనర్చి పూర్వసరిదాహ్లాదంబు ప్రసుక్కించుచున్.

క. ద్వారకచుట్టు మెలంగెడు, వారివిశేషముకఁ దద్రసాదరజాలో
దారసదులంటఁ దోయధి, కోరికతోఁ గ్రొత్త పెండ్లికొడుకై యలరెన్.

క. అరుదందుచుఁ బుయ్యందము, నిరతంబును నిర్నిమేషనిద్రముకై
పరఁగెడుకన్నులఁ జూడఁగ, సురలు నిమేషంబు నిద్రసొగయుగు దానన్.

లయగ్రాహి. ఇందుమణివేదికలయం దొనరి యిందుముఖు
లందమగుగానముల నిందునగు లెల్లం
బొందుగఁ గరంగనట సుందరపుమోముజిగి
చందములు చూచుకొని చందురుని యుందీ
చందముగుపొందికలు చెందినవొ లేవొ కనుఁ
గొందమని చూచి బెళుకందనము కంటం
జెందదిది జింకసరి సందడిక నిందుఁడని
సుందరులు గేలిగయికొందురొగివీటన్.

క. అర్థపతియైన సరిషో, యర్థివదాన్యులకు నప్పురాగ్రణి నర్థం
బర్థులు వేడినయప్పుడె, యర్థులఁ జేయుదురు వారి నతిచిత్రముగన్

చ. తెలుపగ నర్థవాచకపదంబుల గౌణత గాంచె దాతలం
బలుకువదంబులొప్ప మముఁ బల్కెడిశబ్దములందు గౌణత
న్మెలఁగు నటన్న మేము మదిమెత్తుమె వ్యత్యయమైనఁగాక యం
చలరుదు రందు దాత్మనుల నద్భుతవస్తువితీర్ణసంపదన్

క. అతులప్రసాదగంభీ, రత లర్థవ్యక్తి మధురరసముల రిసవా
క్త్రతులసఁగ సరసులొప్పె, న్నతతము సరసులకు మనము సరసతనలరన్.

శా. సాయంకాలనటన్మహాసటజటాసంగంబుచే నావిల
ప్రాయంబై జగి మానుగంగ యట సౌనగ్రాబ్జనాళ లగ్న
స్మేయంజిత్త మిగుర్పఁ దత్సరసి యామిన్నేటిమిన్నాసిత
చ్ఛాయామేచకభంగంబు లప్పరిసరస్సంవాసముల్ గైకొనున్.

ఉ. మేడల గాయకు ల్మిగుల మెచ్చఁగ గానముసేయఁ దచ్ఛ్రుతి
న్వేదుకనుండు *హూహుకయివీడని వీణియదండ మప్పుడే
కూడిప్రవాళవల్లి మదిగోలె ఘటిల్లెఁ బ్రవాళసంజ్ఞ యా
జాడనె దండమాత్రమున సంధిలె నెన్నఁ దదాఖ్యయే భువిన్.

సీ గౌతమముని భావకలనచే నొకవేళ నొకతఱి కణచరధ్యానమహిమ
సురగేంద్రవృత్తిచే నొకమాటు నొకతేపఁ గపిలవాచంయమోత్కటవిభూతి
వ్యాసవిజ్ఞానసంపత్తిచే నొకపరి నొకతూరి జైమినిప్రకటవృత్తి
వల్మీకసంభవవ్యాహృతి నొకయెడ నొకసారె భరతవాగ్వ్యక్తిమహిమఁ
బ్రొద్దుపుచ్చను యువజనమోద మమర, మేటియప్పాటి మేడల మేలురత్న
పంజరంబుల నెలకొని ప్రతియొకుఁగట, గణనమించినశుకశారికాగణములు

చ అతిమధురంబు తో ఫలము లబ్బియుఁ బువ్వులులేమి దుర్యశం
బతిఘనమంచు సర్వకుసుమాస్పదతం గనె నన్నమాడ్కి మా
రుతగతిఁ జైకవచ్చిన తరుప్రసవంబుల రాజిలు న్నవ
న్నతు లగువృక్షము ల్పురముపజ్జల నొప్పునవాళినెప్పుడున్.

సీ. కౌశికమందారఘనతమైరావతభూషితం బయిసురపురముమాడ్కి
మాధవీపున్నాగమహనీయరూపమై ఫణిరాజశాయిపట్టణమురీతి
స్థితమహైమవతీకుమారకశివాస్పదమహామఁ గైలాసపదమకరణిఁ
బ్రచురప్రతాపసపంకజాసనసదాలంబమై సత్యలోకంబువగిది
వెలయు నప్పురిలోపల వేలకొలఁది. యలసపవమానకంపితవిలసదసమ
కుసుమవిసరవిస్సరత్కుసుమరసత, రంగిణీపూర్వవార్ధినీరమ్ములు వనులు

సీ గుణవృద్ధిపదవృద్ధగోత్రవిఖ్యాతమై పాణినిగ్రంథంబు పటిమగాంచి
నానాత్మజీవవిజ్ఞానకారణమహిమ నక్షపాదీయంబు ననుకరించి

---

*హాహలు మూ

కర్మజన్యాపూర్వధర్మప్రకాశమై జైమినివ్యాహృతిచ్ఛాయఁ బూని
సద్వీక్షగాత్రీణసమ్మోదహేతువై వ్యాసవాదార్భటి వన్నె కెక్కి
కపిలితస్వరసఫలకమై ఘటికమత్త, శిఖిమధువ్రతవిలసితస్ఫీతమగుచు
ననముకవిరాజకావ్యంబు ననుకరించి చూడ నింపొందు నచటిరమ్యాక్రీడవనులు

క. అమితధ్వనివైచిత్రియుఁ, గ్రమహీనత్వాదిదోష (రహిత)ము వని కా
వ్యమనఁగఁ బరఁగె నసిద్ధో, పమితి విసంధితయు గుణాతఁ బరఁగె నరిదిగన్

సీ. బహువిధాలంక్రియాపదనిజాకారమై యుపమోపమఁ బొచు నొప్పుగాంచి
కపిత్థల్లజప్రౌఢి కవిశోక్తి ధుర్యమై యుత్ప్రేక్షయోక్తి విలాస మాదరించి
యుత్తరోత్తరసుమనస్సూక్త్యగ్గలలితమై పాఁ భూపాగీతిఁ బోకలించి
యనుపమఫలమనోహరభావమగుచు, నన్వయభూషణంబు గర్వమునహించి
తనరు నుద్యానవిపినకదంబకంబు, శాఖిశాఖాశిఖా హాతి జర్జరితశ
శాంకలినుగళితమ్మృతధారాకృతశ్రవ, వాహపూరితపితతాలవాలకంబు

సీ. కేళీకలితమారికాళీకృతవిలాసపాళీసుచిరకుంజభాసురములు
సంగీతకృతిస్వానసంగీతమత్త సారంగీయుతసరోవిరాజితములు
నానామణిప్రభానూనాభ్రమణి పదాధీనామితాద్రి సమ్మానితములు
గంగానదీకీర్తి భంగానుగత మహాభంగాపగావళీసంగతములు
సురుచిరామరభూరుహసుమవిరచిత, గర్భితవిరాగసుగసతీకరపయోజ
లగ్న(శాఖ హీరహార)గసుమములు, శిఖిఁ జెలువొందు నచటి లీలావనములు.

సీ. మత్తమయూరసన్మత్తకోకిల హంసపదభృంగ విలసితభ్రాజితంబు
హాటకనగోత్సాహ కుదరీసుతస్ఫీత ముత్పలమాలికాయోజితంబు
బంధురజాతి చంపకమాలికోపేత మురుమణిగణనికరోర్జితంబు
జలధరమాలికా చారుమత్తేభవిక్రీడితరుభస సంకీలితంబు
మంజుల సుగంధి మాలినీ రంజితంబు, ననము శార్దూలవిక్రీడి తాంచితంబు
లలితసుమగుచ్ఛ పరిమళ రాజితంబు, సుకవికవనంబు నా బురి సొబగుఁ గాంచు

సీ. పటురోషకృత కేశపాశ తాడనములు బహుళకోపార్జిత పాదహతులు
దోర్వల్లరీకృతాఖర్వవేల్లనములు కందుకారచితసంఘట్టనములు
వక్షోజగిరికల్పితక్షోభణంబులు నక్షీణనఖరదంతక్షతములు
గాటంపు గండచపేటపాతనములు కచచయాంబరసమాకర్షణములు
బంధవిధములు మణితనిస్వానభిదలు, భాగవిపరీతగతులును బ్రబలియుండుఁ
దచ్ఛరంబున నిత్యమోదంబడంగ, ధారికదనావసరముల దంపతులకు.

క. సరసధ్వను లూహ్యంగఁగ, వరగుణవిచ్ఛిత్తిగా నవారణ జాతిం
బరిమళితభూషణంబులు, సురతనిబంధనములందుఁ జోద్యమగుఁబుటిన్

చ. సుచిరచిత్రబంధములు శోభిల వాచ్యవిశేషనైఖరు
ల్కరముఁ బ్రకాశమంద రసగౌరవహాని నిదానదోషము
ల్పొగఁగుట మానఁగా నవనవస్ఫుటచారుసధ్వను ల్పరి
స్ఫురణవహింపఁగా మిగులఁ జోద్యము లయ్యె రతిప్రబంధముల్.

క. చోరాభావముసో వ్యభి, చారిత్రి పురి సడల రతులసాత్త్వికభావం
బారాజధాని గైకొను, నారూఢస్ఫూర్తి దనర వ్యభిచారిగతిన్.

క. అమితరసము సంలక్ష్య, క్రమచేష్టలఁ దనరె వస్త్వలంకృతు లితర
క్రమతగయిక్రొనియె నప్పురి, కమలాక్షుల కమరుమదనకదనములందున్.

వ. మఱియు నప్పురీమతల్లిక రత్నాకరంబుఁబోలె ననంతసత్త్వాశ్రయం బై రత్నసానుసానుమంతంబుకైవడి ననేక దేవతాయతనం బై కైలాసధరాధరంబుమాడ్కి రాజకుమారక వినాయక విరాజితంబై తుహినమహీధ్రంబులీల సర్వమంగళోత్పత్తినిలయంబై యుదయాచలంబుఁ తేఁ గళాధిపూర్ణమహోదయకారిణం బై లోకాలోకనగేంద్రంబుపోలిక నిజాంతస్స్థద్రవ్యసాకల్యంబై సుధర్మాప్రదేశంబుకైవ సధర్మితి వాక్పతిసురపతిదిశాపతి సమధిష్ఠితంబై పద్మజుతాస్థానంబు పోల్కి వేదాంత సిరంతర పారాయణపరాయణ సరస్వతీధరసమాక్రాంతం బై జలజోదరు నివాసంబుపసఁగమలాలయానంత శకుంతరాజ విష్వక్సేనాభిరామం బై కుబేరధర్మనరాజంబునోజ మహాపద్మాదిసంఖ్యావిషయనవరత్ననిధితా ప్రథితం బై మానససరోవరంబుగది రాజహంససంకులంబై ధరావలయంబుపోలుపున జలధివరివేష్టితం బై రాకాచంద్రబింబంబుచాయ సకలకలతామనోహరం బై రక్షోవైరివక్షస్స్థలంబువడువున వైజయంతీ వనమాలికారమాలంకృతం బై రవిబింబంబు నడువుఁ గమలాసంకోచకర నిజోదయం బై తారామండలంబుభాతి విష్ణుపదపదంబై సత్పురుషుహృదయంబుశీపిఁ బంకలేశస్పర్శానభిజ్ఞతావిశదంబై మహోదారచిత్తంబుభంగి వితృష్ణయజ్ఞానరహితం బై రసాతలంబు నైఖరి బలిపురుషనికేతనంబై దామోదరుసుదరంబుగతి నశేషవర్ణపరిపూర్ణంబై గౌరీరమణుకొల్వుకూటంబు తేట ధనాధిపవృషభశక్తిధరధరాపాలక సముపసేవితం బై సాకేతనగరిచాడ్పున రామచంద్ర సంబంధ

బంధుర రాజసదనంబై గంగాప్రవాహంబు పరిఘవంబునఁ ద్రిలోకీప్రసిద్ధగోచరంబై శ్రీమద్రామాయణంబుకరణి సప్తకాండపర్యంతవ్యాప్తగోవిలాసంబై మహాభారతమువలెనె బహుసుపర్వప్రతిపాదితకథాప్రసంగంబై భాగవతంబుసొంపున విపులస్కంధానుసంధానసితంబై యాద్యప్రకృతివ్యాకరణంబుసొగసున నుత్తమాదిపురుషవిఖ్యాతంబై ప్రకృతివ్యాకరణంబురహి నద్విర్వచనంబై వికృతివ్యాకరణంబునహి ననూర్వరూపంబై యుత్తమకావ్యంబుచెన్నునఁ జమత్కారివ్యంజనంబై మహా* నాటకంబు దారసున నతిమనోహరాంకంబై దండనీతిఖ్యాతి సరాజలక్షణంబై గ్రహశాస్త్రంబు నందంబునఁ బ్రత్యక్షీకృతాదృష్టపదార్థంబై రతిప్రబంధంబు తెలివిఁగళావ్యాదయంగమంబై సాంఖ్యంబుసాటిఁ బ్రధానప్రశస్తివిస్తీర్ణంబై యోగతంత్రంబుసరి సమాధ్యవస్థా† హారణంబై ఛందంబుచందంబున లసద్వృత్తలక్షణంబై పాతంజలంబు నీడున నఖిలశబ్దాకరంబై నిగమంబుజోడున సత్యవచనప్రచురంబై గీతశాస్త్రంబుపొందిక నకలంకకాంతపురుషరాగానుబంధంబై భరతఫక్కికచక్కన ననుగృహీతసర్వరసనిష్పత్తికంబై యాయుర్వేదంబుపోలున సర్వధాతునిధానంబై యాన్వీక్షకిచాడ్పునఁ బ్రకాశితనిఖిలపదార్థస్వరూపంబై పూర్వతంత్రంబురాణఁ విభక్తాంగికప్రధానకార్యంబై యుత్తరమీమాంసజాడ సాగోపాపవాదంబై బ్రహ్మంబుతీరున నవాఙ్మానసగోచరంబై సవర్ణం బయ్యు సవర్ణంబై యపరభాగం బయ్యు సపరభాగంబై యనీతిప్రచారం బయ్యు సనీతిప్రచారంబై యదృష్టచరం బయ్యు నదృష్టచరంబై యశ్రుతపూర్వంబయ్యు నశ్రుతపూర్వంబై యబలాభిరామం బయ్యు సబలాభిరామంబై యాశ్చర్యంబులకు నావాసంబై యానందంబులకు నాటపట్టై యభిజ్ఞులకు నవేద్యంబై యాచారంబులకు నాస్పదంబై యభిజ్ఞులకు నతిసుకరంబై యార్తులకు నధికశరణ్యంబై యగుణంబులకు నతిదూరంబై వెలయుచుండు.

సీ. వాదించిరా సృష్టి కాదట ప్రతిసృష్టి పరఁగించి గెల్తురా బ్రహ్మనైన
వెఱపించిరా జగద్విఖ్యాతి నఱకాలఁ గన్నుఁ జూపుదురు ముక్కంటికైన
మెచ్చిరా సంపద లిచ్చి సంరక్షింతు బలిమియుఁగలరు శ్రీపతికి నైన
నలిగిరా వ్రేల్మిడి నాపోశనంబుగాఁ ద్రావిపుత్తురు జలరాశి నైన

---

*మహానాదంబు—మూ. †హారణ.మూ.

సకల వేదపురాణశాస్త్రములకలిమి, వేయినోళ్లను గొనియాడువిమలమహిమ
సత్యనిత్యసదాచారసద్గుణములు, వెలయుచుండుదు రప్పురి విప్రవరులు,

సీ. జలజాతసూతి యై మెలఁగుచుండియుఁ దాను జలజాసనత్వంబు సమ్మతించె
నను మనసారఁగా   గని మోహగతి నింటికిగతిఁ జేసె
దోషాకరత్వంబుఁ దొలఁగకుండఁగఁ జేసి ద్విజచక్రముల భీతిఁ బెరయఁ జేసె
జలధి మందఁగనీక సతతంబుఁ దలవాకిటను సన్ను సిలుపఁ గట్టడియు చేసె
ననుచు విధినింద గావించియుఁ జేయు వారి. పలుకుఁ జెలుకలకొలికి యింపొలుకఁ దమదు
చెలువు నెమ్మోము దమ్ములఁ జేసిలునఁ బెంపు గాంతురు పృథ్వీవిలింపు లచట.

క. చతురాననచతురానన, సతతాధిగతాధికప్రశస్తసువిద్యల్
చతురైకనిజముఖంబున, నతులస్థితి నలవరింతు రచ్చటివిప్రుల్.

గీ. అవసరంబులోన నలరారు నాకభూమి. దేవునేని గన్నఁ దెలివి కాసి
నఖిలదర్శ   నాగముక స్త్రసం, దస్నవానుభూతి దప్పకుండు.

ఉ. ఆనతశత్రువాహిను లహర్పతితేజులు సంగరక్రియా
నూనమహాప్రతాపులు మనోభవరూపవిలాసవిగ్రహు
ల్దానగుణాభిరాములు సదా మతిమంతులు ధీరు లుత్తమ
జ్ఞానులు సత్యవాను లవిషణ్ణులు తత్పురి రాకుమారకుల్.

సీ. పసులకాఁపరిఁ గోడ బలుపొందు గైకొన్న యొకనరుచేతుల యోపి కెంత
విషమప్రస్తులనెడ్డ విలువిద్యగైకొన్న పరశురాముని బాహుబల మదెంత
కుశలవవిజయంబు గొన బల్మి చాలక వెనుకద్రొక్కిన రాము వీర్యమెంత
నిలువుగన్నులు నడి యుల నిల్వలేని సేనల నేలు గుహు బల్మికలిమి యెంత
యనుచు నెటువంటి వీరుని నెంచ యనుచు
మెచ్చుకొనువారు బూనరు మచ్చునైన
హావ్యవార్యసమానసౌర్యశౌర్య లగుచు
సూర్యసోమాన్వయులు రాజవర్యు లచట

ఉ. మానిత*హాలికోక్తియును మానసలవృత్తియు గోపకత్వముం
బూనినవార లప్పురికి ముఖ్యులు గావునఁ దాము నట్లు స
న్మానితహాలిక ప్రకటమానసలగోపకవృత్తి సంపదల్
గా ననుపొంది వైశ్యులు వికాసత నుందురు గప్పురంబునన్.

---

*హాలికో తిమురాలము.

చ. అరయఁగ గామితం బొకటి నైనను గానక యాచకత్వమైఁ
బరఁగెడు వాదిభిక్షుకుని బంధువు నేఁడు గాన లుబ్ధతా
పరు నలకాపతిం గుమతిభావముఁ జెందును మమ్ము నందదం
చురుతరవర్ధితాఖిలజనోదయు లౌదురు వైశ్యు లప్పురిన్.

సీ. నగరాజునైనఁ బన్నగరాజునైనను ధైర్యవాక్పటిమలం దణుపఁగలరు
రుద్రుని నైన సముద్రుని నైనను శౌర్యగాంభీర్యాప్తిఁ జరుపఁగలరు
ఇంద్రుతో నైన నుపేంద్రుతో నైనను భోగభాగ్యస్ఫూర్తిఁ బోరఁగలరు
అజునితో నైనఁ జిత్తజునితో నైనను నిర్మాణరూపము ల్నెఱపఁగలరు
ఘనులు నిర్వక్రవిక్రమక్రమమదారి, చక్రదళనక్రియావక్రజయపరాక్ర
మక్రియాముద్రనిర్నిద్రమద్రయశులు, శూద్రు లప్పురిఁ గలరు విశుద్ధమతులు.

ఉ. ఏఱులమిన్న నయ్యమున నేరున భేదన మాచరించెఁ దా
నేరున దున్ని భూమి ఫలియింపఁగఁ జేయఁగ సీరపాణియు
న్నేరఁ డటంచుఁ గేలిగొని నేర్పలరం గృషిచేసి ధాన్యము
ల్నేరకు మించఁగా ధర ఫలింప నొనర్తురు శూద్రు లప్పురిన్.

క. బ్రహ్మపదజనన మొనరుచు, బ్రహ్మనిరూపకపురాణపరత మెలఁగుచున్
బ్రహ్మారాధ్గతి నడసియు, బ్రహ్మారాధ్గతి ఘటిల్లఁ బరఁగిరి శూద్రుల్.

క. మాతోఁ బుట్టిన గంగయు, ఖ్యాతిన్ జనములకు ముక్తి గలిగించెను మా
చేతనె భుక్తియుఁ గలదని, ప్రీతిం జెలఁగుదురు దత్పురింగల శూద్రుల్.

మ. సిరి విద్యుల్లత చంచలత్వ ముడిగెం జెన్నారె నేవేళలం
గర మింద్రోపలనీలకాంతులు నిజాకారంబునన్ మా(కుసీ)
కరణిం గావలె నంచుఁ గృష్ణఘనముం గాంక్షించి సేవించు న
బ్బురపుంగారుఘనంబులో యనఁగ నొప్పు న్వీట మత్తేభముల్.

చ. జగములు రెంట విష్ణుపదసంగతి గాంచె నిజాధినాథుతో
గగనమువాఁక యన్విధము గాంచకపోవుట గాదటంచు వే
గగనధునీజలంబు కరకాండములం గొని తెచ్చి నించి ప
ల్దిగలకు నేఱుల న్జలనిధిం గనఁజేసె గజంబు లప్పురిన్.

చ. సురధుని నోలలాడుసురశోభనగాత్రులయూరుసౌష్ఠవం
బరుదుగఁ జూచి లజ్జపడి యాత్మకఠోరకరంబు లెల్ల ని
ర్భరముకుళాకృతు ల్గొనఁ దరం బగునే గ్రహియింపఁ దత్పురీ
కరులకు నట్లు గాని తొడఁగకొనవే యవి సీర మంతయున్.

ఉ. వాచకశబ్దము ల్వరనిపాతముచే విలసిల్లు వాచ్యత౯
రోచిలు మాకుఁ దాదృశత రుచ్యముగా కితరార్థరీతిగా
నౌచితి గా దటంచు మది నారసిరో పరపాతనక్రియ
ల్లోచి వసించు నప్పురి నమోఘబలాన్వితము ల్కరీంద్రముల్.

శా. పీటం బాటిలు ఘోటకావళుల యుద్భిన్నాంఘ్రివేగంబుతో
సాటిం జెందఁగ వచ్చి వాయుమనము ల్సత్త్వంబులే కయ్యెడ
న్నీటు ల్వోవఁగఁ దత్పదాహతరజోనీకంబుచే నుల్లఁ జే
డ్పాటుం జెందె నవేసుమీ భ్రమరజఃప్రాబల్యము ల్వానికి౯.

క. ఏకకచక్రపుఁజక్రిన, నేకత గాంచియు వహింప నేరక పుడమి౯
జోకటి పడు నని నగు నగు, లోకాప్తనివారుల ఫేనరుచుల హయంబుల్.

చ. సురుచిరరాజకన్యకల సోఁకుట నిత్యము రూపభావముం
బొరయుట జన్మసంశ్రయతఁ బూనుట నిక్కముగాఁ బిశాచమై
పరఁగెడుగాడ్పు వేగమునఁ బొల్పదునే సరిగాఁగ మాకు నం
చుపగతివేగసంపదల నొప్పు నదుష్టము లై పురీహరుల్.

క. అరయఁగ నెప్పుడుసత్త్వము, భరియింపమనసు లక్ష్యపదమాయను వే
సరి యెట్టు లౌ నటంచు, న్నరు లప్పురి మెలఁగుచుండు నతిసత్త్వమున౯.

సీ. క్లిష్టకల్పన లేక కష్టతాదూర మై యసమర్థత నెఱుఁగ కప్రతీత
తను మాని యప్రయుక్తతను రోసి పతత్ప్రకర్ష నైరర్థక్యఘటన గనక
దృఢపదబంధసంధిస్థిత మై సుప్రసాదకాంత్యౌజ్జ్వల్యసమత లలర
వస్త్వలంకృత్యభివ్యక్తులు పొసఁగంగఁ జిత్రవిన్యాసంబు చెలువు గనఁగ
నతులకవిరాజరచితకావ్యములనంగఁ, జెన్నుమైవాటిచూడ్కికచ్చెరువు మీఱఁ
బుష్యరథము లసంఖ్యము ల్వొలుపు మిగులఁ
బురవతంసము ద్వారకాపురములోన.

క. అచలత నవరత్నరుచి, ప్రచురత చిత్రప్రకారబహుసురపురస
ద్రచనతఁ బురిలో నరదము, లచలాధీశ్వరులమాడ్కి నలరుం జాల౯.

సీ. వెలఁది నీకై దండవెల యెంత తెల్పవే యలరునాకై దండవెల సులభమె
చను బంతు లీ రెండుఁ గొనవేడ్క చెలువరో చనుబంతు లీ రెండు గొనఁగ లేవు
ఆకాశసుమ మిదెం తభ్రమే కననీయ వాకాశసుమదృష్టి యభ్రమేకద
పలునొక్కు లకుఁ బొలుపడఁగ దే చిగురోడ్డి పలునొక్కు లిడఁగ నీపాటివారె

వింతతావులు గనఁగ నువ్విళ్లు మాకు, వింతతావులు గనఁగ నీ వెంతవాఁడ
వనుచు విటులకుఁ దమకు సయ్యాటమమర, విక్రయింతురు పువ్వులావికలు విరులు
సీ. వలపు లీనఁగ సోఁగుఁ జెలువ నీకై దండ వెల చెప్పరాదటే వలయు మాకు
వనిత పుంస్కోకిలాస్వాదితం బీనన రుచ్చి చూడ నీఁగదే రుచిరగాత్రి
పొలఁతి మాటఁగ నేలు పొన్నపువ్వీది మాకుఁ జెన్నారు వన్నె చేమిన్న ముట్టె
వలువలో డాఁచెదు వలుద పూబంతులు పుట్టినయవి గానఁ బుట్టె మనసు
అనుచు నాగరవిటులు నర్మానుబంధ, బంధురంబుగఁ బల్కెడు పల్కులాని
గోము మీఱిన నవ్వుల మోము లలర, నమ్ముదురు పువ్వులవ్వీటనలరుఁబోండ్లు.
ఉ. పోయినవారిఁ దేవసమె పుత్త్రుడి బొజ్జకునైన మాదు చూ
చాయల చాయనే చనిన చక్కెరవిల్తుని చాయ నెన్నికం
బోయఁగఁ జేయు లక్షణకుఁ బొల్పడు మాయబలాక్షిపదం బనా
జాయ విటాళి లోఁగొనుచుఁ జక్కని వేశ్యలు పొల్తు రప్పురిన్.
చ. సతతగిరీశభావమున సమ్మతశుద్ధకళావదాఖ్యసం
గతశివమూర్తియైన నధికస్ఫురదక్షికటాక్షవీక్షణా
చితగతిమాత్రనే రతివిశిష్టపరంపర లీను నిక్కువా
బతిశివమూర్తు లంచు విరులందఁగ వేశ్యలు పొల్తురప్పురిన్.
సీ. చందనాలయమహాచలరాజరాజత్సుగంధచందనగంధకలన మీఱి
నానామహీరుహానూనవవ్యామోదసుమగుచ్ఛపరిమళస్ఫూర్తిఁ దనరి
రసరమ్యపద్మినీ*రాగసంగమపరిప్రాప్తంబు మధుసేవఁ బరిఢవిల్లి
సకలవధూటికాసముదయాశ్రయకామసంతతాధారతాసరణి నలరి
మెలఁగుచుండెడు మేనును మేను నెపము, నతులభీతిని బలెమందగతులు సాగియు
నప్పురంబునఁ జరియించు నహరహంబుఁ, బట్టణగకోనిమ్మదుమరుద్బ్రహ్మచారి
సీ. శక్తిత్రయజ్ఞానసంపత్తి నలరారి పంచాంగనిర్ణయప్రౌఢి మెఱసి
‡యావాప్యతంత్రకార్యక్షమత్వము గాంచి వృద్ధిక్షయంబులవిధము తెలిసి
చతురుపాయవిచారచాతుర్య మిరవొంది షడ్గుణాపజ్ఞాప్రశస్తి నెరసి
రాజ్యాంగసప్తకరక్షకస్థిత్వము లూని ద్వాదశరూపవిభేద మెఱిసి
మతిబలస్ఫూర్తి నలబృహస్పతి కిమించి, యఖిలవిద్యల నెచట †సామ్యంబు లేక
యప్పురంబున నలఘుమహానుపమాన, మానగుణరత్నఖనులు ప్రధానవరులు

§ పదంబాన — మూ. * రాముసంగ — మూ. ‡ ఆవాప్య — మూ. † సామ్యంబు — మూ.

క. ప్రథమానిర్దిష్టతఁ బ్రా, గ్పృథగణ ముపసర్జనత్వబోధకు నమగుం
ప్రథమానిర్దిష్టత నగు, ప్రథ నుతధన్యత్వ మొనరఁ బరఁగి రమాత్మ్యల్.

వ. ఇట్లు సకలపురలక్షణలక్షితం బై నిఖిలలోకవీక్షాపేక్షాసేచనకం బగునప్పు
రంబను ధరానుకూలవల్లరీనాయకరత్నం బెవ్వ రనిన.

చ. కలఁగనివాఁ డదెన్నఁటికిఁ గాననివాఁడు జగద్ధితార్థియై
కలఁగనిమానవప్రకృతిఁ గాంచినవాఁడు నిజాశ్రితాభిదా (?)
గలకనియైనఁ గావనను కట్టడిమాటకుఁ గానివాఁడు మే
ల్కలఁగనిచాయ నవ్వఁగనుగల్గిన నిద్దపుమోమువాఁ డొగిన్.

ఉ. తప్పనివాలువాఁ *డనిని దప్పనిమాటలవాఁ డొకప్పుడుం
దప్పనివాఁడు నమ్మికలు దప్పనిబంతి మెలంగువాని వె
న్దప్పనివాఁడు తప్పులకుఁ దప్పనివారలఁ బ్రోవనన్నవా
తప్పనివాఁడు ద్వారవతిఁ దప్పనినీతిగ నేలు నెప్పుడున్.

సీ. సచ్చిదానందలక్షణలక్షితుం డౌచు వేదాంతలక్ష్యత వెలుఁగు నెవఁడు
జగదుద్భవస్థితిసంక్షయహేతుత సర్వజ్ఞతాతిప్రశస్తిఁ బెవఁడు
మాయానుబింబితమహనీయతేజుఁడై క్షేత్రజ్ఞవృత్తిచేఁ జెలఁగు నెవఁడు
సేవకాభీష్టార్థసిద్ధ్యర్థమై బహురూపనామముల నిరూఢుఁ డెవ్వఁ
డతఁడుపరముండుసకలలోకానుశాస, నార్థమయథార్థమనుజవేషార్థియగుచు
గృష్ణుఁ డనునామ మఘవనకేలి గాఁగ, నతిముదంబున ద్వారకనధివసించు.

సీ. ప్రాఖినుక్కఁగమితమ్మిపట్టుప ట్టగునంచ యంచతేజీతేనిఁ గాంచువేల్పు
వేల్పురాతాచాయవెలయు చక్కనితండ్రి తండ్రి నెఱుంగక తనరుప్రోడ
ప్రోడచేరునకాండ్రఁ బ్రోచుమీఁదటిగిడ్డి గిడ్డిమందలనుండు దొడ్డజంత
జంతరక్కసికానదొంతు లేర్చెడుచిచ్చు చిచ్చుకన్గలవాని నచ్చుజోడు
జోడుకన్నుల నెకఁ జల్వఁ జూపుమేటి, మేటిసుడివాలుఁ దాల్చినమేలుబంతి
బంతివతెవ్రేల బలుకొండఁ బట్టుదిట్ట, దిట్టముగ నేలు నవ్వీడు తెలివిమీఱ.

సీ. తనసుదర్శనలీల తనసుదర్శనలీలకరణిచేఁ బరదానగరిమ మెఱయఁ
దనవిక్రమస్ఫూర్తి తనవిక్రమస్ఫూర్తియనువున జగముల నాక్రమింపఁ
దనవేత్రమహిమంబు తననేత్రమహిమంబువగిదిఁ జిత్రాలోకపటిమ నెఱపఁ
దనకరాంభోజంబు తనకరాంభోజంబుపోల్కి నసాధ్వసామోదము లిడ

*డనిన.

ద్వారకాపురి నేలును దారమహిమ, మహిమలయు భారము దుపఁగా మనుజలీల
నతిపరాయత్త సంరక్షణక్రియాప, రాయణుం డగునట్టి నారాయణుండు.

సీ. నిగమశిఖాపద్మినీచారుహంసంబు నిరవద్యసద్గుణనీరరాశి
నిజదాసఖేదాగ్ని నిరసఁ‡నాంభోదంబు నిర్మలకీర్తిధునీమహాద్రి
నిఖిలార్థదాననిర్నిద్రభూమిజంబు నిరుపమవైభవనిత్యవసతి
నిరవధికానందనియతినివాసంబు నిటలదృక్ప్రముఖసురనికరనేత
యలరు ద్వారక సర్వలోకాతిశాయి, చాతురీలేశ(హృత)బహుళాతతాయి
(సాధు)చేతనమానసోత్సవవిధాయి, మాయిజనమాయి విబుధసన్మానదాయి

సీ. సైంధవజలమధ్యసంచార మందుట గిరిధారణోదీర్ణకీర్తిఁ గనుట
భూదారభావంబుఁ బొందుగాఁ బడయుట నరసింహవేషంబు నలువుకొనుట
బలిదైత్యగర్వసంపత్తి హరించుట రక్తైకతర్పణరతి నెనయుట
ఖరదూషణోద్వృత్తి కలిమి వారించుట నిజకామపాలత నెఱి మెలఁగుట
యతిపరశ్రుతిగతుల సన్నుతి గలుగుట, సతులితంపుఁ బ్రసాదిత్వ మానిమనుటఁ
బూర్వపరలీలలప్పుడ పూనికొనుచుఁ, గృష్ణుఁడలరారు నధికరోచిష్ణుఁ డగుచు

సీ. నెనరుఁజూపులవాఁడు గొనువానిఁ గనువానిఁ గనువానిఁ గనినరూపొనరువాఁడు
పొనరునవ్వులవాఁడు మొనమించు మొనమించు మొనమించు జిగివల్వ నెన [యునాఁడు
భంగ మందనివాఁడు రంగారు బంగారు బంగారుఁబోఁడి చేపడినవాఁడు
కడలినుండెడివాఁడు కడపల్లు కడపల్లు కడపల్లు మహిమంబుగాంచువాఁడు
కలఁడు లేఁడను రెండుమాటలకు మించి, వింత యగుకల్మిచే విజృంభించువాఁడు
కృష్ణుఁ డనుపేర నఘు మణఁగించువాఁడు, పురుషుఁ డాద్యుండు ద్వారకాపు [రికి ఱేఁడు.

వ. వెండియు జగజ్జన్మాదికారణం బైన యప్పురుషోత్తముండు నిఖిల*విశ్వం భరాభరోపసంహారార్థంబుగా దేవకీవసుదేవులకుఁ బుత్త్రభావంబున మాయామానవశరీరం బవలంబించి యత్తఱి డునుప నందయశోదానందకం దంబై నందునిపల్లియయందు యశోదాత్తస్తన్యఫలాయమాన నిజశిశుశరీర పోషణండై వసియించుచుఁ దత్కాలంబునఁ బూతన విగతచేతనం గా వించి శకటాసురు హరించి తృణావర్తు నడంచి నిజైశ్వర్యజ్ఞాపక విశ్వరూ

‡నాంభోజంబు—మూ. *విశ్వంభరాభరా భరోపసం—మూ.

పస్త్రదర్శనాద్యద్భుతంబుల యశోద స్సవిస్మయానందంబుల నందించి యమళార్జునంబుల భంజించి బృందావనంబున గోపాలబాలకబలరామసహితుండై గోవత్సపరిపాలనం బభ్యుపగమించి వత్సాసురు విదారించి బకదైత్యు మర్దించి యఘాసురు ఖండించి చతుర్ముఖమాయావినిర్మిత గోగోపవత్సాపహరణనిమిత్తంబునం దాన గోగోపవత్సరూపంబులు ధరించి విహరించి ధేనుకు మథించి యమునాహ్రదంబున నుండు కాళీయోరగంబు వెడలించి దవానలంబుఁ గబళించి ప్రలంబునకు బలునిచే లయంబు ఘటింపించి గోపకన్యాసహస్రక్రీడనం బంగీకరించి విప్రభామలఁ గరుణించి గోవర్ధనాచలం బుద్ధరించి సుదర్శను శాపవిముక్తుంగా నియమించి శంఖచూడు జముం జూఱం బంచి వృషభాసురు మాయించి కేశిదైత్యు* మాయించి వ్యోమాసురు నిర్జించి మథురాపురంబునఁ గువలయాపీడమహాగజంబుఁ ద్రుంచి కుబ్జావక్రతానివారణాద్యద్భుతకృత్యంబులు నిర్వర్తించి బలరామసహితుండై ముష్టికచాణూరుల నిగ్రహించి కంసన్యగ్రోధాది నృశంసుల హింసించి యుగ్రసేనుఁ బట్టాభిషిక్తుంగా ననుగ్రహించి ‡ బ్రహ్మచారితోరీకరణపూర్వకంబుగా సాందీపుని సమీపవర్తిత్వం బనుసరించి పంచజనుం గీటడంచి తద్దేహగతశంఖంబు ధరియించి జముని వలనం దెచ్చి గురునకుం బుత్త్రు సర్పించి యక్రూరముఖంబున గోపికల ననునయించి జరాసంధుఁ గాందిశీకుంగా ఘటియించి కాలయవనపరిత్రస్తమథురాపురజనావసార్థంబు వార్ధిమధ్యంబున ద్వారకానగరంబు విశ్వకర్మనిర్మాతచే నిర్మింపించి యందుఁ దన యోగమాయా బలంబున మథురానివాసుల నాదటఁ బ్రవేశింపించి ముచికుందుచేఁ గాలయవనుసమయు సంకల్పించి ముచికుందుం గృతార్థసార్థనాహుంగా సభిమతించి జరాసంధుఁ బునర్దండయాత్రానిమిత్తక ప్రవర్షణపర్వతారోహణానంతరంబ తద్గిరిదాహంబు గావించి బలరామ సహచరుండై ద్వారవతియందు నివేశించి తదనుసమయంబున రుక్మిణీనామంబున మానుషీవేషంబున దీపించు మహాలక్ష్మి లక్షణవతిం బరిగ్రహించి యాభాగ్యవతియందుఁ బ్రద్యుమ్నకుమారు నుత్పాదించి జాంబవతివరియించి సత్యభామం బరిణయించి శతధన్వుని సమయించి దీపించుచు మఱియు ననేకధాపన్నంబై యుపమాలంకారంబు ననుకరించుచు ద్వితీయప్రతిభటరహితంబై యనన్వయంబు ననుసరించుచు, నేకధర్మాశ్రయంబై యుపమేయో

---

* ఇఁకూడ మాయించి యనియే యుండెఁ. నా.

‡ బ్రహ్మచారితోరీకృతాఙ్గపూర్వం. మూ.

పసూలంకారంబు హసించుచు భేదాభేదవాదనిదానం బై స్మరణాలంకారం
బు నిరసించుచుఁ బ్రకృతోపరంజకం బై రూపకాలంకారంబు ననుగ్రహిం
చుచుఁ బ్రకృతోపయోగిక్రియార్థాప్రాకృతస్వరూపం బై పరిణామంబు నా
దరించుచు రసికజనప్రతిభావిలాసగృహీతానుభవం బై భ్రాంత్యలంకారంబు
లోఁగొనుచు నిషేధవచనప్రతియోగి యై యపహ్నవాలంకారంబుఁ గా
దనుచు బహుజనపరికల్పితబహూల్లేఖం బై యుల్లేఖంబుఁ జేకొనుచుఁ
ద్విప్రకారమనోహరం బై యుత్ప్రేక్షాలంకారంబు మాఱ్కొనుచు ననిశ్చ
యాంతం బై సందేహాలంకారంబుఁ దోడుకొనుచు మహావాక్యప్రతిపాది
తైకత్వం బై నిదర్శనాలంకారంబు విడంబించుచుఁ గవిప్రౌఢోక్తివిషయం
బై యతిశయోక్త్యలంకారంబుఁ దిరస్కరించుచు నవర్ణ్యా‡తవర్ణ్యం బై
ప్రతీపాలంకారంబు నిందించుచు బింబప్రతిబింబభావోపేతం బై దృష్టాంతా
లంకారంబుఁ బరీక్షించుచు హితాహితతుల్యవృత్తికం బై తుల్యయోగితా
లంకారంబు నాజ్ఞసేయుచుఁ బ్రసిద్ధాధిక్యవిలసితం బై వ్యతిరేకాలంకారంబు
వంక లెన్నుచు సమాహితసార్థముక్తినిలయం బై సహోక్త్యలంకారం
బు నాక్షేపించుచుఁ దత్ప్రతిభటశబ్దార్థసంసేవితం బై వినోక్త్యలంకారంబు
ననుగమించుచు నర్థాంతర†సమాక్షేపాధిష్ఠానం బై సమాసోక్త్యలంకా
రంబు నుల్లసం బాడుచు సద్భావరమ్యం బై పరికరంబుఁ గినియుచు నా
నార్థనిధానం బై శ్లేషాలంకారంబుఁ జౌకసేయుచుఁ బ్రస్తుతకార్యప్ర
త్యాయనసమర్థం బై యప్రస్తుతప్రశంసాలంకారంబుఁ జౌకళించుచుం
గార్యానుమేయకారణభావం బై ప్రస్తుతాంకురాలంకారంబు నవఘళించు
చు వ్యాప్తిసముల్లసితం బై యనుమానాలంకారంబు బెదరించుచు విశేష
భావగమ్యం బై పర్యాయోక్త్యలంకారంబు విదళించుచు *విధినిషేధవచ
నమూలం బై నిషేధాలంకారంబుఁ బ్రతిషేధించుచుఁ బరిహృతవిరోధం
బై విరోధాభాసాలంకారంబు విరోధించుచు నకార్యసంబంధం బై విశేషో
క్త్యలంకారంబు నవమానించుచు నకారణకార్యవశంగతం బై విభావనా
లంకారంబు నిరోధించుచు విలక్షణకార్యోత్పత్తిమంతం బై విషమాలంకా
రంబు బహూకరించుచు విచిత్రప్రయత్నసంబంధి యై విచిత్రాలంకారం
బుఁ బోనాడుచు సూక్ష్మోదారం బై సూక్ష్మాలంకారంబు మన్నించుచుం

‡తాపర్ణ్ణంబై-మూ. †సమాధోపాధిష్ఠాన-మూ.

*విధ్యలంకారవిషయ మిందులోపించినదేమో.

‡గారణమాలాలంబంబై గుంభాలంకారంబు ఘర్షించుచు గృహీతముక్తం
బై యేకావళ్యలంకారంబుం గసరుచు దీపకైకావళీయోగం బై మాలా
దీపకంబుఁ గికురించుచు నుత్తరోత్తరగుణోత్కర్షం బై సారంబు వెలయిం
చుచు మఱియు నుపాదానలక్షణలక్షితం బై జహదజహల్లక్షణావ్యాపార
ద్వయంబు జయించుచు వృద్ధ*నిష్ఠాపదసర్వనామస్థానం బై సంస్కృతశ
బ్దానుశాసనంబు ననుశాసించుచుఁ జతుస్సాధనాభిగమ్యం బై ప్రమాణ
దర్శనంబుఁ జుంబించుచు, నిశ్చితవేదార్థం బై వాక్యశాస్త్రంబుఁ గేలిసే
యుచు నద్విత్వం బై ప్రాకృతవ్యాకరణంబుఁ గారించుచుఁ బ్రత్యయసుల
భం బై ఛందంబు నపలపించుచు స్థిరప్రాణ్యుపకృతిపదం బై వికృతివ్యాక
రణంబు నపహ్నవించుచుఁ బ్రకృతివికృతిసంశ్రయం బై మహానాటకంబు
నదరించుచు నమితం బై గద్యకావ్యంబుఁ గాకుపఱుచుచు సువృత్తావృతం
బై చంపూప్రబంధంబు ననుబంధించుచుఁ గళాస్వరసహితం, బై గాంధర్వ
విద్యం గంపించుచు నస్తోకహస్తలక్షణమధురం బై భరతంబు గనికరించు
చుఁ దనరూపంబు మిగుల వెలుంగ నసముండేని సముం డై యుదరుం డ
య్యు సదరుం డై యరిభరణప్రవీణుం డయ్యు నరిహరణప్రవీణుం డై స
విశేషుం డయ్యు నవిశేషుం డై యమానుం డయ్యు సమానుం డై యుగ
దుం డయ్యు సగదుం డై వనవిహారశీలుం డయ్యు నవనవిహారశీలుం డై
సోదయుం డయ్యు ననుదయుం డై శేషి యయ్యు నశేషి యై యహీన
నిద్రాముద్రుం డయ్యు నిద్రావేశరహితుం డై యసర్వజ్ఞుం డయ్యును సర్వజ్ఞ
నాధారత మెఱయుచు లోకబాంధవుండు గావునఁ గమలాలయామోద
ఘటకత్వంబునం దమోహరణపాటవంబునఁ బాటిల్లుచు స్పర్శవిధుండు గా
వున జగదాహ్లాదకరత నమలినతారావళీమనోహరతం బ్రవర్తిల్లుచు సమవ
ర్తి గావునం బ్రియాప్రియతుల్యయోగదండధరత ధర్మనిర్వాహణధురంధరత
నాలంబించుచుఁ గాలుష్యంబు వర్షాసరిత్సరజ్జలకుపితాంగనాహృదయంబు
లయంద పదనియమాభావవర్ణవైపరీత్యంబులు ప్రాకృతవ్యాకరణంబునంద
యస్పష్టాలంకారత సురతమృదితముదితాధ్వనికావ్యంబులయంద విరాగత
చుంబితకాంతాధరంబులయంద యసుందరత్వంబు మధ్యమకావ్యంబులంద
నీరసత్వంబు వజ్రాదిమణిచిత్రకావ్యంబులంద నిరర్థకత్వం బపుష్టపదంబులం
ద యకళావత్త్వంబు ద్రుతప్రకృతులయంద వక్రత కాంతాఘాలాలక శరవిశే

‡ ఇందుఁ గారణమాలాగుంభశబ్దములు తాఱుమాఱయినవి. *శిష్టా-మూ.

పార్థచంద్రులయంద ప్రత్యాహారవర్ణాకర్ణాకృష్టధనుఃప్రయోగయంద కఠినత లలనాకుచకటితటంబులయంద నీరసకావ్యతర్కోక్తికదంబంబులయంద ప్రదోషత రజనీముఖాసంస్కృతంబులంద యర్థభేదంబు శ్లేషయంద వృత్తిభిద యలంకారశబ్దమనంబులంద నిర్దయత మదనకదనకదనంబులంద స్వపక్షాభావంబు కేవలవ్యతిరేకహేతువునంద దారిద్ర్యంబు మృగతృష్ణామృగేక్షణామధ్యంబులంద కళంకంబు కళానిధియంద చాంచల్యంబు చంచలాక్షీకటాక్షసైంధవఖురాంచలంబులంద యనమ్రత యసజ్యచాపంబులంద యప్రసాదంబు మేఘావృతదినంబులంద యగుణాశ్రయంబు సురతభిన్నహారంబులంద యహిభయంబు పాతాళంబునంద యస్ఫుటత్వంబు వీణాకలకలవాద్యభేదంబులంద మానభంగహేతుత నాయకకృతనాయికాచరణపాతంబునంద పతత్ప్రకర్షత సముద్రతరంగంబులంద యనభిజ్ఞనిబంధనంబులంద యపాత్రత యుపరత నాట్యరంగస్థలంబులయంద మిథ్యావాదిత యద్వైతవాదులంద యప్రకాశత గుప్తవైతానాగ్నులయంద వికృతభావంబు ప్రాకృతాంధ్రభాషలయంద సమాధి పదబంధయోగీంద్రమానసంబులయంద మెలంగ నఖిలజనులు నగ్నిమాడ్కి శుచిమంతు లయ్యుఁ దాపకారిత్వ మెఱుంగక చంద్రుమాడ్కి నాహ్లాదకరు లయ్యుఁ గళంకులు గాక రవిభాతి సాభ్యుదయు లయ్యు నస్తంగతిఁ గొనక మేరువుకైవడి నున్నతు లయ్యుఁ గాఠిన్యంబు గనక పయోధిచెలువున గాంభీర్యరత్నాకరంబులు గొంచియు భంగంబులు దెలియక కుబేరువడువున నర్థసంపన్ను లయ్యుఁ బరాశ్రయంబు సేయక యింద్రువైఖరి నిరుపమభోగశాలు లయ్యు దృష్టిభేదంబు లధిగమింపక యనుపపన్నక్షేము లై యనుగతమోము లై యప్రాప్తపవాము లై యాశ్రితసాధువాదు లై యనురసప్రసాదు లై యతిప్రియవాము లై యతిశయితవినోదు లై చెలంగం బరిపాలనంబు సంఘటించు సమయంబున.

[—: కథాప్రారంభము :—]

క. రిక్కలదొరకళ కిది యమ్మక్కనదే యెంత చెలువ మమ్మక్క యనం
జక్కఁదనంబుల కుప్పగు, నొక్కసరోజాక్షి రవితనూభవ యలరున్.

క. అందముగల తలిదండ్రుల, మందానందమునఁ బెనువ మందిరమునఁ గా
ళిందీనామతఁ బెరిఁగె న, నిందితయమునాతరంగిణీసోదరి యై.

4

వ. ఇట్లు పెరుఁగుచు నబ్జాలి తన శైశవంబున.

సీ. చెలులతోఁ బరివేషములు మెలుతనబొమ్మరిండ్లుగాబొమ్మపెండ్లిండ్లు సేయుఁ
దారకాగ్రహవిధితయణులతోఁ గూడి యొప్పుగా వెన్నెలకుప్ప లాడుఁ
దనవారు నయ్యింద్రధనువుల్గాని నెక్కి యింతులతోడ నుయ్యాల లూఁగుఁ
గూన్పుకన్నియలతోఁ గూడి కుంభంబునఁ గొమ్మొప్ప గుజ్జనగూళ్లువండు
మొగులుచాటున*దాఁగిలిమూఁతలాడు,సప్తఋషిబాలికలతోడసరసమాడు
సంచబోదల కెల్ల నాట్యములు గఱపు,బాల నవశైశవారంభవేళలందు.

చ. జలదముమాటునం బొలిచి చాన మెఱుంగయి మిన్నువాఁకయం
‡చలమునవిల్చి యంచయయి, చంద్రపిఱుందఁ దదీయరేఖయై
మలయును బుష్పఁదీఁగెయలమాఁటునఁ గల్పకవల్లి లీలయై
లలిఁ గికురించుఁ దోడిచెలుల న్సతి†దాఁగిలిమూఁతలాడుచున్.

క. నీలాభగవత్యంశజ, బాలిక బాలారవిందపంక్తులు దిశలం
జాలం జాల రచించును, లీలన్ శ్రమపడుచుఁ ? దనము లేఁజూపుగమిన్.

క. దిన మొక్కచాయఁ బెరుఁగుచు, వనజాయతనయన చూడ వన్నెఁదనర్చున్
మనసిజుఁ డాడింపఁగ గవి,నసదీసిన పసిఁడిబొమ్మచందము మెఱయన్.

చ. మదపతి వాక్యపద్ధతి సముచితరీతి ఘటిల్లి వర్ణముల్
పదులు గణింప నైదు నొకపట్టున నొక్కొకచోట నాలుగే
పదులు వసించు నొక్క యెడఁ బాయును న్సొగ లిపుల్మరొక్కెడం
గదిసి మెలంగెడుం దెలియఁగాఁ బదియు న్మఱి నాల్గువర్ణముల్.

క. వైదర్భిమీఱు నెచ్చెలి, వైదర్భీరీత్యుదీర్ణవైభవగసధా
రోదారకవిత యొప్పు స్ర,మోదావహ గాదు రసికపురుషుల కెల్లన్.

క. పదచిత్రతార్థచిత్రత, లొదవినకవితయు విచిత్రమొుఁ గనుపట్టెం
బదగతుల సొంపుం శై,యది నియమము మను మెఱపె నబ్రముచూడన్.

సీ. సుప్తిజ్వ్యశేషసంశోభితత్రివిధశబ్దంబులు దోషసర్వస్వమొదల
శయ్యా సముచ్చయ సత్పాకపద్ధగఁ ద్రివిధగుణంబుల రీతు లమర
వృత్తులు చెలువార వివిధరసానుగపదవర్ణసమానసప్రాప్తు లొనర
వ్యంగ్యంబు ముప్పాన్నె లమర శబ్దార్థవైచిత్రివిశేషము లెన్నమిగుల
వాగ్బలంబైనకవిత చెప్పంగ నేర్చెఁ, బ్రాంతిచమువులప్రోపుగారాపుఁబట్టి
విమలతన్త్రితిమాధురివిన్నయపుష్కవిగుమలుకవితగుమతియుఁగాంచఁగలరె.

* దొంగుడుమూఁతలాడు-మూ. ‡ యాంచలనమునిల్చి-మూ. † దాగిలిమూచులాడుచున్.

సీ. సంతతసన్న్యాససంచారిణిగఁ జేసె సారసాహారిహంసవ్రజంబు
వీణాక్వణత్పాణి వాణి యంతర్వాణి వాణివిశేషసర్వజ్ఞఁ జేసె
బంధురగాంధర్వపాండిత్యనిధిఁ జేసె విమలాశ్వవదనసాధ్వీజనంబు
సర్వభారతశాస్త్రసంవృతగాఁ జేసె రమితగీర్వాణపర్వాస్యముఖులు
కల్పితానల్పసంకల్ప(కావ్య)కథలు, లలితోక్తులు మీఱఁ గల్పనలు చేసి
యుద్దినద్దివ్యమునిసతీతిలకకులము, వెలయఁ గాళింది సద్బాల్యవేళయందు.

సీ. ఉదయవేళల వాణి యురువృత్తి బహువృత్తిబోధకగ్రంథము లొప్పఁగ నేర్పెఁ
దరువాతి యెడ ధరాధరరాజనందన మహితాగమోక్తిమర్మములు దెలిపె
దాపిసిమ్మట రమాతరళాక్షి రత్యలంకారశాస్త్రములు పొంకముగ నేర్పె
నెడనెడ రశ్మీతి నెసఁగు పన్నగరాజు శిబిరహాస్యంబు చక్కఁగఁ బలికె
గౌతమవ్యాసకణచరకపిలజైమినులు స్వనిర్మితదర్శనంబులు నొడివిరి
మూఁడుమూర్తులముద్ద యాప్తోక్త తంత్రి
యంకమునఁ బ్రోదిగాంచు నయ్యబ్జముఖికి.

క. చదువులగని కన్యాయన, చదువులు ప్రోహాయించు నేర్పు సవిత్రుతనుజ దాఁ
జదువులు సాకల్యంబుగఁ, జదివె ననుచు ప్రస్తావంబు చలుపఁగవలెనా.

వ. అంత.

మ. గణుతింపన్ స్మరజీవనౌషధి యనంగ బ్రహ్మాతంత్రాంకురా
ర్పణసర్వంసహ కామదైవతసపర్యావాహనాకాంక్షణా
క్షణ మజ్జాస్త్రజగత్త్రయీవివశకృత్సంమోహనాస్త్రంబు భూ
షణసాకల్యసమానవేష మయి యోషాయౌవనం బొప్పెడిన్.

క. ముంగురులరంగు లలవడె, నంగనపాలిండ్లు మిట్టలై కనుపట్టెన్
అంగముల మెఱుఁగు లెక్కెను, శృంగారముతోడఁ జెలికి సిగ్గును గదిరెన్.

సీ. నానాఁట నవయౌవనంపుఁబూదోఁటలో రహించుచు మదనాంకురంబనంగ
ననుపమనవయౌవనారంభజలరాశి లలిఁ దేలు పవడంపులతిక యనఁగ
సరసలావణ్యవర్షాకాలమున వాటి రంగుమీఱిన క్రొమ్మెఱుఁగనంగ
సలలితప్రాయంపుసానఁ దేఱి లసించు నసమాయుధుని మోహనాస్త్రమనఁగ
బాలశశిరేఖ దినదినంబాలి నెగడి, మెఱయుఁ గళలంతకంతకు మిక్కుటముగ
వరుసఁ సంపూర్ణభావత వఱలు కరణి, నమరెఁ గాళింది నవయౌవనాగమమున.

మ. తెఱఁగై బాల్యము వోవ బాల యతిదీప్తిం జూడఁగా నొప్పె వా
తెల్లసొంపుం గటి పెంపు మేనుజిగి యుద్దీప్తస్తనౌన్నత్యము
న్నరిపంపున్నడతీరు పాదములయొప్పం గాను లేమిం గనన్
ఓఁవాయన్ జళిపింప నమ్మదనిచే నొప్పారుఖడ్గం బనన్.

సీ. కుటిలప్రచారము ల్కుంతలంబులఁ జొదేఁ జపలభావము నేత్రసరణిఁ జేరెఁ
బింకసాంగత్య మేర్పడ ఫాలమున నుండె నతిరాగవిలసనం బధర మంటెఁ
గఠినత్వమెల్ల నొక్కటఁ గుచంబులఁ జెందెఁ బట్టువీడమి నితంబమున నిలిచె
కలుము లెఱుఁగముల్ గానుడిఁగె వసించె జాడ్యంబు నడపులజాడ నమరె
ముఱిప మెల్లను సిగ్గులో ముడిఁగికొనియె
*గుత్తెఱుంగమి యలనాభిఁ గ్రాచికొనియె
నెలఁత తన బాల్యచేష్ట లన్నియును దన్ను
బాయకుండఁగ నొప్పె యౌవనమునందు.

చ. అలరువసంత మబ్బినపు డొ నొకకొన్ని దినంబు లింతె మా
కలుములు నప్పుడు న్నమత్కై †కొఁలగా మని పల్లవంబు లా
జలజదళాక్షిపాదజలజంబులు గైకొని పూజనల్పు న
య్యలరు లనాఁగఁ బాదనఖరాంకురము ల్గనుపట్టు నింతికిన్.

క. జిగి దప్పి చుక్కగమి యా, మగువపదనఖాలిఁ గోడ మార్కొనలేమిం
బగ లుడిగి యుండుటం గద, గగనములో డాఁగి రేయి గనఁగు బెల్లన్.

గీ. నిలుక డెఱుఁగని చిగురాకునీటు దెంత, తాపడిన పద్మరాగమ్ము రాణ యెంత
పొగసుఁగెందామరలసొంపుచూఱకొన్న, వనితపదములతో సాటివచ్చు టెల్లు.

చ. ఎడసినకాండసంపదల కెంతయు స్రుక్కుచు వాడు టంది తా
లుడుగని వేతకోఁతలకు నోర్చుదొన ల్కలమంపుగర్భముల్
జడిమ వహించెఁ గాన సతిజంఘలతో సరిగాఁగ నేర్చునే
జడమతు లైనవారలకుఁ జిక్కఁగఁ జిక్కునె సద్విచారముల్.

క. సరసిజలోచనజంఘల, సరివత్తు మటంచువచ్చి శరములపా లై
యిరుగడలఁ గట్ల పాలై, శరధులు కడు నొగిలెఁ దగనిసాహస మగునే.

క. మృదుపదమై మాధుర్యా, స్పద మై చెలిజంఘ రసము చాలఁగఁజిలుకన్
మృదుపదమై మాధుర్యా, స్పదమై యలరారు రచనపదువు దలిర్పన్.

---

*గుఱెఱుంగమి — మూ. †సముకగైకొం గామని — మూ ౨. సముక్త గైకొనఁగా ?

క. పొరలేక సరస తెడలక, వరపల్లవవితతితోడ*వర్తింపక యు
ద్ధరపైఁ బడి తలక్రిందై, పరఁగిన సరిరాదు రంభ పదఁతతితోడలతోన్.

చ. తలవిరియంగఁ బోసికొని తద్దయు నాకులపాటు దోఁపఁగా
జలముల నెప్పుడు న్నిలిచి సర్వశరీరము భూతిలిప్తమై
వెలయఁగఁ బాడ్లుఁ బూలుఁగొని వేసరకెప్పుడు మోచ దాఁ దపం
బలవడఁ జేయుచున్నయది యర్కసుతోరుతులా‡ఫలాప్తితన్.

క. అతిమృదు వగు సతియూరుల, నతికఠినపుఁగరికరంబు లారసి చూడ
న్మతి రాదయ్యెఁ బ్రతీపమె,హిత మన్నా సుపమ నుడువ నిలఁ బ్రాజ్ఞులకున్.

గీ. పూర్వపరరూపమంజిమస్ఫూర్తిఁ గాంచి
చెలువకటి పాణినీయంబు చెన్నుగాంచుఁ
బృథ్వివిపులాతిహృద్యసద్వృత్త మగుచు
వేదపాద్మబనా మది వేడ్కఁ జేయు.

క. నీల తానొట నయ్యాలి, నీలాలక పిఱుఁదు రుచిని నిర్జించె నిలన్
వేలాతిగసర్వాంగ,శ్రీలన్ శ్రీగెలిచె సవతిచిట్లక నుమరన్.

సీ. దిరదిరం దిరిగెఁ† గుమ్మరసారె రవిజాతపిఱుఁదుతో మురిపంబుఁ జెపఁగవచ్చి
వట్రేటఁ బడియె మానక సైకతంబులు చెలిజఘనంబుతోఁ జెనకవచ్చి
బలుగిరిదుర్గంబు పాలయ్యె ధారుణి పైదలికటి సరిపడఁగ వచ్చి
రారాపిడులఁ జెందెఁ దోరంపుటద్దముల్ పొలఁతిశ్రోణిచ్ఛాయఁ బూనవచ్చి
గండ్లఁబడిపోయె నరదంబు గండ్లు ముగుద
కాంచికాస్థానగరిమంబు గనఁగవచ్చి
పరుషవిషమత్వములు మ్రానుపాటు తెమకు(?)
దలఁపనివి(లేవు) బాలానితంబమునకు.

క. అరుదైన చక్రవర్తిత,నరసుల సహావసతి గలదు చాలుదు మనిమో
కరము భ్రమింపడి తిరిగెడు, దరుణీమణినాభిసదృశతకు సుళ్లెపుడున్.

క. లలనామణిపక్షంబునఁ, గలిమియు లేమియును నెఱుఁగఁగా నినదుము దాఁ
గలదని తెలియఁగఁ జేసెన్,బలునాభీగహ్వరంబు పరిదృష్టంబై.

క. గూఢాగూఢవ్యంగ్యము,రూఢిం గనికనము లమరురుచులు దనర్పం
బ్రౌఢపయోధరమధ్యము,ప్రౌఢులమతి సమ్మదం బపార మొనర్పున్.

*వర్తింపక—మూ. ‡ఫలాధితేన్—మూ. †కుమ్మరసాన—మూ.

ఉ. ఆరమణీశిరోమణికుచాద్రియుగాంతరసీమఁ బుట్టుశృం
గారరసంపుజాలనఁగఁ గానఁగనయ్యెను ముద్దుఁగుల్కు నూ
గారది నిల్వఁగా నయినయున్నతనిమ్న మనంగ నొప్పుచె
ల్వారెడు నాభిగహ్వర మయారె మృగీదృశరూపవైఖరిన్.

క. అరయఁగ మనముల్ దివియుం, బరమాణువుఁ గలదటంచుఁ బరికించిన వే
హరిమధ్యనడుము సంశయ,పదమాస్పద మౌటనెన్న పాటిలు నుపమల్.

గీ. చారుతరమైననాభిశృంగారసరసి
రసము వెల్లుబ్బి కుచమహీధ్రములనంటి
పాఱునూఁగారుజాలుపైఁ బయలుపడెడు
కరము లలరించె ముద్దుగుల్కు ముద్దుముఖికి.

మ. లలితశృంగారరసప్రవాహ మొనరన్ లావణ్యవద్గాగమా
కలనోద్భూతవళీతరంగములు వీఁకం దాఁకఁ జెల్లుబ్బును
జ్జ్వలతేజోమయ బుద్బుదద్వయము నాఁ జన్మించె నయ్యింతి మే
ల్వలిచందోయి మెఱుఁగు లుల్లసిల్లు భాస్వద్బాహుమూలాంతమై.

చ. అరయఁ ద్రివేణికాజల మనంగుఁడు గ్రుంకఁగ జవ్వనంపు మే
ల్సిరి కడు నించి డింప నొగిఁ జెల్వు(గు)పైఁడి పసంట్లు గుబ్బలా
నురవడి డించు దోఁ దొడఁక నొప్పెడు జాలనఁ గాన నయ్యెడు
న్వరహారినీలమౌక్తికసువర్ణనిబద్ధవిభూషణప్రభల్.

క. అప్రకృతభూధరాదుల, కప్రకృతం బయ్యెఁ జెలువయప్రపుగుబ్బల్
అప్రకృతతయును బ్రకృతత,యీప్రకృతపుజన్నుదోయి నెనయుం గ్రమమున్.

చ. కలయఁ బ్రసాద మొప్ప నధికస్ఫుటమై మధురత్వ మొందఁ గే
వలపరుషస్వభావపటుబంధము మీఱఁ సమస్తభూషణా
వలులు దలిర్ప సర్వరసవాసితఁ గావ్యమునాఁ జెలంగు నె
చ్చెలిచనుదోయి క్లిష్టతనుఁ జేకొని మానదువో విసంధితన్.

క. ఉరుకుచభూధరపతికిం, గరిఘటములు మిత్రమయ్యెఁ గనకకలశముల్
పరికింప సమతఁ గైకొనె, నరులును సఖభావ మందె నరుదు తలంపన్.

క. అరిగజకటదారణమున, నురుసుమనఃపంక్తిపోషణోదారతచేఁ
బురణించు మొనలు సూపుచుఁ, దరుణీవక్షోజభూమిధరరాజు కడున్.

ఉ. శంక యొకింత లేక చెలిచక్కనిబాహుల సాటి కేగఁగాఁ
బంకముఁ జొచ్చి కంటకులపాలయి లోఁ బలులేమిఁ జొరెఁ గాఁ

బకజనాళు లెల్లఁగుటు వాని హరించు శుచిత్వవృత్తిచేఁ
గొంకక సత్పథంబు గొను కూరిమిగల్గినహంసరాజియున్.

చ. వననిధిఁ బుట్టి సన్మణినివాసము నై హరికేలు పట్టి యా
ధనపతియిల్లు సొచ్చియు ముదంబున మంగళసూత్రవైభవం
బునఁ దనరారనైతి నని పూనిక శంఖము చామకంఠమై
ఘనత వహించి కాంచు మణికాంచనమంగళసూత్రసంపదల్.

క. నిటలాక్షుఁడు మూలంబున, నట హాళిపత్త్రంబుమీఁద నమరుటకతన
న్వటఫలము ఫలము గాంచెను, బటుగతిసీయింతిచుబుకభావము గొనుచున్.

చ. సరసిరుహాక్షిదంతములసాటికి వత్తు మటన్నఁ గుందము
ల్వీరియునుగా నిరంతరము వేసరి చీఁకటిబందిగంబులం
జొరఁబడి వాడుఁగా మిగులసూత్రముల న్వరిగట్ట స్రుక్కఁగా
పొరిఁబొరిఁ గందుగా నెఱయ భూరికుచాంతరదుర్గసీమలన్.

గీ. *అక్షయంపుగుణస్ఫూర్తియమరెనేని, ఛిద్రములులేనిగుంభంబుఁ జెందెనేని
తరణినందనముద్దులదంతపంక్తి, యాభిరూప్యంబు గాంచు ముత్యాలబంతి.

ఉ. పంచము లంట మే నిది యపాత్ర మటంచు వనాగమాంతశా
ఖాంచలవృత్తి నై చివుఁరుపాశ్రితమాధవసంగతైకర
క్త్యంచితమై వధూటిమధురాధరతం జని చెందుటం గదా
కాంచెను సద్విజన్మపరికల్పితసంతతసంగసౌఖ్యముల్.

సీ. జలవాసతపమై(న) జలజంబులకుఁ గళాధరునిరాకకుఁ బ్రమోదంబు లేదు
లలి నట్టితప ముత్పలంబున కగునేని మిత్రవైముఖ్యంబు మిగులుచుండుఁ
గలదు భిక్షావృత్తి గండుఁదుమ్మెదలకుఁ బాయిత్వ మెన్నఁడుఁ బాయకుండు
గగనస్థితవ్రతం బగుచకోరంబున కెన్న దోషాకరునింపు గదురుఁ
గాన చక్కని కాళిందికన్నుఁగవకు, నెన్న నివి సామ్య మేగతి నెనయఁగలవు
ఎట్టికష్టంపుఁదపమైన నిల్వవిగుణత. గన్న ఫలమిచ్చు ననుమాటగలుగు టెల్లు.

గీ. నిచులబంధవరాలోకనిస్పృహమీళ(?), లమలమాధుర్యరసవైభవాస్పదంబు
లగుచుఁ జెలువారు కాళిందిసొగసుఁగన్ను, లన్నలోతమ్ములోయవిరుబ్జములకు.

సీ. ఝానకన్నులతోడిసాటిఁబూనఁదలంచి బ్రమసి జేడిసలు గాలములఁబడియె
జెలువయ్యక్షులతోడిచెలిమి సేయఁగవచ్చి పొందమ్మిమొత్తములుబ్బరఁదబడియె

యక్షయ్యగుణస్ఫూర్తి—మూ.

ముదితచక్షులతోడ మురువు సూపఁగవచ్చి కల్వలు నీళ్ల(లో) మున్గఁబడియె
మానిని నయనయుగ్మంబు జోడని లేటికొదమకన్నులు భీతి బెదరుపడియె
శమనిరమణీయతరవీక్షణముల తేట,బూనఁబోవుచుమదిరంబులూఁతఁబడియెఁ
బొలఁతి చూపులచెలువమ్ము పేర్కొన లోలదూఁ
గోర్రి తేఁటులు బికిరంపుఁగూను గొనియె.

గీ. చెన్నకమునువ్వుఁబువ్వునుసరవిఁగూడి,యింతిఘ్రాణంబునకుసాటిసేనయలేక
వంతనంతంతకునుదలవంపుగాఁగ, బండుటలుచూడమే ధరామండలమున.

చ. ఎదుట మెలంగువస్తు వొకయించుక కన్పడనీని మైలతో
నదనునఁ బెట్టు తెల్పులకు నబ్బదు నిల్కడ లేదు మార్దవం
బిది కొఱగాదు జన్మ మని యెంచి ధతిస్మరదర్పణంబు ల
మ్మదవతిచెక్కులై యెపుడు మానని తేట మృదుత్వముం గొనున్.

క. నవనవరోచిర్నిచయ, ప్రవణము లగుకుందరదన శ్రవణంబులకు
న్నవ తెనుచుఁ బల్కుఁ దగునా, స్రవతను సరిగాక మెలఁగునవసంఖ్యనిలన్.

చ. చెలి చెలువంపుఁగన్గములశ్రీ హరియింపఁగ నేల వచ్చె శ
ష్కులు లకటా వివేక మొనగూడక యయ్యపరాధ ముత్కటం
బిల నొనగూడె వాని కది హేతువుగా జను లెల్ల నిప్పడున్
సలసలఁ గ్రాఁగునూనియలఁ జాలఁగఁ జాలఁగ ముంచి యెత్తుటల్.

క. కలకంఠిమృదుకటాక్షాం, చలరమ్యద్యుతులు నిండు శ్రవణద్వయి రొ
ప్పలు నించు*చీరసంబున, విలసిల్లెడుకూపయుగళివిధముం గొనుచున్(?)

చ. జలమరుప ద్మనీలజలసంభవకైరవఖంజరీటప
త్క్యలిహరిణాక్షిమీనహరిణాంకపతత్రుల దృష్టిమాత్రనే
తొలఁగఁగఁజేయుఁ గన్ను లని తోయజసూతి సవాఖ్యసంఖ్యల
న్నిలిపెను బొర్నృయుగ్మమున నేర్పున నా సతివీను లింపగున్.

ఉ. తియ్యన కాని యొండు మతితీ రొకయింతయుఁ గానరాదు నే
నయ్యలివేణికన్బొమలయందముఁ జెందనటంచుఁ జప్పనై
యొయ్యన బెండు గైకొనుచు నుండు మనోజునిచేతిసింగిణీ
యొయ్యెడఁ బిల్లపిల్లతర మించుకయేనియుఁ జేగఁ జెందెనే.

క. కనఁ గన మిగిలెడుమధురిమ, గనఁ జెలికన్బొమలతీరు గానక మరుచే
ననచెఱకువిల్లు ప్రాణము, గనఁజాలక కాదె నిలువుఁగన్నులుపడియెన్.

---

*చిరసంబున—మూ.

క. పున్నమనాఁటినిశాపతి, కన్నియనెమ్మోముసాటి గనలేక క[illegible]
సన్నమగుఁ దజ్జయంబును, మిన్నా ఫాలంబు గాంచు మెఱుఁగులబలిమిన్

ఉ. తమ్ములమేలు పూనమిని దక్కులవెన్నెల మేముసోఁకిన
న్నెమ్మివహింపమిం గలుగునింద తొలంగఁగ నిందుఁజందురుం
డెమ్మెలతమ్మియుం జెలువయింపులనెమ్మొగ మాచుఁ బూనెఁ గా
తమ్ములమేలు మేల్సొగసుఁ దాలుచు లేనగుతేటవెన్నెలన్.

గీ. సవతు గనఁడమె య్యఁబూర్ణదోషాకరుండు
బహుఋణగ్రస్తజలములు ప్రీతియు కావు
పరిహృతాశేషదోషమై భవ్యకాంతి
వైభవము గాంచు నెచ్చెలివదనమునకు.

క. ఎన్నఁ బ్రతిబింబభావా, పన్నం బగు ముకురమునకుఁ బాటిలు నేలా
*గన్నన్న సమత బింబత, గొన్న వికర్తనతనూజగోనబు మొగముతోన్.

గీ. కాంతివారాశి యగుభానుకన్యమోము
జిగి యొకించుక యప్పుగాఁ జెంది యొక్క
రేయి చెలువొంది యది దీర్పలేమిఁ బొడము
పాపము కళంకమై విధుఁ బాయకుండు.

గీ బహుళపక్షపాతభావితుఁ డైనట్టి, చందమామ జడుఁడు సాటి యగునె
సమతఁబూని శాస్త్రసర్వస్వవిదురత, వఱలుచుండుచెల్వ వక్త్రమునకు.

చ. పగ లిది రేయి నాఁగ మఱి పక్షవిభేదము గాంచ కెప్పుడుం
దగులు మహోదయస్ఫురణఁ దార్కొను నక్కనిగూర్మిపట్టి మే
ల్సొగసులనెమ్మొగంబునకుఁ జొప్పడునే సరి యంచుఁ బల్కఁగాఁ
దొగచెలికాని దోషములు దూఁకొనువానిఁ గళంకభావితున్.

క. కనఁజనియె ముకుర మిందుఁడు, కొనవవ్వంజనియె మాఱుకొన్నంజనియెన్
వనజంబు గాని నెచ్చెలి, గొనబులనెమ్మోము సాటి గొన విజ్జగతిన్.

గీ, అమరు బింబానుబింబైక్య మరసిచూడ, నరుదుబింబానుబింబులకైక్యస్ఫూర్తి
కంబుకంధరముఖదర్పణంబుతోడ, నైక్యమొనగూడెఁ జంద్రున కబ్బురంబు.

ఉ. సాటికి రానినీలములు సానల రాపడెఁ బాఱుఁబోతులై
తేఁటులు పోయె మేఘములు దీనత మొత్తిలు (వెట్టెఁ) జామరల్
గాటపుఁదెల్లఁబా టొదవెఁ గప్పడెఁ బల్వగఁ గేకిపింఛముల్
పాటలగంధికొప్పుసిరిప్రాభవ మెన్నఁ దరంబె చూడఁగన్.

*గంగన్న సమతబింబత—మూ.

గీ. అఖిలసుమనశ్శరదంబకాళ్యద్భ్రిహితంబు. నీరజాప్తతనూభవనీలకబరి
దాసి నవతించు నీగతిఁబ్రూనపచ్చు, జగము శైనీరములు, మాయుచలవఫాంబు.

క. అమరెడుకీల్జడ సద్ధర, కొమరుమిగులు పిఱుఁదు దలఁప గొనబగుదివ్వులే
కమనీయతనువు చపలే, రమణీమణి యాకార వృత్తరత్నాకరమే.

క. చెలమా సుధ కధరము చం, చలమా కనుదోయి కుచము చాలిరకనకా
చలమా నైపుల్యజితా, చలమా జఘనంబు ఘనము చానకు నెన్నన్.

క. రాకాచంద్రుని నగు నా, రా*కాంత మొగమ్ము కెంపు రావికి మేలౌ
రా కామినియధరము చిగు, రాకా పాదంబు సుకుచిరాకారమునన్.

క. †నాకము నగుఁ గౌనమ్మో. నాకము(జిగి)గుబ్బ యలపినాకము బొమ యా
లోకములు సుదతి హారిణా, లోకమ్ము నిందించు నౌర లోకము మెచ్చన్.

క. ధరమా కుచ మాబలుష్ఠణ, ధరమా నూఁగారు ‡నీరదాయకధారా
ధరమా కచంబు స్వర్ణవి, ధరయాధరమా మెఱుంగు ధరణిజఘనకున్.

సీ. ఇంపారుకీల్జడ యిందనీలముఁ జేయ మధురంపు మోము పద్మంబుఁ జేయు
ముత్యాలసరిఁ జేయు ముద్దురదశ్రేణి రుచిరంపుమోవి విద్రుమముఁ జేయు
శంఖంబుఁ జేయును జక్కనికంధర గుబ్బలు బంగారుకొండఁ జేయు
భూమిచక్రముఁ జేయుఁ బొంకైన జఘనంబు తలరుమధ్యమ్మునంతంబుఁ జేయుఁ
గలికిపాదంబు పద్మరాగంబుఁ జేయుఁ జాననిలు వెల్లఁ దప్తకాంచనముఁ జేయు
నెలఁడిఁ గొనియాడుమాటలు పేయునేల, రమణిలావణ్యమొగినముద్రింబుఁ జేయు

సీ. జలధరమాలిక జగజంపుకీల్జడ చంపకమాలిక సరసనాస
భ్రమరవిలసితంబు కొమరారుకనుదోయి మత్తకోకిల యగుమంజుగళము
శిఖరిణి యైమించుఁ జెలువౌ రదశ్రేణి స్రగ్ధరయగు గుబ్బచన్నుదోయి
యనుపవిద్యున్మాల యగును దనూయష్టి మత్తేభగమనయగు మంజుపదము
అలభుజంగప్రయాతమై యాను దనను, బంధురంబయ్యె సర్వాంగభవ్యలక్ష్మి
యరసిచూడఁగఁ బంకేరుహాక్షపహాతి. విశదలావణ్యమహిమనువ్వృత్తమయ్యె

సీ. రమణిలావణ్యాంబురాశిలోఁ గనుపట్టుఁ దేఁటులగుంపులు దెలివిరాలు
మున్వన్నె చందురుల్ ముద్దులతానము లుస్మిరము ల్పంమెంగ సొంపునింపు
ముక్తాఫలశ్రేణి ముకువంపుఁబవడంబు శంఖంబు గుబ్బలఁ ల్పరసనాళ
లుదంపుఁజిగురులు పొంకైనజలనీలి బలువైనహారిగము విబ్బనపుతీవు

---

†కాద్య మొగము—మూ. †నాకమనగా కా—మూ.
‡నీలధారాధరము—మూ.

లబ్బురపువరవల్లి నెడునిట్టిరంభ, యరిదిగావించు కూర్మంబు లధికమృదుల
పంకజాతంబు లసమానభాసమాన, కాంచనచ్ఛాయ నెప్పుడొదవించుతీవె.

వ. ఇట్లు నిండుజవ్వనంబున దేవాసురమనుష్యలోక కాంతాదురాపకామనీయ
కలక్ష్మీలీలాయతనంబున్న సర్వలక్షణైకలక్ష్యంబు నగునమ్మోహనాంగిసిఖ
లవిద్యావిజ్ఞానవిమలాంతఃకరణ యని విశేషించి సకలజనపరమాహ్లాదైక
కారణం బగుసంగీతశాస్త్రంబున మిగులఁ బ్రవీణ యగుట యారసి యారసి
కనీలవేణిముఖ సఖీజనంబులు తద్విద్యాపాటవంబుఁ దలిదండ్రులగు ఛా
యాసూర్యులకు డెందంబుల కమందానందంబుగాఁ దెలుపం దలంచి యొ
క్కనాఁడు.

సీ. మేటిమిన్నేటిపొన్నీట మజ్జనమార్చి చిన్ని వెన్నెలవన్నె చీరఁ గట్టి
పొంగుసిబ్బెపుఁజన్ను బొంగరంబులవిరాఁదసాగనుగొంబట్టుకంచుకము దొడిగి
నెఱికప్పుసిరి యొప్పు నెఱికొప్పు చెలువంద నందంపుఁబూదండ లమరఁజుట్టి
రిక్కరా మొక్కపెన్నిక్కు చక్కఁగఁజేసి చొక్కసెన్నుదుటఁ జేర్పుక్కఁబెట్టి
కలువగమి కెగ్గుగలిగించుకన్నుఁగవకుఁ, గలికి కటి†నిగ్గుమిన్కులకాటుకయిడి
యలరు నాణెము త్రైపుసకులఖుతి నిలిపి, తీర్చి రీతి వెలఁదికిఁ గూర్చు చెలులు.

క. కాయమ్మున్నన నాభరణని, ‡కాయమ్మ సఖీజనంబు ఘటియించుచనున్
మాయమ్మ సాటియగు. న్మాయమ్మకు మిగులు సవతు మాయమ్మనుచున్

వ. తదనంతరంబ.

క. విచ్చేయుము నీవిద్యకు, డ్మెచ్చెనువడి నేఁడు సత్సభాన్వితుఁ డగుచు
న్వచ్చని నేలుపు విలిచెను, ముచ్చటగా నీదుపాట మురిపముచూడన్.

వ. అని విన్నవించిన.

ఉ. వచ్చె సఖీపరియుక్తముగ వారిజలోచన వెన్క ముందటన్
హెచ్చు కళాదిభారమున నెమ్మొలుకొ నొగిఁగుల్కఁ గొప్పుడా
లొచ్చెము లేనిచీకటుల నువ్వతిల న్వడి బెళ్కు మోమునం
దచ్చపుమొల్కనవ్వు జిగి నందపు వెన్నెలచాయ లొల్కఁగన్.

ఉ. కాంచెను గాంచనాంగి దమఁగాంచినదక్షు సమస్త విష్టపో
దంచితచక్షు శాశ్రితజనావనదక్షు నవిస్ఫురత్కృపా

*డొదవించితీవె—మూ. †జరెసిగ్గు—మూ.
‡కాయంమ్మునసఖీజనంబు సంఘటియించెన్—మూ.

సంచితవీక్షణా భాగ్యచనసారతనూరుచిదుర్నిరీక్షు నా
కుంచితసద్వ్రతస్త్రీతయగోపనపక్షు హతాసపక్షునిన్.

చ. కని కరమొప్ప మ్రొక్కినను గన్నియ నాదరణాను *వృత్తితోఁ
గనుఁగొని తన్మనోజ్ఞముఖకంజము రంజిల సత్కటంబుల
స్సినుఁడు కవుంగిలించుకొని యింపుగ మూర్కొని తచ్ఛిరోజము
ల్వనుపడదుస్స్వ చిట్లను నపారకృపారసవార్ధిఁ దేలుచున్.

సీ. పవడంపుఁదీవె రా బంగారుబొమ్మరా పొదలెడురాయంచబోద రావె
గుణరత్నరాశి రా గొనబుఁబూబంతి రా కొమరొప్పుముద్దులగుమ్మ రావె
యతివమేల్బంతిరా యందాలకుప్ప రా యొఱపైనకొక్కారుమెఱుప రావె
యప్పచ్చికొండ రా యతనువాలమ్మ రా సొగసైన చందురుసోగ రావె
భాగ్యతి యైనట్టి నాతపఃఫలమ రావె, లలిత మైనట్టినవకల్పలతిక రావె
రాణగాంచిననాయింటిలక్ష్మిరావె, తలఁపులోనగూర్చు ననుఁగన్నతల్లి రావె.

ఉ. బంగరు లీనుచూపు గలబంగరుబోటికి సాటియైన మా
బంగరుకొండ వచ్చెఁ గులపావనసద్గుణవార్ధి వచ్చె నా
కొంగుపసిండి వచ్చె మదిఁ గోరినభాగ్యము వచ్చె వచ్చె మా
ముంగిటికామధేను వని ముచ్చట దీరఁగఁ బల్కె వెండియున్.

క. తల్లివి గద కన్యామ, త్తల్లివిగద సొగసుఁగులుకుఁదనముల సిరి మే
ల్తల్లివి గద సుంభూరుహ, వల్లివి గద మమ్ముఁబ్రోవ నల్లినిభాంగీ.

క. ఒప్పులకుప్పా నినుఁగ, న్నప్పటినుండియుఁ బ్రిమోద మనుజలరాశిం
దప్పక మునుంగు నాకుం, జొప్పడె నభ్యుదయమెన్నఁ జోద్యము జగతిన్.

గీ. అమ్మ నినువంటిపట్టి మాకబ్బెఁ గాన, చాయచాయకు మర్యాద

— (ఇక్కడఁ గొంత గ్రంథములేదు) —

దములొప్పలఁ దనర
గేయవాక్కర్త్రి యను పేరు గెలుకొనఁగ, వీణ వాయించె నవ్వేళ నేణనయన.

గీ, †తత్పదముభాతి మంగళార్థంబు గీతి, కది పరాత్మవదించుట నంచునెన్ను
శాస్త్ర మాగీత మగ్గీతశాస్త్రవేత్త్రి, కబ్రిమేభావిసన్మం (గళార్థ) మగుట.

క, రూపవతిగీతిభూషణ, దీపితమై మెచ్చుగాంచుఁ దివ్రిం బువమూ,
శ్లేవములు వడయునని సభ, నాపాదించుమను మోదమందిరి విబుధుల్.

*దృష్టితో—మూ. †తత్వంబాతి—మూ.

ఉ. చాయలు వేయు గల్గు నెఱిసామికిఁ జాయలు వేయి రిక్క రా
చాయలచాయ జెం   సాతపతన్ ఘటిల్లె మే
ల్చాయలకెన్న మిక్కుటపుఁ జాయఁ బ్రివర్తిలె ముద్దులాఁడి యా
చాయకుమారిగీతి (గన్న) సంగతశీతలమానురీశ్రితిన్.

వ. అయ్యవసరంబున విశ్వంభరానిర్భరభారాయమాణ దుర్మానకంపాదివ్యశం సదు (ష్టసర్పగాఁడ) మణి యగు (శ్రీ)కృష్ణదేవకపటయాదవశిరోమణి ముఖ చంద్రబింబముక్రంది) కాడంబరంబున నిజన్మయునజీవంజీవంబులకు సంజీవనం బపేక్షించి విరించిపథావధి యగుద్వారవతీపథంబు నాత్మశరణపూతచరణ (సరోరుహ) విన్యాసంబున ధన్యమార్గ వ్యంబు గాఁ గటాక్షించి తత్కటా క్షసమాక్షిప్తగౌరవ పరభాగసందానిత మహాభాగవతద్విగుణితహరినామా నుసంధానబంధురరోమహర్షాశ్రికంచుక సముదంచితసర్వాంగ నయను నందామృతధారాప్రవాహంబున నపగతమోహాదిదోషపంకాంతరిత తాలఘూకృతంబు ఁణుపరిమాణంబు నతికరణంబు దేలియాడ మగిడి సత్యలోకంబు స్వాలోకవిషయంబు చేయం దలంచిన (జగ) డంపుకూటిజడ దారి గ్రిహరాజగృహరాజంబు సమీపంబున సమీచీనతాసద్ధి) చీనతదనూ నవీనాగానామృతంబు కర్ణకూపంబులనిండారనబ్బురపడి చేపడిన వీణియువదలి కదలక మైమఱచి పరచితిహ (?)ంబునందె(వ)నిమందపడి (?) డెందంబు ననంబు గాక మసల మెల్లమెల్లనందేఱ్చి కూర్చుండి శిరంబుఁ గంపంబులోఁ గూర్చి తర్జని నాసికం జేర్చి తనలో నిట్లని వితర్కించె.

ఉ. ఎక్కడిలోక మేఁ గనని దెక్కడిగానము (నాకుఁ గోత్రగాఁ
దక్కన) దిట్టిగాన మొక తావుక నైన వినంగ మృగ్య మ
మ్మక్క యిఁకెంతిచోద్య మహహా ననుఁ జొక్కఁగ జేసె నద్దిరా
యక్కమలాక్షుకీర్తనమునందును డెందము డింద కుండెడిన్.

క. ఔరా మును వింటిఁ బయఃశ, పారావారజకు పాటి (పద్మాక్షి కుమా)
రీరత్న మయ్యో సూర్యన, శారూఢిగుణాఢ్య * నీలయుతులాంశం బై.

క. అక్కన్య సకలవిద్యల, దిక్కులఁ జనపాటిలేక దీపించును బెం
పెక్కు మిగుల గీతములన్, లెక్కింపఁగరాదు మాధురీగుణ మనుచున్.

క. జాతరుణి యెప్పుడు తండ్రికిఁ, జేతం (బిగురొత్త సేవసే) యుఁగఁ బోలం
(బ్రీతిగ నెచ్చెలిఁ గయుఁగొన, కీరతిఁ జవ నాకు డెంద మెనయు దటంచున్

---

* నీనయుతులాం—మూ.

వ. ఇట్లూహించి.

సీ. సంగతతత్పురుషపదనిష్ఠాసూత్రసిద్ధ కాశకాపాణినీయం బనంగ
సిద్ధసాధ్యవిశేషబుద్ధస్వభావత్వకౌశకృతవ్యాకృతి (శక్తియనంగ)
జ్ఞాకాత్మరీతి నిర్ధూతాంజనాత్మత సాధ్వలంకృతివిశేషం బనంగ
సకళస్థితకళావిశిస్త్రసద్భావత సరసాంధ్రశబ్దశాసన మనంగ
వరుసబెంచెను నారాయణాభిధాయ, కాష్టవర్ణమనూత్తంసకాభిధాన
చతు స్వరస్వరవిశేష, హరిసుహాతికరుండు శుభాకరుండు.

సీ. చందోపరి సితాభజలవాహరేఖవాఁ దగుఫాలగోపిచందనము దనర
నైరావతాలింగితాభాపగాబ్జలతాలినాఁ బసిఁడిజంద్యములు మెఱయ
సగరికాశ్మీరకింజల్క సముదయం బన జటాసమితి వెలుఁగఁ
గలధౌతవగమధ్యగతనీలవేదిక నాఁ గటిఁ గృష్ణాజినము దనర్పఁ
గల్పకస్కంధపరిణద్ధఘనలతమాల, వల్లి యన వీణ భుజమునఁ వన్నెమీఱ
వలుదిశలమేను తఱపివెన్నెలలుగాయ, వచ్చె నారదమునిద్విభావమునికడకు.

ఉ. చారమునుండి రా మునికిఁ దూర్ణము బంగరుగద్దె డిగ్గి బ
ల్గారవ మొప్పఁగా నెదురుగాఁ జని భక్తిభయాద్భుతంబు ల
వ్వారిగ సందడించుమది వారిజబంధుఁడు సాఁగి మ్రొక్కెఁ ద
చ్చారుపదాంబుజాతములు సాధుకరద్యుతు లంటి రాజిలన్.

క మ్రొక్కినఁ *జెయ్యులసాకిరి, మక్కువఁ గైగుచ్చి యెత్తిమది ముదములరన్
అక్కలహాశనమునినగు, మొక్కలుచొక్కటముగాఁగ మొగముననమరన్.

క. దీవించె నీకు దుర్లభ, మేవస్తువు లేదు దీవ నిడకుండఁగరా
దేవస్తు వక్షయం బగు, నావస్తువు నీకుఁ జుట్ట మగు నిజ మనుచున్.

వ. ఇట్లు భావిసంభవంబుఁ దెలుపు పలుకు వలుకు తొలిపలుకులగమికానిగాదిలి కొడుకుం గడగనవివేమక గడలుకొన ముందట నిడుకొని వచ్చి యచ్చె రువులకు నెలవగు తన నెలవునకుం దెచ్చి ధచ్చిదిక్కు లచ్చంపుఁ బచ్చిచె న్నెలలు సొగసు ముసుంగు లొసంగు మగజామానికంబుల పెద్దగద్దియ నుంచి, యువం దితభయభక్తి వినయాతిశయ మ్మగునాశయమ్మున నమ్మహాశ యునకు నిర్విశయమ్ముగా నిజకరకశేశయమ్మున సహకరణాదితంబు లగు [illegible] చేసి యాశేసుగుజ్జంబుల శేరనెలదొర దొర నెఱుంగని

* కైవులసామికి-మూ.

యొప్పులకుప్పం దనకూఁతుం బిలిచి యప్పా యిప్పావనహితునకు మ్రొక్కం
జక్కంబడని తొక్కటియుఁ జిక్కదు మ్రొక్కవలయు నని మ్రొక్కించిన
సత్కారుణికప్రవరుండౌ పురుషశిరోమణి వ్యాసగృహీతివి గమ్ము పౌత్త్రా
యని దీవించి యనుపం బిదపఁ దదనుమతి నమ్మహామతి నిజానుగతసభా
జనంబుల యథాపూర్వోచితస్థానంబుల వసియింప నియమించి తాను
దత్సభామధ్యస్థలంబున దివ్యాభవ్యనవ్య హేమముక్తాఫలాముక్త నిర్మిదరీభద్రాస
నంబునఁ గూర్చుండి యుండెఁ దత్కాలంబున.

చ. *తొలుపటిపల్కుబల్గనులు దుష్టతమోహరణప్రవీణమాం
సలమహిమాన్వితు ల్మహితసత్పథవృత్తినిగూఢభావు లా
కలితదిగంకరాళరుచిగాఢతనూదుచిరుల్ సభాస్థలిం
జెలువలరారి రిద్దఱును జేతనజాతము లబ్బురంపడన్.

క. అన్యోన్యకాంతివైభవ, మన్యోన్యముఁ గప్పఁ జిహ్న లవిషయములుగా
నన్యనియం దన్యభ్రమ, మన్యాయత్తంబుగాక యలవడె సభకున్.

క. నిండుసెలఁబోలు మునిమా, ర్తాండుని మార్తాండుఁ జూచి హారికైరవపు పే
రుండెడుపులుఁగులు భ్రమచే, నొండొండ ముదంబు ఖేద మొందును మిగులన్

గీ. అట్టియెడఁ దమ్మువిడిమట్టుపట్టుదిట్ట, పట్టి యగుపూని కనియె నవ్వోట్టజేజె
గీటుకొను హాసమున మోము నీటుగుల్క, మాటమాటకు నమృతంబు తేటలొలుక.

క. నీరాక రాక సన్మద, నీరాకరమునకు సుగుణనీరాకర యీ
నీరాక గాక యాప్ర, న్నీరాకరమునకుఁ దేవ నే నెఱుఁగుదు నే.

వ. ఓసుదర్శనకరశుభకరపదభక్తి మత్సుదర్శన నిదర్శనసమధిగత నిఖిలదర్శన
కాలత్రితయపవిత్రకావ్యంగ్యవ్యంజకంబగుభవదీయదర్శనసమంజససంజీవ
నౌషధంబున మదీయకాపత్రియంబపత్రపానిలయంబయ్యెడు మజ్జనంబు
పరార్థభావంబు నొందెడు మత్తేజంబు వేలోల్లంఘనంబుననలరారెడు మద
భ్యుదయం బనస్తమయంబై చెలువారెడు మదీయనివాసంబు విష్ణుపదంబు
నం జెన్నుగాంచెడు మదధికారంబు గ్రహాతీతం బైయొప్పారెడు మత్కళత్రం
బు కాంతివశ్యాలయంబై వెలుంగొందెడు మత్సంతానంబు నమందతఁ గాంచి
యు నమందత దైవాఱెడు నీరేజుఁజగంబులఁ దేజోవంతులకు దృష్టాంతంబునై
మెలంగెడు భాగ్యంబు నాకుఁ బొసంగెడు నమాధిమత్కళానిధినిమాధి

*తొలుతటిబల్కుబల్కు -నుచు-మూ.

కకృపాపయోధి వగునీదుసన్నిధికి గమనంబు గమకం బగు మత్పురాతనా
గణ్యపుణ్యపరిపాకంబ యని యని యరసి నిర్ణయించుకొనియెద నధిగతపరమా
ర్థతకు నవాప్తసర్వకామతకును గేవలపదం బైన భవాదృశులకు మాదృశ
రాజసజనంబు ననుసరించి యత్కించిదర్థప్రదానంబునకు సంప్రదానత గా
నుట గగనకుసుమంబు గనుటయె సిద్ధం బని సిద్ధాంతీకరించెదంగా దేని
దేవరచిత్తంబు కుతుకలీలాయత్తం బై యదర్థంబు విషయీకరించి సర్వా
ర్థమూర్ధాభిషిక్తంబు సేయు నవధరించె దదర్థంబు భవత్సన్నిధాన వైభవ
సమాసాదితసంపత్సాకల్యతం దగు భవజ్జనుసవిధంబున నప్రతీత్యాఖ్యా
తంబు సంయోగంబు గొని కారకత్వం బంగీకరించు నని నిస్సంశయంబుగా
సంకల్పించెద భవాదృశస్వదృక్పారతంత్ర్యంబునం బ్రవర్తిల్లు నదోవందారు
నకు నెందేని స్వాతంత్ర్యం బతంత్రం బవుట చిత్తగించి వాచావిషయత త
త్ప్రకాశకక్రియం బ్రసరింపఁ జేయ దయసేయవలయు నని పునఃపునారచిత
ప్రణామంబులం బ్రార్థించిన.

గీ. ఇట్లు *వేపాదములసామియింపునింపు, మధుర భాషలభాషింపపతానివినుచు
హరికథాసుధయానినయపుడుగాంచు, మోద మందుచు నత్తమోభేదికసియె.

ఉ. ఓయిసమస్తలోకనిచయోదయహేతునిజప్రకాశ భ
వ్యాయతకీర్తి నీకు నిటు లాడఁగఁ జెల్లునె యన్యుపట్లు నీ
వాయతనంబ నైతివి చరాచరసంజననావనక్రియా
పాయనిదానమూర్తులకు భద్రకరాగమరూపవైభవా.

క. మిన్నే దేవత యనుచు న్నిన్ను నుతింపం బనేమి నిగమావళులం
గన్నట్టి త్రిపదయే నిను, సన్నుతి గావించుకొనుచు సార్థక మయ్యెన్.

క. వెన్నునిఁ గన్నులఁ జూచుట, నిన్నుఁగనుంగొనుట మాకునిజ మొక్కటియౌ
యున్నలినాక్షుఁ గనుంగొని, నిన్నుం గనవచ్చినాఁడ నీరజమిత్రా.

క. ఇంకొక్కటిఁ జెప్పెద నే, నంక స్వైన నరిది గాన వైఖరిచే నీ
పొంకపుఁగూఁతుకు వను నీ, వంకకు రప్పించెఁ జుమ్ము వనజాతసఖా.

క. నీలాలక యిది నీలా, లీలావతియంశ నవతరించిన దగుటన్
నీలాపతికా ప్రోక్తుఁడు, †లీలాయదుమౌళి ముద్దుకేమం బ్రేమన్.

క. ఈరీతిఁ బల్కఁ పినా, కరీణాఘుతీందుప్రవచనబంధమధురిమా
సారములు చెవులు సోఁకిన, బారాకారములసామి పలికెం బ్రీతిన్.

*వేయుపాయసములసామి-మూ. †లీలాయదునౌళి-మూ.

చ. హరిపదపంకజాతయుగళాంచితభక్తిపరప్రవేక యా
హరి మనుజాకృతిం బుడమి నందుటకుం గత మెద్ది యమ్మహా
పురుషునిఁ జెందఁజేయఁ దగుపుణ్యపుసాధన మెద్ది రూప మ
ప్పరమున కెట్టి దింతయు నపారకృపాజలరాశి తెల్పవే.

క. అన విని వీణాముని య,య్యనుజుఁ గన్గొనుచు నగుచు నిట్లను నౌరా
వనజాప్త నీదువినయము, విని కని యెఱుఁగము సమస్తవిబుధులలోనన్.

గీ. వేదమూర్తివి నీవె కా వేదవేద్య, నెఱుఁగజాలవె యెట్టిన నెన్ని చూడఁ
బరహితజ్ఞానమార్గప్రవర్తకులకుఁ, బ్రష్టృభావంబు భూషణప్రవర మనఘ.

క. వనజాక్షభక్తిభరవా, వనుఁడవు నీవెంతభాగ్యవంతుఁడవు బళీ
నినునుండి తత్కథాస్మృతి, నెనసితి *నిటనాదుపుణ్య మే మనవచ్చున్.

క. దిన మొక్కనిముస మయిన, న్వనజాక్షస్మరణ మెలఁగ వానివృజిన మ
ద్దినకృతము సుకృతమగు స్ప, ర్శనవేధిస్పర్శ నినుము సౌవర్ణమె కా.

చ. తలఁచిన విన్న మానసము దెద్ద మునుంగు ముదంబురాశి మైఁ
బులక †లెసంగుఁ గన్నులఁ బ్రమోదజలంబులు పొంగుఁ బూర్ణతా
ఫలితమనస్కులౌ నరిమపాసనమానులకైన నద్దిరా
బళిబళి వాసుదేవుకథఁ గాటిలుమాధురిసార మెట్టిదో.

సీ. సౌశబ్దసంగతి సడలుకావ్యమురీతి విజ్ఞానహీనమహావిద్యమాడ్కి
సాధుదానము ‡లేనిసంపదకైవడి వరశాంతి నెడయు తపంబుభాతి
కంఠరక్తతమానుగానంబువడువునఁ బాలనసేయని ప్రభుతచాయ
శ్రద్ధానురుద్ధత జాఱుకర్మము క్రియ రాగంబు గాంచని రతిపరుసున
సిద్ధపాండిత్యవర్జితసేవ§ రేవ, భూరిపరిమళ మందనిపువ్వుపోల్కి
వాసుదేవుపదభక్తి నశలువాని, జన్మము నిరర్థకంబగు జలజమిత్ర.

చ. అలపరతత్త్వ మెంతటిమహాత్మునికైనఁ దరంబుగాదు దాఁ
దెలియఁగ నెట్టిదిట్టలను దెల్పఁగరాఁ దెలుపంగ శక్యమే
జలరుహమిత్ర యట్లయిన సంగ్రహసూక్తుల నాదుబుద్ధికిం
దెలిసినయంత దెల్పెద సుధీశ్వర తప్పక యాలకింపుమీ

*నిడనాడుపుణ్యా—మూ. †లొసంగు—మూ. ‡చేయుసంపద—మూ. §క్రేవ—మూ.

గీ. ఈప్రపంచంబునకుఁ బోల్తు నెసఁగు మందు
సచ్చిదానందమయ మాత్మ (సంగ)రహిత
మనసుగతరూప మన్యవహార్య మఖిల
మానసంచారశూన్యంబు భానుమంత.

గీ. అప్పరంబు సిసృక్షచే నమరిత్రిగుణ, మాయఁగైకొని సగుణత మరగి సర్వ
కారణవిచిత్రకార్యసంఘాతరూప, మగుచు నారాయణాఖ్యత నలరుచుండు

సీ. తత్స్వరూపావాప్తి దనరు జ్ఞానంబున జ్ఞానంబుభక్తిచే సంభవించు
వేదాంతవిద్యచే వెలయురు సద్భక్తి యవ్విద్య గురుసేవ నందనలయు
సద్గురుసేవ నిష్కామత్వమున నబ్బునది చిత్తశుద్ధిచే నమరు నద్ది
కాలుష్య మణఁగినఁ గలుగుఁ దదాప్తిహేత్వ మలనదుఁ బాపక్షయంబు గాఁగ
నట్టిపాపక్షయంబునే లానవచ్చు, దాన యాగాదిసత్క్రియ లూనఁ గలుగు
నవియుఁ దన్నాశకరశక్తి దప్పులుటది, కర్తనిష్కామమానసుఁ గాంచకున్న

క. భక్తియె స్వతంత్రకరణము. ముక్తికి నది కొంద అందుర భూరివివేకుల్
*భక్తిసుసాధ్యజ్ఞానమె, ముక్తిద మని కొంద అందుర భూరివివేకుల్.

గీ అఖిల మాత్మేష్టదేవత యనెడుబుద్ధి, నిరతిశయభక్తి బ్రహ్మమై పరఁగు నంత
యనుమనీషయు జ్ఞానంబునగునుగాన, జ్ఞానభక్తుల కైక్యనిశ్చయము మాకు.

గీ. కమలబాంధవజ్ఞానయోగమ్ముభక్తి, యోగమన రెండుబలునావలొప్పుచుండు
ఘోరసంసారవారిధిపారమంద, ననుచుమునికృత్యులోకకొన్ని యమరఁబలుకు.

గీ అరయ శ్రవణాదిక్రమమాయత్తమువును, జ్ఞానయోగమ్ము తదితరజ్ఞానవిభవ
ఘటకమవుచుండు భక్తియోగం బనంగ, భావమీగతిఁ బలుకు నిబంధనలకు

వ. విను మప్పరమేశ్వరుం డగునారాయణుండు లోకరక్షణపరాయణత్వంబు
నం దత్తత్కాలంబుల నానారూపంబులు దాల్చుచుండు నందువిశేషించి.

సీ. ప్రాఁబల్కుగమిఁ దమ్మిపట్టికిఁ గూర్పంగ జగమంత పృష్ఠదేశమునఁ బూఁ
ధరణిఁ గొమ్మునఁ దాల్ప దనుజులొమ్ము నగుల్పఁ బలి నధోభువనంపుఁబట్టి సేర్పఁ
గృతవీర్యజాదిభూపతుల విదారింప వనధిమధ్యం బరావణము సేయ
ముష్టికాదులఁ ద్రుంపఁ బురసత్త్వముహరింపయవనసంహార వైభవము గొనఁగ
జలచరాకృతిఁ గమఠతఁ జటులకిటిత, నరమృగేంద్రతఁ గుబ్జతఁ బరశుధరత
రాఘవతహాలికబుద్ధతలలితహయత, నఖిలజనములు గొనియాడనతఁడుగొనిె

*భక్తిసాధ్యజ్ఞానమె — మూ.

గీ. తపన యిత్తతి నప్పరతత్త్వ మనని, భారకారులఁ గంసాదిఘోరదనుజ
నికరములఁ ద్రుంపవసుదేవునికిజనించి, వఱలుచునుగృష్ణుఁడనద్వారవతిఁ బొలుఁగు.

వ. అతసిమాయాబలపరిగృహీతదివ్యమంగళవిగ్రహంబునకు నుపమానంబు దు
ర్గ్రహం బవ నసంశయం బేమియు ననం గీర్తనధ్యానాదిసాధనంబులం బా
పక్షయార్థ్యు లగుమాదృశు లగుదాసులకుం దదుపమానకల్పనసాహసంబు
న నల్పదోషంబుఁ గాదని విచారించి నాయథాశక్తి నమ్మహాపురుషు నంగ
సౌందర్యం బీషత్కాలంబు గీర్తించి కృతార్థత గాంచెద సావధానుండవై
యవధరింపుము.

సీ. ఇంద్రనీలచ్ఛాయ నినయు దేహమువాఁడు ముద్దుగుల్కెడునవ్వుమోమువాఁడు
ఘనశంఖనిభ మైనకంఠంబు గలవాఁడు చక్కని వెడఁదవక్షంబువాఁడు
జయలక్ష్మి లీలనాజానుబాహులవాఁడు దనరారు సింహమధ్యంబువాఁడు
జనసంపదల మించుజంఘలు గలవాఁడు తమ్ముల మించుపాదములవాఁడు
కటిని జెలఁగొందు బంగారుపటమువాఁడు, ధాతఁ గన్నట్టినాభిపద్మమ్మువాఁడు
వరిబలు శ్రీవత్సకౌస్తుభవరిభలవాఁడు, చక్కఁదనముల *కిల్లడైజరుగువాఁడు

ఉ. కిరింనయి రేణమోచి పరిక్షిన్నతఁ గృష్ణునిపాదయుగ్మ మిం
పొంద భజించి యంబుజము లొక్కెడఁ దత్సమమాంశలేశ కా
ప్తిం †దనరారఁ బద్మములపై రది నోసిడి తత్సమంబుగాఁ
గొందురు పాదపద్మ మని కొఁతి తిబుద్ధులు గారె లోకముల్.

ఉ. అంగుళులే దళంబులు నఖాళులు కేసరము ల్పదప్రిపీ
తాంగణనమ్రిదేవమౌ టాంచితనీలమణీను మ ల్బల
ద్భృంగము లై చెలంగఁ గడుఁ దేజిలు శౌరిపదాబ్జముల్ శుభా
ళిం గరుణించి భక్తులకు లేములు వాప్పఁ దమోనివారకా.

ఉ అంగజునేస్నిషంగయుగ మాకృతి కేను సమానవైభవం
బుం గయికొంటి మింక సరిపోలను కాంతి నటంచు నగ్గలం
‡బ్రుంగి తపించి తత్తనువు వీడిన నాదొన లీడుగా వన
స్సంగతి నయ్యదూద్వహునిజంఘలఁ బోల్పఁ దలంప శక్యమే.

చ. తన కుపమానవస్తు విఁక ధారుణి లేదని కాదె గెల్పుపెం
పున ధరియించు మేల్పిరుదు §పో యిదినాఁగ మణీవినూత్న కాం
చనమయనూపురార్భటి నెసంగెడుఁ దద్ఘనజంఘ లెంచ న
వ్వనజభవుండుఁ జాలఁడు దివాకరతత్ప్రభ నెన్న శక్యమే.

*ఇల్లుడై.మూ. †దనరారిపద్మములు-మూ. ‡బ్రుంగి—అనియుండుట న్యాయ
మైనను 'గొన్నిప్రాచీన ప్రయోగములిట్లు గనఁబడుచున్నవి. బ్రుంగి...బోవిడ- అనుట సర
పద్ధతి § మేల్పిరదపో యెద-మూ. విట్లవి

చ. ఉనుఁగనిడాలు మీఱు హరియూరులతీరిక మేటిసాటికిం
గడఁగి సమంబుగా కనఁటికంబములుం బొరవిచ్చి పోయెఁ బ
ల్విడిసెడి దానఁ జేసి "కదలీ న కదాచన" యన్నిషేధ మె
క్కుడు వడినిల్చెఁ గాదె తమకున్ జగతీస్థలియందు భాస్కరా.

గీ. విద్యుదావృత మాధురవృత్తిశోభి, దీర్ఘఘుంటానురణనసందీప్తిరత్న
పదలసద్గుణలలితశోభామిళితము; పద్మదళనేత్రు నుత్కటిబంధ మమరు.

క. ఘన మగునేని జడంబగుఁ, దనియూరుశ్రియు మట్లుగాన స్థైర్యము గొనరా
దని మెఱుఁగుఁదీఁగ హరికటి, ఘన మజడంబనుచుఁ జేలకైపున నిల్చెన్.

ఉ. దండితజాండభాండములతండము లుండఁగఁ దప్పిచండరు
న్మండలియందునుండి గరిమ న్వెడల న్మగుడం జనంగ బల్
గండి యొనర్చిరో యి దనఁగాఁ దనరెన్ హరిదివ్యనాభి *యు
ద్దండత నల్వఁ గన్నవిరి తెద్దయు నొప్పు (చునుండ) భాస్కరా.

చ. తనదు విచిత్రశక్తికి నిదర్శన మై తనరారఁగా బ్రివ
ర్తని మృగరాజభద్రగజరాజులఁ గౌనున యానరీతియం
దు నలవరించి మించె ననఁ దోఁచును దద్విభుమధ్యయానము
ల్గనుఁగొని యెన్న నచ్చెరు వగున్ హరిసుందరభావ మిస్థరన్.

చ. కవిబుధచంద్రలోకహితకారకమంగళజీవకేతువై
భవత రిపూత్కరంబు గెడపం గడుఁ గూడిన కాలసర్పయో
గవిధిఁ బ్రకాశమందెను నళండ †లసద్భుజదండకాండమై
భవముల నొప్పు మాధవుఁ బ్రస్తుతిసేయఁ దరంబె భాస్కరా.

చ. అమర ధరాంబరద్వయమునం దెసలారుగుణంబునందు ది
ష్యములు(!)సురారినైరిరశనాకృతి దాలిచెఁ గాసి(దా) ననం
తమణిసితాసితార్ద్యగురుధామ వినూతనచంద్రస్థామ్యభా
వముఁ గనఁజాలునే రశనభావము లోనఁ దలంప భాస్కరా.

ఉ. కలికితనాన నోట మిటు గన్పడె నాపను లింకఁ జెల్ల వం
చలవలగాజు చేతనిశితాసియుఁ బల్కయు నావ ముంగిట
న్నిలిపి స్వజన్మదేశమున ‡నిల్చెనునాఁ గనుపట్టె నారును
నులుకటుగంబు నల్లయుదుకుంజకుఁ దొప్పుఁజుమీ యహర్పతీ.

క. చతురాస్యవదనపూరిత. గతిచే వక్షమున కెగసి కనుపడునాభీ
వితతపయోరుహకేసర, వితతి యనం గౌస్తుభంబు వెలయున్ హరికిన్.

క. ఒత్తులువడుచు జనార్దన, భృత్తియు *సుస్వనత లేక వెలవెలఁబోచున్
రిత్తనడి శంఖ మచ్యుతు, కుత్తుకయై పొలిచి నిలిచె గుణనిధి యగుచున్.

క. మంజుభుజకీర్తిహీరా, సంజితధవళిమము భూమిసాకల్యధురా
రంజితము కంసదానవ, భంజను కేలమరు శేషఫణిసన్నిభమై.

చ తను వెలగాఁ గొనుం బసిఁడి దాన మెలంగుటఁగాని చెల్వొలే
దని యలకెంపు తద్విభుశయద్వయమై నవరత్నకోటికాం
చనతను ‡పియుఁ బుచ్చుకొనసాగ విదోషసదోషభావతన్
గొనబు వహించుఁ జూడ్కులకుఁ గోరిక లీరిక లీనుచుండఁగన్.

క. అకలంకగోవిలాస, ప్రకటిత దోషాపరుద్ధభావతఁ గొనుచు
స్వీకరించు తన్ముఖంబున, కకటా దుష్టములు నెలయు నబ్జము సరియే.

చ. తమిగొను ముద్దుకై తలఁచు తామరసాలయకన్య కన్యకా
భ్రమ జనియింపఁ దచ్చనకుఁ బన్నిన నిద్దపుఁదళ్కు మించుట
ద్దము లనఁ దోఁచు జూపఱకుఁ దద్దయు మేల్మినుజెక్కు లౌర చి
త్తమునను వాక్కునం దలఁపఁ దత్ప్రభ సన్నుతిసేయ శక్యమే.

క బలుగండ్లు నోపఁ బవడము, జలజాక్షుని మోవి యయ్యె సాగెపట వధూ
విలసద్రదనక్షతములు, తొలఁగ డెచట బాధ రాగదోషము గొన్నన్.

చ. ఘనవదనాలవాలమునఁ గమ్రవచస్సుధ నాటుదేరి చి
న్నినగవువెన్నెలం గలసి చిక్కనయప్పవడంపుమోసులో
యన రదనాళి యింపొనరె నాదటఁ దత్కిసలం బనంగఁ గృ
ష్ణునిమధురాధరంబు గడుసొంపు వహించు నిలింపవందితా.

క. కమలాహితవరకాంతుల్, శమితతిమిరజూర్తు లమలసత్ప్రథవస్తుల్
భ్రమిఁ గోరు తారకంబులు, కమలాక్షునియంబకములు కదుఁ దనరారున్.

ఉ భవ్యతరంబుగా భరణభారనలాంచితవృత్తియుక్తమై
నవ్యపయోజజాతయమనం బయి యుత్పలమాలికాకృతి
స్తవ్యము గాంచి రాజిలును దైత్యవిరోధిశుభేక్షణాలి త
ద్దివ్యదుదారవైఖరులు తెల్పఁగనాకగునే విభాకరా.

క. శ్రీవిన శ్రుతిపదగము లై, భావింప సువర్ణశబ్దభరణాంకము లై
దైవాఱె మంగళమహో, శ్రీవృత్తము లగుచుఁ బొలిచె శ్రీపతిపేరుల్.

క. హారికప్పుబపరిగ్రహము, *సారెదిగ నవ్వదనచంద్రుఁ బుట్టుకొను దళ
త్సురరాజనీలశోభా, పరిపంథిప్రభలఁ దనరుఁ బరివేష మనన్.

క. హరిచెక్కుల సొంపారెను, గురుతరనవపద్మరాగకుండలరుచి శ్రీ
తరుణీకృతచుంబనవి, స్ఫురదురుతాంబూలరాగముం దలఁపించున్.

గీ. విషయగంధరాగవిహృతిచేఁ జెన్నారు, కమలపత్రనేత్రుఘ్రాణమునకు
విషయ మనఁగరాదు వివరింపఁగా గంధ, ఫలిని †గంధమాత్రఫలిత మగుట.

క. గుణవృద్ధులగుచు రాజిలు, ఫణిరాజశయానుబొమలు పరికించును గా
గుణిగణము వక్రిమే †యిది, గణుతింపఁగ వక్రతను మొకా‡ యిదియనుమన్.

క. చక్షుఃప్రియమృగమదతిల, కాక్షీణసులక్షణైకహారి యగురమా
ధ్యక్షునలికంబునకు నప, లక్షణవక్రింప్రనెల తుల యనం దగునే.

గీ. ప్రథమకైవడి సత్కళాప్రథనహీంచు. దీపితాకారమై సంవృతి కెన యగును
శక్యమే సన్నుతికి యదుసార్వభౌము, లాలితచ్ఛాయమృదులనిటాలఫలము.

గీ. మహితజలధరమాలికామైత్రిఁ గాంచి, నఱలుచుండెనుహరివాలబంధ మొప్పు
లఘుగుణౌజ్జ్వల్యముఖ్యత రాజిలంగఁ, జాల రహిఁజెందుచంపకమాలి కనుర.

గీ. అతిపసౌందర్య మతనికళ్యాణగుణము, లనవశేషంబుగా నెన్న నెవిగాదు
వదనములు నాల్గుగల్గినవానికైనఁ, దలలు వేయింట మొఱఁగెడు విలునకైన.

ఉ. అట్టిసమస్తలోకనిధి యట్టిజగద్ధితవేషధూర్వహుం
డట్టిదయాపయోనిధి యట్టిత్రి మోపహానామకీర్తనుం
డట్టివిచిత్రరూపఖని యట్టిమహాద్భుతకార్యకర్త నీ
పట్టికి మేలుపట్టయిన పట్టు సుమీ పరికించి చెప్పితిన్.

క. మదిలోపల నిక్కార్యము, వదల ననౌచిత్య మచట వదలదును వదా
నదపదనవజములు సమ, పదభాషితభూషణంబు పద మందదుగా.

గీ. అబ్జబాంధవ యింతపర్యంత మిట్లు, హరికథాగోష్ఠి సమయ మత్యంతమధుర
మగుచు వెడలెను సత్యలోకానుసగణ, వాంఛ దీర్పంగ నానతీవలయుననిన.

---

*పారిదిగనన్ వదనచంద్ర- †గంధమాత్ర పఠిత-మూ. ‡రెండ తాపుల 'యిని' యనియేకలదు.

గీ. ఇట్లు బలు *పోటుజాటలనింపుగాంచు, మించుజడదారిరతనంపు మేలుమాట
లాలకించి ముగంబాత్మఁ జాల నించి, యనుఁడుసద్భక్తిఁబల్కె మెల్లనహసించి.

ఉ. ఆంతర మోహనంబుబలు పాఱుప నేఁడు ప్రగల్గెనాకు నే
కాంత మనంత మా నుదయు మంది తనంతిపదంబు గంటి శ్రీ
కాంతసుధాంశుకాంతికళఁ గల్గియుగంబు బోసిఁ దన్పి తీవ్ర వా
కాంతతినూజ నమ్రిజనకల్పకభూజ సునీడనోత్తమా.

కం. ఏకగుణహాని యెఱుఁగని, జోక విశేషోక్తి యందు శోభిలు సమ్మృత
శ్రీకలితసామ్యదార్ఢ్యము, లోకహితాచార బోధలలితవికారా.

గీ. అనఘమిహిరానతిచ్ఛివయట్లు నడచుఁ, గాక యీజనుఁడన్యథాగతిమెఱఁగునె
వైదికోక్తికిమీవంటివారిమాట, కరయ సత్యత నీరెంటి కర్థమొకటి.

వ. ఇట్లు వచ్చించి విరించితనయునకు సవినయంబుగా సహాస్కరుండు నమస్క
రించి యతం డనుగఁ గొంతద వ్వనుగమించి మగుడఁ దదనుజ్ఞ భరించి తిరిగి
వచ్చి కూఁతుం గాంచి గుచ్చి కౌఁగిలించి మెచ్చుగా ముచ్చట దీర న
మూల్యభూషణాంబరంబులు ధరింపించి తక్కినసీల వేణీముఖసఖీజనంబులకుఁ
దగిన సభాజనంబులు సభాజనదృక్సభాజనంబుగాఁగావించి యయ్యంతి*మె
లపుటింతులతో నంతిపురంబునకు ననుపుటయు.

కం. సరిమార్గరూప వినమ. †చ్ఛత్త్రీనమార్గవిధానదక్షసంస్కృతనామా
సురమాన్య మాన్యచరితా, పరతరమౌనీంద్ర హృదయపంకజభృంగా.

గద్యము. ఇది శ్రీమదామచంద్ర చరణారవిందమిళిందాంతఃకరణ పోలూరి
మాధవయజ్వసముజ్జ్వలత్కృపాకటాక్షాసాదితపాండిత్యాభరణ ప్రభంజన
వంశాబ్ధిరాకాశశాంక నిరంతరారాధిత విచక్షణశశాంక అభినవదన్నయ
భట్టారకాహోబలపత్యాహ్వయకవిమహోపాధ్యాయభట్టారక ప్ర
ణీతంబైన కాళిందీకన్యాపరిణయం బనుమహాప్రబంధంబునందుఁ బ్రథమా
శ్వాసము.

*పోటినాటల-పమా †మేలుపుటింతులతో. ‡నగమార్గవిధాన. ¶విలసత్యా-పమ

కాళిందీకన్యాపరిణయము

—: ద్వితీయాశ్వాసము :—

క. శ్రీమైథిలీమనోహర, కామితఫలదాయ సుజనకల్పమహీజా
శ్యామలవిగ్రహ నుతసు, త్రామా సాకేతధామ దశరథరామా! ౧
వ. దేవా దివ్యచిత్తంబున నవధరింపుము, ౨
క. తనతండ్రికి నారదుఁ డా, వనజాక్షునిచరితములను వర్ణింపంగా
విని మనము నాఁటి కామిని, తనకుం దగినట్టివిభుఁ డతండని తలఁచెన్. ౩
ఉ. ఉల్లము రంజిలం దనుఁ బయోరుహ*నేత్రలు గొల్వవచ్చి తాఁ
దల్లికి మ్రొక్కి యాయమ ముదంబున సేస లొసంగి దీవనల్
తెల్లముగా నొనర్ప నొకతీరునఁ గైకొని యొయ్య నొయ్యనే
పల్లవపాణి యందుఁ దగుబంగరుగద్దియఁ జేరెఁ జింతతోన్. ౪
చ. వనజభవేంద్రచంద్రధరవాఙ్మనసాతిగమై వెలుంగు కృ
ష్ణునీలలి సొంపువింపు జిగిసోయగము న్విభవంబునుం దియా
తనునకు నారదుండు తదుదంతము సాంతముగాఁగఁ జెప్పఁగా
వినిన మొదలంత కచ్చవడి వేగమొలెచ్చె హృదంబుజంబున. ౫
చ. తలఁచినయంతనే మిగుల దర్పకుఁ డేఁపఁగ నంతకంతకున్
వ్వలపులు చింత వంత బలవంతపుఁగోర్కెలు వింతసేయఁగాఁ
జెలులకు కెలుంగనీక తనచెక్కిటఁ జెయ్యిడ నేరకుండె నా
జలరుహపాణి భాగ్యమునఁ జెయ్వులు దక్కుచు లోనఁ గుందుచున్. ౬
ఉ. వీనుల విన్న యంతయును వెన్నునిచక్కఁదనంబు సంతత
ధ్యానము సేయుచో నతసియాకృతి కన్నులఁ గట్టినట్లయై
మానుగఁ దోఁచినంతటన మానిని సిగ్గున మోము వాంచినం
గాసమి నంతలో నగచి కన్నుల నించును బాష్పపూరముల్.
చ. నెలఁతకు వెంటనే మరుఁడు నెమ్మదిఁ గొల్మి వియోగవహ్ని రా
ల్గొలుపను మించఁగా నెడలు క్రొత్తజిగాడ్పున వేఁడియూర్పు బై
ల్దొలఁకెఁ దదుద్గతాభినవధూమఘనాంకురపాళినాఁ బయిం
బులకలు నిండెఁ దద్రసముపోలికఁ గ్రిమ్మె శ్రమాంబు చెక్కులన్.

---

* నేత్రలు. పా.

చ. తలఁగక నే మెలంగినను దాపుర*కంటికి మోముదమ్మికిన్
నెఱిఁ దొవరంగు పొంగి దేహము నీటరి సాటి యటంచుఁ బల్కఁగా
నుతియలు లోఁగ వైరి యిఁక నుండఁగ నీకము గాదటంచుఁ దా
నతివలు లయ్యెఁ జెమ్మట నొయారపుఁగస్తురిబొట్టు మోమునన్. ౯

ఉ. క్రమ్మిన చెమ్మఁ గ్రొంజెమట కస్తురికరంబులఁ గ్రమ్ముచున్ గను
ర్పప్మొము పైఁడిదువ్వలువ మూఁత దలిర్పఁగఁ గోరిక ల్మది
న్మమ్మర మేనియు న్నలుఁగుఁ బూని త్రిపావశత న్వయస్యలం
గొమ్మ యెఱుంగనీక యటు గొంత మెలంగెఁ బ్రమోహమగ్నయై ౧౦

క. ఈగతి విన్నంతనె మను, లాఁగక రేఁపున్ హృదంబుజాస్థపునస్సం
ధాగరిమన్ గరితకు న్యాలోఁ గనఁబడియెన్ రమేశురూపం బెల్లన్.

ఉ. శౌరియచింత్యరూపపటుసంపద సింగిణి గాఁగఁ దగ్గరో
దారత నారిగా హారప్రధానమనోహరసౌమనస్యశృం
గారము లంపకోలలుగఁ గైకొని మన్నసుఁ డేయుఁజొచ్చె నే
పార శిరీషపేశలము లైనతలోదరిసుప్రతీకముల్. ౧౨

ఉ. ఈయదుసార్వభౌముకథ లిట్టివి భావభవానుమోదదం
బై యెదఁ బాయకుండె సఖులార సదా యతనుప్రభావమో
పాయ యని వారువారుఁ బ్రకృతోక్తు లవ న్విని మున్గి గాఢన
న్నాయెమఁ గూర్చి పల్కుటని నానసతానవయై వసింపుచున్. ౧౩

వ. అంత నగ్గద్దియనుండి ముద్దియ దిగ్గన లేచి. ౧౪

సీ. శుక్తికానిర్ముక్తముక్తికంబులరీతిఁ గన్నుల బాష్పాంబుకణము లొలుక
జాలాంతరవిలోలచక్రద్వయములీలఁ జన్గవ పైఁటలోఁ జౌకళింప
ఘనసంఘనిర్గతకరకలకరణిగాఁ దుఱుమున నరవిరు ల్డొరఁగుచుండ
సారసోపరిహిమజలబిందువులపోల్కి మోమునఁ జెమ్మట మొల్లలెత్త
నడుము గడగడ వడఁకఁగ †బెడఁగుగడవ
నుడిగెపుఁబడంతు లుడిగెము లొగిఁ బరాకు
చేయుచును జెల్వకైదండ సేయ నదియు
నిచ్చగింపక యింటికి నేగి యచట. ౧౫

* కంటుక—మాలము. † బెగడు కదుల—మా.

—: కాళిందివిరహావస్థ :—

క. కసికాటుగ భుజియింపుచు, విసువున నేతెంచి పాన్పు వెసఁ జేరె మనో
రసజాతతీవ్రవిరహాభ,రసుమస్సహతాప యగుచు రమణి రయమునన్. ౧౭

చ. ఎడయనిమోహవేదనల నెంతయుఁ గుందుచుఁ గృష్ణురూప మే
ర్పడ నునులేఁతకల్పతరుపత్త్రముమీఁదట వ్రాయు వ్రాసి యిం
పడరఁగఁ జూచుఁ జూచి తనయక్కునఁ జేరిచి ముద్దుగాంచు నా
పడఁతుక నెమ్మదిం బొడమి పాయని ప్రేముడి రేఁప నెంతయున్. ౧౮

క. వనితకుఁ దాపజ్వర మెచ్చినచోఁ బ్రియుకథల రతిని జెందుచు ననిశం
బును మెలఁగ నయ్యపథ్యం,బునఁ గాదే మిగులఁ దాపమున్ గఱుకెక్కెన్.

గీ. సంతతధ్యాతహరికథాసరసిలోన, నెప్పుడును దేలుచుండు నాయిగురుఁబోణి
కదియ సుమ్ము వియోగతాపాహికజ్వ,రాంకురంబున కగు హేతు వాదిమంబు.

సీ. తళుకొత్తుచెక్కుటద్దములకాంతులతోడ మందహాసంబులు మంద మయ్యెఁ
జెలులతోఁ జేయుముద్దుల ముచ్చటలతోడ శృంగారరచనలు రంగు దప్పె
నుసుగిక వెడలు నిట్టూర్పులగమితోన కన్నీటిముసుగులు గడలుకొనియె
సతిమనోహరరుచిరాకారములతోన మేల్మిబంగారునెమ్మేను డస్సె
మోహదశతోన కోరికల్ముంచుకొనియె, వెడఁదకన్నులతోఁ జేష్టవిప్పువదలె
బడలికలతోన చెమటలు పోడమఁ జొచ్చె, విరహవేదన నక్రాంత వేఁగుచుండ.

క. గురుతరమదనజ్వరవి,స్ఫురణా
జూడ నప్పుడు, ఖరశిఖిసంతప్తకనకకళికకు సరియై. ౨౧

వ. ఇట్లు దినదినప్రవర్ధమానవిరహవేదనాదోధూయమానమానస
న నిట్లని వితర్కించె. ౨౨

చ. నిగమగణోక్తకిం బరమనిర్మలమానసవృత్తికి న్సదా
సొగియనియట్టి కృష్ణపదసూచితవస్తువుఁ గాంచ (నేసెదన్)
పయోనిధి నీఁదఁగోరద
న్నిగుల సుధాంశుమండలము మిన్నక చేతులఁ బట్టఁ గోరెదన్. ౨౩

గీ. అమ్మచెల్ల మహావిరక్తాగ్రయాయి,
ధికరాగసదావృతస్వాంతులైన, మాదృశులకబ్బుననుచు నమ్మంగవచ్చు.

క. చిత్తము గోరిన నబ్బలు, విత్తము లభియించునెడ దు
వత్తరమై తాపవహ్ని వారకపుట్టెన్. ౨౪

సీ. నిఖిలగాయనగాయిసీమదుర్లభం బైన యింపులపాట నా కేల యబ్బె
నబ్బుఁగా కేమి నా
పెంపుఁగా కేమి నే నగ్గతి వినిపింప నద్దివ్యముని యేల యటకు వచ్చె
వచ్చుఁగా కేమి యవ్వాసుదేవస్వామిలాలితచారిత్ర (యేలచెప్పె)
యచ్యుతునిఁ గోర నీకోర్కి యజ్ఞరచిత
కావ్యసైఖరి విఫలతఁ గాంచి హాస్యపదము గానున్న దిం కేటిబ్రుకుత్రోవ.

ఉ. కన్నజ
విన్నయతండు దీర్ప మదిఁ బెట్టునొ పెట్టఁడొ పేర్మిఁ బూన న
న్నన్నలినాక్షుఁ డియ్యకొన నయ్యెడనో మఱి కాఁడొ యిట్టినా
బన్న ౨౭

గీ. వేఁడివేలుపు కృష్ణుని వేఁడఁబోవ, గురుత కొంచించు కాంక్షయే కొఱఁతపడిన
గౌరవముఁబోవు నని చెప్పఁగాఁ బనేమి ౨౮

ఉ. చక్కనివారిలో మిగులఁ జక్కనిచానలు చాలఁజాల న
చ్చక్కఁదనాలకుప్ప యనుచంద్రునిఁ దామె వరించి రన్న నే
నొక్కతఁ బోల నెట్లు
సౌఖ్య మీవిరహా మెట్లు తరించెద నేను దైవమా. ౨౯

క. అరయఁగ బహుకాంతాజన, వరణాస్పదమైన వరుని వరునిగ మదిలో
ధాత దా నఘు మొందుర్.

* * * *

వ. ఇట్లూహించువేళ నబ్బాలయూహాబలంబున. ౩౧

ఉ. కన్నియయుంగకన్పడిము గన్నులఁ దన్ను జయింప బల్వెత
న్నిన్నక పంచతం గొనుచు మేల్గొనఁ దన్ను భజించు నమ్ములం
దిన్నఁగఁ దెల్విచేసి పగ దీర్పఁగ వేళ యిదంచు మన్మథుం
*డన్నవవెంట నంటుచు శయంబున లోఁగొనె నైదు బాణముల్. ౩౨

ఉ. తమ్ములుఁ గల్వలు న్మరు బృథగ్గతి సాటికి గాక నీటిలోఁ
బమ్మి తపం బొనర్చి మెయి వాయుచు నెచ్చెలికన్ను లయ్యెఁగా
యమ్మదనప్రతాపతపనావృతిగాఁ దమచేష్ట వాయమిం
జ మ్మరవిప్పు మోడ్పులను జూడఁగ నయ్యెడ నింతినేత్రముల్. ౩౩

* దన్నువెంట- మూలము.

క. కలువలుఁ దక్షులు సరిరా, మొలఁగుట కోర్వంగలేక మెలఁతుకకన్నుల్
*బలుకోపుగదుర నిద్దుర, నొలయవును వికాసభావ మొందవుఁ దలఁపన్.

క. కాంతకు మదిఁ బుట్టెనుతల, పోంతలతో వేఁడియూనుపులతో మరుబ
న్గోంతలతో ముఖుప్రాఁతల, రోంతలతో రేలు హ్రస్వలు ప్తము లయ్యెన్.

క. కృశగాత్రి యనుచు నెప్పుడుఁ, గుశబుద్ధులు పిలువఁ బీనకుచయుగంబుల్
కృశతఁ గొని బుగసుస్తు, వశమే తప్పింప నెవ్వరికి నైనన్. ౩౭

క. రవణములు †మీఁజిపడియెన్, ధవళేక్షణమేనుఁ బైఁగ దాఁ గృశియుంపన్
రవళి యిటు మాఱుఁ జెల్లదు, తవిలెను భ్యప్యతయె నిల్వఁదరమాయనుచున్.

క. తరుణికిఁ గ్రమమున రుచితో, నరుచులు మిక్కుటము లయ్యె నతివకురుచిగా
కురువేదన దినదిన మ, చ్చెరువుగ నంగంబు లెల్లఁ జిక్కఁగసాగెన్. ౩౮

క. ఆసమయంబున గుణవతి, యాసురచనసాధ్వలంక్రియాసాహిత్యా
బీసడ చేసి నిజేష్టర, సాసన్నస్వాంతవృత్తి నైమె వర్తిల్లెన్. ౩౯

ఉ. ఉత్తమగాత్రి కట్టియెడ నుత్తమ మయ్యెను గోశపాశ ను
త్యుత్తమ మయ్యెఁ జిత్తము మహోత్తమ మయ్యెఁ గటిప్రదేశ మ
కోత్తమ మయ్యె మోహనపయోధరయుగ్మము చిక్కనంగను
ల్మత్తచకోరలోచనకు మధ్యమువైఖరిఁ గాంచెఁ జిక్కుచున్. ౪౦

చ. విరహనిదాఘకాలమున వేమఱు మోము వడంకసాగె ని
ర్భరహృదయానురాగరసవారిఘను ల్వయి కుబ్బ నూర్మికో
త్కరములు కంకణాకృతులఁ దాల్చె నెలంతకు నంత నింత యి
ట్లరయ ఘటింపలేఁడె ఘటనాఘటనాకృతి మారుఁ డెంతయున్. ౪౧

గీ. మారనాశింధముఁడు తాపభారవహ్నిఁ
గ్రాఁచి తనతూపు మొనవాఁడి ‡కమ్మి యచ్చు
చేత సంఘర్షణము సేయఁ జిక్కిచిక్కి
కనఁగనగుఁ జెల్వలలితాంగకనకలతిక. ౪౨

గీ గోకులాయతచేష్టసంకోచ మొనవె, నెమ్మిపురివిచ్చెఁ గాలుష్య మిమ్మకొనియె
హంసజాతాంగయాతనాయత్తమైన, యతనుశరవర్షమవిరళంబగు నంబరగ.

మ. స్మరదావాగ్ని హృదంతరాళము దహింపం బైకిఁ బొంగెక్కఁ ని
ర్భరపుచ్ఛ్వాతి యనంగ నంగమున ధావళ్యంబు దైవాఱె భీ

---

* బలుకొప్పు— † మీఁదుపడియెన్— ‡ కలిమియుమ్మ— మూలము.

కరతాల్కమశర ప్రవర్షణమునం గన్పట్టు దూర్వా(తృణాం)
ఖురపుఁ *జొంపమనంగఁ దీప్పు నెఱపెఁ గుంపై నెఱు ల్గోమునన్. ౭౭

గీ. ధార్తరాష్ట్రవినాదంబు లార్తులొదవ, మీఱఁగాఁ బాండురాజకుమారగోచ
లనుగ సద్వర్గమామోదమంద మెలఁగ, నతనుశరశయ్య గాంగేయసుతను †వారగ

క. పువ్వులవిలుతుని పువ్వుల, యువ్వల నునుఁబూలబంతిఁ బువ్వులు మఱచెం
బువ్వులు నవ్వులు మఱచెం, బువ్వులు దవ్వులును మఱచెఁ బూఁబోఁడి తగన్.

సీ. తనువున ననమహాధనచేలము ధరింప దమ్మలంపు ముకుకర్ణము మలందగు
మోహనప్రాలంబముఖమాల్యములు గొన దతిరుచిరలలంతి కాము లిసగు
భృంగీకనకధారణాంగీకృతికి రోయు నశనవాంఛకు దూర మగుచునుండు
దాంబూలరుచు లానుతలఁపుగోఁ మేలఁగను చమువులకై భ్రాంతి మొదవనీదు
హీరమయపంజరాంతర చారుకీర, శారికారావములు వినఁ జేరఁ జనదు
చిత్తపద్మనికేతన(శ్రీ)నివాస, మోహజాలంబులోఁ జిక్కి రుచిరగాత్రి. ౭౮

గీ. అతనుసుమహేతిసముదయం బతనుకుచను
నతనుసుమహేతిసముదయం బమ్యో నపుడు
అతిఘనాబ్జసుచిస్ఫూర్తి యబ్జనయన
కతిఘనాబ్జసుచిస్ఫూర్తి యగుచు మెలఁగె ౭౯

క. అతిసూక్ష్మాంబరకుసుమో, ద్గతగంధము లానఁ పూస్కె కమలేక్షణకున్
అతిసూక్ష్మాంబరకుసుమో, ద్గతగంధము లాన పూస్కె గతిఁ గననయ్యెన్.

లయగ్రాహి. ఆటలకు ముందెసఁగుమాటలకు
నింపొనరు పాటలకు లేనగవు తేటలకు నెమ్మే
నీటులకుఁ గప్పురపు వీటులకుఁ బూఁబఱపు
జోటులకుఁ గేళివనవాటులకుఁ గూర్పు
బోటులకు కేనిమరపాటులకు రవణముల
కోటులకు బోనముల నేటులకు శారీ
చాటులకు సౌధముల చోటులకుఁ గెళలయుల
వాటులకు బాల యొఱవాటులకు రోసెన్. ౮౦

గీ. అంతరంగము మాధవధ్యానపటిమ
కలితమై యొప్పఁ దద్వశగతము లగుచు

---

* జొంపమనారి— † వరగె— మూలపు.

నఖిలవిషయములు మెలఁగ బాహ్యాంబునఁబడి
యయ్యయోగిని యోగిని యనఁగఁ బరఁగె. ౭౧

క. అదిమఱచె నిదియుమఱచె, న్నదవతి యని పలుక నేల మది హరి నొకనిం
గదియించి మఱవదెప్పుడు, నదియు నిదియన నేమి బాహ్యానుంతయు మఱచెన్.

గీ. సర్వకార్యాంతరాయంబు సంఘటిల్లు, ప్రీడగలిగొన్న ననిచూచి ప్రీడమాని
ప్రీడవతియాత్మలోని యాభీప్సితంబు, కన్నతండ్రికి వినుపింపఁగాఁ దలంచు.

చ. నగుఁ దల యూఁచుఁ గన్నుఁగవ నల్గడఁ జూచు వడంకు లేచు బ
ల్వగగొను మ్రొక్కుచుం బొరలు వాడును శౌరిఁ దలంచి వేఁడు మై
గగుఱుపుఁ జేర్చు నుస్సురను గద్గదపాటు గనుం జెమర్చు నిం
పగుచెలిఁ బిల్చుఁ బల్కు మువు నంబుజలోచన మన్మథార్త యై. ౭౪

శా. రంభారూపిణి చెట్టవట్టికొన నారంభించు శ్రీకృష్ణుడో
స్తంభం బచు గృహేంద్రనీలరచిత స్తంభంబుఁ దచ్చారువ
క్త్రాంభోజం బని గేహకుడ్యఖచితప్రాంచన్మహాదర్పణం
బంభోజానన ముద్దులాడ మొగ మొయ్యం జేర్చుఁ గామార్త యై. ౭౫

శా. నేత్రమ్మీలన మస్రుచైత్యవిరతం నిష్కంపతాం స్విన్నతాం
గాత్రం యాతిచ హృష్టరోమచయతాం కంపైకసంపన్నతామ్
పాత్రం దుశ్చ్యవిసంగతే ర్భవతి సద్వక్త్రం చలైశ్వర్యభా
వాత్మప్రభవామణే స్సమజని ప్రీవా హ్యయోగక్రమాత్. ౭౬

క. మదనాసమశరమయి మని, ముదమున లోకంబు లెల్లఁ బొగడుట నిజ మై
యొదవ మదనాగగామిని, మదనాసమశరమయంబు మానక యమ్యెన్.

క. అరయఁగ సస్ఫుటతాసు, దరతాన్విత మగుచు సాధుతాభావిత మై
తరుణీమణివచనము ప్రాగ్వరచితసరసప్రబంధవిధములు దెలుపున్. ౭౮

గీ. విషమశరశరవేదనోద్విగ్న యైన, వెలఁదిమైఁదీఁగ భారతీవృత్తిఁ గనియె
నట్టివేళన పంకేరుహాక్షసూతి, విన్నని మొగంబు భారతీవృత్తి వదలె. ౭౯

గీ. వాక్సుతోడుత నత్తటచ్చెస్సులాఁడి
చాలఁజాలంగ నెడసేఁబాంచాలిపొందు
చిత్రమొనరంగనవ్వేళఁ జెల్వమేను
చాలఁజాలంగఁ గొనియెఁ బాంచాలిపొందు. ౮౦

గీ. విషమబాణుఁడు విషమాస్త్రవేధ సేయ
నతనిమాయ మహాతపం బడరికాయ
నతసిసేనాఘనార్భటు లరిది డాయ
మోహనాకార బల్లు నైనమూర్ఛ మునిఁగె. ౬౧

—: కాళిందివేదనకుఁ గారణము నీలవేణి యడుగుట :—

వ. ఇబ్భంగి ననంగదశాలింగితాంగి యై పౌరలు యమునాతరంగిణీసోదరిం గని సఖీసుముఖు లందఱు గుంపులు గూడి క్రూడనిమనంబున గుజగుజలఁ బోవ వారల వారించి యప్పొంచుఁబోఁడి విషాదంబు నివాదం బై సంభవిల్లుటఁ దన్నిదానం బిద్ది యని నిదానింప నంతఃకరణం బకరణంబుగా నేర దిది యే మొకో తెలియఁ దగు నని సఖీజనంబులు నెఱుఁగకుండ రహస్యంబుగా నీలవేణి యయ్యాలివేణిఁ డాయం బోయి. ౬౨

ఉ. అల్లన లేవఁగాఁ దిగిచి యంకతలంబునఁ జేర్చి కన్నులం
జల్లఁగ జాఱునస్రువులసంతతి కైవనఁ బాపి పెన్నెఱు
ల్లెల్లన గుంపుదీర్చి చనుమిట్టలపైఁటఁ గుదిర్చి కౌఁగిటం
జల్లఁగ దార్చి చెక్కుఁగవఁ జక్కఁగ నొక్కుచు మేను దువ్వుచున్. ౬౩

క. అమ్మపుగద రెండవమను, నమ్మపుగద కాఁకదేలు నట్టియుదిరిమే
లొమ్మపుగద మరు నాటవ, యమ్మపుగద యనుచు ముద్దులానుచుఁబలికెన్.

క. కన్నియ విశ్వంభరుకుడి, కన్నన రాజిల్లునట్టి ఘనుఁడు గదా నిన్
గన్నట్టితండ్రి గావున, నెన్నఁగ దుర్లభము నీకు నెద్ది జగములన్. ౬౫

సీ. వ్యాకోచనలినంబు వన్నె తక్కువగాఁగఁ గన్నులు విప్పవే వన్నెలాఁడి
యుదితరాకాచంద్రు నొప్పు కొంతగా మో మెత్తి చూపవే ముద్దులాఁడి
కలికి చిల్కలపల్కు కులుకు లుబ్బులఁ జెందఁ దేటగాఁ బల్కవే నీటులాఁడి
తలపివెన్నెలరంగు తలఁపులో మెలఁగంగ గొబ్బుగా నవ్వవే గుబ్బలాఁడి
విన్నఁదన మేటికే నీకు వింతలాఁడి, యేమి కన్నీరు నించెదే యించులాఁడి
వగకు నింతకుఁ బని యేమి సొగసులాఁడి, తెలుపవే తెల్లముగ మోహితపులాఁడి.

గీ. మగువ యక్లిష్టముఖపద్మమండలమునఁ
బాయకుండెడు బిందుసంపాతమునను
మాధుకులు దేల్పఁ దలఁచి లోమాంకుఁ దెలియఁ
బలుకఁగాఁ జిత్త మిడవమ్మ పైఁడిబొమ్మ. ౬౬

శా. కొమ్మా నీవిధ మెంతయుం దెలియ మాకుం దోఁచ దేమమ్మ నీ
విమ్మై లోపలఁ గుందుచున్నఁ గని మా కెంతే భయం బమ్మెడు
న్నమ్మి న్నీ కొనఁగూర్చు నెచ్చెలిని నే నిన్నంటి యుండంగ నో
యమ్మా చెప్పిన దోసమే యెఱుకసేయన్రాదె య్యే వింతనే. ౬౮

క. ఏమైన మున్ను నాతో, నేమంబునఁ జెప్పవుండు నీకిపు డీవిం
తేమమ్ము తెలియఁ బలుకవు, తామరసదళాక్షి యింత దాఁపుర మేలా.

గీ. అతివ నీప్రాణపద మైనయట్టివస్తు
వితతిఁ బోఁగొట్టికొన్నట్టివిధము దోఁచు
చున్నయది నాకుఁ జూడ నోసన్నుతాంగి
మాయ వెట్టక యెఱిఁగింపుమా నిజముగ. ౭౦

క. మానుగ నాకన్నను నెన, రైనచెలు ల్నీకుఁ గలరె యరమర సేయం
గా నేల తెలుపు నీతం,డ్రానసుమీ నలువతండ్రియానయుఁ జుమ్మీ. ౭౧

ఉ. ఈగతి నీలవేణి కమలేశునియాన మెలంగఁ బల్కఁగా
నాగజయాన సిగ్గు మది నాఁటఁగఁ గొంకుచుఁ గొంత దేఱి చే
తోగతిఁ బ్రేమతోడ వగ దొట్టఁ గొన న్మును నారదుండు దా
నాగరుడధ్వజుం దెలుపు టాదిగ నంతయుఁ జెప్పెఁ జెప్పినన్. ౭౨

వ. విని యక్కాళిందీకీరవాణికి నానీలవేణి యొక్కింతవిచారించి యిట్లనియె. ౭౩

క. ఇంతి యింతటిపనికిం, జింతింపఁగ నేల యొకటి చెప్పెద వినుమీ
యొంటైనఁ దల్లిదండ్రుల, వంతుసుమీ కూఁతుఁ దగినవరునిం గూర్పన్. ౭౪

వ. అదియునుంగాక. ౭౫

గీ. బాల్యమున మాతృపితరులుఁ బ్రాయమునను
మగఁడు *ముదిమిని దనయుండు మగువ కరయ
నధిపు లగుదురు తదధీన లగుటఁ గాన
మానవతులకుఁ దమయిచ్చ మలయఁజనదు. ౭౬

క. జనకాధీనలు కన్నియ, లనుట నిజం బాట వారలనుమతి సేయుం
జనుఁ గాని తమకుఁ దామే, పనుపడి వరుఁ జేరఁ దగదు బాలల కెందున్.

వ. కావున మానవలన నీవిధం బెఱింగి నీతండ్రి యగులోకలోచనుం డుచితో
పాయంబున శ్రీకృష్ణదేవుని రప్పించి నీమనోరథంబు సఫలంబుగాఁ బెండ్లి
సేయు నంతకు ధైర్యం బవలంబించి యుండు మని పల్కిన నీలవేణికిఁ గా
ళింది యిట్లనియె. ౭౮

— కాళింది నీలవేణికిఁ దనయభిప్రాయంబుఁ జెప్పుట —

ఉ. కూఁతురు పుట్టినన్ జగతిఁ గోరికతోఁ దలిదండ్రు లెల్లెడన్
ఖ్యాతిదనర్చు మేల్వరుని బంధులలో వెదకంగఁ జూతు రి
ట్లీతఱి *సత్ప్రయత్నగతి నిట్టివిభుండు లభించు నప్పుడ
య్యో తలిదండ్రు లేలొకొ నయోచితిఁ గూర్పఁగఁ జాలరంగనా. ౭౯

ఉ. తల్లి ధనాఢ్య సచ్ఛ్రుతునిఁ దండ్రియు బంధులు సత్కులీనుఁ గా
నెల్లరు నోదనప్రదుని నెన్నఁగఁ గన్నియ రూపవంతుఁగా
నెల్లెడఁ గోరు నిన్నియును నేర్తురెఁ గల్గినకృష్ణుఁ గూర్పలే
రుల్లము రంజిలం దన కయోచెల యిట్టి యయోగ మారఁగన్. ౮౦

శా. ఎన్నాళ్ళో గాలె నాకుఁ గూర్మి గలవారేకా చెలుల్వీరలై
నన్నున్ డెందమునందుఁ బొందుపఱుపంగాఁ జాలరై రక్కటా
నన్నుం గాంచిన తండ్రిగా తపనుఁ డైనం దాఁ బ్రసన్నుండుగా
కున్న న్నన్నని మన్నన న్నెనయఁగా నూహించువా రెవ్వరో. ౮౧

చ. తమమది నెన్నసొ వరుని దార్చినకన్యలబుద్ధి నెట్లుగా
నమరునొ యంచుఁ గాదె జను లట్ల స్వయంవరకల్పితిఁ గాంతు రిం
తమనికితంబు లేక యిటు నాథుని మాధవుగాఁగఁ గోరికొం
టి మది గరంగి తండ్రియు వడిన్ ఘటియింపఁడి దెట్టిభాగ్యమో. ౮౨

ఉ. కాఁకలు ముంచికొన్నమెయి గాంచినవానికి జన్మమంది నేఁ
గాఁకలు ముంచికొన్నమెయి గాంచితి హేతుగుణంబు గార్యము
న్సోఁకదె తప్పనంటిఁ గొఱనోములు నోఁచిననాక యిట్టి బ
ల్కాఁకలు గాక యాజమున కాఁకలు గాంచెనె సూర్యజాత నై. ౮౩

చ. గ్రహములు గన్నవారు గ్రహరాజకుమారిక సాటి గాంతురే
రహిం నని తోడ నాడఁగ విరాజిలుదు న్మది నట్టివారె ప్ర
త్యహ మవియుక్తలై కువలయాప్తశిలామయసౌధవీథిలో
బహువిధసౌఖ్యము ల్గనఁగఁ బంకజలోచన నేనె చూచెదన్. ౮౪

వ. అని యిట్లుత్తలపడి పలుకు సమ్మతకాళినిచిత్తంబు పురుషోత్తమాయత్తం
బగుట యెఱింగి యన్నీలవేణి యప్పువ్వుఁబోణి కిట్లనియె. ౮౫

*సంప్రయత్న-మూ.

క. ఇపు డేను బోయి రవికిం, గృపవుట్టఁగఁ దెలియఁబలికి కృష్ణుని బిలువం
జపలాక్షి పంపి వచ్చెదఁ, జపలత వో నాడి స్థిరతసంధిల*వమ్మా. ౮౭

గీ. అనిన సమ్మతించి యతివ ధైర్యంబూని, చలన ముడిగి కొంత శాంతిఁబొంది
స్నానపానవిధులు సలుపుచు నొకరీతిఁ, జెలులఁ గలసి మెలఁగి చింతదేఱ.

ఉ. అంతట నీలవేణి చెలు లందఱ కవ్విధ మెల్లఁ జెప్పి మీ
రెంతయు నాటఁ బాట మఱి యింపుల గానవిశేషనైపుణిన్
ఇంతికిఁ గృష్ణుపై మమత యించుక యైనను దోఁపకుండునా
వింతలు చూపుచుండుఁ డిట వేగమె పోయెదఁ జని వచ్చునంతకున్. ౮౮

—(నీలవేణి ఛాయాదేవికిఁ గాళిందివృత్తాంతముఁ దెలుపఁ బోవుట)—

సీ. అని నీలవేణి యి ట్లతివలతోఁ జెప్పి కాళింది నూరార్చి కడఁకమీఱ
నతిరయంబునను ఛాయాదేవికడ కేగి సరవి నాయమ కుపచారవిధులు
సలుపుచు సుతవార్తఁ దెలిపి వేవెలుఁగున కావార్తఁ దెలుపంగ నవసరంబు
వడయక సందడిఁ బడియుండె నిచటఁ గాళిందియుఁ దమకూర్చు లేమగముల
యాటపాటల వింత నయ్యాటములను, హంసగతులను కేకినాట్యములఁ జిలుక
పలుకులనుమఱపుపుట్టింపఁబడియుఁబడక, వంతమరుఁడేఁచ మన్మథావస్థఁ జెంది.

చ. బయలును గౌఁగిలింపఁ గయిబారలు సాఁచు వికావిక న్నగుం
బయఁటఁ దొలంగి కన్పడుఘనస్తనగుచ్ఛము లప్పళించుచు
న్నయమఱి పాదుదప్పి ధర నల్గుడు గైకొను పుష్పవీధిఁ గేఁ బో
లి యొరలి సజ్జపైఁ బొరలి లేచు వగ న్నరుబారి కగ్గమై. ౯౦

క. చదల శశాంకుని గనుఁగొని, మదిలో శ్రీకృష్ణు వదనమండల మనుచున్
ముద మొదవ సువదనామణి, వదనం బొగి వాంచి ప్రేలవసుధన్ వ్రాయున్.

చ. వలపులు గుల్కుపంకజము వారిజలోచను వక్త్రమంచుఁ దా
వలపులు బల్పు గైకొనఁగ వాసనచూడఁ దదన్యతరాళిస
మ్మిళదళి వేచుఱుక్కనఁగ మెత్తనివాతెఱ నంట నొచ్చెరా
తలతలలోరి ధూర్త యని తన్వి మొగం బెగఁ ద్రిప్పు వేమఱున్. ౯౧

చ. చెలువలు మేనిపూఁతకయి చెంగటఁ బట్టు మృగీమదంబుఁ దాఁ
నొలయక †యొల్లమీఱి వికచోత్పలలోచన రోషవీక్షణాం

---

* గమ్మా. † నొల్లమీరి వెనుకన్ వికసితోత్పల-మూ.

చలములఁ జుర్చురంగను నిజప్రియనీలతనూపమంబుగా.
మలయజగంధి గన్గొను సముందరసావహదృష్టిలీలలన్. ౬3

క. ఘనసారరజముఁ జూడఁగ, వనజేక్షణ వెలిచి శౌరివరహాసశ్రీ
తనదు నని తలఁచి వేస్టుఘుఁ, గనుఁగొను నొకకాంతతడవు కడుమోదమునన్

ఉ. సిగ్గున మోము వాంచి నుడుఁజెక్కులఁ జెమ్మట గ్రమ్ముదేఱ మే
ల్లగ్గుమిటారిగుబ్బచనుజక్కవ లుక్కున నిక్కి గ్రక్కునన్
లొగ్గక పైఠణీఱవికలో నుమేఁగారఁగ సారసాక్షి చే
నిగ్గులతమ్మి ద్రిప్పు హరినిద్రపుఁగ్రైసుకివాలు *డంబుగన్. ౬౫

సీ. మృదులఫాలమునందుమృగమదంబుధరించి ఱొమ్మునఁజారురత్నమ్ముఁబూని
నాసికాగ్రమునందు నవ్యమౌక్తిక మూని కరమున రత్నకంకణము లూని
కరతలంబున వేణుకాండంబు ధరియించి నెమ్మేన హరిచందనమ్ముఁ దాల్చి
కంఠదేశమున ముక్తాస్రజంబులు గూర్చి రాణించుపీతాంబరంబు గట్టి
కొంతతడవు సుఖించదు కోమలాంగి, యాత్మనాయకకమలాసహాయవేష
సముచితాలంక్రియావస్తుసమితిఁగొనుచు, నార్తిచేఁగొంత సేపునకవియుఁగినియు.

గీ. మాధవుఁ బొందునకు నేను మనసుపడితి
నింపు గాకున్న నతఁడు నన్నేలఁడేని
అక్కటా యిట్టి కథయు దృష్టాంత మగుచుఁ
బరఁగునో యేమొ యిల రసాభాసమునకు. ౬౭

సీ. ఏగతి నతనిపొందే నందనయ్యెద బహువల్లభాప్రియుఁ బడయ నేమి
నీరజాక్షుని గన నేన పోయెద వేగ నీయెడ నింకేమి సేయుదాన
నిదెతా నవిభుఁడిటకెలమినే తెంచెఁగా యితనిమోము గనంగ నెనయుదుమతి
వేళంబ కావలె వెన్నునితోఁ బొందు నింతలో సీసాఖ్య మేల కల్గు
నిట్టిచెలువున మెలఁగెడు నింతివిడుచు, మనసు గైకొన నెట్టియే మాధవుండు
ననుచు మన్మథవేదన నిబ్బదన, భావభేదంబులను జాల బడలుచుండు. ౬౮

క. ఇట్లు దరిలేనివేదన నింతి యొఱల, నింతనంత మెలంగెడు నిగురుఁ†బోండ్లు
మిగులవగ నూరుమనసుల మేలుదక్కి, భామ వినకుండ మెల్లనఁబల్కుకొనిరి.

గీ. తలఁప జగతి నయోగఖేదంబు గాంచు
వెలఁదులను గన్నయది లేటో వినఁగ లేదొ

*దంబొగిన్. †బోను.

మనచెలి యతోూగవేదన గనఁగ నరిది
గడనసేయను విరహదుఃఖంబు నైన. ౧౦౦

క. మగబొమ్మఁ జూడనొల్లని, మగున మగఁడు గావలెనని *మురుగుచు వేర
మ్మగుసిగ్గు మూలముట్టుగ, దిగఁద్రొచెను గాక యితతీంద్రము గలదే. ౧౦౧

చ. అనుచుఁ దొడంగునిందుముఖుఁ లందఱు నెవ్వగఁ జెంది యొక్కొకో
వనరుహపాణి విన్వెతలఁ బాపునుపాయము నీలవేణి వ
చ్చినతరువాత నన్నియును జెల్వగుఁ జేరకపోయె నంచు ని
ల్వనఁ దలపోయువారలకు లోలవిలోచన దాసి నిల్చినన్. ౧౦౨

వ. ఇట్లు నిలిచిన నచ్చెలు లందఱు నీలవేణి మనమాటలోనె వచ్చె నిఁక నేల వలవనివలవంత చింత లనుచుఁ గచ్చుకొని తన్నుఁ జుట్టుకొని గజిబిజిపడు నగ్గజగమనలం గసరుకొని తనతరువాతిప్రోడ యగుశుకవాణి నిది యేమి యో యని యడిగిన నప్పడంతి యప్పొలంతి కిట్లనియె. ౧౦౩

—॥ కాళిందివిరహమును శుకవాణి నీలవేణికిఁ జెప్పుట ॥—

ఉ. కప్పురవీడ్య మొల్ల దొసఁగన్ జిలుగుల్ జిగివల్వ గట్టఁ గా
నొప్పును చామరంపువిసరొపుఁగఁ జాలదు పూలదండలం
గొప్పున నున్పఁగానియదు క్రొన్నెలుటద్దముఁ జూడ ‡దింక నే
మప్పరొ యూడిగంపుఁబను లప్పను లన్నియు మానె నింతికిన్. ౧౦౪

చ. దిరిసెపుఁబువ్వవంటి నునుదీనబంగరుమేను కాఁకచేఁ
దెరలఁగఁ బాఱె నైనసమదేర విభూషలు జాఱెఁ గ్రెవ్వియ్యాలుం
గఱకటివాఱె గుబ్బచనుగట్టు వణంకఁగ వేఁడియూరుపుల్
దఱచుగ మీఱె నీకొలఁది దనం గనరాని విరాలిఁ గూరెడిన్. ౧౦౫

క. ఎక్కడితాపము చెలువకు, నక్కజ మిది చూడ ముక్కునందలిముత్యం
బెక్కుడుసూరుపుఁగాఁకల, స్రుక్కుచు బలవైరినీలరుచి స్రుక్కించెన్. ౧౦౬

ఉ. చక్కనిపెన్నిటెం గొన విచారము సేయఁగఁ గార్యసిద్ధికి
న్నిక్కము చాలఁ దప్ప నటునిల్వఁగ నంటునఁ గందు దీనిమే
నెక్కెడ నిట్టితాపభర మెక్కడఁ గప్రపుదావు లేను నీ
చక్కనికొమ్మ నెమ్మనము చాల మహానలకీల లీనెడున్. ౧౦౭

చ. అలికులవేణి నన్ముఖమునందు వసించు ద్విజాళి నాఁగు మే
ల్తల పవడంపుఁగోటగు క్రొంకాటపుమోవిది వేఁడియూర్పులన్
బలువిశిఖంబులం బగులువాఱఁగఁ జేసె మరుండు వానిమై
నిలువది యంత నీ యయిన సిక్కము గా నుత యూసుదీతెఱఁగున్. ౧౦౮

మ. చ్యుతసంస్కారతఁ గాంచి రక్తిను గుణస్ఫూర్తి న్నివారించి సం
తతపారుష్యము మించి సద్రసమ్మృదుత్వంబు ల్విసర్జించి సం
గతిఁ దప్పించి ప్రణంబు మించి కుకవిగ్రంథంబులో తెం గటా
సతిదంతచ్ఛద మొక్కహాస్యపదతం జాలించె వీక్షించితే. ౧౦౯

చ. హృదయమున *న్నివిష్టజగదేకభరాంతకుఁ డీ క్షోణి దాఁ
గదలక యుండుటం బొడమెఁ గానదె మేన నలంత సేద ని
మ్మదితకుఁ దత్పదానుగతభూరిభుజంగవిపాగ్నికీల లో
వదలక నిల్వఁగాఁ బొడము వక్త్రవినిస్సరదాసుగావళుల్. ౧౧౦

క. అనలంకృతి వ్యాకీర్ణతఁ, గని యక్రమమై పతత్ప్రకర్షం బగుచుల్
వనజాక్షికచకలాపం, బంభిజ్ఞకవిత్వరీతి నతిభిన్న మగుల్. ౧౧౧

క. అక్క యిక్కాంత చింతిక, న్నక్కడిమే రకటు చెక్క నెడయము హాస్తం
బక్కుసుమధన్వుఁ డేయుం, జక్కనవిమసాంద్రముద్రిత విలుక న్నసంగల్. ౧౧౨

ఉ. పంజరమధ్యసీమ శుకభామనుఁ బల్కులు నేర్ప దంచదు
న్నంజలు గూర్పదున్నదశఖాస్వకపటికి నాట్యవైఖరుల్
రంజిలఁ జూప దింపు లలర స్వరసింపరయు మీంటి పాడ ది
వ్యాజులవాణి †నొండిటిక మాతరమా తరలాక్షి చెప్పఁగన్. ౧౧౩

ఉ. అంగన కంగజాతదశ లంగముసం గనఁ దోఁచె నందియుం
బుంగన లేదు కృష్ణుకడ మోహము దాహము దాఁకె నేలయుం
చుం గనుపించుకోక సతివట్టు మెలంగితి నీవు వచ్చి తిం
కం గర మారయం దగున్మగా యనఁ జల్లెలి కక్క యిట్లనున్. ౧౧౪

గీ. వినుము శుకవాణి నీకన్నమునుపు నాకుఁ, దోఁచె నీచెల్లెయీ చెల్వదోసమేమి
యువత యేమియు వెన్నని ‡యన్యనాథ్య, భావరేఖావిలాసవిభ్రమములెల్ల.

ఉ. కన్నులఁ గన్న వీనుఁగవఁ గ్రన్నన విన్న నటుంతనే వడిం
గ్రొన్ననవిల్తుఁ డమ్ము విలుఁగూర్చి నెడ న్మోగిలేక పైఁడిజం

టన్నగు కన్నెగేదఁగితుటారిమిటారికటారిఁ దాఁగటా
యెన్నికఁ దీసి యాయమునవే యదరంటఁగ దానిఁ గ్రుమ్మడే. ౧౧౯

గీ. అయిన నిట్టిమాట యావెలందుక యొద్ద, ననిన డిల్లగుచుచు నట్లు గాన
సరయుదము పరుడని యతివలందఱు దాను, నింటియింటికేగి యెఱుటనచట.

క. కనుఁగొను నెడ నచ్చేడియ, తనమది మదనానలంబు దరికొని కాల్పన్
వనటం బొగులుచుఁ గృష్ణుఁడు, తనకన్నులఁ గట్టినట్లు దసరినఁ బెలుచన్.

—॥ కాళింది మనసునఁ దోఁచినకృష్ణుని భ్రాంతించుట. ॥—

క. పలుకుం జెలి నను నుంచేఁ, బలుకుం జిగి ముద్దుఁ జిలుకపలుకులఁ బ్రోవం
బలుకుఁగులుకొలుకుపలుకుల, బలికెం బలుసొమ్మిచిలుకుభావము దొలఁకన్.

ఉ. కాయము మారుబా(ణముల) గాయముల న్వగఁ జెంది వేఁడఁగా
దాయవు మోముఁ జూపవు గదా యమునుండియు పూని యేఁపఁగా
నాయము గాదు సిగ్గు విడ నాయముగా దని మిన్నకుండఁగాఁ
జేయదు పాప మీవలపు చిత్తము తత్తఱ మాఱఁ జేరవే. ౧౨౦

సీ. ఇపుడుగా కనుగల్గె లింపుసొంపుల నీటి వెలసె నీరాకకు విబుధచంద్ర
యిపుడుగా యీమేన నెనయు తాపం బాఱె నినుఁజూడ సత్కాంతినీరవాహ
యిపుడుగా హృత్పద్మ మెసఁగె సామోదమై సరస నీప్రేమలంగ సాధుసూర్య
యిపుడుగా మానసం బేర్పడెకతమంబు స్ఫురక్కీ నీచే సుతేజోహుతాశ
యిపుడుగా కామినీమాత్ర మెనయ లేని, సౌఖ్యసంపదఁ గైకొంటి సన్నిధాన
యిపుడుగా సౌమనస్యంబు సిరఁ బ్రకాశనుచు, సొబగు మీఱఁగ నలరెద సురభిచరిత.

సుగంధి. మానరా చలంబు నిన్ను మాని యన్యఁ బూనరా
పూనరా నిజార్తి మాన్పఁ బుణ్యమొందు గానరా
కానరా కృపం దనర్చి కావ నేను దీనరా
దీన నాసక్తి లేదు దేవ నీకు దానరా. ౧౨౨

ఉ. చొక్కితి నీదుముద్దుఁజిగి చొక్కపు బ్రాయపు రూపుమేల్మికిం
జిక్కితిఁ గిన్కఁ జేనె జడిచిల్కులఁ (జక్కెఱ) మారుబారికిన్
దక్కితి నీకు వాఙ్మయసుధారసధారలు గ్రుమ్మరింపఁగా
గ్రక్కున గారవింపు బిగికౌఁగిట జాగిటు లేల మేలరా. ౧౨౩

చ. మనమొగి సర్వకాలమును మానక నిన్నె భజింపఁ దద్బలం
బున భవదాకృతిం గనియెఁ బుణ్యవరేణ్య మనంబు కూర్మియున్

మనసిజవేదనాభరము మానుగ దేవరకేల లేవొ యి
ట్లనఁ దగు నెట్లు నీవు ఘటితాఘటనాకృతినాదు వీశ్వరా. ౧౨౪

చ. స్థిరత గనంగఁ జాల దొగి జిత్తము బాహ్యవిశేషవస్తుసం
సరణము గాంచు నంచుఁ బలుజంపులు సేయుచుఁ బ్రోవకుండెదో
యరయను నణుప్రమాణ మగునట్టిమనంబు సమస్తకుక్షి వై
పరఁగెదు నీవు ముంచికొన బాహ్యముఁ జేరఁ జరింప నేర్చునే. ౧౨౫

ఉత్సాహ. వగపు జాఱ నగలు మీఱ వలపు లూరఁ జేరరా
నగవుసోన మొగముఁ గోన నలువుపూనఁ బ్బరా
తగవు మానఁ జనదు గాన తలఁపులూనఁ గూడరా
బిగువుఁజన్ను లురముచెన్నుఁ బెరయ నన్ను నంటరా. ౧౨౬

క. కరుణ వొడము నీకరణిఁ, గరుణ స్వనతఁ బలుక మదిఁ గనఁబడు మాయా
తరుణుఁ బూరకయుండిన, దరుణీమణి హృదయసీమఁ దలకొనునలుకన్.

గీ. నసరుచేఁ బాలోసంగెడునెలఁత పాలు, విసముగాఁ దలపోయుచుఁ జిన్ననాఁడు
అకట తెగఁగార్చుపసివాఁడ వౌటఁ దెలిసి, వెండి నినుఁ గోరుటల్లను వెఱ్ఱిగాదె.

చ. కల నయినం బయిం గనుట గానని వ్రేతలనెల్ల శీలముం
దొలఁగ విరాళిముంచి రతిఁ దోఁగఁగఁ జేసితి వాదియందు ని
వ్వల బతిమాలినం దిరిగి వంగియుఁ జూడ వటన్న విస్కని
న్గలయఁగఁ గూడ దా వలపు గట్టిగఁ బట్టెన దేమి సేయుదున్. ౧౨౯

క. అగుణుఁ డరూపుఁ డనాముం, డగుట న్నాకతఁడు లక్ష్యమా యని శ్రుతులే
తెగి చాటి చెప్పఁ దెలిసియుఁ, దగని తగులునకు మనంబుఁ దాఁ బరువెత్తెన్.

చ. మునుపటిపుట్టుక న్భువనమోహిని మైథిలకన్య (కూర్మి) నిం
డినతనభార్యఁ జిచ్చున వడింబడఁ జేసెను నిర్దయాత్ముఁ డై
నను నిపు డమ్మనోభవుననారతబాణపరంపరాహుతా
శనఘనకీల స్రుంద నిడఁ *జాలఁడె తాళఁడె వీఁడు జాణఁడే. ౧౩౧

గీ. ఒఱలు చిట్లు కృష్ణునోడఁ బెఱుంగక దూఱు, కొనుచు మోహావశతఁ గూరుచున్న
తరణితనయఁ జూచి తరుణులు మది మీఱు, నార్తి డాయవచ్చి యతివ కనిరి.

క. వచ్చె మననీలవేణి పెచ్చె, మచ్చికఁ గను విచ్చి చూడు మనికిత మెల్లన్
విచ్చునుసత్యం బాడెద, మొచ్చెము లేకిచ్చ లెల్ల నొదవెడుఁ దల్లీ. ౧౩౩

* జా లెడు-మూ-

వ. అని పలుక నచ్చెలుకలకొలికి యించుక కన్నువిచ్చి హెచ్చు మనోజవేదనాభరంబున. ౧౩౪

చ. అదె సఖులార పట్టుడు మదంతరశాంతిని తాంతరాగసం
పదలు హరించి చోరుడటు మాయమునం జెందు నటంచు బ్యాగా
మదితరో విం జెు యహా నప్పను ముద్దియకో యని తారకాణగా
మది సరిపుచ్చుకొంచు నడుమాననినెవ్వగ నీలవేణియున్. ౧౩౫

ఉ. డాయగవచ్చి యమ్మరుకటారికి డాయగవచ్చు నెచ్చెలిం
జాయనకూర్చి కౌగిటికి జాల్పడజేయుచు దల్లి చింత నీ
కీయెడ నేల చింతిత మొకి చుకనాడు సహింపజేరుటుం
గాయజునాన నానకృప గల్గగ గల్గు దేమి నీకగున్. ౧౩౬

క. పరమాణుమధ్య వినుమా, పరమాణుద్రష్టలేని పట్టిగ నిది మా
తరమా యనదగునట్టిది, పరమార్థం బైన దొరకు బరమార్థముగన్.

క. తరళేక్షణ పరిమాణ, స్వరసంధిక్రియ విహంగజను పటుధైర్య
స్ఫురణము తద్గర్హాంచ, త్స్వరసంగతి సాటి లోకసంగతి కమరున్. ౧౩౭

గీ. ఇట్లు నీలవేణి యింతేని నెనరున, చెలులతోడ గలసి చింతదేర్చు
చుచితమైనయట్టియుపచారములు చేయు, చుండి యించుకెడయనొకదినమున.

క. ఇంతి యయోగవ్యథచే, నెంతయు వెలవెల్లు మేన నెనయు త్రియామా
కాంతద్యుతులుం బెలియు నిం, తాంతోన్నెను చేత మిగులు తాంతతకలిమిన్.

క. మొగు లెఱుగనిబలుచిత్తడి, మిగుల నొగి లెగిన్ను దోయిమెలత కు దానన్
మిగులుచు నన్నాయితాపము, తొగకంటికి జిత్రమరయ దోలగక నిలిచెన్.

—॥ కాళింది చెలులమొఱగి యుద్యానమున కేగుట ॥—

వ. అప్పు డమ్మోహనాంగి సొంపు దొఱగి కుసుమశరుండు కుసుమశరాసనంబు గుడుసువడ భసలగుణంబును బొసంగించి మించి కుసుమశరవిసరంబులు విస్మృమరగతిం గసరి ముసురుకొనం బరగింప వెఱగుపడి విరహపరితాపశరధిం దరియ దరి లేదని తమద్భటభట చటులమహాటవిం బడి వడిందద్విశిఖశిఖశిఖాసంఘాతంబుల నిడి యెుడలు విడుతు నని కడిందిసాహసంబున నుడిగంపుబడంతుల గూర్మిమడంతుల నెఱుంగ నీయక యెుంటిం బడుకింటిలోని పాన్పు డిగ్గి వెడలి చనుసమయంబున. ౧౪౨

క. అత్యుద్ధతకుచజఘన, ప్రత్యక్షం బగుచు గ్లేశపడు నవలగ్నం
బత్యంతదుర్బలం బై, యత్యుద్ధతులోదవ బేద కబ్బునె సుఖముల్. ౧౪౩

చ. వెనకపోలంతు లక్షైవుపు వేగఁ గన స్పుమనో వ్రిజంబు గాఁ
గొను నెఱికుంపుటి గ్గొరసి పెల్లు వకుం గరినంపురత్నముల్
దను *నాటుసేయఁ దద్గుణము సన్నను దత్కృతి కేల చాలెదుం
గనుఁగొన †నట్టి నైకగుణగామిత సన్మణులందు వింతయే ౧౮౬

క. వలఁ బూసిన జక్కవకవ, ‡వలె జాలియ నెసయు మేలు బంగరుబొంగ్రం
బులు సోలెఁ గుచము లగపడ, బలుతోమ్ముపయి స్మలంగుపయ్యెదజాఱున్.

చ. తెలుపకుఁ గెంపుఁగంట నెడతెర్వని బొప్పకణంబు లత్తుటిన్
ముసు వగుఁదోల్పఁ గావి తెలిముత్యముల్ మఱి వెండి యూర్పఁ జె
క్కుటిమినఁ గందుమోవిపయి నాని వెసం §గయిపెక్కుఁ గెంపులై
నాఁటెఁ జనుగట్టులన్ దొరసి నీటుగఁ గ్రాఁగిన పౌనరీజంబులై. ౧౮౭

క. కన్నె కైదండ లేక మున్నెన్నఁడేని, నడుగు నెట్టఁగఁజాలని యబల తెంపు
గతిస లేవిదిజనమూనికడఁగినడచె, నహహప్రాఁబోగులధికసాహసలుగాదె.

ఉ. అంతము లేని సంకజభవాండము బొక్కెడుఁ దాల్చుకుక్షి మే
ల్వింతలయాయగొల్లని నవేద్యముసేయుహిమాంశుచే నగు
న్వాంతమనుసందు లిలగ సహర్నిశమున్ భరియించునట్టియ
క్కాంతకుఁ దోడు గావలెనె కంటుడు కోడుగ నొంటి కేగెదునే. ౧౮౮

వ. ఇట్లు చని యంత. ౧౮౯

క. ననవిసఫలరుచిశోభిత, కవిరాజము సుపరిసాగఘటితము నగుచున్
ధవళాక్షి సమ్మతం బగు, కవిసత్కృతిఁబోలు కేళికానన మొందెన్. ౧౯౦

స్రగ్ధర. చిగురాకుంజిమ్మమంటున్ జికిరుకొని పింజించి ప్రాఁగమ్మదుమ్ముల్
మొగిసుట్టుంబట్టి మింటన్ముసరు తెఱవున బువ్వుఁదేనెల్ జడిన్మం
పఁగ మేల్పంపంగిపుప్పొడిమువు రవితెవు ల్పర్వఁ గల్పాంతకాలం
బుగతిం గాల్పాయనోసం గొనపడుమ వడి న్మార్గ్గిలంబాఱియుంతన్ ౧౯౧

ఉ. తెప్పిలి యెట్టకేల కెలు దెర్లినఁ దైవయినుండి పూవిరుల్
గుప్పిల నున్ప మేనునను గొబ్బున బొబ్బలు లేవఁ గ్రిందటం
బుప్పొడి సోఁకి పాదములు పొక్కఁగఁ జేతులఁ దోఁగితోఁగి చే
యుప్పటియట్లు పొక్కనను హాయసి యూర్చుచుఁ బొర్లిపొర్లి యున్. ౧౯౨

ఉ. అంతటఁ నొయ్య లేచి చరణాబ్జములం గలకాబ్జపత్రిపున్
దొంతర దాసనూలుకొని నూల్కనఁ గట్టి జరంగుచు నద్రిం

* ... † ... ‡ ... § ...

జంతిలె నక్కటా యొడలు చెచ్చెర పీడఁ దలంచినన్ క్షణం
బింతట నిల్వఁగా గ్రాకగునే యిటులౌరా దాఁటి వచ్చితిన్. ౧౫౩

వ. అనుచుఁ జింతింపుచుఁ గనువిచ్చి కనుంగొనఁ గట్టెదుట నంత. ౧౫౪

ఉ. తామరతూఁడునాళములఁ దార్కొను గుమ్మడ యిప్పగుండు లు
ద్దామతఁ గూర్చి నల్లగిసె తావులపుప్పొడికుందు సూరియున్
హేమలతా లసన్మాగ్నిశిఖ లేఖచుజానకి తాండ్రి దమర్చి యా
పై మొగరంబుగట్టిన తుపాకులపై లైలగోలుమూఁకలున్. ౧౫౫

మాలిని. చిలిలితఘుకుఁగఘ్ఘు ల్లిఘ్ఘు జాళ్కొ మొఱా మా
నికరపుఁబనుల నాగ్రించు గేదంగిపున్న
ల్గుళులకు మొనయీఁటె ల్గుఁపుగాఁ గూడి యచ్చోఁ
బ్రికటన నెలగోలుంబాయు వెవ్వం జెలంగన్. ౧౫౬

సుగంధి. పచ్చతాత్రిడాలు ఱెక్కపక్కెరల్ చెలంగఁగాఁ
బెచ్చుపంచదార మెక్క బీయమాలు రంతుఁలన్
గుప్పి పాంథవైరకోటి గుండె లల్లఁ బ్రేఁగఁగాఁ
బచ్చి దేలు మారుతేజిపౌఁజు లొప్పె నాదటన్. ౧౫౭

ఉ. తుమ్మెఁదసర్పిణ ల్మొరయు దూఁకొని పుష్పరసోరుదానముల్
గ్రమ్మ భరమ్ముగాఁ గురియఁగాఁ జిగురుంజిగి మేలుధాతుచి
త్రమ్ముగ నొప్పఁ బువ్వుగమి దట్టపుడాలు మెఱుంగుఁగత్తులై
పిమ్మగఁ గుంజకుంజరపుఁబంక్తులు రంజిలె *నకుజంబులన్. ౧౫౮

మత్తకోకిల. వల్లిరశ్మిపినద్ధచక్రనిబద్ధకోకిలఘంటికా
వేల్లదారవకీరఘోటకవిస్ఫుటోదయ కేవలో
త్ఫుల్లసూనశరాసబాణమనోజ్ఞతూణసమగ్రతా
సల్లలత్త్రరుచిత్తభూరథసంఘ మాదట నొప్పగున్. ౧౫౯

శా. నానాసేనల నీగతి న్భువనసన్మాన్యాత్మజై త్రైకమా
త్రానూనఃబుగఁ జైత్రమంత్రివరుఁ డాయత్తంబు గావింపఁ దే
జోనవ్యుం డసమాయుధుండు నిజవిస్ఫూర్తి న్విడంబించిన
న్లైనం జాన యీఁకెట్లౌ తెఱువం బాత్మ న్విచారింపుచున్. ౧౬౦

మత్తకోకిల. ఇంకనొక్కయుపాయముం గల దీతఁడుం దనప్రాణముల్
గొంత నొక్కతితిన్ హరింపుడుఁ గూరి కాఱియ పెట్టకే

*సక్కరంజులన్ - మూ.

నంకిలంతయుఁ దీర వేఁడెద నాతనిం బ్రియమందఁ ద
త్పంకజపుష్పశరాగ్నిదుస్సహశయ్యపై నొడ లేర్చుచున్. ౧౬౧

క. మారుదయ చాలు నతనికి, మారువలుక వెఱచునొక్కమారును దేఁటుల్
మారుతములు శుకపికభా, మారుతములు మదనదహనమారుతము లొగిన్.

వ. అని విశ్చయించి: ౧౬౩

చ. పసిఁడిమిటారిగట్టుదిగువం దగునెత్తమునం దఖండమై
పొసఁగు మొఱుంగుఁజప్పదరపున్ జిగిరత్నపు మేలుకట్లపైఁ
బసగలకోనలోఁ దళుకుబంగరరంటులతోఁటకోటలో
ముసరి జవాదిపున్గువలపుం దగ సూరెలపై బుగులొకొనన్, ౧౬౪

శా. పూవుం దేనియ కాల్వచెంత విరిమావు ల్పొన్నచాల్కొంచెగాఁ
గ్రేవ న్సం పెఁగగోఁటల్ బెరయుచక్క న్మల్లెగుజ్జ్వెందపూఁ
దీవల్లుం *బలుదాక్షకప్పుగల †పందిళ్లంటులోఁ దమ్మిపూ
ఱావిం జెల్వగుచల్వచప్పరముగ వ్రింపుంబలుందిన్నె పై. ౧౬౫

శా. కందప్పం డిగవొందఁ బాంథవనితాకాం ×తాంగధాతువ్రజం
బుందంటు న్వడి గుబ్బి త్రిప్ప నెస సాయాధాతువు ల్గ్రిమ్మ నం
దంధం బొందగు చెందొవ ల్మొదలుగా నట్లేర్చి పువ్వమ్ముల్ లా
రం దాఁ బొన్పు రచించి యందుపయిఁ దాఁ బ్రాయోపవేశంబుగాన్

వ. ఒడలిడి యుసురుసురుచుఁ బవంతుక పొడ గడలుకొన నుండి తనమనంబున.

చ. తనమదిలోన నుంచుకొనఁ దాపము దుర్భర మయ్యె మేనునన్
ఘనవనవహ్నిగ్రోలనగు ‡కాఁకకు నేగతి సైఁచెనొక్కొ య
వ్వనజదళాక్షుఁ డక్కట యబద్ధము గోఁచెఁ §జరాచరాత్మయౌ
ఘనున కిదేలయబ్బు మఱిఁగాక మనుం డిడువఁచుఁ జంతులున్. ౧౬౭

ఉ. అక్కట వేగిరంపడుచు నందితి నమ్మరునంపఱజ్జలో
నెక్కొనుశౌరి ఖేదపడునేరమి వచ్చె నటంచు లేచుచుం
జిక్కనె యిట్టివేదనకు శ్రీపతి యాశరరాశిమీఁదఁ దా
నెక్కొని సౌఖ్యమొందె నని నెచ్చెలి (వ్రాలెను) సెజ్జ మెల్లనన్. ౧౬౮

గీ. మదనునాజ్ఞవయమ్మున మగ్గునెలఁత, యాత్మవైషమ్య ముడిపిన దైన సిగ్గుఁ
బాన్పువైఖరిచేబాధపఱిచె నమ్మ, లెనయునౌచిత్య మిల నచేతనము లెఱ్ఱ.

వ. ఇవ్విధంబున వనంబునం గుసుమశరశయ్య నొలంగు మెలంగ నంతనక్కడ.

---

*బలుదాక్ష †పందిళ్లంటులలో ×తాంగధాతువ్రజ ‡కాంతిని §జరాచరాత్మ-మూ

ఉ. సుందరయాన యిందుమణిసుందరమందిరసీమ లేమికిం
దందరఁ జెంది సుందరులు తద్విధ మెంతయు నీలవేణికిం
బొందుగఁ జెప్పినం జెలులఁ బల్కనఁ జూచుచు నుల్కి నెమ్మదిం
గొందల మంది హా యెటకుఁ గోకకుచామణి యేగెఁ జెల్లఁబో. ౧౭౩

క. అని చెలుల దూఱుచును మది, వనటం గూరుచు లతాంగి వడి నచటచటం
గనఁగొని చొప్పరయుచుఁ జెలి, ఘనతరశృంగారవనముఁ గనిచొచ్చి వెసన్.

చ. అడుగులజాడఁ జూడ ఘలయానిలపోతవిధూత మైనపు
ప్పొడి పయి సంతతం బొదవు పూవిరితేనియవానఁ గానఁగా
న్పడమిఁ బువ్వుంబొద ల్విగుడుమాఫులుతావుల జోకమోక చొ
ప్పదు నిరవు లొల్కెంకుగమిపజ్జలు నప్పియుఁ జూచి యంతటన్. ౧౭౪

ఉ. ముమ్మర మైన మైసెక లపూర్వపుటూప్ప కడింది వెట్టయుం
గ్రిమ్మఁగ మిక్కిలిం గమలి కప్పను నిగ్గడ తీవెజొంపముల్
*గుమ్ముడి జాఱుపువ్వులును గుబ్బచనుంగవ పీఁచురత్నముల్
కొమ్మపదారవిందములు గూడఁగ నోఁచినతీనఁ దెల్పఁగన్. ౧౭౫

క. అత్తైమువునఁ జన నొక్కెడఁ, జిత్తభవునియంపసెజ్జఁ జేరి బలువగల్
కుత్తుకబంటిగ నొంటిగఁ, జిత్తము తత్తఱముఁ జెందఁ జే తులుదాఁకన్. ౧౭౬

చ. పగలొనరించుతేని సెకి పర్మిమ్మనలేఁదొగతేని రేకతోఁ
దగవున కేగుదాని సెకదాలుపువేలుపు సోఁక జోకనో
నొగిలినపూలదండ వగ నూల్కొనుదాని నసంస్కృతాంగి యై
జిగి ✕ విడనాడు కాకవితవిన్నతనంబు వహించు నచ్చెలిన్. ౧౭౭

సీ. వీనులు మూయ వచ్చి † వె (సమ్మెఁగు) ళులువీడుఁ గలకంఠకలకఁఠ గానతతికి
ముసుఁగు వెట్టఁగఁబూని వెసఁదోఁచుబటీయుంటమాధుర్యమాధుర్యమధువిస్మృతికి
సీత్కరించియు వెండి ‡సీత్కరింపమిఁ జెందుఁ బల్లవపలవభల్లహతికి
వడఁకియుముగుడ గొఱదుపాఱు మలయాగమలయాగమసమీరచలకృతికి
నిల్లుదొలుదొల్తఁ దయపడియెఱ్ఱఁగియుంతేఁ, దనువుదొఱఁగంగఁదలఁచినదానికకట
మారుచెయ్యాల కేలొకోమాటికొనఁగ, వనుచువెచ్చగనూర్పుచునడలుదాని

చ. కనుఁగవ విచ్చి చూచు మదిఁ గన్నను గృష్ణుఁ డటంచుఁ జెంగటం
దనసుతమాలసాలరుచిధట్టము దార్కొను రిత్త కౌఁగిలిం

*గ్రిమ్ముడి-మూ- కురుముడి- శ్రీనాథపతిగారి భారతవ్యాఖ్య- కొ్రిమ్ముడియనివ్యవహారము
† వదనాకు † వె...ల్లగులు- ‡సీత్కరింతఁగ.

ఛినఁ దనచేతిల్లోఁబడమిఁ జెన్నతికన్నుల నీరు *నించి వం
(ది) వనలపాన్పుఁ జేరి విధిఁ దిట్టుచు వెచ్చగనూర్పు నెచ్చెలిన్. ౧౭౯

క. ఉడుగనికన్నీర్వఱదం, బడి జాతెనుశయ్యఁ జుంచి పాపప్రదేశం
బొడలిచట విడువ X నీయుఁడు, చెడఁజూచెనుఁ గటకటాయిసీయనుదానిన్

ఉ. అత్త మొలం జెలంగెడుమహావసనంబు కరంబు చేగచే
హత్తి హరింప మున్ను మన సందనవాఁడవు ఘమ్ముఁబోఁబలన్
రిత్త మొల న్మెలంగ విహరించుట నీమది కెగ్గ దోఁచునే
దత్తరకాఁడ యంచనఁగఁ దట్టియు నీవొనరించు టెన్నఁడో. ౧౮౧

ఉ. పల్లవవృత్తి పీ వధరపల్లవఘాతకు మొగ్గు టేటికో
పల్లవమున్ హసించు జిగిపట్టని యంచునో తత్సహాసము
న్నల్లభ సంచలీలాఘటన వత్తిలఁజేసితో యంచు నే నన
న్నల్లనఁ బంట మోవి గొని మేలగు కెంపులు నించు టెన్నఁడో. ౧౮౨

చ. కలికిమిటారిగుబ్బచనుగట్టుల వేగుడ కోర్వఁజాల వి
చ్చలు క్షణమాత్రి నాయెదఁ బొసంగఁగ నిల్పుదునో సుధారసం
బు లోలుక నీక మోవి పలుమోపుట నానుదునో యిఁ కేమి కా
వలె నది గూర్తునంచుఁ దమి వాఱఁగ ని ట్లలరించు టెన్నఁడో. ౧౮౩

చ. తలఁపున నిల్చుచు న్మనతిఁ దాలిమి నిల్పఁగలేక కౌఁగిట
న్నిలుపుచ గుబ్బచ్చి మోముపయి నెమ్మొగ మూఁది యు మోవి తేనియ
ల్వలుమొన లాని చెక్కు(గనఁ బల్మొలు గీటుచు నంతఁ గేళిమై
యులయులపాన్పుపైఁ †బెనఁగియాడుట యెన్నఁడొకో మనోహరా. ౧౮౪

చ. మగని ‡మెఱుంగుఁజేల మిటుమార్పడఁ గట్టితి వాతఁడు న్రయ
మ్మొగ భవదీయవస్త్రమును బూనె నెఱుంగ రిదేమి వింత యిం
త గలవటే సయాటములు నాతిరొ సన్నకుసన్న పోయి పూ
ర్వగతి బొసంగరాదె యని రామ లనంగ మెలంగు టెన్నఁడో. ౧౮౫

చ. అని పలవించుదానిఁ దను వారియ నెంతకడింది యోజ ది
ట్లను విడ దార యుం చిటునటుం బొరలాడెడుదాని నింక న
న్ననివఖరాత్ము దూఱికొనఁగాఁ బనియేమి దయం దొలంగెఁగా
నెనరుది నీలవేణి యని నెవ్వగ వెల్లి మునుంగు పైదలిన్. ౧౮౬

---

*నించమె......పనల. + నిష్ఠుడు ‡పెనేశువారుబ- మూ. పెనఁకువాడుఅనియు నన
వచ్చును. † మెలంగుచేల.

గీ. సకలభూషణలక్షణసంగమంబు, పీడనాడుచుఁ జూడ్కికి వింత యగుచు
లలితవైఖరి గనియునబ్రింబుగాఁగ, సదృశవస్తునిబంధన సడలుదాని. ౧౮౭

చ. అనయము మారుఁ డేయుపువ్వుటమ్ముల నెమ్ములు గాఁడి వాడి నె
మ్మనమున వంతఁ జింతిలుచు మక్కువఁ జెక్కుటఁ జేయుఁజేర్చి నె
క్కొను (పెను) వేఁదురంను నను(గున్నవలారతనంబుఁ జూచి గ్రి
క్కున భయవిహ్వలాత్మ యయి క్రొమ్మెఱుఁగారు మిటారికత్తెలన్. ౧౮౮

ఉ. సందడి చెందకుండ నొకచాటున నుంచియు నీలవేణి తా
ముందుగఁ బోయి కౌఁగిటను ముద్దియఁ *జేర్చి ముఖాంబుజంబు వైఁ
జిందునునుంగురు ల్జతిగఁ జేరిచి చెక్కిట నిచ్చలంబుగాఁ
బొందిన మేలు క్రేల్దిగిచి పొంపుగ విందులు సింద నిట్లనున్. ౧౮౯

ఉ. అమ్మకచెల్ల చెల్వ క్షణమైన నయస్యలఁ బాయ నెన్నఁడే
నమ్మతి వారికన్నఁ దిమి నాపయి నెక్కుడు గల్గుదాన పే
విమ్మయి నొంటి రాఁ దగునె యీకడు గోలవు నీకడింద్రి నె
ధమ్ముల డాఁ కేమనందగుఁ బదిమ్ములు పుష్పాది క్కొ లోర్చునే. ౧౯౦

ఉ. పల్లవసంగతి న్మలఁగుపాచము లుండెను దోటు మాటకే
యుల్లస నైన బేరజము లేఁగెనుమాలు విషాళిపాటు లం
పిల్లడిశావు చూడఁగనె బెట్టు హరించెడిమ్రిచ్చు హెచ్చి గొం
పిల్లెదునిక్క యక్క యిది భీతిల కన్యతి కేలవచ్చితే. ౧౯౧

క. ఎగువారి నెఱుఁగనైతివి, తగ వారడిపాలు సేయఁ దలఁచితి వయ్యో
మగువా యింతటి కట్టిడి, తెగు వాను మటంచు నెవరు దెలిపిరి తల్లీ! ౧౯౨

క. శయ మానుచుఁ జెక్కట సం, శయ మానఁ బనేమికుసుమశరుఫలనన్నయో
భయమా నవలా నీకు న, భయ మానలినాక్షిఁ డిచ్చుఁ బరమార్థముగన్.

చ. సకియ మరుండు నీదుకనుసన్నలవాఁడట యొక్కకాత్తుకై
పికము శుకమ్ము నీపలుకుఁ బేరిమి దాఁటఁగలేదు నీవు స్త్రై
డీ కరుగుగాంబు నంచగమి; కీవి వసంతుఁ డలంతి నీపనీ
పనుఁ డట నద్దచేయుచు భవాద్భశకిట్టులు రాఁగ నర్హమే. ౧౯౩

క. మొదట ననంగుఁడు మదనుం, డదనుప విరియంగఁబాఱునట్టివి శరముల్
పదల వవి మృదులవిషమున, పదనువలన భీతి నీకు మది వలదమ్మా. ౧౯౪

* దెప్పి.

ఉ. నీరపరాగదోషముల నీటు దొలంగఁగఁ దాఁ బయోరుహం
బీరుచిరంపు గన్నులకు నీ దనఁగూడక యుండుఁ దొల్త లద
న్నీరజజాతికిం దవము నేఁడు ఫలించెఁ గదే కటాకటా
నీరపరాగము ల్గలిగి నీ టలు నీకనుదోయి పాటిగన్ ౧౯౬

చ చెలువరొ పూవుఁ దేనె బిలుచిత్తడి నైనను మాన కెప్పుడు
న్మలయుచు నుండుఁ బుష్పాశిదుమారము నేగతి నోర్చితమ్మ సం
కులమదబంధురప్రకరకుట్టన నైనఁ దొలంగ కెంతయుం
గలయఁగఁ బర్వు తేనెజడి* కోరియ మారియ దాని సైఁచితే. ౧౯౭

సీ జలమున జీవించుజలజనాళంబులు దినుమందగతులు సంధిల్లుచోటు
నతిరక్తముఖతి సంతతసత్ఫలచ్ఛద నడరుకల్లరులు సజ్జాదునిక్క
కనుగెంపుగదురఁ జొక్కపులేఁజిగుర్వాడిచి మనుపిసాళులు చెలఁగుబాయ
మలినచ్ఛదముఁ బూని మధుమాత్రివాసన సొక్కుమత్తాళి పెంపెక్కవంక
యిటను మెలఁగంగఁ గటక యేమిటికి వచ్చి
తో ఘనమృణాలభుజకాండ యోసుబింబ
దశనవసన యోకిసలయతరుణచరణ
యోసురభిళాంగి నెమ్మది నోటలేక.

చ మెలఁతరొ కృష్ణుపై మనసు మెత్తని యెంతకడింది యయ్యెనే
కలితమృదుత్వసంపదల గాదిలి చందురమామ యాదిగాఁ
గలసుకుమారవస్తువులఁ గా దను నిచ్చెలువంపుమేను నేఁ
జెల యిటువంటి బల్కటికిచేష్టలఁ బెట్టఁగఁ బట్టె నక్కటా. ౧౯౯

క. గురుశిక్షచే మహాగమ. గురుమర్మము గసియె మున్ను గురుకుచ యిపుడుం
బరికింపఁ గనియె మన్మథ, గురుశిక్ష మహాగమంపుగురుమర్మంబుల్ ౨౦౦

గీ. అతిఘనాగమసంబంధ మతివ కమరె
నతిఘనాగమసంబంధ మబలఁ గన్న
యినుఁడు చెందఁడొ చాయయు నెనయ లేదొ.
కారణగుణంబు కార్యంబు గనఁగ రాదొ. ౨౦౧

గీ, కృష్ణునందు సరాగత గీలుకొన్న
యింతి కపరాగసాంగత్య మెట్లు పొసఁగు

* కా...

నెన్నఁగఁ బరాగ మొప్పునః సహించునింతి
కిపుడు దాని సహించుట యెంతయరుదు. ౨౦౨

గీ. విదుషి వఖ్యర్థితపదార్థవేత్త్రి వీవు, తండ్రిఁబోలుచు మమ్ము సంతాపపఱుఁగఁ
జేయు నేటికిఁ దల్లియా ఛాయ బోలి, చల్లఁజేయవె మమ్ములఁ జంచలాక్షి.

వ. ఇట్లు పల్కుచు నాలోన. ౨౦౩

ఉ. అక్కట యెందునైన హరిణాక్షులు చక్కనివారిఁ గోరరో
మక్కువ వెఱింగి తండ్రి గరిమం బ్రియుఁ గూర్పఁగ వే గమింపరో
చక్కఁగఁ గూడి యిట్టిపలుజాడలబూమెలు చూచినారవా
యక్కరొ నీకు" గద్దె నని యాడెను చేడెలఁ జూచి వారలన్. ౨౦౪

చ. కనలుచుఁ బల్కు పల్కు కసుగందని ముద్దులగుమ్మ యమ్మనీ
మనమునఁ గోరుకొన్న యలమాధవు నీధవుఁగా ఘటించు నీ
జనకుఁడు *నేఁడొ రేపొ యతిసౌఖ్యము నొందెదు తెల్లవాఱినం
గనుఁగొనువారు మెత్తురు వగల్లోని తెంపున కిట్లు చొత్తురే. ౨౦౫

చ. పొలఁతిరొ యాఁడుచందమునఁ బుట్టినవారికి నెల్లఁ గోరికల్
గలయవెనీకె యన్నటులు గా దిఁక నే మని యంటివేని పైఁ
దొలఁకఁగనీక కూర్మి మదిఁ దొట్టిన గుట్టుగ మట్టు సేయుచు
న్నొలఁగుపొలంతి యెన్నఁదగు మేటి నెలంతలలోనఁ బైదలీ ౨౦౬

క. కన్నుల నీ రేటికిఁ దెలి, గన్నులచెలి కొన్నినాళ్లు గడవం దగవే
కన్నుల మూఁతం జేకొని, కన్నులవిల్కానిబాఁ గడచెద సిదపన్. ౨౦౭

మ. అని సిగ్గెక్కఁగఁ బల్కునం దరుణి యయ్యబ్జాక్షి కంఠంబున
న్ననుఁ గేల్దమ్ములు గట్టిగాఁ బెనఁచి కన్నుంగోనఁ గ్రొవ్వేఁడినీ
గ్రోవఁక న్వాడినమోము దమ్మి చెలిముద్దుం జన్నుఁబూబంతులం
దను వొత్తిల్లఁగఁ జిక్కఁ జేర్చి ‡రహించిందం బల్కు మందంబుగన్. ౨౦౮

†ఉ. కాఁకలుముంచు మేనుగలకట్టికితండ్రికిఁ బుట్టునాకు మైఁ
గాఁకలుగాక (సౌఖ్యములు గల్గు) నె యక్కట తప్పవంటిఁగా
కాఁకల కోసమై కొఱఁతగాంచిన నోములు నోఁచునాకు బ
ల్కాఁకలు గాక యాజమున కాంచెనె కాఁకలుతత్తనూజమై. ౨౦౯

ఉ. సానలుపట్ట నోర్చు నినుచక్కని కూఁతురఁ (గాలియోరగా)
నూనవిపానలుచ్చటల కోడని §యేటికి ముద్దుఁజెల్లెలన్

---

* నెడరేపె ‡రక. మూ † చూ ౧౩వ పద్యముపోలిక. §యట్టి-మూ.

హానికి మూలమై జగతి నాదిక కోర్చినచేసి తోడఁగా
నేని భరింప నావశమె యిట్టి యయోగదవాగ్నికీలలన్. ౨౧౧

చ. నను గనినట్టివారలకు నావయిఁ గూర్మి యొకింతలేక య
వ్వనటఁ దోలంగఁజేయుట యవాస్తవమై యిటు లుండుకోఁగ ని
ప్పవి మది మీకుఁ బట్టదని పాల్పడి చెప్పఁగనేల యిద్ది మీ
కనభిమతంబ యేని రుచి*యబ్బను గ్రక్కున నీదృశోక్తులన్. ౨౧౨

క. అటువంటితల్లిదండ్రుల, నిటువంటి యనుఁగుఁజెలుల నే నందుటఁగా
యిటు లాప జెడసి కోరిక, చిటుకురు మనకుండ నమరి చెలు వందిరిఁగా.

ఉ. నీలరుచు ల్దొలంకు సురనిమ్నగ చెంగట దర్శచంద్రికన్
మేలగుదక్షిణానాదముల మెచ్చఁగ నప్రిజనన్నమూను లే
వేళ నుతుల్ ఘటింతు రతివేలమదీయమనోవ్యథాభిదా
లాలసతం జనించి యఁతలాలితిఁ జెందెదు మీమకీర్తులన్. ౨౧౩

సీ. కన్నవారికిఁ జెప్పి కరుణ పుట్టఁగఁజేసి తలఁపు చేకూర్పరే తల్లులార
మీరైన హరికి నామేనితాపముఁ దెల్పి యతని నిం దంపరే యమ్మలార
మున్నిట్టికార్యంబుఁ జెన్నుగా ఘటియించు చెలువల వినరటే కలఁతలార
భాగ్యవంతుల కిలఁ బ్రాణదానము మించు పుణ్యంబుగలదటే పొలఁతులార
నే విశేషించి మీదాన నెలఁతలార, మనసు మీదెంత కటికియో మగువలార
యనునయంబునఁ దీసునే వనితలార, తాళఁజాలను మీయాన తరుణులార!

సీ. వెత కింతకైనఁ దాళితి నయో నేఁజెల్ల నేనెంత కటికినే నీలవేణి
యాఁడుఁబుట్టుకఁ జెందినట్టి యింతులకెల్ల నీలాగు లేదటే నీలవేణి
యెటువంటిపని యైన నీడేర్పఁగల వని నెమ్మి నమ్మితి నిన్ను నీలవేణి
కూర్మిచే నుండెడు కొమ్మలలోఁజాల నెనరుదానవుగదే నీలవేణి
నీదు నెన రెందుఁ బోయెనే నీలవేణి, నేర్పుచేఁ గార్య మీడేర్పు నీలవేణి
యేల యీవట్టిమాటలు నీలవేణి, తాళ హరియాన యిఁక నేను నీలవేణి

ఉ. చక్కెరవిల్తుఁ డేయుసుమసాయకపంక్తిఁ దృపాభిమానముల్
గ్రక్కునఁబోకమున్నె చెలికత్తియ యొత్తము సేయునారడిం
జిక్కఁగఁ †బల్కు లంగడికిఁ జేరకమున్న ప్రియంబుగాఁబ్రియు
న్నక్కున గారవింపఁ గలయంతకు నోఁచితినంటె నెచ్చెలీ. ౨౧౪

* యబ్బదె † బల్బులంగడికి

సీ. మాధవాధరసుధామాధుర్యమునఁ దేలు వంశంబుజన్మంబు వడయనైతి
హరిభుజాంతరవాసనిరతి నింపార హారమణిస్వరూప మై యమరనైతి
యాదవమౌళిమోహాసితాపాంగకలాపంబు నై యేని యొప్పనైతిఁ
గమలామనోనాయకమనః ప్రియోద్దామమాధవినై యెట్లు మలయనైతి
నకట పీనిలో నేదైననొకటియైనఁ, బొంగునుబ్రియాంగసంగమాభంగసుఖము
తపనసుత నైతిఁ దాపంబుఁ దఃగనైతిఁ, జెలులుమీచేతిరట్టు చేనలయనైతి.
క. వలపు పగవారికైన, న్వల దదియెటులన్న నట్టి వలపున మేనం
దొలఁచెడుఁ బ్రాణము లిగడే, నిఖప్రుటయేగండమయ్యె సిక్కముచెలువా.
గీ. ఒరుల వెత యొరు లెఱుఁగ రొ నుర్వి ననుట
నిజ మనుఁగుఁజెల్వ లే రవ్వ నెఱపఁజొచ్చి
రకట మది తాప మిటు మీకు నరసి తెలియఁ
బడదు మోచు (వాఁడెఱుఁ)గుఁ గావటిభగమ్ము. ౨౧౯
చ. పతులను గోరు నెల్లరకుఁ *బాటులివే యయినట్టులైన నీ
సతులు చెలంగి నన్ను నెకసక్కెము లాడుదురే యిదంత నా
కత యగుఁబోలు నెట్టయినఁ గానిము ప్రాణము లిపు మేన ను
న్నతటఁ గదా యిఁ కిన్నరు ననంగల యాడిక లజ్జగోచనా. ౨౨౦
గీ ఔర యపరిస్తుతప్రశంసాస్వతంబు, పల్కనను వ్యాజనిందానిబద్ధసూక్తి
లలితసంగతిభాష నేర్పొలయనన్ను, మీరు నవ్వుటయెఱుఁగ నెమెలఁగారా
గీ. వనిత యర్థాంతరన్యాస మొనరు నెట్లు, మదికి సరపేక్షవస్తుసమర్థనమున
మదికి నిం పగుఁ గాదె సామాన్యఘటిత, భన్యవస్తువి శేషసంబంధమమర.
సీ. కలదన్నఁ గలవానిఁ గలిమిచేడియఁజేనిఁ గరమున నుడివాలు గలుగువానిఁ
గడలినుండెడువానిఁ గరిఁగాచునగవానిఁగరుణసిక్కెడుచూపుగాంచువానిఁ
గలికినవ్వులవానిఁ గౌస్తుభద్యుతివానిఁ గనఁగ నళికృష్ణా కతలవానిఁ
గనకంపురుచు లీనఁగలపచ్చడమువానిఁ గలుగుకాలం బెల్లఁ గలుగువానిఁ
గన్నవేత్రలవయసులు గొన్నవానిఁ, గన్నయంతయు నపలీలఁ గన్నవానిఁ
గన్నులను†మంచుసెకమించుగన్నవాని, గాంతుగానోఁచునకాంతకాంతకాంత.
చ. అలదమయంతిఁ (బోలె) నను నంచితపుణ్యా నొపర్పు మన్నలుం
దలఁపుము మాధవాపరికృతతాకథనస్ఫుటభాగ్యగా నయో

*పాటియిదే † మించు

విలసిత యానమాత్రమున విస్మృతి నొందకు మంచకై వడిన్
నెలయుము తత్కృశోదకృతి వేగ నొనర్చ క్రియాసరూపతన్. ౭౪

వ. అని తరళితనయనాతరుణి యగుయోగశిఖాశిఖామణి యై పలుక నప్పలుకులు (ములుకులు) వోలె మదికి నలుకఁ జిలుక నచ్చిలుకలకొలికి యక్కలికికి ధైర్యంబు గుదుర నెనకు గదురం దియ్యఁదనంబు మొదుర నిట్లనియె ౭౫

సీ. పంచత్వమే కాను బాణము గ్రొంచిన యతనుఁడు నిన్నేమి యనఁగలండు
*ఘనస్తైరమున మందగతిఁ బూని వెల్లనౌ రాయంచ గమి యేమి సేయఁగలదు
మధుసేవనంబున మాట వూను పికాళివలసిభయం బేమి వచ్చు నీకు
మధుపత్వమున భూరిమాలిన్యగుణవృత్తి దేరుభృంగములు నీ తెరువురావు
బహుళపక్షవిరోధి యూ పంకజారి, జడత గుణగంధమాత్రంబు వడయుగాలి
నెక్కసపుమాటలాడుము జిక్కఁ జిలుక, యంతమాత్రంబునీ కేలవంతతల్లి.

గీ. చెట్టు చెట్టున కొకకొన్న చుట్టుకుండుఁ
జలము చెలిమును నొకకొన్న సేరుచుండు
మదను సేతలు నీవంటి మానవతుల
ధైర్యకంచుక మగలింపఁ దలఁచు నెల్ల. ౭౬

మ. నెడతూపుంగమి నూలుపోఁగుననుఁ జీవింగట్టుదుం దుంటవిల్
గడికండ ల్వడ గానుగాడి రసముం గాచెదు మీనాంకమున్
మడునంటం బడఁద్రోచి గాలముఁ గ్రుమ్మంజేసి చందనప్పసిం
బనఁతీ దుర్బలుఁ జేసి పుచ్చెద భయోత్పాతంబు నీ కేటికిన్. ౭౭

వ. అని యూఅడిలం బలికిన నప్పలుకులయెడ ననాదరంబు చేసి నెడనవ్వా నవ్వి యవ్వికిఁబోఁడి నీలవేణి కిట్లనియె. ౭౮

చ. కలికిరొ వాడిచేడియవు గాన నెపం బిడి యోట దీరఁగాఁ
బలికితి వింతె నీకు మఱుమాట వచింపఁగఁ జాలఁ గంతుపూ
ములుకుల ముస్నె నాయెడలు మోహము దాఁకి తొలంగుఁ బ్రాణముల్
బలువగ నిల్పి తింతవడిఁ బట్టఁగలే నిఁక నిక్క మోచెలీ. ౭౯

ఉ. కన్నులు మూసినప్డు పొడకట్టిన (నాథుఁడు) గాఁగి లీనయం
చున్ముదువంగ నోరెగునఁ జూడఁగనీ దపు డేడనుండియో

*ఘనసైరభమున- † నీకపుడే

వన్నుచు వచ్చు నాదుపరితాపబంధము వీడియు నంతలోనె మే
నున్న నుదుం జలించును గనుంగవ విప్పఁగ మాయ (హా) సఖీ. ౨౩౧

మత్తకోకిల. నీవు నాయెడఁ గూర్మి బోటివి నెమ్మి నాపయిఁ గల్గినం
బూవుఁబోఁడిరో నాదుకోరికఁ బొల్పు నొక్క రహస్యమే
చూవె నీమది నెంతిలే దప చూడ కప్పని వేగమే
చేన దప్పక తీర్చి దేసియుఁ జెప్పద న్వినుతత్క్రియన్. ౨౩౨

వ. అది యే మని యంటివేని. ౨౩౩

శా. సాక్షాన్మాధవగాత్ర సంగతికి నోఁచం గావునన్ దీని క
ర్బాష్పుం గస్తురినన్నె జృంభితసువర్ణాంభోజపత్రంబుపై
నక్షీణస్థితి వ్రాసి నన్నును దదీయాంచన్మహోదారస
ద్వక్షోమధ్యముపైని గూఢిగ లిఖింపం జూచి యైనం జెలీ ౨౩౪

క. చిత్తరి చిత్తములోపలి, యుత్తల మొకకొంతయైన నుడిపెద నిటుగాఁ
జిత్తము నిలుపంగదవే. యుత్తమసుకృతంబు నీకు నొసఁగు నటంచున్ ౨౩౫

చ. పలికి గళ న్మరందరసబంధురగంధరసాంధబంధురా
కలితరవంబులం బ్రసవక్రమవిభ్రమరసాభ్రమతామ్రకో
మలనవపల్లవగ్రసనమంజకపాయితకంఠ కాకలీ
కలకలకంఠనాదములఁ గల్కి ఱటాలున నుల్కి యుల్కియున్. ౨౩౬

వ. అప్పు డప్పల్లవపాణి కపటగోపికాపల్లవాయల్లక మెల్లం...దురంతసంతా
పంబున నెంతయు నొల్లంబోయిన నీలవేణి తోడి నీలవేణులం గూడి కటా
టంబడి చింతించి యీయామినికి సంతాపంబు బలవంతం (బలంతుల) నంతం
బుఁ జెందనేర దీయెడఁ గొంతకొంత శాంతింబొంద శిశిరోపచారంబులు పచ
రింపం దగు ననినఁ దత్సహితలై తత్సహితలు తత్క్రియాయత్తచిత్తలై
రయ్యవసరంబున. ౨౩౭

—కాళిందికిఁ జెలులు శిశిరోపచారములు చేయుట—

ఉ. తావుల మోక* మావిగమి తావుల గొజ్జఁగనీరుయంత్రముల్
కేరిపలఁ జిల్కఁగాఁ జికురు†గేదఁగిపూదడిగట్టి పట్టివేర్
పై వజిలాటుచెంగలునపందిరి చెందొవ రేకనంటి క్రొ
మ్మోవులచంనువాపొగడమొగ్గల నిగ్గులచప్పరంబులోన్ ౨౩౮

*మావిగమి † గేదఁగిపూదడి

సుగంధి. కప్పురంపుఁదిప్ప నొప్పఁ గమ్మపైఁ శీతమ్ము మే
ల్పుప్పొడి న్రచించినట్టి పువ్వుసెజ్జమీఁదికిన్
అప్పడంతిఁ దెచ్చి, తెచ్చి రంబుజాక్షు లందఱుం
జెప్పరాని వేగ మూని శీతలించు వస్తువుల్. ౨౩౯

ఉ. సారసచంద్రనైణమదసంకుమదాగురు కేసరాళిక
ర్పూరపరాగకుంకుమసముజ్జ్వలపల్లవహల్లకాచ్ఛక
హ్లారతుషారనీరబిసహారసమంజసపుష్పమంజరీ
వారము లాడిగాఁ గొనుచు వచ్చి కరంబు ముదాను నేర్పునన్. ౨౪౦

చ. మలయజకర్దమం బొడల మాటికి లందె మృణాలవల్లరీ
వలయచయంబు లంఘ్రులను గాప్పువులం గడియించి వేనలి
న్వలయఁగఁ దెల్లదమ్మి యిడి పెల్లుగఁ గస్తురి కంధరంబునం
గలయఁగఁ బూసి యింతి శివుకై వడిఁ జేసి రనంగభీతికిన్. ౨౪౧

చ. మృగమదిచర్చ యంతటను మేన నలంది పరాగరాగసా
ధగకదళీదళంబుఁ గటిపై సడి చెందొవపువ్వు టొగ్గుఁ బొ
ల్పుగ నెసనుంచి నప్పు సహవాల్చి సనారతిశౌరిభక్తి యో
గగుణుఁ జాఁతిరంగ యుకఁగానఁ దరాకృతి దాల్చెనో యనన్. ౨౪౨

ఉ. అంగజుఁ డంగనాఘన హృదంతరకర్పరసీమ స్నేహము
ల్బంగి సభంగురం బగుచు భాసిలఁగా దశపై దశాంతరం
బుం గదియించి శ్రోణం బపూర్ణతఁగాంచి యయోగదీప మే
చం గడు సుకుమారం గిసలసంఘటితవ్యజనానిలంబునన్. ౨౪౩

సీ. పదములఁ జిగురాకు లొయవించి జంఘల స్మరతూణతిలకము ల్మరువు గొల్పి
తొడల నరంటిద న్వడరించి సొబగారుకటిపైఁ బరాగసైకతము నించి
నడుమఁ బుష్కరభంగి దొడగించి యాపన జోఁకగాఁ గస్తూరి రేక దీర్చి
చన్నుల గుచ్ఛము ల్పనరించి నెమ్మోనఁ జందనం బలఁది భుజంబుల బిస
కాండమిడి చెక్కులను జంద్ర ఖాడములఁది, వేణి శైవాలమునఁ గూర్చి వెలఁదియంగ
సామ్యసదసత్పరీక్షావిచారిణ బలెఁ, జెల్వ లీరీతిఁ జేసిరి శిశిరవిధులు.

చ. ఎడపక యింతులెల్లఁ గదియించినపల్లవసూనగుచ్ఛముల్
తొడరి వియోగవహ్ని సెక దొట్టఁగ *జివ్వున నీరుదీసి యె

* బుసం

కన్కొడు గహులంగ నవ్వు డలకోమలిగాత్రము వొల్చె నానురుం
డడుచు దోహదక్రియకున్నై †రవణించిన లేఁతతీవనాన్. ౨౮౫

ఉరుతాపమీలద్ద్విరుత్పలంబుల మిత్రికరమార్జనక్రియఁ గలుపరాదు
వగఁ బొగలొత్తని మంట లెగయు డెందంబునఁ జంపకస్నేహంబు నలుపరాదు
కన్నీటివఱదలు గ్రమ్ముచున్నట్టుల ఘనసారజలధార లునుపరాదు
నిట్టూర్పువడగాలిఁ బట్టూడు మైఁదీఁగ నల వహ్నిశిఖ నిల్పఁదలఁపరాదు
చండసుమకాండ తేజఃప్రచండకిరణ, దండవిభవ
మోహబహుళాంధకారంబు ముంచిజాజి. తమ్మిగమదంబునఁదిలక మర్పింపరాదు

గీ. అతనుతాపంబు హరియింపనంగములను, జెలులు సేర్చినబహువిధశీతలములు
నతనుతాపంబు హరియించె నంగవితతి, నతనుతాపంబు హరియింపనబ్బురంబు

గీ. జడములగుటను సంతాపశాంతిసేయ, కంచుఁ జెలులేలయిడిరి సుమాదికములు
జడతఁ గాంచినదిన్యాయ జగతినిపుడు, గలవు సేయఁగఁదన్మహాత్కార్యమెల్ల

క. తనులతఁ బల్లవసుమములు, ఘనలతం గొనుచేసి యతనుఘనశిఖ యేచెం
దనులత తాపం బడఁచునె, ఘనములు నవియెన్ని కృష్ణఘనమే చిక్కన్.

క. ఈవిధమున నేర్పొప్పఁగ, వావిరి శిశిరోపచితులు వర్తించి నెమ్మికిం
తానెందఁదెలిపి నగరికి, వేవేగం దోడి తెచ్చె వెలఁదులు ప్రీతిన్.

గీ. పసిఁడియుప్పరిగ నునుబూఁబాన్పుమీఁద
సకియ నిరవొంద నునిచి హెచ్చరిక మీఱఁ
గలితపూర్వకథాప్రసంగంబు చేతఁ
బొద్దు గడపుచు నుండిరి ముద్దు చేసి.

క. మాయాసహాయసీతా, జాయాసురపాయభవ్యసాకేతపురా
ధేయ మునిగేయ జలదచ్ఛాయలసత్కాయ సకలజగదున్నేయా. ౨౯౧

గద్యము. ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిందాంతఃకరణ పోలూరి మాధ
వయజ్వసముజ్జ్వలత్కృపోక్షితకటాక్షాసాదిత పాండిత్యాభరణ ప్రభంజన
వంశాబ్ధిరాకాశశాంక నిరంతరారాధితవిచక్షణశశాంక అభినవ నన్నయభ
ట్టారకాహోబలపత్యాహ్వయకవి మహోపాధ్యాయ భట్టారక ప్రణీతం
బైన కాళిందీకన్యాపరిణయంబను మహాప్రబంధంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము.

† రవళించిన

శ్రీ రస్తు

కాళిందీ కన్యాపరిణయము

తృతీయాశ్వాసము.

క. శ్రీరాజమహాళిహృదయ, స్ఫారాంబుజచంచరీక ప్రణమజ్జనతా
ఘోరాఘతిమిరదినకర, తారావల్లభవిరామ దశరథరామా.

వ. మహాత్మా దివ్యచిత్తంబున నవధరింపుము.

— సూర్యాస్తమయవర్ణనము —

క. అంతట నంతటినెచ్చెలి, యంతర మగలంగఁ గూఁతు నలమట గనుచుం
గాంతి దొలంగుచు వ్రాలెను, జింత ననం దనదు కాంతి చెదరఁగ వ్రాలెన్

గీ. వారుణీసేవతనదుదుర్వార*మహిమ, మంతకంతకుఁ దెలుగనొయ్యన వెనుకకే
మేను†నొగులంగ నప్పుడు భానుమంతుఁ, డధిక(దీన)స్వరూపంబు నధిగమించె

సీ. అనురక్తమండలుం డగుచుఁ బూర్వాగమ మూని ప్రబోధ మిం పొప్పఁ జేసి
సర్వవర్ణాశ్రమాచారము ల్నడిపించి తా సత్పథంబునఁ దనరి నిలిచి
నలుదిక్కులను గరంబుల (చేత) నలరారి చక్రిసద్ద్విజవృత్తి చక్కనునిచి
కుముదంబులకుఁ బొంగు గ్రుంగునట్లు మెలంగి పద్మిని కామోదపటిమ గలుగ
కాలగతి వయసు మించినఁ గడఁకదక్క, శాంతి గైకొని యపరాగమాంతమంది
నసువు శుచి కిచ్చి పరరక్తభావుఁ డగుచు, నలుల నానందవారిధి వ్రాలెనినుఁడు

గీ. ప్రాచి పశ్చిమదిశయుఁ జేపట్టె యూఁడు, బంతిగాఁ దక్కరచ్ఛవిపట్టె సూర్యుఁ
గాని చో నెద్ది కత పస్యకాల మెడయు, నరుణిమ చ్ఛట సంజలఁ బరఁగుచుండ

గీ. చండమార్తాండకోపిరఖండసహ్నా, కీల నెంతయుఁ గ్రాఁగినఁ బాలఁజాల
నరుణిమ భజించె నాజరతాతపమున, దండి నెలుపెక్కె బ్రహ్మాండభాండమెల్ల

క. కొండలకు మేలుబంగరు, కొండలరాయనికి మైత్రి గొనకొనఁ జివురుల్
మెండుకొను మావులకు దరు,షండములకు నట్టియెడఁ గ చాకచి యమరెన్.

మ. తను లోకంబులు లోకబాంధవుఁ డనం దాఁ గర్మసాక్షిత్వముం
గాను చత్వ్యన్నతిఁ గాంచి కాలగతిచేఁ గుంభీభవత్తేజుఁ డై
చని యవ్వారుణిసేవ గైకొనియె నుష్ణప్రాంశుఁ డట్లాటచేఁ
గనియెన్ ఘోరగభీరవార్ధిపతనాకారోరుపాతిత్యమున్.

---

* పతిజ - † నొగయంగ

సీ. సకలజగచ్చరజంతుసంతానసంతత నేత్ర రశ్మిసంతతులతోడఁ
జక్రాంగదాంపత్యసరసాభిలాషసంఘటనైక హేతుభాగ్యంబుతోడఁ
వసుధారణక్రియాధావదుచ్చావచపక్షభృద్వ్యాహృతిభరముతోడఁ
బద్మినీముఖపద్మభవ్యతరామోద కారణానువృష్టవైఖరులతోడ
నస్తమించెను జలరాశి నతిరయమున, వసధిజల మెల్ల నధికపావనతఁ జెంద
దొలుత నుడివెదునుదువులఁ గడలుకొనెడు, బెడఁగుఁబోఁడిమిగైకొన్న పెద్దవేల్పు
గీ. అక్షి గతురీతి జనులుదన్నక్షి గతుగాఁ జలుపరైరి పితృప్రసూసంగియనుచుఁ
గలుషమదివోవఁగడిగ్గివలయుననిరొము, వనజమిత్రుండు వేగంబవసధిమునిఁగె
సీ. ఇనపాలకృత మైనఘనవివరంబునఁ బైకెక్కు బాడబప్రభ యనంగ
జలములోనుండి యబ్బలుతోవ మీఁదికిఁ బొంగు లేఁబవడంపురంగనంగఁ
గాలుండు జక్కవకప మది నేర్చఁగఁ జిందించి పొడమించు చిచ్చనంగఁ
గుముదిని నిద్ర పైకొనకుండ నపరాశ వెలయించు దీపంపువెలుఁగనంగ
నపుడుసూర్యుండుహరియాటవతినిఁ గొంతవవ్వేగియుతఁడబ్బంగుసంకిపోనఁ
దీరమున నిల్చెగరుడని తేటయనఁగ, నింపుదళుకొత్తెసాంధ్యరాగంపుసొంపు.
చ. అరయఁగ సర్వమిత్రుఁ డగుచట్టి యినుం డరుగంగ నింక మా
కిరవులు సేరి సద్దడఁగి సేపటి యుండెడి వేళ యే నిశా
చరుఁ డధికారి తాదృశులె సౌఖ్యము గాంతు రటంచు సంకుల
స్వరములు సేయుచు న్విహగజాలము సేసెఁ గులాయసీమలన్. ౧౩
ఉ. తారలఁ బెండ్లికూఁడఁ బ్రమదంబున రా జగుదేర నింపు సొం
పార నభోరమారమణి యాకసపుంబలువేదిమీఁద వి
స్తారముగాఁగఁ గెంపునుజాలము నించెను నా నభంబునం
దారక లుల్లసిల్లెఁ గలితద్యుతు లెల్లెడఁ బర్వుచుండఁగన్. ౧౪
క. చండాతపతప్తదిశా, శుండాలము లుదధిఁ గ్రుంకి శుంభచ్ఛుండా
దండములఁ బైకిఁ జిమ్మఁగ, నిండెడి శీకరము లన్నఁగ నెఱసెం దారల్.
చ. పగ లొనరించు చుగ్రకరభావము గైకొని మమ్ము నేఁచుచుం
డగు లయినట్టిపంకజపిశాచము నేఁడు నినుండు వోయె నె
వ్వగ మది మాకు మానె ననివారణ శీతకరుండు రాజు దా
నొగిఁ జనుదెంచు నంచుఁ జెలువొందెను భిన్నునఁ దారకాప్రజల్. ౧౫

గీ. పుట్టినప్పుడుసుత పగ ల్పూని కువల, యంబు(నేఁచెదు)నిను డేగె నట్టి కాని
గొనములకుమాఱుగ్గెకొన్నకొమరురాజు,వచ్చుననితారకాప్రజవఱలెఁజదలఁ

సీ. రాణ సక్ప్రత్రజారాతులు గడిదేఱ ద్విజవృత్తు లెల్లను దెంపువాఱ
జారచోరస్ఫూర్తి చాల విజృంభింప సరసులసౌఖ్యవైఖరి కృశింప
వరధర్మవిజ్ఞానవార్తలు సడలంగ నన్నృతాభిసంధి చయ్యన మెలంగఁ
గుముదంబుల మెలంగుకొంకు శంకను జెందఁ బరఁగి ప్రదోషంబుపటిమనఁద
నంజనాచలరోచిర్నవాభ్రకాంతి, భంజిన మొనర్చు చాయ లపారములుగ
నంధకారమహాకలి యావరించె, నఖిలదిశల నరాజకం బైనయపుడు. ౧౮

ఉ. వేలుపుఱేఁడు నామఱుఁగు వేకొని యాత్మవఘాటిఁ జెంద న
జ్జాలి నసూయ పుట్టఁగ విచారము సేయ కభావమంచు.న
న్నోలి రచించె గౌతముఁ డహో యిదె రూపము నాబలంబు లో
కాళి గనుంగొనన్వలయు నన్నగరీ బలసెం దమశ్ఛటల్. ౧౯

సీ. తా నొకబలియుఁడే తరణి లోకాలోకగిరిదుర్గమునఁ బడి కరము లన్ని
గలిగియు నావలెఁ గడవఁగా శక్తుఁడో మొట్టలా నారాక మొఱఁగి నీళ్ళఁ
బడెఁ గాక పట్టనొ భవ్యుసన్మామగంధమున నతను బట్టఁ దమము శక్తి
గాంచెను నారాక గననియచ్చోటనె తనకాంక్షలును దాను బనికివచ్చు
నంటరానివానియందుఁ దా వసువెల్ల, దాఁచి పోయెఁ గాన దక్షిఁ దనకె
ననుచు వేగ వచ్చె నన బలునీలిమ, గప్పికొనఁగ నిరులు గప్పికొనియె.

సీ. నే ననిర్వచనీయనిజరూప మగు చనాదిత మెలంగుచుఁ దత్త్వధీ నడంచి
వెలయు నవిద్యనై మెలఁగెద మచ్ఛబలతఁ గాంచియే యాత్మ బ్రహ్మ మయ్యె
నటుగాన నాయందు నమరు కారణలక్షణం బతివ్యాప్తిదుష్టంబు గాదు
బ్రహ్మవిద్యమొఱటంచు బలవత్ప్రమాణంబు మఱి గుహాశయత బ్రహ్మంబు నేన
యఖిలమునునాదురూపంబుననుసరించి,నిలుచునో లేదొ చూడుఁడీనిఖిలజనము
లనెడివైఖరిరోదసు లాక్రమించి, యంధతమసంబువరఁగెఁథయంబు పెరుఁగ.

క. ఔర తమోబల మయ్యెడ, నేరీతి వచింప శక్య మేరికి నైసర్గ
ధారాళతరవివేకవి, హారులకును వస్తు వరయు టరుదై తోఁచెన్. ౨౦

గీ. చంద్రతారావివాహంబు సమయ మనుచుఁ, గాలకజ్జలకారుఁ డఖండపద్మ
జాండమంజుకరండంబునిండుకొనఁగ,నునుచుకాటుకయననుం డెఘనలతమ్మంబు

ఉ. వేళ మొఱంగి సూర్యపయి వేళమ వచ్చుగుహాంతరాళధా

వ్వేళ నినుండు ఁపోవుటకు వేదనఁ గుందుచునుండుజ్యోతులో
నా లలిమించుఁ గప్పు పయి నల్వగ నొప్ప గృహప్రదీపముల్. ౨౪

క. పడి నినుఁడు చనఁగ వెంబడిఁ, బడ్డచనఁదడఁబకుచుఁజిక్కిబలునిరులుగొనన్
వడి యుడిగి యచ్చటచ్చటఁ, బడియుండెడురశ్ములనఁగ భాసిలుదివియల్

చ తలఁపఁగ శబ్దమాత్రవిదితం బగుచున్ గుణమాత్రహీనతన్
మెలఁగుచు నప్రతీతగతి మేకురసంశయవృత్తి నందుచున్
బలునన్నృతంబువాదములప ట్టగుచుం గరుణాప్రయత్నముం
దలకొని కుప్రబంధమతిఁ దార్కొని యుండెను లోక మత్తఱిన్. ౨౬

ఉ. రాజవియోగవేదనఁ గరంబుఁ గృశించి తమంబుఁ గాంచి ప్రా
గ్రాజనిభాస్య రాణసెడరాఁ జనుదెంచును వేగ మంచు వే
శాజలజాక్షి దెల్ప నతిలాలసమూన........దన్ముఖాం
భోజము నవ్వుపూనె ననఁ బొల్పెసఁగెం దొలితెల్పు ప్రాగ్దిశన్. ౨౭

చ. విరహిజనంబు నేఁచ నతివేగము వచ్చు ననంగవీరుభా
సురతరకేతకీశరముసొంపున రేక, తదర్ధచంద్రసుం
దరవిశిఖంబునా సగము, తజ్జయకారణచక్రమో యనన్
సురుచిరబింబము న్వరుసఁ జూడఁగ నొప్పెను బ్రాక్కకుప్పునన్. ౨౮

—♦ చంద్రోదయవర్ణన ♦—

క. అలప్రాచి కుంకుమచ్ఛవి, నలరెడుమోమునను నీల మగుమృగనాభిం
దిలకము దిద్దె ననంగాఁ, గలువలచెలి కెంపుమేనఁ గప్పపు డొప్పెన్. ౨౯

సీ. విరహిజనంబుల వేఁగింప మారుండు తెలివిఁ బెట్టిన గండదీప మనఁగఁ
గమలచక్రము తేర్పఁగడలితోఁబొడముచు హెచ్చిసొచ్చెడువింతచిచ్చనంగఁ
గుముదినిపాలింటి కొమరారు పూర్వంపు బలుతరంపుఁదపంపు ఫలమనంగఁ
గలశాబ్ధి వెడలి వెన్నెలపుల్గునిసువులం బోషించు నును వెన్నముద్ద యనఁగ
విరహిమోహాకకర కాండవిసరమండి, *తస్మరైకువవృతుకోదండ మనఁగ
దండిరుచులనజాండంబునిండుకొనఁగఁ, బండువగవచ్చెనైందవమండలంబు.

చ. †నలువఱె యంధకారవసనంబు ముసుంగిడి యున్న యద్దిశా
లలనలమేనఁ గప్పు శిథిలంబుగఁ జేయుచుఁ గప్పురంబుఁ దా

* తస్మరైకువవృతు † నలుదెం-మూ.

లలితకరంబుల న్నినిచె లాలితి మీఱ నన న్నిజచ్ఛవుల్,
నలుదెసల న్మలంగ నలినంబులనూడు వెలింగెఁ బొంగుచున్. 3౧

చ. సరసులు స్రుక్కఁ జక్రములు సంగతి దక్క వియోగమానసం
బరుదుగఁ బొక్కఁ గల్వగమి కందము లెక్కఁ జకోరపాళికల్
శరబడి వ్రొక్క ఘూకములసంసృతి నిక్క ధరాళి నూష్మము
ల్పరువడిఁ జిక్కఁ జక్కఁ గనుపట్టెను రిక్కలఱేఁడు గ్రక్కునన్. 3౨

సీ సురలయాఁకటిచిచ్చుపాబగార్చుమేఘంబు పాంథులపాలింటిప్రళయవహ్ని
జారమలిమ్లుచోచ్చాటనమంత్రంబు హతదృష్టిపేచకేద్ధాంజనంబు
కుముదిని నేదెడు కులదేవతామణి యురుచక్రసంతాపహుతభుగరణి
సరసజీవంజీవసంజీవనౌషధి తాపదరిద్రతాదానకర్త
తండ్రి నుబ్బించునందంపుదాఁపురంబు, పొసఁగు తమ్ములబడలికపుట్టినిల్లు
కళలు నాఱుపదింటికిఁ గాణయాచి, చెలఁగుఁ జుక్కలతెరువున సితమరీచి.

చ. హరునకు సొమ్ము కమ్ము జలజాకరపాళికిఁ జక్రవాకసం
సరణము కీడు దోడు జలజంబులసామికిఁ గైరవాటవీ
స్ఫురణము పొందు విందు సురభుక్తి(కి) భవ్యచకోరపారణా
చరణము పొంగు రంగు గని చాల వెలింగెను నింగి చెంగటన్. 3౪

సీ కలశపాథోరాశిగర్భసంజాతంబు ప్రాగ్దిశావసథవిభ్రాజితంబు
విమలనిజద్యోతవిశదీకృతాశంబు నభ్రంలిహాదభ్రవిభ్రమంబుఁ
గాశికసంచారకార్యధౌరేయంబు నురుకరోద్ధూతపద్మోదయంబు
బహుళద్విజాళిసంభరణప్రవీణంబు నుపకంఠతారాళియోజితంబు
శివి నొరబడ్డ శశభృదైరావణంబు, రుచిరతారకమార్గసగోచరంబు
భవ్యనక్షత్రవీచికాబంధురంబు, సంకుసకసద్గ్రహగ్రాహసంకులంబు. (?)3౫

గీ క్షీరజలరాశిదీప్తిసం(జీ)వనంబు, పంకరుహకాండఖండనపండితంబు
పక్షయుగధారి తారకావర్తచారి, రాజిలుచునుండె నవ్వేళ రాజహంస.

క. చెన్నారుచుండె వెన్నెల, మిన్నావెన్నెలలతేట మించియొసఁగఁగా
నన్నలినజాండ మొప్పెను, సన్నపుఁ దెలికప్పురంపుసంపుటముక్రియన్.

క. చందురునివంటిబిడ్డని, పొం దెడయఁగలేక పాలమున్నీ రరుదే
విందెల్లఁ బాలు నిరడెన, నం దగె లోకమునఁ గుముదనాథాంశురుచుల్.

సీ. కలువలగములచొక్కపువాసనలతోడఁ గమలసంకోచంబు ఘనతగాంచె
వెన్నెలపులుఁగులచెన్నుఁదనంబులోఁ జక్రాంగఖేదంబు చాల మించెఁ
జంద్రకాంతోపలస్రవదచ్ఛవారితో విరహినేత్రాంబువు ల్విస్తరించెఁ
గాకారిముఖజంతులోకాభయంబుతో జారులమది భీతి సందడించెఁ
బుడమిచెలి మేనఁబుట్టిన భూరితాప, భరముతో నంధకారంబు పఱవఁజొచ్చె
వలులనెఱతావు సద్గుణావలులప్రోవు, నీరజంబులదాయ వెన్నెలలు గాయ.

క. లోకాలోకాంతరమున, భీకరమై యుండుతమము బెదరి గిరిగుహా
కోకహృదంతరసీమలఁ, గాకెక్కడఁ బాఱి యుండఁగల దీవేళన్. ౮౦

క. చలివెలుఁగుచాయ తమముం, గలయన్ హరియించు ననుట గాదబ్రము కో
కులహృదయము నిది చిత్రము, తలఁపఁ దమోమయముగాఁగఁ దన్రుచి చేసెన్.

* అదరి తమంబు సర్వజగదాత్మకవస్తువు గ్రస్యుచుండఁగా
నడఁచెను గోవిలాసముల నత్తను మంతయు వస్తుదృష్టి చే
పడఁగ నొనర్చె సద్వ్రతతి భవ్యముదంబుధి నోలలార్చెఁ దా
నెడయఁ దుదారవిష్ణుపద మీద్విజరాజు మహోన్నుఁ డెన్నఁగన్. ౮౧

గీ. తలఁప నబ్బుర మీకళాధరునిగోవి, లాసమాధుర్యమహిమంబు లబ్ధవర్ణ[గ
హృదయములుతత్ప్రసక్తిగా నిటులుకరఁగ, కుందుఁ దెలిరాలుగరఁగుటకొప్పిరానఁ

సీ. నిజగోవిలాససన్నిహితనానాపదార్థప్రపంచంబున ద్రీప్త మగుగు
మాధుర్యము ప్రసాదమహిమతో నెనయంగమిగులనర్థవ్యక్తి మెఱుపు గొనఁగ
నసృతవాగాదిదోషాత్మకతిమిరంబు దూరింప వస్త్వలంకారరసము
లలరారఁ జిత్రబంధాదివిశేషము ల్వాలఁగ శుచిరసాస్వాదిరసిక
వరకవులుమెచ్చినవరసాస్వాదమందఁ, గుకవిబృందంబుత్సహప్రకటమహిమఁ
జూడఁ జాలక స్రుక్కఁగ జోడులేని, లాలితి వెలుఁగె మేటి కళాధరుండు. ౮౨

చ. ... మొక్కఁ దేప్రబలునొండుగుణంబు గనంగలేక వి
స్ఫురణము దక్క లోకమున శోభిలఁ జేసె గుణవ్యవస్థ దా
విరహిజనాంతరంగములఁ బెందమముం గుముదంబులందు ని
బ్బరపురజంబుగాకరి............గిరిసత్త్వము న్బచున్. ౮౩

క. వెన్నెలరాయునివెన్నెల, వెన్నలపైఁ బర్వ గిరులు వృక్షము లెల్లన్
తెన్నెలజిగి గిరితరువుల, యన్నలుఁ దమ్ములు ననంగ నలరెన్ ధాత్రిన్.

మ. తొలుపక్షంబునఁ దారకల్ విరళతం దు..........తంతకుం
జలినిగ్గక్కుడుచాయఁ జేకొన మరిన్ సంధిల్లె నిత్తెల్వి తా
రలు మేటుల్ మగఁ డేగుదేరఁ బరమార్గ్రింబైనభావంబునం
జెలువొప్ప న్నదు రేగ్గి *తత్తనువు నాశ్లేషించె నంతేనియున్. ౮౭

గీ. మృదులశీతలకరముల......చుఁ జేసి, కువలయానంద మొనరించెఁ గూర్మిరాజు
కువలయానంద మొనరింపఁ గోరు వాఁడె, రాజనుచు నెన్నుదురు బుధరాజు లెల్ల

చ. ఇనుఁడు చనంగ సందుగొని హెచ్చినరక్తత నైంద్రిఁ జెంది య
...నిన్ని శాచరుఁ డొయ్యారమునం గర మంది నన్ను న
య్యనునిపతివ్రతం జెనక నేపునఁ జేరెడు వీఁ డఁ జూచు టే
పని యని పద్మినీరమణి పద్మముఖంబును వాంచె గ్రక్కునన్. ౮౯

చ. సరసి తుషారరశ్మికరసంగతరశ్మితుషారశీకరో
త్కరఘనబాష్పపూరములు గ్రమ్మఁగఁ దామరమోము వంచి యం
తరతరులీనభృంగచయతారనినాదము లుప్పతిల్లఁగాఁ
బురణ దొలంగి జక్కవలు పొంగక పొక్కఁగ నేడ్చె స్రుక్కుచున్. ౯౦

క. రతు లుడిగి పొంత ద్విజదం, పతు లడలఁగఁ జూచి(చూచి)పాప క్రియయున్
వెత గదుర సరసి లజ్జా, నతముఖి యై యుండె నపుడు నలు వెడలంగన్ ౯౧

సీ. తనతమ్ములను జేరఁ దలఁపఁగఁ బగవాని శరబడి తొవల సంసర్గఁ జేయ
ఖరకరుం డగునినుం డుకుతీవ్రతఁ గడంగి పవలు గాఱించు నుత్పలవిచికిల
బాంధ్యాగారంబులఁ బడవేసి యుష్ణంపు మధు రాన్నములు లేక మాడఁ జేయు
నినుఁ బాఱఁదోలి చల్లనిరాజు చనుదెంచి బెడఁగు కరంబుల వెడలఁ దిగిచి
కలువపూఁబళ్లెరంబులఁ గఱవుదీఱ, హితరసాన్నము గల్పింప నింపు గాఁగ
నారవస్తుతు లెసఁగంగ నారగించెఁ, దనివినుదిఁ దీరఁగ మధువ్రతద్విజాళిగి ౯౨

ఉ. చల్లనిరాజు వచ్చి కరసంగతిసేయ నినుండు సేయుఁగా
కెల్లఁ దొలంగ నంగసుఖ మొంతయుగా సుఖనిద్రఁ జెందెఁగా
కెల్లరుఁ బద్మినీరమణి యొప్పును నెల్లను చంద్రునందు రి
క్కల్లను మెత్తురా యని పకాపక నవ్వెఁ గుముద్వతీసతుల్. ౯౩

గీ. సరసులకమిత్రుఁడగు నెచూ చందమామ, యలఘరాంశుండు దమ్మెమియాదరించెఁ
గాఁక గావించి జీవనగ్రాహిగాఁగ, ననుచు నపునవ్వెననఁ గల్వ లపుడు విరిసె.

* త తరువు.

ఉ. ఏమగవారు, నామగనియొప్పు వహించిరి చంద్రుఁ డన్న య
న్నామము స(ర్వ)మోదఘటనం గలిగెన్ శశికంచుఁ జెప్పరే
ప్రేమను నన్నుఁ జేకొనఁగ బెట్టుగ నీరసమూని పద్మినీ
భామయ మోము మోడ్చె నని పక్షున నవ్వెను గైరవావళుల్. ౧౧

సీ. సితపక్షగతి గాంచి చెలువారి పంకజాసనభావవైఖరిఁ జాలఁ బ్రబలి
వెన్నల లీనెడు వెలిమేన దైవాటి జంకకప్పులు పూనుపొంక మమరి
యచ్ఛంపుగుణమూని లచ్చికిఁ దోడౌచు విధుసమాఖ్య జగంబు వినఁగ నలరి
తమము పోఁగొట్ట నుత్తమధర్మరీతులు సాకల్యముగఁ దెల్పఁ జాగ గలిగి
మూఁడుమూర్తులవేసంబు ముచ్చదువుల
యాకృతియు నొక్కవేళన యానుకొనుచుఁ
గాలభిద గోరి తద్వృత్తి గాంచునినుని
మించి దీపించు దివి మంచునించువేల్పు. ౧౨

సీ. ధరణీధరోరుకందరమందిరోదారతమ మణంపమికిఁ దా నమరె నేమొ
ఛాయాపహరణధౌరేయరశ్మిచ్ఛటావాప్తి లేమిడికిఁ దా నమరె నేమొ
ద్విజరాజసంతతి* దీనత్వ ముడుపఁగా నేరుపులేమిడిఁ జేరె నేమొ
సరసుల నామోదసంపద నందింప బలిమిచాలమికిఁ జేపడియె నేమొ
యొకకలంకంబు నెమ్మేనఁ బ్రకటమయ్యెఁ
గళలు పదియాఱు వెలుఁగంగ మొలఁగుదొరకు
సకలసద్గుణనిధి యైనచక్కనయ్య
కొక్కదోసంబు లెక్కింప నొచ్చె మగునె. ౧౩

సీ. జారసంకల్పంబుఁ దూలింపఁగాఁ జేసి చోరుల మూలకుఁ జొరఁగఁ జేసి
సన్మార్గ మెల్లను సత్ప్రకాశముచేసి పంకజావళిఁ బటాపంచ చేసి
యరిజాలములనెల్ల నండ వాయఁగఁ జేసి యాశ్రితద్విజరాజి నలరఁ జేసి
పరతమోగ్రంథుల గిరిగుహల్ సొరఁ జేసి ధర్మసంస్థాపన దనరఁ జేసి
ఖరకరుఁడు మున్ను చేసినకాఁకఁ బాసి, యలరి సద్వర్గ మెల్లను మెలఁగఁ జేసి
కువలయానంద మొనరించెఁ గూర్మిఁ జేసి, యారచల్లనిరాజు దివ్యప్రకాశి.

చ. వెరవు దలిర్ప యజ్వపతి వేగ రథాంగవధూటికామనః
స్ఫురదురుహేమకుండమున భూరివియోగకృపీటయోని భా

* సంపతి-యా

సురకరకాండజాలముల శోభిలఁజేసెఁ దదుత్థధూమమే
పరఁగెను మేన నంక మయి పంకజవైరికి నొంచి చూడఁగన్. ౫౯

ఉ. అచ్చలినిగ్గునిగ్గులు రయంబున నెమ్మొయిఁ సోఁకుకాఁకచేఁ
జిమ్మనవేఁగినట్లు చెలిచిత్తము తత్తఱ మంద హెచ్చి బ
ల్వెచ్చనియూర్పుగా ద్బదర విన్నని కన్నులు విచ్చి చుర్చురన్
మచ్చరమారఁ జూచి యవమానము మీఱఁగ దూఱెఁ జంద్రునిన్. ౬౦

—♦ చంద్రోపాలంభము ♦—

ఉ. చి చ్చిదె మింట మింటఁ గనఁ జిచ్చొక టబ్బెనె చందమామయో
హెచ్చుగ నిప్పు లుప్పతిలు హేతువు గానము పచ్చివెన్నెలో
యచ్చెరువయ్యె నంగముల నంటిన మాత్రన పొక్కు తేలెనో
యచ్చెరు వేల యిట్టివిరహార్తజనంబుల కట్టు లయ్యెడున్. ౬౧

ఉ. తమ్ములకల్మికిం గనలుదాల్చుచు లోపలఁ గుంది కందు నీ
విమ్మెయిఁ బాంథకామినుల నేఁచక మానుదువే తలంపు మో
హమ్మున నిన్నుఁ గన్నకడు పా బడబాగ్నినిఁ గాలకున్నె భా
వమ్మునఁ జూడఁగా విరహవర్గముపాపమె కా నిశాచరా. ౬౨

సీ. చండాంశుకరమహాజ్వాలలలోఁ గాలి మాఁడక తక్కునే మఱియొకండు
బడబాగ్నిలోఁ బడి భస్మమై కూలక మహి వృద్ధిఁ బొందునే మఱియొకండు
కాలకూటంబు సంగతి గాంచినంతనె మసి గాకపోవునే మఱియొకండు
సైంహికేయమహోగ్రజఠరాగ్నిలోఁ బడి మగుడ నేతెంచునే మఱియొకఁడు

(ఇక్కడఁ గొన్నిపద్యములు లోపించినవి.)

ఉ. అన్నను గూఁతుఁ బట్టుకొనునట్లుగఁ జేసిన దుండగీఁడు గా
క్రొన్ననవింటివాఁ డతనిక్రూరత యే మని యెంచుదాన నీ
*వెన్నఁగ మేనమామవు గదే గురుతల్పగు నిన్నుఁ జేయఁడే
యన్న! కళానిధీ! యతని నల్లుఁ డటంచుఁ దలంచి కూడితే. ౬౩

క. గణుతింతు రెఱుఁగువారలు భువి
గుణవంతులు ప్రకృతి వికృతిగొను నితఁ డనుచున్
గుణవృద్ధిప్రతిషేధము
లణువెఱుఁగవు సమభవంబు లందవు చంద్రా. ౬౪

---

* వేఱుక మేనమామవుఁ—మా

గీ. ఆర్యు లెల్లఁ బ్రసాదమాధుర్యముఖ్య
సద్గుణాలంకృతుల కెల్ల జన్మభూమి
యితఁ డనుచు నెన్నుదురు నిన్ను నెట్లు తద్వ
యోభిపజ్ఞానకలన నింపెసఁగునుతులు.

గీ. అసితరుచి మించు నాహాలాహాలముకంటె
వెలివెలుంగుల యాచంద్రవిషము మించు
నసితవిష మెల్ల మ్రింగెను హరుఁడు రాహు
వీని మ్రింగియు నోపక వెడలనుమిసె. ౬౭

గీ. సైంహికేయు వివేకంబు చాల కీవు, ద్విజులరా జని మ్రింగక విడిచి తేల
వీనిద్విజ*సంతతిద్రోహి దీనఁగాదె, మహిఁ బ్రవర్తిల్లె నీకుఁ దమఃపదంబు.

సీ. ఘనతమాగమములఁ గాంచితి వేరీతి వానినూంతరములు గాన వైతి
రహి నన్నియును బదార్థము లెట్లు దెలిపితి వ్యాప్తి నకుంఠతవడయ వైతి
వాగి నపూర్వాలోక మొందితి వేగతిఁ బ్రాభాకరచ్ఛాయఁ బడయ వైతి
పురుతమోహతి నెట్టు లొనరంగఁజేసితి సత్ప్రకాశముఁ జేయఁజాల వైతి
కాదు తెలివికిఁ బదవిభాగంబు సేయు, వ్యాకరణవేత్తవై యెట్లు వఱలి తీవు
జగతి నెన్నఁగ నీవతిజడుఁడ వయ్యు, నహహ యెట్లు కళానిధి వైతిచంద్ర!

గీ. చంద్ర సన్మార్గవర్తి వై జరుగునీకు, సత్ప్రకాశంబు సేయుఁగఁ జనదె చెపుమ
సరవి దప్పంగఁ బలికితి సత్ప్రకాశ,మిలఁ దమోగ్రస్తునకు నెట్లు గలుగనేర్చు.

గీ. అకట పదదర్శనమ్ము కరాగ్రమునన, యున్న దని చంద్ర యేటికి నుల్లసిలెదు
సంధివేళలఁదమము దుస్తరముగాఁగఁ, బ్రకృతిభావంబె తెలియఁగఁబడదునీకు

గీ. పంకజాతారి సంతాపపదమ వగుట, వాసికెక్కెను నీకళావత్త్వ మెన్న
నకటకట నీవు జడభావమందియుండి, యరసిచూడ మహత్త్వంబునంది తెట్లు!

గీ. మేనిది నిశాసహాయత మెలఁగె ననుచు
సామ్యవైరంబుచే బాధ సంఘటింపఁ
జనున పద మాద్యము హరిద్ర నొనరఁ బలుక
శబ్దమాత్రసమాయాతసమతఁ గంటె. ౭౩

గీ. †నలినబాధక గుణవర్గణంబులోన, గణన గొనలేవు ముగుదలఁ గ్రాచ నీవ
అరసి చూడంగనిది చిత్రమయ్యె నెట్టు,లవని నిన్నుఁగళావంతుఁ డనిరిబుధులు

*సంపతీ-యూ †నలినబాంధవ-యూ

చ. హరియణుమాత్రమానసమునందు జనించి మరుం డనంగుఁ డౌ
కరణిని నీ వతీంద్రియుతఁ గాంచితి వేని నిశేశ మాకు సౌ
ఖ్యరమ ఘటిల్లదే యటులు గామి వియోగులభాగ్యహానియే
హరిహరి తప్పునాడితి ననంగుఁడునయ్యు నతండు నేచఁడే. ౭౫

చ. చలువలరాయ నీకు హరిసన్నిధి వర్తిలుదాన నౌటచేఁ
జెలియల నైతి గా వరుసఁ జెప్పఁగ నైనను నన్నుఁ బ్రోవుమీ
చెలియలి నేచుఁ దోడనుచుఁ జెప్పఁగ విందువె యింత చెప్పఁగా
వలవదు తోడనే పొడమి వచ్చినచెల్లెలియిల్లు నిల్పితే. ౭౬

ఉ. తమ్ముల*మేల్ నిజోదయత దాసినయంతనె కూల్చి సుప్రభా
తమ్ములఁ బక్షపాతసుఖతమ్ముల సద్విజరాజచంద్రజా
తమ్ముల నెప్పుడుం బొగలఁ దద్దయుఁ జేయుచు నుండు నీకు నో
తమ్ములదాయ సద్గతియుఁ దద్ద్విజరాజత గల్గె నెట్లొకో. ౭౭

గీ. రాణగైకొని నే ద్విజరాజ ననుచుఁ, జెప్పికొన నీకు మదిలోన సిగ్గుగాదె
విప్రయోగులపాలింటివేరువిత్త, వది నిశాచర నీకెన్న †ననుచితంబు. ౭౮

సీ. పదియాఱుదినములు ప్రాప్తమౌ వెంటనే యటిగెనుసిరికి మి న్నందికొనుచు
ద్విజరాజసాంగత్యవృజినంబు గైకొంచు సరసులు బెగడెడుచాయఁ గనుచు
ద్విజవృత్తిహరియించువెరవులో మెలఁగుచుస్వప్రకాశోన్నతి చనతులఁగుచుఁ
జెలఁగి మాన్యక్షేత్రములనాక్రమించుచుమావంటియనదలమున్ని గొనుచుఁ
దెరలనికలంక మానుచుఁ దిరిగితిరిగి, యుడిగిపోయిరాథోగతిఁబడెడునిన్ను
...ద్విజరాజవని...యెన్నుకొనెదు, కోశకారులు జగతిలోఁ గొఱఁతపడరె.

గీ. చంద్రత్వద్వాచక(ంబగు)చంద్రపదము, పలుకు విపరీతలక్షణాకలిత మగుచు
ఖేదకారిత్వ మిది వింతగాదు తెలియ, దర్పపదము విరుద్ధబోధకము గాదె.

క. కిరణసితరుక్కలంక, స్ఫురిత‡తానీ(ల)రుచులొదవఁ బూర్ణేందుఁడు సం
హరిణారిఁ బోలు నేనియుఁ విరహిమృగము పీనిఁ గనుచు విడుచు నసువులన్.

క. కరము సుఖంబొనరు బుధ, స్ఫురణంబున జగతి నీకుఁ బొడమినబుధవి
స్ఫురణంబు జగదుపద్రవ, కరణం బని తెన్నసయ్యెఁగా భువిఁ జంద్రా!

క. సకలాలంకృతి వేగతి, నకట లలితచిత్రరూపకౌపమ్యంబుల్
వికలములు నీకు మతి దీ, పకభావవిరోధములును బ్రకటం బగునే. ౮౩

* మేలునిజోదయ. - †ననుచితంబె. ‡స్ఫురితాసీరుచులు.

ఉ. ఆతతపుష్పరస్థలి విహారముసేయు గజంబుచంద్రుఁడ
ప్రీతి బిసాంగులం గెడవ *బిట్టు మదిం గనలూని సింహశా
జాతుఁడు మ్రింగి క్రచ్చె మెయి చాలక వానికి దోస మేమి జై
వాతృకుఁగా సృజించు నలువం దులువంచు వచింపఁగాఁ దగున్. ౮౮

గీ. విరహిబిసములఁ ద్రుంచుచు విమలపద్మి, †నీగణంబుఁ గలంచుచు నీరజారి
మదగజేంద్రునిసాటియై మలయుచుండఁ, గరబహుత్వంబు వీనికిఁగలదు గాని.

చ. ♦చఱ కగుమింటిబల్మిఁ గొని స్ఫారము జాఱఁగఁజేయు మారుఁ జి
చ్చుఱకను వెట్టచేఁ గడపి శూలి శశిం దలఁదాల్పె ‡నేలొకో
నెఱవారవింటి కోషధులు నిచ్చలు నేలుట వీనిఁ ద్రుంచినం
దెఱలును ఖేదము ల్విషమదృష్టికి నిశ్చితబుద్ధి గల్గునే. ౮౯

సీ. నింగికి ముట్టంగ నెఱిఁ బాలమున్నీరు పొంగించు, మేనెల్లఁ బొక్కఁజేయు,
జలజాటవి దహించుఁ, జంద్రుఁ డన్న(ను)విశేషార్థవాచ్యార్థంబు లనుపపన్న
ములుగవహ్నిత్రయి దెలియనబ్బురమేమిశ్రౌతవాక్యమున నహాశకేతుముఖ్య
భేదకముల నుపపాదించుసూర్యునిఁ జంద్రమః పద మని చదువులేదె
యరసి చూడంగ వహ్నికి నరిది వీని, వేఁడి యెట్లన్న నత్యంతవిహితయోగ
బలముచే నుక్తకార్యంబు వరఁగుశుచికి,నట్టికార్యంబువీనిఁగన్నంతఁబొడము.

గీ. జనన మందినదేశంబు మనఁగనీఁడు, వీని కాకలితో నెట్లు భేద మెనయుఁ
గలుషితాకృతి యగువీనిఁ గన్నకతనఁ, బాలవంటికులం బెల్ల భంగపడియె.

క. కాఁకదొరబిడ్డ తమ్ములఁ, గాఁకం దొరలంగఁ జేయు గామిడికానిం
గా కెనయ నెట్లు దూఱుచుఁ, గాఁ కెనయం బుర్వరుర్వకట్టిఁడి దిట్టున్.

—। మన్మథోపాలంభనము. ।—

శా. తల్లి న్మ్రుచును నన్నగద్దె యనుచుం దర్కింప కల్లార్చి శా
నల్లారుంజిగితమ్ము లంపగమిపా లౌనట్లుగాఁ జేయునీ
వల్లుల్ గన్గొనఁ గన్నతండ్రిమది దావజ్వాలలోఁ డించదే
చెల్లంబో మముబోంట్ల నేఁచు టరుదే చింతింపఁ జేతోభవా. ౯౦

చ. హరుఁడు మహోత్సుఁ డం చెఱుఁగ కాతని కెగ్గొనరించి కంటిమం
ట రహిఁ దొఱంగి నీఱు యనంగ పిశాచము వైతి కానిచో
ధర నబలాలి సోఁకుదువొ తద్దయుఁ దాపము సంఘటింతువో
పరఁగ నమత్యుణోన్నిమదపారవికారదశల్ రచింతువో. ౯౧

*బెట్టుమదిం †నీరుణంబు ♦చెఱకనియుండఁదగును. ‡నేలకో ద్విట్టకా యూ.

సీ. చల్లెలి*యిల్లెల్లఁ జెల్వుకల్లఁగఁ జేసి కుముదంబులకుఁ బెంపు లమరఁ జేసి
సూర్యసంగతి నైనసొబగుమైఁ గలిమూని సురలకు కళ లెల్లఁ జూఱచేసి
పూర్వపక్షంబున్నఁ బొడవుగా నిక్కుచు నితరపక్షంబున్న నింపు చెడుచుఁ
జాలని యొకకళ సర్వజ్ఞతలఁ దన్ని మేల్కళానిధి వని మిన్నుముట్టి
ధరణిఁ జక్రస్విజాతులఁ దలఁకఁజేసి, శంక డిగి రాజ ననెడుకళంకితోడ
వఁకయేపొంకమనిపూనుమంకుతోడఁ,బొందుదగునయ్యనీకుముకుందతనయ

గీ. సాధనం బవికల మైన జగతి సాధ్య, సిద్ధిఁ గాంతురు గాదె ప్రబుద్ధు లెల్ల
నహహ వికలము సాధనం బైనయట్లు,చేకుఱెను మార యువజయసిద్ధి నీకు. ౯౩

ఉ. తామదిలోఁ గళంకుడిగి తక్కె దలక్కగఁ జేసికొఁగనే
భీముని నీకుబల్వగతుఁ బెద్దగ భూష్మణచేసి నీశరం
బేమఱి కూల్చినట్టి జడు నీతని నే మని చందమామ మా
మామని చెప్పుకో హరికుమారక నీమది సిగ్గు లే దొకో. ౯౪

చ. సమయము గాఁగనే విరియసాఁగెడుతూపులు నంటినంతనే
భ్రమపడి కూయునారి తఱిరాఁ దెగువిల్లు వియోపమైనతే
రు మఱి చిట్టుక్కురన్న బెదరుం బడివాగెలు గల్గి దేహమే
యమరనియోధవై యకట యందితి వెట్లు జయంబు మన్మథా. ౯౫

గీ. బాణ మున్మత్త మై నీకుఁ బరఁగసాగె, మధువుతోఁ గూడ నీకు నున్మత్తవృత్తి
గలుగఁగార్యంబు చెడుఁగానఁ గానిపొందు,విడువనీక నైనఁదగుమధుద్వేషితనయ.

సీ. తియ్యవిలోనంబుఁ దిని మత్తిపట్టులఁ జేరి నున్నుస్తులఁ గేరువాని
నొకమృదుసుమమాత్ర మొంట నంటిన యంతఁ జెల్లుభీతిల్లిమూర్ఛిల్లువానిఁ
బల్లవపద మీఁగి బలుకప్పు నైఁ బూని పంచమవృత్తి చేపట్టువాని
శరవర్షముల నుత్తి గిరిగహ్వరము దూఱి హోవడి తప్పుట†నలరువాని
మప్పరంబున నెలకుబ్బి‡యూఁగువాని, వెన్నెలకె వాడి తెలివెల్లవిడుచువానిఁ
గలసికొని మన్కు వేధింప వలచితేని, మదన మనలే వరూపమయ్యెదవుగాని.

— మందమారుతోపాలంభనము —

క. అలివేణి యిల్లు నెవ్వగ, వలినేలుపునల్లుఁ దెగడి వారనికినుకన్
బలుకీలలీల సోఁకెడు, చలిగాలిన్ దూఱుఁ దూఱి చననివిరాళిన్. ౯౬

సీ. వాగులు మలలు నవ్వారిగా నెలకొని కనరాక మెల్లన చనుచు నెట్టి
సమయంబునైన వాసన మచ్చు వడిఁ జల్లిచలువలెక్కగఁజేసి సాధుమావ

*యిల్లల్ల †బడలువాని ‡మాఱువాని-మూ.

వస్తువ్రణ్గోను నల్వ పశ్యతో హరచోరుఁడని పాపములలోను నలయుహీన
జులములఁ గాఁపుంచి కడ నైవఁగా వాని నటుచేసి తద్ధనం బంత గొనుచు
మఱి శోధింప వచ్చి తిరులయుకవస, మనవిగాఁ జెప్పెదను నాదుమాటవినుము
ధైర్యమునిమ్ముడనొకమహాధనముగలదు, పెన్నునకుదానిలాగెదుపెరవుగనుము
చ. పురహరమూర్తులందు నొకమూర్తివి బాలసమీరి నీవుగా
హరుసకు శాప్ప డతిగతుఁ డైనయనంగుని క్రింద నీఁగఁగాఁ
బరిణత మయ్యె నెట్లు మది భావము నీ కభిమానశూన్యమే
హరిహరి తప్పఁ బల్కితి ననంగత నీవుఁ బిశాచ మాదువున్. ౧౦౧
గీ. బాలభావత జడుఁడవై వచ్చుకీషు, దెలిసికొనలేక ననుడాయుఁదలఁచి పవన
వచ్చె దేటికి మోసంబు వచ్చు నీకు, ఫణిశయానునిసన్నిధిపట్టు మాకు.
క. కట్టా యేఁచెదు చెలువులు, చెట్టలపాలయ్యె నేమిః*చేరెదుఁ బుట్టన్
పుట్టవ యాఁదోడులతో, నుట్టిపడితె యాకసంబునుండి సమీరా. ౧౦౨
ఉ. గంధపుఁగొండ నండగొను కట్టెఁడి పాపవిషాగ్నికీలలం
జెందఁగఁ బోయె నీజడిమ శీతత గల్గినఁ గాఁక చేయుదే
మందత నిట్టి ధీ యొదవె మానగు శైత్యము నీకుఁ గల్గెనా
యందలి దందశూకచయ మంది గ్రసింపఁగ నిందు వత్తువే. ౧౦౩
గీ. విరహిజనముల ప్రాణముల్ వేగఁగొనఁగఁ, బవననీకెట్లుదగు జగత్ప్రాణసంజ్ఞ
యశ్వకర్ణాదినయమున నది పొసంగు, నొండె విపరీతలక్షణ నొవరునొండె.
గీ. నిరతిశయమత్తనూష్ణిమ నీకు నెట్లు, లుష్ణిమ యడంగి శీతత యుద్భవిల్లు
నాతురతఁ గానిపనికి నీ వరుగుదెంచి, తహహ జనునకు విజ్ఞాన మబ్బునెట్లు.
గీ. పాంథులకు నిన్నునుండియుఁ బడనిపాటు, లెట్టు లన్నను జంద్రశీ(తాం)ధనమున
నతనువహ్ని సమింధనం బగుటయరును, మలయపవమానపయినీవుమలయుకున్న.
క. మాయన్న శమనుఁ డనుపఁగ, మాయన్నా వచ్చినావె మ మ్మరయంగా
మాయన్నదూత వగుట, న్మాయన్నయుఁ బోలె నీవు మ మ్మలఁచెదవో.
చ. విరహుల నేఁచుపాతకము వీఁడెడి వోవునె జాహ్నవీజలా
భరమునఁ గుంచి బల్షలలపాలుగ నుంచి భ్రమంబు నించి రూ
పరిదిగ డించి యప్పు గవు లంట రచించి యహీనభీతి మే
దురమా రచించి నిన్నుఁ బలుభ్రోవల బెట్టెదుఁగాక మారుతా. ౧౦౪

*చేరెదుట్టన్ పుట్టదయాం-షా.

గీ. పాంథజనతాపహారిత్వ మొసఁగరింతుఁ బవన నీకుఁ, జెల్లునలాభిధానంబు చెల్ల దనిల
శబ్ద మచ్చట నిత్యసంసర్గఘటన, మహీజనంబుల కెల్లఁ బ్రాణాధికంబు.

చ. మలయసమీర, రీతి గన మించిన శబ్దము నుత్పు శైత్యముల్
బటువులు సుప్రసాదత యపారము మాధురి హెచ్చు వాసనల్
గలుగు రసంబు పూర్ణ మని కా వినుతించు బుధాళి యట్టినీ
తెలువపురీతి నాచెవుల కెంత (నిరోంత), కఠోర మేలొకో. ౧౧౦

— (శుకకోకిలాద్యుపాలంభనము)—

క. కలకంఠి యిట్లు గందపు, మల మెలఁగెడుగాలిఁ బల్కి మానక శుకకో
కిలబర్హిణాళి హంసల, కలకలముల కలికి పలికెఁ గటకట యనుచున్ ౧౧౧

గీ. శుకసుకవి నీకవిత్వంబు శోభగాంచు, మధురతరవాక్యరచనల మదనమూర్తిఁ
డౌ అపుడె నీకుమీఁ దెక్క నోర్చి తెల్లు, విషము మున్న త్తమతనిగోపితతిగాదె

గీ. యోగిజనులకు నానంద యోగమొసఁగు, నతిజడాయోగులకు నెల్ల నరతిఁ జేయు
నీమధుకోక్తి యీయుక్తి నిజము సుమ్ము, శుకమ్ము మూక్తుల కైవడి శుకవతంస.

చ. హరిపదదేశ మందు మహామధురంపు రుచుల్ స్వజిహ్వకిం
పరుదుగ నాని మాధవసమాశ్రయసైకనిబద్ధబుద్ధి మే
లిరవగునట్టినీకుఁ దగునే శుకసత్త్వము మెన్ని చూచుమా
హరిహరి యోఁడుఁ జేవలకు నాంతర మెల్లను నొవ్వఁ బల్కఁగన్. ౧౧౪

చ. నలువ యొనర్చె ఘ్రాణము ఘనం బగుశక్కగ యేతదర్థముం
దెలియక శబ్దసామ్యమునఁ దియ్యనిచక్కెరఁ బెట్టఁ బోగి ర
ట్టుల వయిన న్నిజోక్తులఁ గఠోరత మానుమ నీకుఁ గీరమా
తెలిసెఁగదా విధాత్రుఁడు విధించినకార్యము రిత్తవోవునే. ౧౧౫

క. సుక మానసీక చిప్పలకుఁ, బిక మాటి కొనర్ప నిది రసికమాధురియే
యిఁక మానుము ముఖజితకిం, శుకమా చల మేల బాలసుకుమారకమా

చ. అనుసమయాపతద్విషధరాగతసన్మువనర్తవానువ
ర్తన లోనగూడియు న్విషధరగ్రసనోగ్రత మించి తోశిఖం
డి నిను నుతింప మైఁ దలఁకు డీవిఁ గలాపము కేశపాశమై
మొనయ యదూద్వహుండు ధరియించుట మెట్టులొకో మయూరమా. ౧౧౭

శా. లేదావంత యనుంగు నవ్వగల జాలిం బొందఁగా నేరికిన్
లే దావంతయుఁ బెంచె నంచ మది న్నోలిం గూర్చి యహోశిఖీ

నాదాతి న్నినుఁ బెంచమార్చ నిఁక నెన్నం గొంచె మా పాపము౯
రా దావ్యాకృతి దా నిపాతితమయూరవ్యంసకంబే కదా. ౧౧౯

సీ. చతురాననాకృతి సతతంబుఁ బూనుట గగనపథంబున గతులు గొనుట
నీరజాంబులయందు నెఱిఁ గూర్మి వడయుట మాధవుచెలువు రా మదిఁ బొదలుట
ఘనకాలమున నప్రకాశతఁ బొందుట యురుధరాంతరసీమనుండి పడుట
కాలవృత్తులఁ గాంచి *కాంచమ్ములా నుంట ఖగశబ్దవాచ్యత గలిగి మనుట
హంసనీకునునన్నుఁగన్నహంసునకును, దారతమ్యంబుగలుగు నెతలఁచిచూడఁ
బోఁడిమిఘటించుమాతంద్రిపొందుడిగిన,యుందుఁబోఁబొందునీకుందునిందితంబు

ఉ. పాలును నీరు నేర్పఱుపఁ జాల్పనుచట్టి(ది) గోపకన్యకా
పాలు నుదారకీర్తిరుచిపట్టిది యంచును నిన్ను నెన్నఁగాఁ
బా లయినట్టి నాదుమయి భావజుతెంపఱియందగుంపుపెం
జాలుగఁ జేసి కన్ను జడిపాలుగఁ జేసితిగా సితచ్ఛదా. ౧౨౦

చ. మును దమయంతి నైషధుని ముచ్చట దీరఁగఁ గూర్చి కీర్తి చే
కొనిమె మరాళచంద్రుఁ డదిగోలె భవత్కుల మెల్ల నిర్మలం
బన నలరారు నమ్మహితునట్ల చరించుట నీకవశ్యమే
విను మటు గానఁ గృష్ణునకు వే చని తెల్పుచు నన్నుఁ గూర్పవే. ౧౨౧

క. కవికి వైదగ్ధ్యవలె న్నాకవి కావైదగ్ధ్య యిష్టగతి ము న్నలరెం
గవిరాజ నీకు నేనుం, బ్రవిమలమతి నిష్ఠురాల భావింపఁగదే. ౧౨౨

గీ. తుల్యరుచిపక్షయుగమునఁదొలఁగువానిఁ, గమలములమేలుసైఁపకకందువాని
మేను సకలంక మైనను మెఱయువానిఁ, గూడకుముహంస తదితరగుణరిరంస.

చ. అనుపమమానబద్ధసరసాగమపల్లవసేవనక్రియా
జనితము లైనమాధవవశంవదతాద్విజవర్యభావముం
గనినటువంటి నీ కకట గాలిమఁ గ౯ తొగరెక్క పంచమ
ధ్వని వచియించు †టిట్టి యుచితం బగునే పికమాతలంపఁగ౯. ౧౨౪

చ. అకట సపక్షపాతత నయంబును బూనితి వంచు నమ్మినం
బ్రకటవిపక్షపాతమున వర్తిలి నీ వవిపక్షపాతము౦
బికమ ఘటించె దేమిటికిఁ బేర్మి మదిం గదియించి ప్రోవు న
న్నిఁక మఱి యొంపు మాని వినుమీ కనుమీ పరపుష్టనామము౯. ౧౨౫

* కాంచమ్ములా ॥ † టిట్టిభియుచితం-యూ.

గీ. మాటమంచితనము మహిలోఁ బ్రసిద్ధంబు, మాటమంచితనము మనకుఁ గలదు
చిగురు వాఁడిచిరసము తెగఁద్రావుదానికి, నీకుఁ బికమ యదియు జోకగాదు

చ. సరసులపొంత హంసగణసంగతి సేయుచుఁ బద్మగహ్వరాం
తరముల నుండుచుం దనువు దాఁచుటకై భువిలో నదర్శన
స్ఫురణగఁ బుచ్చనీయ పలుచోటుల భిక్ష యొసర్చునీకు ని
వ్విరహులమీఁద నెట్లొదవె బెట్టుగఁ గ్రోధరసంబు భృంగమా. ౧౨౮

ఉ. జీవనమాత్రనే తనివిఁ జెందుచు హంసకులంబు నాత్మగా
త్రావళిఁ జాలఁ దన్పుచు ననల్పమనోహరసుప్రసాదశో
భావృతమైన సారసచయంబులయాంతరసార *మెక్కు నీ
కేవిధి సీధుపాయికి నళీ దయపుట్టదు నయ్యయోగిపై. ౧౨౯

గీ. చాల సీధువుఁ గ్రోలుచు జడత నొంది, నీచతను గాంచితివిగాదె నీవు జగతి
సకట భృంగంబ సంబుద్ధి నాంధ్రశబ్ద, శాస్త్రకర్త మహత్త్వంబు నదివె నెట్లు.

వ. ఈరీతి నానారీతిలకం బబ్బెరి నవమతించియు నలరువిల్తు నధఃకరించియు నలసపవను నవమానించియు నళుల నవహేళనించియు నంచల ననాదరించియు నాటపులుఁగుల ననురోధించియు, ననవిందుల నపాకరించియు, నతనుమావుల నపురస్కరించియుఁ దద్దర్శనంబునం దత్స్పర్శనంబునఁ దదనులాపాకర్ణనంబున వెతమేరమీఱిన యయోగపారావారంబున మునింగి మూర్ఛిల్లిన నుల్లంబునఁ దల్లడిల్లి నీలవేణీప్రముఖపల్లవాధరలు తెల్లవాఱు టెప్పుడో †తెల్లంబుగా నీమెతల్లిదండ్రులకు మేమెల్ల (మెల్ల)న నరిగి విన్నవించు టెప్పుడో యని యనితరాయత్తచిత్తలై యమ్మత్తకాశినికి నుత్తల మొక్కింత మెత్తంబడఁ దత్తదుపచారంబు లాచరించు చున్నయవసరంబున. ౧౩౦

చ. సరసుల నేర్చి చక్రముల సంస్మృతిఁ గూల్చి జగంబు వెల్వెలం
బారయఁగఁ జేసి వారుణికిఁ బోయె నిశాచరచంద్రుఁ డింక నీ
వరయఁగ రా నిదే సమయ మంచును సారెకు మిత్రుఁ బిల్చె నా
మొసెసెను గాలవేను లటముందుగ నుత్త్వము మువ్విధంబుగన్. ౧౩౧

శా. ఊకారంబు సవర్ణదీర్ఘయుగళీయుక్తంబు గావింపుచున్
జోకన్ హ్రస్వముఖస్వరాంకములఁ దా సూత్రంబున న్మాటెఁ గా

---

*మిక్కు. †తెల్లంబు గానితల్లిదం-మూ

*వ్యాకర్త్రాముని మద్వచస్సరణి నుత్వం బచ్చుట న్వాన మం
చూకారాకృతి త్రిప్రకారముగ మ్రోయుం గాలవిద్వాంసముల్. ౧౩౨

ఉ. మిత్రుఁడు రాతి †రిచ్చెఁ దనమ్రోలిమిఁ గైకొని పొంగి తండ్రి యీ
గాత్రము లెల్ల నుల్లసిల గౌరవ మొప్పఁగఁ బొచ్చె నింక న
మిత్రుఁడు గైకొను న్వసు(వు) ‡మేను లిఁకెట్టులు ప్రోదిగాంచు నం
చాత్రము దోఁపఁ దెల్విడిగి యాడుచు నుండెను దీపడింభముల్. ౧౩౩

క. నిలిపినదిక్కునఁ గుటిలత, దలఁపక సస్నేహవర్తిత న్వెలఁగు మముఁగా
వెలయింపఁడు ఖరకరుఁ డని, వెలవెలఁ బోయెను బ్రదీపవిసరం బెల్లన్.

చ. కువలయ మేర్చ నుగ్రకరగుంభన మై నినుఁ డేగుదెంచె స
త్ప్రవణత లే దరిప్రజము రాణమొసంగెడు యుష్మదీయ వై
భవములు చెల్ల వేగుఁ డని బంధులఁ దెల్పఁగ వేగ వచ్చె నా
దివిఁ గనుపట్టు సూక్ష్మరుచిఁ దేలుచు వేగురుఁ జుక్క చొక్కమై. ౧౩౪

క. అనుసృతశబ్దగుణాంబై, కనికనముల వేగుఁజుక్క కడు నలరారెం
గనసగుచు గనమిఁ గైకొను, చన్నువగు నయ్యర్థమునకు నతిమిత్రంబై. ౧౩౫

మ. ఉరుపూర్వాగమసంగతిం గొనుచు నెంతో రక్తిమం బూనుచుం
గరము ల్పాఁచె మహాంబురాసు లలరన్ ఖండించె నుద్యత్తమో
భర మెంతే నపరాగమంబు గనుచున్ భావింపఁ జేయుం దమో
భర మారా ద్విజరాజు చిత్రగతులం బాటిల్లి చూపట్టెడిన్. ౧౩౬

చ. అరులు దొలంగ నత్తువలయంబు చెలంగ సమస్తవర్ణముల్
సిరులు మెలంగ బత్తమము చెన్ను దొఱంగఁగ రాజు రాణమై
గరము వసించి కాలగతిఁ గ్లుసిరు ల్విడనాడి పోవుచున్
జరమఘనాగమంబు గొని సారమహాంబుధిఁ గ్రుంకె గ్రక్కునన్. ౧౩౭

— । సూర్యోదయవర్ణనము । —

క. పూర్వమహీధరశిఖరా, ఖర్వాసన మెక్క నినుఁడు కడురక్తిన్ రా
సర్వదిశలన్ ద్విజోక్తులు, పర్వెఁ దదభ్యుదయవిభవపటుబీజము లై. ౧౩౮

సీ. ఇనుఁడు రా నుదయాద్రిఘనభద్రపీఠిపైఁ బఱచిన నునుగెంపుపఱపు పసంగ
సమ్మిత్రరథరశ్మ లై మెలంగెడు చిల్వపడగలరతనాలకాంతి యనఁగ
నజహూప మైనట్టి యంబుజాప్తుని మేని పురతఃస్ఫురత్కాంతిపూర మనఁగ

* వ్యాకర్త్రాముని † రిచ్చ ‡ మేనులిపెట్టులు-యూ.

సప్త - ప్రకృతి

నినుసిరి మగుడంగ నిడ నెమ రేగిన సప్తనాలుకల వేల్పుచాయ యనఁగఁ
భూరిణ తేంద్రమతంగజప్రబలదంత, కుంఠముఖదారితోదయకుధరహైమ
తటసముత్పతగురు రేణుపటలమనఁగ, సాంధ్యరాగంబుతోలు దెసఁజాలనల రె.

సీ. చెలువులు గుల్కెడుసీమంత రేఖపై సొగసూను కుంకుమ సొగ గాఁగ
సింగార మొనరెడు చెక్కుటద్దంబుల దీపించు పూఁతచందిరము గాఁగ
విన్నాణములు గాంచు వీనులఁ గ్రొన్ననశాణించు కర్ణపూరము లుగాఁగఁ
గొమరు సిబ్బెపుగబ్బిగుబ్బలఁ బవడాలఁ బురణించు బలుబన్న సరులుగాఁగఁ
దనదు కెంజాయలకు నాస దందడింప, విప్పుగఁటులతోవకంటులొప్పుమీఱఁ
బొఁడుపుగుబ్బలిగుబ్బలపొందు సేయ, కండిగనుపట్టె మార్తాండమండలంబు.

సీ. అందుగుఁజిగు రంచు బృందారకస్వామిసామజంబు కరంబు సాఁచుఁజూడఁ
బలుకుఁబూఁబోఁడిమై మెలఁగెడుచామకై చిలుకబింబంబంచుఁజిదుమఁజూడఁ
దళుకుఁగెందామరతండం బని *విరించి పడివాగె రాయంచ తడవఁజూడ
మహితకుంకుమకర్దమంబంచునూహించియగచరాంగన లెల్లనలఁదఁజూడఁ
గెంపుడా లంతటంతటఁ గీలుకొనఁగ, నుదితుఁ డయ్యెను జగదేకవిదితకీర్తి
యాదివాఙ్మూర్తి ద్రుహిణరూపానువర్తి, సంహృతనతార్తి ఖేచరచక్రవర్తి.

సీ. సప్తప్రకృతిస్రుత్యర్థసత్తర్కనుగ్రంబు నొఅపుఁ దెల్పెడు మేటిరొజ్జ యనఁగ
†జగదుత్ప్లవోదయశాంతిక్రియార్థమై వఱలెడు పటుహోమవహ్ని యనఁగ
జలవాసనియత యోగాజలజినీతతితపఃఫలము గైకొన్న వివర్త మనఁగ
జక్కవపులుఁగుల స్రుక్కించు విరహాగ్ని మానింప దీపించుమణి యనంగ
మూఁడుమూర్తులతోఁ గూర్చి ముచ్చదువులఁ
బొడుపుగుబ్బలిశిఖరంపుమూషలోన
మొనయ ఘటియించి చేసిన ముద్ద యనఁగ
నింబు మీఱంగ నహిమాంశుబింబ మలరె. ౧౪౩

క. సతతెజీల ఘుకొదత, హాతిఁ దుము రగుపూర్వపర్వతాగ్రస్థలి ను
ద్గత మైనరజము గ్రమ్మిన, గతి నినమండలము కెంపుగదురఁగ నొప్పెఁ.

సీ. అఖిలనేత్రాంధ్యసిద్ధాంజనకళికలు తిమిరోపసంహారదీపశిఖలు
భూమీరుహాగ్రప్రభూతపల్లవములు ‡కమలినీతంద్రీవిఘటనబంధు
లక్ష్మీఘనఘూకౌఘవీక్షణపటలంబు లంబరాంచలతప్తహైమరేఖ

*కలంచి †జగదుత్ప్లవోదయ ‡విఘనవొందు-మూ

లురుయాగవహ్నిసంస్ఫురణైకధౌర్యములు కైరవనిద్రానుసారిగీతు
లతివిరహికోకసాంగత్యచతురచేష్టలుడుగణోత్పాతకర్ణేజపోత్తమములు
దిఙ్మలినతాప్రమార్జనదీప్రవార్ధు లినకరచ్ఛవిమాలిక లింపుగాంచె. ౧౪౬
సీ. ముప్ప్రొద్దుదుగదప్ఛిమోముల్లొంచెడుసామిబారపోఁడుముఁలూనుబలిమికాఁడు
చుక్కలచెలికాని జోడైన నెఱవాది తొవలమే లోర్వనిదుండగీఁడు
తమ్మితావులఁ దావి గ్రుమ్మఱించు ననుంగు వేవేఁడిచాయల విఁతలాఁడు
ముత్తొంటిచదువులు హత్తు మైఁ గలమేటి పగడచక్కగుఱాలసొగసుజాణ
పగలు గావించుచును జుట్ట మగునొయారి, జగజంత వేల్పు
కుంటిగడపరి యొకబండికంటి తేరు, గడప రిక్కలతెరువున నడవఁదొడఁగె.
క. భీకరతమోంబురాశిఁ, జోకఱి పడియున్న జగము శుంభద్యో
ద్రేకత మిత్రుం డొగిఁ దన, వేకరముల నుద్ధరించె వేకనుపట్టన్. ౧౪౭
క. ?తొలుదెసయును పేర్కొదలగు, కలపేరులపుట్టినిల్లు కరువలి జేజే
చెలికాని కప్పు లొసఁగెను, బలుసిరులవెలుంగు బ వెలిఁగెన్. ౧౪౮
గీ. అపుడుసప్తాశ్వుఁడఖిలశబ్దార్థములను, నవనవోన్మేషమొనయించినలువుపఱిచె
నబ్రమా యిది సర్వశబ్దార్థజాల, మహితకరమండలుం డైనమా(న్యమతికి)
సీ. నానావిధార్థసంధాననివాసంబు సత్కాంతికరపదసంగతంబు
నకలంకసుందరం బతులప్రసాదంబు ననుపమాజోగుణాత్యద్భుతంబు
ననదృశానందనిష్యందధౌరేయంబు బహురసగ్రహణైకబంధురంబు
గువలయమోదసంకోచనప్రవణంబు బుధకవిసంయోగభూషితంబు
సంగరౌదార్య మఖిలభూషణ ముపాత్త
విష్ణుపద మాచుఁ గవిచంద్రవిరచితంపుఁ
గావ్యమనఁ గోవిలాసంబు గడు సరసుల
నలరఁజేయఁగ సూర్యమండలము దనరె. ౧౫౦
క. అరుదైన లోకమిత్రత, కరము ప్రసిద్ధంబు గాఁగఁ గడునామోద
స్ఫురణ దయచేసి యరులన్, సరసుల సరిగాఁగ నేలె జలజాప్తుఁ డొగిన్.
గీ. అఖిలపదదర్శనా , వ్యాకృతి యొనర్పఁ దాఁ బూని యఖిలసం
లప్రతీకప్రకాశత నమరఁజేసి, మఱచెఁ గాఁబోలును భసంజ్ఞ వఱలఁజేయ
ఉ. చాయల సారుహావారముపైఁ దమోరిపుం
ఛాయక డాఁచునంచు గిరివర్గముపైఁ బగవానియాంద్రబ

ల్చాయల మాటు నంచు సురజాలఫలంబులయి న్నరోమరహా
జాయతదృష్టు లుంచె వన నంబుజబంధుఁడు నించెఁ గ్రొంజిగుల్. ౧౫౩
చ. తేమను నిరాకరించి...... ౧౫౪

(ఇక్కడఁ గొన్నిపద్యములు లేవు)

—। కాళిందియవస్థఁ జెలి సూర్యునకుఁ దెల్పుట। —

సీ. అవధారు దేవ లోకారాధ్యనిజరూప విన్నఁగదే జగదేకవిమలదీప
యాలింపవే భక్తజాలరక్షణదక్ష చిత్తగింపవె హతోద్రిక్తవిపక్ష
యాదరించవె సహస్రాంశుమాలాధుర్య మనవి చేపట్టవే మహితశౌర్య
మది నిల్పవే వేదవిదితసద్గుణగణ్య యభయ మీఁగదె మహాప్రభువరేణ్య
పలుకువినఁజూడఁగదవయ్యజలజమిత్ర,తలఁపులీడేర్పఁగదవయ్యకలుషజైత్ర
ప్రేమ నాయెడ నిల్పు ముద్దామధామ,చక్కనిటు చూడవే గ్రహసార్వభౌమ.
సీ. సకలలోకానీకసంరక్షణ పరాకు తిమిరోరుగజమృగాధిప పరాకు
కమలప్రమోదసంఘటనధుర్య పరాకు హతభీమనిగ్రహాహిత పరాకు
బ్రహ్మాదిమూర్తిసంపద్బంధుర పరాకు వితతత్రయీరూపయుత పరాకు
భవ్యాంబరాంగణదివ్యదీప పరాకు నిరుపమగుణరత్ననిధి పరాకు
కలితకారుణ్యపూర్ణవీక్షణ పరాకు,నతమనోరథపూరణవ్రత పరాకు
ధార్మికోత్తంససేవితోదయ పరాకు, తపన మార్తాండ సంవిదాత్మక పరాకు.
గీ. సామి నేఁ జెప్పునదియేమి సకలకర్మ,సాక్షి వై నీవు సర్వశాస్త్రములయందు
నధికరూఢత మెలఁగెద వయిన నేను,నబలఁ గద నాదువచనంబు లాలకింపు.
క. కలకంఠి ఖిన్నాదుసన్నిధిఁ, గలగానము సేయ వినఁగఁ గడునలరుచు న
క్కలహంసి వచ్చి తెలిపెఁ,జలజాక్షునిమహిమ మీకుఁ జతురత మేలౌ.
క. తెలుపుచు నంతట నిలువక,జలజాక్షుఁడు నీకుబిడ్డసహచరుఁ డగుచుఁ
మెలఁగఁగలవాఁడు సుమ్మీ, పలు కిది నిజమంచు నాఁడు పలికి చనెఁగదా!
క. అది విన్నది మొదలుగ న,మ్మది రేక్షణ హృదయవారి మాధవగజముం
బదిలముగ రాగశృంఖలఁ, గుదియఁగ బంధించె నధికగోప్యముగాఁగన్.
క. వనితకు నది కారణముగఁ, దనువున నంతంత కతనుధర్మము పర్వెన్
విను మనలకీల యార్ద్రొం, ధనమునఁ బలె సకలసుజనధర్మనిధానా! ౧౬౧
గీ. ప్రకృతి ననుసరించి పరఁగును జగతిలో, వికృతి యిద్ది వింత వెలఁదియందుఁ
బ్రకృతి నడఁచి వికృతి ప్రబలమై కనుపట్టె, నఖలగుణసనాథ యబ్జనాథ.

ఉ. ఇంతికిఁ బుట్టునివ్వికృతి యేమి యొకో యని కొన్నినాళ్లు లే
మెంతయు సంశయం బెద వహింపఁగ నుంటిమి రాఁగ రాఁగ నే
కాంతము మాని బైలుఁబుకునట్టివచోరచనం దనూలతై
కాంతసతాంతతాదివికృతాకృతి నందియ మేగె మాకొగిన్. ౧౬౩

గీ. అరయఁడనినిన్నుఁగోపించియతివప్రాతి,భట్యముభరించెనేమొ తాఁబద్మమిత్ర
తన్వవస్థలు నీవు ద్వాదశతఁ బూనఁ, ద్వాదశాతన్వవస్థలు తరుణిపూనె.

ఉ. తల్లిన పోలుఁ గూఁతు రను ధార్మికవాక్యము పొల్లువోయె నేఁ
డలినిఁబోలఁ జాయవలెఁ దద్దయు శైత్యముఁ *జెందకుందునే
తెల్లముగాఁగఁ దండ్రియగుతీవ్రమయూఖునిఁ బోలి కాఁక మే
న్నెల్ల మునుంగ మంటి నని యుందునిభానన పుల్కు నుల్కుచున్. ౧౬౪

సీ. తలిరాకుఁబోఁడియాటలమీఁదియనురక్తి వంధ్యాసుతక్రీడవాసిఁ దెగడుఁ
గలికి పాటలమీఁది ఘనతరామోదంబు మృగతృష్ణికావారిసొగసుఁ బూను
నతివభూషణధారణాభిలాషస్ఫూర్తి శశవిషాణముతోడ సరసమాడు
నెలవాఁగసరసాన్నగిళనవాంఛోదయం బంబరసుమము నొయ్యారమెనయుఁ
బణఁతిచీనాంబరలతాంతభరణకాంక్ష, యపదవాక్యార్థవైఖరి నపహసించు
బాలికామణితనుధృతిలాలసంబు, నప్రణవవేదపాఠంబు ననుసరించు.

గీ. కాఁక యుడిగినపుడు కలదు సత్త్వగుణంబు, మీఁకుఁ గాన నింతిమిమ్ముమించుఁ
గాఁక మేన మిగులఁ గడుసత్త్వగుణముల, నెనిమిదింటిఁ బూను నెపుడువింటె.

క. ఇంతి యరోగమహాగద, శాంతికి నస్మత్కృతోపచారములు దివా
కాంత చ్యుతమయ్యె నచ్యుత, కాంతోపస్మృతిన్ ఘటించి కరుణింపఁగదే.

ఉ. మన్నొకనాఁడు నీతనుజమోహము దెల్పఁగ వచ్చి సందడిం
గన్నకతంబునం దెలుపఁ గార్యము గాదని పోయి తప్పు డీ
మెన్నవ నయ్యరోగరుజ యింతకుఁ దెచ్చు టెఱుంగనైతి నా
విన్నప మాలకింపు మిఁక వేదన కోర్వదు కూఁతుఁ బ్రోవవే. ౧౬౯

ఉ. ఈగతి నీలవేణి తనయింపులకూఁతు నరోగయాతనా
రోగము విన్నవింపఁగ ననూనకృపాకలితాశ్రువాఃపృష
ద్యోగము గాఁగ దీప్రపుమయూఖసహస్రము చిట్చిటన్వనా
భోగముగా నొకింత వడిఁ బొందిక దప్పక తత్క్షణంబునన్. ౧౭౦

*జెందకుందునే—మూ

ఛా
గీ. ఛాయమాయఁగఁదనమేనిచాయవోలె, జాయసనుదేరఁదరుజాతచాయఁద్రొ
త్తేయుచాయలమనసుతో వేగనమువఁ, జాయపెన్మిటివచ్చెఁ దత్సదనమునకు.

ఉ. వచ్చి యసంస్కృతాంగి యయి వాడుచు జీవితనైరపేక్ష్యమే
హెచ్చు చనుక్తవాచ్య యయి యీహితయోగము దప్పి కాంతిలే
మచ్చుపడంగ నష్టగతి నందనివర్ణము గాంచి పైపయిన్
విచ్చుక క్రమ్ము కష్టత నవేత్తృకృతిన్ హసియించు పైదలిన్. ౧౭౨

సీ. శుక్తికానిర్గతముక్తాఫలంబులకరణిఁ గన్నుల బాష్పకణము లొలుక
రాహునిర్ముక్తపూర్ణనిశాకరునిమాడ్కి ముద్దులనెమ్మోము మురువువదల
వనవహ్నిశిఖలచే బలెవేఁడినిట్టూర్పుగాడ్పుల దిశలెల్లఁ గాంతివిడువఁ
దాపాబ్ధిశైవాలరూప మై కనుజడి జడగట్టి పెన్నెఱుల్ చాయ దఱుఁగఁ
గాఁకచేఁజూర్ణమైఁ పూఁతగంధము నకుఁ, దోడుపడియశ్రువారులుదోఁగిమిగులఁ
బంకమగుపొన్పునెలవునఁబడుచులేచు, పస్పురుసురంచు*వలవంతనున్నదాని.

చ. తనుభవఁ గాంచి మేను మది తద్దయు†జల్లన వేకరంబులం
దనువు మనంబుతో మిగులఁ దాపము చెందఁగఁ గౌఁగిలించి చ
క్కనితొడమీఁద నిల్పి జడకట్టిన పెన్నెఱి చిక్కుదీర్పఁగా
నొన రొకయింతలేక యవి యొక్కెడఁ జేర్చి ముడి న్రచింపుచున్. ౧౭౪

గీ. చెక్కునొక్కుచుముద్దాడిశిరముఘ్రాణ,విషయముగఁ జేసి నెమ్మేను వేకరములు
వెక్కసపుటమ్మమనసుతోఁజిక్కపడఁగఁ, బలికెమధురంబుగాలోకబాంధవుండు.

క. తల్లీ వరనారీమ, త్తల్లీ నీతల్లి మనసు తల్లడపడ నా
యుల్లము జల్లన నీకీ, పల్లట మేలమ్మ మేలుబంగరుబొమ్మా. ౧౭౬

గీ. పడఁతిమత్పూర్వపటుతపఃఫలమ వగుచు, ఖ్యాతి మీఱంగఁదనుజాత వైతివీవు
నీకతంబునఁ గద నాకు నిఖిలలోక, వల్లభుం డైన శ్రీకృష్ణుఁ డల్లుఁ డమరు.

క. అస్తంగతిరహితాధిక, శస్త్రాభ్యుదయంబు నాకు సమకూరు ‡నిఁకన్
నిస్తులసుగుణాంగన యర్కి,హస్తుఁడు లోకైకకర్త యల్లుం డగుటన్. ౧౭౮

ఉ. శీలగుణాభిరూప్యనవిశేష్యకళాచతురత్వవైఖరీ
శాలిత గల్గు నీకు హరిసంగతి గల్గ సమాఖ్య భూషణం
బేల మెలంగకుండు సుజనేరితవాక్కుల నాకుఁ గల్గదే
మేలసమాఖ్య వోవఁగ నమేలసమాఖ్య వరింప రాఁ గనన్. ౧౭౯

* బలువంత † జల్లగ. ‡ నిసుక్ నిస్తులసుగుణాంగనపరి–యూ. నిసుక్...సుగుణాంగనిర్యర్కి
హస్తు–అనియుఁ బఠింపవచ్చును.

క. ఆనాయకమణి వక్షో, ధీనముగాఁ జేయఁదివిరితివి నేను దధా
*నూనాకల్ప మొనరుతుఁగా, మానిని యిక్కార్య మమరు మది సంశయమా.
క. అమ్మా పురుషమణికిఁ గా బలు,నెమ్మున నిలుపంగ నీకు రుచి గల్గినఁ జొ
క్కమ్మది కుదురఁగ నొకసూ,త్ర మ్మతిసూక్ష్మమ్ము గలదు దానిం గొనుమా.
వ. అది యెయ్యది యంటేని. ౧౮౨
చ. దనుజవిభేది లోఁగొనఁగ దానతపోముఖయోగముఖ్యసా
ధనములు పెక్కు గల్గు నని తద్దయు వేదము పల్కు వానిలోఁ
బనుపడుసాధనంబు దృఢభక్తియ దానిన పూని నీవు న
వ్వనజదళాక్షు ధ్యానమున వశ్యు నవశ్యముఁ జేయఁగాఁ దగుఁ. ౧౮౩
సీ. అనుపమానేచనకాంగకంబులవానిఁ దరుణాభ్రసన్నిభతనువువాని
శ్రీవత్సకౌస్తుభశ్రీవిలాసమువాని బాహాచతుష్టయపటిమవానిఁ
దమ్మియింటినెలంత దనరువక్షమువానిఁ బంచాయుధోదీర్ణబలమువాని
మేలిమిబంగారు మెఱపుచేలమువాని భవ్యశేషాహితల్పంబువాని
దివ్యనవరత్నకీలితదివ్యదగ్ర్య, హారకుండలమకుటకేయూరముఖ్య
భూషణోదారరోచులఁ బొలుచువాని, వెన్నుని భజించిసుఖియింపు కన్నతల్లి
గీ. ఇంతి కతిపయదినముల కీసమాధి, నీసమాధిని హరియించు నిజముగాఁగ
మెచ్చి యాఖేటమిషమున వచ్చి నిన్ను, నలకపటయాదవుం డైనహరి వరించు.
శా. సారోదారపనీనివాస మఖలస్వర్భామినీవారసం
చారస్ఫీతము నంవసజ్జనమనశ్చాంచల్యమాలిన్యసం
హారైకప్రవణంబు యామునతటం బచ్చోట నున్నిస్మిత
స్ఫారాగారమునందు నెచ్చెలులతో స్వామి న్భజింపందగుఁ. ౧౮౬
గీ. వనిత కాళిందితీరమె వర్ణ్యమగుచుఁ, దగు నుదాత్తవిభూషణోదారశక్తి
నచట నీ వున్న మఱియు మే లమగుఁగాదె, యెల్లయొప్పులకుప్పవు తల్లి నీవు.
గీ. చెలువ కాళిందిమహిమంబు చెప్పఁదరమె, తద్వినీలపయఃస్మృతి తనువుసోఁక
మతికి నీలిమ రక్తిను మాని మిగులఁ, దెలుపు కనుపట్టుఁ జిత్రమో కలువకంటి.
క. శ్రుతిగదితమహిమ సర్వ,శ్రుతిభూషణసుగుణ యమున సుమ్మీ తద్వి
శ్రుతి పాపహరము గాదే, శ్రుతియుగళనిరుద్ధనయనసుందరవదనా. ౧౮౯
క. హరి†శైశవనవవిస్మయ, కరలీలాజన్మభూమి కాళిందితటం
బరుదా యది ‡భావికయు, గ్వరకవివాక్పూలకు మిగులవర్ణ్యము గాఁగఁ.

* నూనసంకల్ప మొనరితి †శైశవ ‡భావిక-మూ.

ఉ. అమ్మరో కన్నవారి నెడయుం బనివచ్చె నటంచు మానసం
బుమ్మలికం బడంగఁ గడు నొవ్వమిగాఁగఁ దలంపవమ్మ నీ
వెమ్మదిఁ బాయఁ జాయ కొక నేరుపు సిక్కునటమ్మ నాదుపా
దమ్ములు నిల్వ నేరవు గదమ్మ భవద్గృహ మొందకుండినన్. ౯౧

ఉ. చుక్కలదారిమానికము సొంపులకూఁతురి నిట్లు తేనియల్
చొక్కి పడంగఁ జేయు మృదుసూక్తులు పల్కుచుఁ దత్సమాధిఁ దా
నిక్కముగా నెఱింగి గృహనిర్మితి సేయుఁగ దేవవర్ధకిన్
గ్రక్కునఁ బన్పఁగా నతఁ డఖండనిజాద్భుతకృత్యచాతురిన్. ౯౨

సీ. రమణీయనాయకరత్నబంధురంబు నవవిధవస్తువైభవయుతంబు
శ్రీకరాంకాంచత్పతాకాభిరామంబు నురుసుంగశార్ఙ్గపదోజ్జ్వలంబు
దివ్యత్రప్రపంచసంధిప్రాంశులసితంబు నీహారమృగాభిదావగాహితంబు
గగనావలంబివాక్యస్ఫూర్తిమహితంబు మధురవాక్కవిజాలమానితంబు
చిత్రసదలంక్రియాగణోజ్జీవితంబు, నద్భుతరసాఢ్యపాత్రంబు నాత్తదోష
పాటనంబునునగుచొప్పినాటకంబు, క్రియఁ బ్రకాశించునొకదివ్యగృహ మొనర్చె.
గీ. అట్టులగ్గేహ మొనరించియమరతక్షుఁ, డంబుజాప్తునకెఱిఁగింపనలరి యతఁడు
సమ్ముఖంబునఁజాయతో జాయమొనరఁ, గూఁతురావించిపలికె సాకూతుఁడగుచు

క. రమ్మా శంబరరిపుమా, యమ్మా యగ్గేహమునకు ననుఁగుఁజెలులతోఁ
బొమ్మా తపంబు గొను మభ, యమ్మాహరి నీకొసంగు నమ్మాయమ్మా.

ఉ. ఘోరతపంబుచే నధికకోమలవల్లి* యనుంగుఁజుట్టమా
నీరుచిరాంగయష్టిఁ గడు నేచ మనంబు దయావిహీనమై
మీఱఁగఁ జూచుచుండెదు సుమీ హరియాన సుమీ నెలంత చె
న్నారఁగఁ గన్నవారిపయి నానసుమీ పరికించి చూడుమీ. ౯౩

క. † మన మొప్పినఁ దను వొప్పదు, తను వొప్పిన నిట్టికష్టదశ నేనొప్పన్
విను మే నొప్పిన నొప్పదు, జననీ నీజనని ప్రేమసంరంభమునన్. ౯౪

క. దెప్పరపుఁగార్య మూనిన, నప్పగు కాళిందిమేన నగ్గలమగుఁ గా
కప్పుకొను టంతరంగము, దప్పని యావిలతతోడఁ దరళమృగాక్షీ. ౯౫

గీ. అమలినం బైనమానసం బబ్బెనేని, రాజయోగంబె సర్వకార్యములు దీర్పుఁ
జిత్తసంశుద్ధి లేకున్నఁ జెలువ బాహ్య, బహువిధాయాసచేష్టల ఫలము లేదు.

* అనంగుజటము. † మనవొప్పినతమూ.

ఉ. కావున రాజమోగినివి కమ్ము మదంబ కఠోరకృత్యముల్
భావములోఁ దలంపకుము భాస్వదసంగసదంబుమార్గనో
ద్భావముచే మనోంబుజ ముదస్తరజోమల మై యెసంగ నం
దావనజాతు నాత్మవిభు నంచితభృంగముగా రచింపవే. ౨౦౦

క. నాలుగుపురుషార్థములం, జాల ఘటింపించునట్టి సాధనములలో
మే లేర్చిరి ధ్యానం బని, నీలాలకి సర్వశాస్త్రనిశ్చయకర్తల్. ౨౦౧

సీ. బహుసంభవార్జితబహుపాతకవ్రాతవిపినమహావహ్ని విష్ణుభక్తి
మానసరాగాదిమాలిన్యపరిహారవిమలాంబుపూరంబు విష్ణుభక్తి
తాపత్రయోదారదావవైశ్వానరవిపులధారావృష్టి విష్ణుభక్తి
చతురర్థనిష్పాదనసంపాదనక్రియావిదితాంజనంబు శ్రీవిష్ణుభక్తి
సకలసత్కర్మసాద్గుణ్యసంపదలకు, వేల్పుమొదవులమేల్బంతి విష్ణుభక్తి
సద్గురుకటాక్షసముపాత్తసాధుబోధ, విద్యలకు నెల్ల ఫలము శ్రీవిష్ణుభక్తి.

చ. అరయ నభేద మన్నపలు కానెను పెద్దలకేని జీవనం
బురుజపహోమయజ్ఞదృఢయోగముఖాఖిలసాధనక్రియో
త్కరసఫలత్వకారణ మఖండపదార్థనిరీక్షణక్షణా
పరనిరపేక్షసాధనము పంజకలోచనభక్తి నందనీ. ౨౦౩

క. అటుగాన భక్తిపూర్వక, పటుతరతద్ధ్యానయోగపాటవ మెసఁగన్
ఘటియిల్లుఁ గామితము వడి,నటమట మని యెన్నఁబోకు మరయునిజముగన్

గీ. అరసి ప్రాగాదిదిగ్వ్యవహారబీజ, మయిన జేఁ డిట్లు తనకూఁతు నమరఁ బలికి
కూఁతునెడఁ బ్రాయువగలడగ్గుతికవడఁగ,నని యెదడఁబాటుదోఁపనెయ్యపుఁజెలు

చ. పదమున నర్థమున్ బలెను బాయకయుండెదు బాల గోల యి [లకు.
మ్ముదిత తపంబు సేయుపని మోయుట మ మ్మెడఁబాయు మీకు మా
కొదవెడు ప్రేమ దీనిపయి నొప్పెడుఁ గావున నప్పగించెదం
బిడ్డప నెలంతలార వలపించిన పెన్మిటి కప్పగించెదన్. ౨౦౪

ఉ. అంతట ఖేదమోదజనితాశ్రులు కోష్ణము లాచు నేత్రసం
క్రాంతము లైన మంగళము గా దని క్రుక్కుచు స్రుక్కుచు న్రమా
కాంతునిదక్షిణంపుబలుక న్నగువేలుపు బిడ్డహస్త మే
కాంతపుఁబ్రేమఁ గేల నిడు చాదృతిమై నను నీలవేణికిన్. ౨౦౫

ఉ. పెంచినదాన నీవు కదఁ బెక్కువమీఱఁగ శాస్త్ర మభ్యసిం
పించినదాన నీవు గద పెంపుగ నుత్తమశీలరీతి శి
క్షించినదాన నీవ కద చెప్పఁగ నేమిఁక నీదె భార మి
క్కాంచనదేహఁ గాచికొనఁ గాంచినవారికి భార మున్నదే. ౨౦౮

గీ. ఈమధురవాచ నెంతేని యింపుమీఱ, వాసిగాఁగ నలక్షణం జేసి తీవ
గానవైనుపి సఫలత గైకొనంగ, మేలుఫలమునఁ గూర్పవే నీలవేణి. ౨౦౯

గీ. నీలవేణితటం బఁట నెలవుకొనఁగ, నీలవేణి భరింపంగ నేర్పరి యఁట
నీలవేణి యిది తపంబు నెఱఁ గొనునఁట, యేల ఫలసిద్ధి గాకుండు జోలియేల.

వ. అని యనియమిత ప్రేమానుబంధ బంధురుండై లోకబాంధవుండు సర్వ
సఖీసమేత యగు నీలవేణీపద్మేందుముఖికి నప్పగించి ఛాయామిళితుం డగు
తనకుం బ్రణమిల్లిన శ్రీవల్లభుం బ్రాణవల్లభుఁగాఁ గొను మని యుల్లంబు
పల్లవింప దీవించి గ్రుచ్చి యెత్తి గుత్తపుఁగాఁగిటం జేర్చి కార్యభారంబు
త్వరపఱుప నత్తరళాక్షిఁ దరలంబంచిన. ౨౧౧

క. మగువ దివినుండి భూమికి, దిగిరా నవ్వేళ మేనుదీఁగియ చూడన్
గగనతలఘూర్ణ్ణోపల, నిగనిగితస్వర్ణరేఖ నీటు వహించెన్. ౨౧౨

ఉ. వచ్చెను మచ్చెకంటి నెఱవాదిసఖీజను లంటిరాఁగ పై
యచ్చరవీథినుండి ధర కర్యమసూతి సరిత్పయోభరం
బిచ్చ నవాంబుదం బిది యహీనమహాసితరోచి యంచుఁ దా
మెచ్చుచు దాయవచ్చు జిగిమించు చొకాటపుమించుతైవడిన్. ౨౧౩

ఉ. వచ్చి గృహంబు సొచ్చి పితృవాక్యనివేదితకార్యసాధనా
కచ్చరమార్గరీతిఁ గొని కాంత రమాధిపుఁ గొల్చుచుండెఁ దా
నొచ్చెము లేనిభక్తి విమలోజ్జ్వలమానసపద్మసీమయం
దిచ్చ బహిఃపదార్థముల నెంతయు రోయ నజస్రభావనన్. ౨౧౪

క. అకలంకయోగిమానస, సుకరామితదివ్యరూప శోభితనిక్షే
తుకదయమానకటాక్షా, నికటచరత్త్రుభధీశనిర్జరవారా. ౨౧౫

గద్యము-ఇది శ్రీరామచంద్రచరణారవిందమిళిందాంతఃకరణ పోలూరిమాధవ
యజ్వ సముజ్జ్వలత్కృపోన్మీలితకటాక్షాసాదితపాండిత్యాభరణ ప్రభంజనవం
శాబ్ధిరాకాశశాంక నిరంతరారాధితవిచక్షణశశాంక అభినవనన్నయభట్టార
కాపరాభిధానబలపత్త్యాప్యాయకవిమహోపాధ్యాయభట్టారకప్రణీతం బైనకాళిం
దీకన్యాపరిణయంబను మహాప్రబంధంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

ప్రథమభాగము సమాప్తము.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రకాశితము—సంఖ్య—

శ్రీరస్తు.

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

—। ద్వితీయభాగము ।—

అహోబలపతిపండితప్రణీతము.

(పరిషత్పత్త్రికనుండి పునర్ముద్రితము)

కాకినాడ:
కాకినాడముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపఁబడి
ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్కార్యాలయమునఁ
బ్రకటింపఁబడినది.

1929.

వెల రు 0-8-0

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

ద్వితీయభాగపీఠిక.

ఈమహాప్రబంధమునకుఁ గర్త యగునహోబలపతి జన్మదేశాదు లగు సామాన్యవిషయములం గూర్చి ప్రథమభాగపీఠికలో ముచ్చటించితిని. ఇంక నిప్పు డిందుఁ గలవిశేషముల్లను వివరించెదను ఈభాగమున ౪-౫-౬ ఆశ్వాసములు గలవు. అందు నాల్గవయాశ్వాసమున నాముక్తమాల్యదాది కాంధ్రప్రబంధరత్నములందువలెను గిరాతార్జునీయాది సంస్కృతకావ్యములందువలెను ఋతువర్ణనము మంచిమంచి కల్పనలతోను గొప్పగొప్ప భావములతోను జేయంబడినది. చూడుఁడు:—

— ♦ వసంతవర్ణనము ♦ —

సీ. నిఖిలాగమాంతనిర్ణిద్రశోభ నొసంగు నిరుపమమహిమచే నెసఁగువాఁడు
శుకముఖద్విజరాజచూపుల కింపైనఫలములు చేకూర్పఁగలుగువాఁడు
బలుజడిచేనైనయలజడి సహియించుమహానుల మధురోక్తి మనుచువాఁడు
తెలిపువ్వునీటిచే దేహయాత్రఘటించు మాధుకరశ్రేణి మనుచువాఁడు
సాధుసుమనోనిరంతరసౌష్ఠవైక, మూలకారణ మైనట్టి మేలువాఁడు
మాధవుఁడువచ్చినవ్వేళ మధురలీల, వనరమాంగన యామోదమున వెలంగ.
సీ. పంజరగృహాలలోపల నున్కి గైకొని శర్కర మెక్కెడు జంతువితతి
నతివృష్టి కోరిచి యశనంబుగానక గాసిల్లు పూఁసంఘాతములను
సరసులలో నుండి జలవాసవృత్తిచే నర్తిల్లు విరహంసవారములను
నలరునీ రక్కడ నక్కడఁ ద్రావుచు వసియించుచేతనవ్రాతములను
సత్పరిగ్రహాలాభంబు సంభవిల్ల, నురుతరామోద మందెడు యోగితతుల
మన్ననగొనర్చెఁ దావచ్చిమాధవుండు, కామితార్థంబులవ్వారిగాఁగనిచ్చి.

ఇందలి శ్లేషవిశేష మెంతచక్కనిదో!

— ♦ గ్రీష్మర్తువర్ణనము ♦ —

గీ. కూటిపేదటికంబు గైకొనిరి మిగుల, నాతరముచేత బ్రతికెడునట్టివారు
ఖనన మొనరించితనుయాత్రగడపువారు, కూలిగలుగుటనవ్వేళ గూఁటఁబడిరి.

క. కూటిరుచి పాన మొందెను, బాటిల్లెను నీళ్ల సుళ్లు పవనంబునకున్
మేటి సురతములకూరిమి, గాటపుటుపగూహనములఁ గదలక నిలిచెన్. 32

ఈరెంటియందును స్వభావోక్తి చక్కఁగ వర్ణింపఁబడినది.

క. పడమటిసెక నుడుకఁగఁబసి, పిడికిటివస్త్రంబు లెల్ల బెట్టాఱంగాఁ
గుడికరమునందు నిలిపిరి, కడుఁబూతం బనుచు వానిఁ గర్మారంభుల్. ౩౩

ఇం దాచారసంప్రదాయము కలదు.

—♦ వర్షర్తువర్ణనము ♦—

సీ. ఆహితాగ్నుల కెల్ల నాత్మవైశ్వానర రక్షయే కార్యసర్వస్వ మయ్యె
భోగికైనను రాత్రిభోజనం బెచ్చట నన్నమాత్రము కాని యబ్బదయ్యె
సౌరమంత్రోపాస్తి చతురుల కశనంబు వార్త గల్గుట గాని వావి యయ్యెఁ
బ్రతిగృహంబున కేగి ప్రార్థింపఁ (బ్రార్థింప) శిఖి యొకింతొసఁగినఁ జిత్రమయ్యె
జంబుగూడలకలుములు డంబుమిగిలెఁ, గతకసంపాదనంబులు ఘనతఁగాంచె
నన్నదాతకు నేనియు నతిథి కొకసిక్థమైన నన్నంబు గల దను టరిదియయ్యె.

ఇది యాముక్తమాల్యదయందు—

“ఇల్లిల్లుఁ దిరుగ నొక్కఁడొబ్బు శిఖి; యుష్ణమే నేసింటిలోఁ బూని యిడి విసరక
రాఁజదు; రాఁజిన రవులుకొల్యాతాలఁ గాని కల్గదు; ముట్టి దానఁగలిగె
నేని కూడ దగుట మండినఁబెన్పొగ సుఖభుక్తి సేకూర; దాభుక్తి కిడినఁ
బ్రాణోత్క్రాంతులకే తీఱు బహుజనాన్నము; దీఱ నారులలో దవ్వుఁ బునఃప్రయత్న
మాజ్యపటముఖ్యులయ మొన్న; రాలయాంగ
దాయులయ మొన్న రంతిక: కాంజనిక
పచనగాంధో గృహిణి రామిఁ బడక మరఁదు
వెడనెడవె యార్ప నొగిలి రజ్జడిని గృహులు.

ఉ. కాలువ లెల్ల బల్నదులకై వడిఁ గాంచె నదీలలామముల్
గేలిమొనర్పఁగాఁ గడఁగెఁ గేవల మబ్ధి నతండు నీరమా
త్రాలయుఁడైనఁ దావికృతినందక యుండు వికారహేతువుల్
చాల మెలంగినన్ వికృతిసంగతిఁ గాంచని ధీరచిత్తముల్. ౦

ఇందలి యర్థాంతరన్యాసము మహాకవి కాళిదాసుని కుమారసంభవములోని
“వికారహేతౌ సతి విక్రియన్తే యేషాం న చేతాంసి త ఏవ ధీరాః” అను
శ్లోకమునుండి గ్రహింపఁబడినది.

కవు లిట్టి మనోహరము లగుకల్పనలను భావములను బద్యభాగాదు లను దత్తద్భావతత్పరులై యనుకరించుచుందురు. దానిని నసమర్థతచేఁ జేసిన గ్రంథచౌర్య మనరాదు.

—♦ శరదృతువర్ణనము ♦—

క. జీవన మంతయు లోకో,జ్జీవనమున కిడుటఁ గార్యసిద్ధి వడసి మైఁ
కేవలపలితంబుగఁ దాఁ,బోవదె ఘనపాళి యుత్తపుంగవు దిశకున్. ౯౪

ఇందు భారతీయులకుఁ బరమపురుషార్థసాధన మగు మహాప్రస్థానము సూచితము.

—♦ హేమంతర్తువర్ణనము ♦—

ఉ. తమ్ములదాయ మేర్పడఁగఁ జాలక తమ్ములనేఁచ మంచుచి
చ్చ్మ్మరియాద విడిచి నడిఁజొన్పఁగఁ దమ్ములతోడ నాత్మస
ఖ్యమ్ము ధరించు కల్వలను గాఱుమఁజెంచెను మిత్రివర్గము
తమ్ము నెఱుంగఁ డయ్యె నుచితస్థితిఁ గాంచ జడుండు నేర్పునే. ౧౧౮

ఇందలి యర్థాంతరన్యాసము సర్వకాలములందును సర్వజనులకు ననుభవసిద్ధమైనది.

—♦ శిశిరర్తువర్ణనము ♦—

ఉ శీతముచేత బాధపడు చిత్రి జగంబు భజింపఁగా జగ
త్ప్రాంతిత దినేశుఁ డీశ్వరతఁ దాల్చుచు నంబరమధ్యసీమఁ దాఁ
జాతురినేగుచు న్నిటలచంచనచంచలదృష్టి కించిదు
న్మీలితము చేసెఁ గానలయు నెమ్మిఘటిల్ల హరించుశీతమున్. ౧౧౯

ఇందలిస్వభావ మెంతబాగుగనున్నదో! మఱియు నీభావము, "బ్రహ్మస్వరూప ముదయే, మధ్యాహ్నేతు మహేశ్వరమ్, సాయంకాలే సదా విష్ణుః త్రిమూర్తిర్హి దివాకరః" అను శ్లోకభావమూలకము.

క. అప్పప్ప యేర్కినను, జెప్పంగాశక్యమైన శీతము మహిమల్
నిప్పుల కప్పులకుం దాఁ, దప్పక యన్యోన్యసదృశతను ఘటియించున్. ౧౨౦

చూచితిరా యతిశయోక్తి మహిమ!

(2) పంచమాశ్వాసమున- శ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మరాజును జూడఁబోయి యర్జునునితోఁ గలిసి యమునానదీతీరమునకు వేట కేగి యటఁ దనకై తపము చేయుచున్న కాళిందిం జూచి యామెను దనపురమునకుఁ దీసికొనిపోయి వివా

హము చేసికొనియె నను కథ సహృదయ హృదయాహ్లాదకములైన రసగంభీరకల్పనావిశేషముగల నూటయిరువది గద్యపద్యములతోఁ జక్కఁగ వర్ణింపఁబడినది. చిత్తగింపుఁడు.

ఇంద్రప్రస్థవర్ణనాసందర్భమున నీవిద్వత్కవి తనకుఁ బరిపూర్ణప్రజ్ఞగల యష్టభాషావిశేషము నెట్లు చూపెనో.

సీ. సర్వభాషావచస్సంపన్నిధానంబు సాధ్యసిద్ధవచోపపూరితంబు
శౌరసేనాధారశారుచిమంతంబు వ్యత్యయకారోపపత్యనుగత
మనుసృతభవిశలాపాయోగసిద్ధంబు రేఫోపహతదృష్టోల్లేఖితంబు
అన్యథాభావప్రహాణనిరూపంబు సప్తాంగరూపప్రశస్తమహిమ
మైవిరాజిల్లు చష్టభాషావిశేష, సముదయస్ఫూర్తి హసియింపఁ జాలునట్టి
పురవరంబు హరిప్రస్థపుణ్యనామ, మచ్యుతానందముగఁ గాంచె నచ్యుతుండు.

ధర్మజునిభక్తిగౌరవము లెట్లు చిత్రించెనో చూడుఁడు-

గీ. జలజనయన యిహాముత్రఫలవితాన, మూలకారణ మని మదిఁ జాల నమ్మి
నీమపటభక్తి చేకొని నిలిచినాఁడ, నితరము నెఱుంగఁగద యిట నీనెసాక్షి.

గీ. తిమము హరియించి వస్తుతత్వంబుఁ దెలుప, నీవ కాక న్యదేవత నేర్పుగనదు
దురితసంహారజగతి ఖద్యోతుమహిమ, యొవరు నేరిరిఁ దలఁపఖద్యోతమునకు.

ఈవిద్వత్కవి తన శాస్త్రీయజ్ఞానమును 17 వ పద్యమునఁ గాళిందీతీరారామమును మీమాంసా తర్కవ్యాకరణ చ్ఛందో లంకార భరతశాస్త్రములలోను బ్రాకృతత్రిలింగభాషలలోను నుత్తమకావ్యంబులోను శ్లేషించి పోల్చి చూపెను. శ్రీకృష్ణుని వివాహసందర్భమును 73వ పద్యములో నాదబ్రహ్మమును నిరూపించెను.

"మంచిభోజనము" అను 140 పద్యమున హాస్యరసలనము.

"పగలుగావించు" నను 155 పద్యములో నప్పగింతలలోఁ బిల్లలు పెద్దలం దున్నగుణమే గ్రహియింపవలయును గాని పెద్దలందు దోష మున్నను గ్రహింపరా దనునీతి చక్కఁగా బోధింపఁబడినది.

(3) ఇఁక షష్ఠాశ్వాసము.

ఇందుఁ గాళిందీకృష్ణుల సరససల్లాపములు వర్ణింపఁబడినవి. కాని నాగరకులకు వెగటుగల్గించు మోటువర్ణనము లెందును లేవు. ఇంతియే కాదు కేవలశృంగారప్రధానము లగుపట్టులందుఁ గూడ నీవిద్వత్కవి యావిషయమును

దనశ్లేషమహిమచేఁ గావ్యములతోను శాస్త్రములతోను నాగమములతోను సంస్కృతప్రాకృతాంధ్రభాషలతోను మూలప్రకృతి (అవిద్య)తోను బరబ్రహ్మముతోను బోల్చి చదువరుల హృదయములం దనాదిపరమసిద్ధాంతముల నాటును. వీనికిఁ బూర్వభాగమునందుఁగూడఁ జాల నుదాహరణములు గలవు.

41 వ "కామితమేమియున్" అనుపద్యములో "సర్వత్ర జయ మన్విచ్ఛే త్పుత్రా దిచ్ఛేత్పరాజయమ్" మ్మనుదానిభావము గలదు.

"హృదయగంధి" యను 42 వ పద్యములో "భిద్యతే హృదయగ్రంథి శ్ఛిద్యన్తేసర్వసంశయాః, తస్మిన్దృష్టే పరావరే" అను నుపనిషత్సారము నిమిడించెను

"నేరుపుమీఱ" అను 49 వ పద్యములో శృంగారరసము నలు వను సంప్రదాయము తెలియఁజేయఁబడినది.

56 క్రొమ్ముడి యుత్తమనిబంధము (కావ్యము)

60 కబరి యుత్తమకావ్యముం బోలును.

గీ. ద్విస్వరసహితంపుటాకృతిఁ దేజరిల్లి, ప్రాకృతాఖ్యాకభాషనాభావితన్వి
రేఖ నెఖరిగలిగిత్రిలింగదేశ, సుకవిమనసొప్పఁగస్తూరిచుక్కబొట్టు. 67

ఇందుఁ గస్తురి చుక్కబొట్టు ప్రాకృతత్రిలింగభాషలవలె నున్నది.

70 చన్నులచందునుఁజూచిన నీలాపనిందవచ్చెను.

86 కార్యసాధనవిధానము మంచి దను నీతి బోధింపఁబడినది.

90 "వనిత యరగన్ను" అనుదానిలోఁ దపము (నిరంతరదీక్ష) బలిమిని గార్యసిద్ధిని గలిగించు నను నుత్తమసిద్ధాంతము.

97 "వాగ్భూషణంభూషణం" అనుదాని యభిప్రాయము.

113 లజ్జ నవిద్యతోఁ బోల్చి గురూపదేశమున నవిద్య నశించు నను మహాభావము స్ఫురింపఁజేసెను.

124 "సాంజనాతి"—ఇందుశబ్దచిత్రమయిన యమకము.

138 "బ్రహ్మ మనన్నొప్పు"—అద్వైతసిద్ధాంతము. చూచితిరా నేస్తను హేమ! అతిశృంగారములోనుండి మహావేదాంతమునకుఁ గొనిపోయినది.

145 "గళితబింబోష్ఠి"—ఇందుఁ గల్పనావిశేషము.

151 "మృదుపదమై"—282 "సుప్రసాదత"-ఇందు రసావహమైనచో దోషము గూడ గుణమగు నను కవిభావము తోఁచుచున్నది.

163, 236 గగనకుసుమము-అప్రసిద్ధ మని తార్కికుల సంప్రదాయము.

174 "పయోధరమండలము" అను శ్లేషరూపక మహిమచే వర్షాకాలము ప్రత్యక్ష మగుచున్నది.

176 త్రివేణీస్నానమున ననంత సౌఖ్యముకలుగు నను పౌరాణికభావము.

188 తపముచే నణిమాదిసిద్ధులు గలుగును.

191 ఆత్మస్వరూపమును బైలుపఱచువిధాన మతినిపుణముగా నిరూపింపఁబడెను.

197 గురుశుశ్రూష పరమసుఖంబు.

202 రూపకమహిమ మిందుఁ గలదు.

223 ఈపద్యమునందు (అహిభయము) స్వపక్షభయము గలరాజు రాజ్యము క్షీణించు నని చూపఁబడినది.

229 బ్రహ్మతత్త్వము.

230 భగవంతుఁడు సర్వద్రష్ట.

241 భగవంతుని దర్శనమైనపుడు సర్వహృదయగ్రంథులు వీడిపోవును.

270 ఈగద్యము ప్రథమాశ్వాసములోని "వెంసీయుజగజ్జన్మాది" అను పెద్దగద్యమువంటిది. ఒకవిశేషము—అందర్థాలంకారములే గలవు. ఇందుఁ గొన్ని శబ్దాలంకారములును గలవు. కుండలిబంధము, నాగపద్మబంధము, మాలికా బంధము నిట్లు "నానాలంకారలీలామాలాస్పదంబై తనరు."

మొత్తముమీఁద నీమహాప్రబంధమున శృంగారరసము ప్రధానము. మిగిలినవి యంగములుగా నక్కడక్కడ నౌచిత్యానుసారముగా నిరూపింపఁబడినవి. కదళీపాకము ప్రాయికము. అక్కడక్కడ నారికేళపాకము గూడఁ గలదు. శైలి లక్షణలక్షితము. గుణాలంకారము లత్యంతమనోహరములు. రీతివృత్తులు రసానుగుణంబులు. భావంబు లతిగంభీరంబులు. అనర్గళ మగుకవితాధార. దానికిం బదిరెట్లు వేదవేదాంత సంస్కృతప్రాకృతాంధ్ర వ్యాకరణ తర్కమీమాంసాలంకారాది సకలశాస్త్రసర్వతోముఖపాండిత్యమహిమ. దానికి నూఱురెట్లు శ్లేషచమత్కారము. విద్వత్కవి రచించిన యీమహాకావ్యమునందలి భావములు సుబోధము లగుటకు విపుల మగు వ్యాఖ్యాన మపేక్షణీయము. మన యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు తగిన యత్న మొనరించి వ్యాఖ్యానము చేయించి ప్రకటింపఁ గడంగుదురు గాక! మూలమూలల నున్నయట్టి

మహాగ్రంథములను సంపాదించి ప్రకటించి కవులకీర్తులను చిరస్థాయులుగాఁ జేయుచున్న యీపరిషత్తువారికి జగత్కారణం బైన శివకేశవాది నామములచే భావింపఁబడు పరబ్రహ్మము దీర్ఘాయురారోగ్యైశ్వర్యజ్ఞానసరిసదభివృద్ధులను జగదుపకారకకృత్యనిరంతరదీక్షాదక్షతల నిచ్చుఁగాక !

గీ. చిలుకపలుకులు చెవులకుఁ జెలువుగొలుపు
నట్లు దక్షిణవాక్యము లాత్మతృప్తి
నందఁజేసెను శ్రీశు నారాయణాత్మ
ముదముగన లోకబుధులు ప్రమోదిరూప !

ప్రమోదదక్షిణాయనము,
పిఠాపురము,

శ్రీపాదపావయ్యశాస్త్రి.
శ్రీసూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటు కార్యస్థాన
పండితుఁడు.

కాళిందీకన్యాపరిణయము

ద్వితీయభాగము.

— విషయసూచిక — పుటలు.

శ్రీరస్తు

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

ద్వితీయభాగము.

—చతుర్థాశ్వాసము—

క. శ్రీమద్భార్గవరామవి, రామశరస్తోమధామ రమ్యభుజబలో
ద్దామాభిరామ నుతసు, త్రామా సాకేతధామ దశరథరామా.

వ. మహాత్మా దివ్యచిత్తంబున నవధరింపుము

—వసంతఋతువర్ణనము—

క. అంతట విమలశ్రీరత, సంతతసుమనఃశదంబరంజీవనతం
బొంతై సురభికి మిక్కిలి, వింతై *యేతెంచె సురభి విరహులు †బెగడన్.

గీ. ఉదయరాగచ్ఛదంబు మైమూని కొనఁగఁ, దలఁచి వనలక్ష్మి జీర్ణచ్ఛదంబువిడిచె
మాధవుసిరాక కని వృక్షమండలంబు, దాల్పఁగనుబట్టుజీర్ణచ్ఛదంబు‡రాలె.

సీ. నిఖిలాగమశ్రాంతనిర్నిద్రశోభ నొసంగు నిరుపమమహిమచే §నెసఁగువాఁడు
శుకముఖద్విజరాజిచూడ్కుల కింపైనఫలములు చేకూర్పఁ గలుగువాఁడు
బలుజనిచే నైనయలజడి సహియించు ఘనుల మధుసోక్తి మనుచువాఁడు
తెలిపువ్వునీటిచే దేహయాత్ర ఘటించు మాధుకరశ్రేణి మంచువాఁడు
సాధుసుమనోవిరంతిర సౌష్ఠవైక, మూలకారణ మైనట్టి మేలువాఁడు
మాధవుఁడు వచ్చె నవ్వేళ మధురలీల, వనరమాంగన యామోదమున మెలంగ

సీ. తనను దక్షిణజగత్ప్రాణున కేవేళ నెనఁమాన్యగుణంబు సేయుకతన
నతిరక్తపల్లవప్రీతిని వర్ధిలఁజేయు నభ్యుదయంబుచే నడచుకతన
నఖిలనిస్సంగుల నాయాసపడఁజేయు నీలదేహుల కుక్షి నేర్పుకతన
సురుచిరాకృతి జాతిసుమనోవిలాసంబు కొదవకు నొడిగట్టుకొన్నకతన
నపరిహాదత కాటప ట్టైనకతన, నధికసాంద్రరజోవ్యాప్తి నందుకతనఁ
గలుగునయశోవితానంబుకరణిగనుము, నళులుచరియించునామనినాళిగోనుచు.

చ. అలుకలచే జగద్విజయ మందె మనుం డన యుక్తిభూషణం
గలుగును లక్ష్యమన్న నది గాదు జగజ్జయసాధనంబులై
మెలఁగెడు చాపబాణములు మేలుగ నిర్మితిఁ జేసి మాధవుం
డల మరు నంగహీను విజయాన్వితుఁ జేయు ననంగ లక్ష్యమా. ౭

*యేతెంచు-మూ. †పొగడన్-మూ. ‡రాలె? §నెగడువాఁడు-అనుటయుంచిది.

మ. ధరఁ బాదంబులు నాటి మాఁగ్రిప్పడుచు వంధ్యత్వంబు పోఁగోరి య
త్త్రమరాజు క్కఁడు మాధవుం గొలువఁగా దద్వంధ్యతోత్పాదన
స్ఫురణోద్యత్ప్రసవాభిరామఫలసంభూతుల్ ఘటింపించు త
త్కర(ర)దత్తాయణమంత్రితాక్షత లనం గానంగవయ్యో న్నసల్. ౮

క. ఫలగర్భిత గొను లతికా, కలకంఠ కుసుమగుచ్ఛఘనవక్షోజం
బుల మిగుల నొప్పు గైకొను, నలితోచితశ్యామచూచుకాంచితరోచుల్. ౯

గీ. పంబురసమునసుమనశ్కదంబకంబు, కాలగతి (?) దువుపకాంతలఁజాలఁగూడె
దత్సమాగమాతిమైనపాతకముకేతన, విరిసెఁగాఁబోలు ననసద్ధివిరియుచుండె ౧౦

స. అరయఁగఁ బుష్పవత్యభిధ నంటి రజోవతు లన్న పేరిచేఁ
బరఁగు తాలతాంగులయభంగురసంగతిఁ బొంగి సమ్మద
స్ఫురితనినాదము ల్గొనుట చోద్యమె మత్తమధువ్రతాళికిం
గర మురనైన యవ్విజినరాశిమ మేనున నంట నబ్రినే. ౧౧

క. గిఱకపడి కొనలు సాఁగక, మొఱులులతాంగనలఁ బెంచి మొప్పగఁ బుష్పం
బుఱఁ బువ్వుమొగ్గగుబ్బలు, నఱల ఫలం బెసఁగఁజేసె వలపుబయితు వోగిన్. ౧౨

క. మాధవవిభవముఁ దెల్పుచు, సాధుకవిప్రీతి యొసఁగు సర్వాగమముల్
మాధపవిభవముఁ దెల్పుచు, సాధుకవిప్రీతిదములు సర్వాగముముల్. ౧౩

క. మును వృష్టికి ఘనులొసఁగిన ఘనఋణ మొగిఁదీర్పఁ దమలుకమ్రసుమపుటం
బునఁ బొదఁగి ఋణముఁ దీర్చెను, గనదళిదంభంబుదాల్చి ఘనాళికన్ ౧౪

గీ. బంధురము లైనయులవనస్పతుల కెల్ల, సౌమనస్యంబు విఘటిల్ల భూమిజాత
భానమాకులపాకొందఁబరఁగ *దుర్గ్రంథంబు గావటనుధుపవ్రజంబుమిగిలె. ౧౫

చ. నరినవమాలికాకలితవాసన లూనుచు మాధవీమనో
హరుచి కాస్పదం బగుచు నాత్మసుహాగముఁడై కుజాతివి
స్ఫురణము మాన వర్తిలుచు భూరికవివ్రజమాననీయుఁడై
పరఁగెను మాధవుం డప్పుడు ధన్యఘనాకృతి మాధవాకృతిన్.

గీ. యోగుల భరించి యుగిచక్రియుక్తిమించి, భోగిసంసేవితాకృతిస్ఫూర్తిగాంచి
మాధవుఁడుమాధవుండగుఁసుదిఁదలంప, నలఘుపాంసులతాగుణంబమదుగాని౧౭

సీ. పంజరగుహాలలోపల నుస్కిఁ గైకొని శర్కర మెక్కెడుజంతువితతి
నతివృష్టి కోరిచి యుశనంబు గావక గాసిల్లు పూనిసంఘాతములను
సరసులలో నుండి జలవాసవృత్తిచే వర్తిల్లు వరహంసవారములను
నిలకునీ రక్కడనక్కడఁ దాఁప్రుచు వసియించు చేతనవ్రాతములను

*ధుర్గ్రంథంబనా—మూ.

సత్పరిగ్రహాలాభంబు సంభవిల్ల, నుకుతరామోద నుండెడు యోగితతుల
మన్ననరయొనర్చెఁ దావచ్చి మాధవుండు, కామితార్థంబులవ్వారికాఁగనిచ్చి ౧౮

గీ. దీర్ఘవిశ్రుతశబ్దవృత్తిప్రకాశ, మాశ్రితాంచితమాధుర్య మధిగతప్ర
సాదమైయొప్పెనపుడువసంతఋతువు, మహితకావ్యప్రకాశకృన్మతమువోలె ౧౯

క. పల్లవపేశలశయ్యా, వేల్లద్రీతులకుఁ దనిసి విమలధ్వానులం
బెల్లనయుచుఁ బుంస్కోకిల, తల్లజులు వసంతవేళఁదనరిరి మిగులన్. ౨౦

చ. తెలిపుపునీటివర్షము లుదీర్ణములై నెనరంగ నత్తఱిన్
మలయుఁగఁజొచ్చెఁ బుష్పడిమమారము తెల్లెడల న్నిరంతరా
కలననహించి దట్టమయి కానఁగనయ్యెరు యోగదూరతం
గలఁగెను దంపతిప్రతతి గాంచుమహోష్మపుటూర్పుగాడ్పులున్. ౨౧

సీ. ఉవిదపుక్కిట సుర యుమిసిన నొక్కఁడుతరువు పాదాబ్జఘాతమున నొకటి
చెట్టు, వేఱొక్కటి తిట్టుచు డాసిన హామోదసంపద నందినెలయు
ముద్దుల నగవుల మురిపెంపుఁబాటలఁ గౌఁగిలింతలఁ బ్రేమఁ గనుఁగొనుటల
నడుగుట న్నూర్పుట హస్తసంస్పర్శలఁ గొన్నిమహీజముల్ చెన్నుగొనియె
నవనియందు నచేతనతానుభూతి. గవిసమ్రాఁకులు కామినీఘటితగౌర
వావమానంబులొకటిగానలగరసికు, లలను బెంతయుహోవింతయతివపొంత ౨౨

గీ. చెలువుమీఁటినయవ్వేళఁ జిత్త, మొదవ, నెమ్మిగైకొనెమలఁగెను నెమ్మిరొదలు
నెపుడుఁ గాయనివైజాత్యమిరతుకొన్న, యట్టివయ్యును సాజాత్యమాశ్రయించె.

సీ. అరసానుభూతుల సరసానుభూతులై మెలఁగుచుండఁగఁజేయు మేలుశక్తి
లేఁగొమ్మపొందులు లేకయుండెడువానిఁ దద్వృత్తినందింపఁ దనరునేర్పుఁ
బ్రసవవాసనలేక బడలుచుండెడువానిఁ బ్రసవాప్తినమరించు ప్రబలమహిమ
పల్కులింపులు మీఱఁ బలుకనేరనివానిఁ బలుకదిద్దినయట్టి పాటవంబుఁ
గలిగినవయోగిజనములఁగడుముదమున, నెనయఁజేయుపవంతయోగీంద్రుఁగన్న
యోగరహితజనంబులయుల్లములను, బెల్లువర్తిల్లఁజేసెను పల్లటములు

క. సురభీరయమార్గచరా, స్థిరమానస సమ్మదప్రసుతే ర్భవతి కుహూ
పరిహర్తా నేత్యేవం, పరభాక్కుల సవిరళముగఁ బలుకం బికముల్. (?) ౨౪

ఉ. పంకజకోశపుష్పపుటభాసిమిళిందవిలాసవాసమై
యంకురసూచికావినిహతాహితమండలజీవితంబునై
శంకిలఁజేయు నాభరతశాస్త్రము నామని దానిజూడఁగా
సంకురమూను మోదభర మన్యనిరీక్షణఁ గల్గ నేర్చునే ౨౫

—♦ గ్రీష్మఋతువర్ణనము ♦—

క. అంతట వేసవి దోఁచె దు, రంతమహోష్మానుగతనిరంతరమిత్త్వే
దంతాభ్యర్హితమతద్ధృ, ష్టాంతమరీచీనిమాలి తాశాంతంబై. ౨౭

క. వరసుమనోజీవిత మగు, సురభిం బఱవంగ భువనశోషకతిగ్మా
కరదనుజుఁడు వడిగఁ దదా కరవిపినంబులను మిగులఁ గాఁక దహించెన్. ౨౮

క. ఆయెడ దక్షిణదిగ్భవ, వాయుపదత్రయికి నెన్న వరుణాలయుది
గ్వాయువు సపాదసప్తా, ధ్యాయి యనం దగు నటంచు నడఁచు న్మదుపుల్. ౨౯

మ. ప్రతికూలుం డగుచంద్రుఁ గూడి విరహివ్రాతంబు నేఁచంగనో
యతిగాఢచ్ఛదశాఖలా వనుల ధ్వాంతారాతి డాపంగనో
యతిశోషోగ్రత నవ్వసంతువయిఁ దా నందెం జుమీ నాఁ బదా
హతి దూరోష్మత లోకబాంధవునియం దారూఢమై వర్తిలెన్. ౩౦

మ. సతవాహంబులు మచ్చరం బొదవఁగా సప్తాశ్వము న్వెంట న
ప్రతిమం బో రథమూాన వంతిడఁగ నాథావంబుచే శీఘ్రసుం
గతి నయ్యశ్వము గాంచ లేమి జడిమం గాంచెం బ్రయాణంబు భా
వతికిన్ నా దివసంబు లాయతము లై పాటిల్లె న వ్వేసవిన్. ౩౧

సీ. నాఁడగు దాహగుణంబు కారణగుణప్రాప్తంబుగా జగత్ప్రాణుదాహ
సక్తిసంపత్తికి సంశయింపఁ బనేమి నీచుఁ డొకఁడు గంధనిలయుగోత్రి
మంది తద్ధర్మంబుఁ జెంది స్వధర్మంబు విడిచిన నేఁ బోవ విడుతు నెట్లు
జడత్వ గైకొనుట నే జలముతో మైత్రికిఁ జొరఁజెచ్చుహరియింతుశరధిఁజొచ్చి
యనుచుఁబచ్చి ముజలనిధియందు మెలఁగు, భీకరాటోపబడబాగ్ని వెడలెననఁగ
నఖిలజనములు భీతి నిట్టట్టు గాఁగఁ, బట్టుబాలక పడమటివెట్ట దోఁచె. ౩౨

క. పుడమి విరియంగఁ గొలుకుల, తడికొలఁకులతడులకోడఁ దరలఁగ జంతుల్
కడు బడలి నీళ్లు గాళ్లం, బడిగొంతులుదడుప మందు(?)పడమరసాగెన్ ౩౩

సీ. బలిసెను బహుదూరపదవి ప్రపలతోడ భూరిసరిన్మధ్యపులినవితతి
యెండసాగెను మార్గగేహతకూపంబు లఖిలపాంథాళికంఠములతోడ
దీర్ఘత గైకొనె దినములు మఱిమఱి యతిదృఢజలరజ్జులతులతోడ
మించెను మిశ్రోపలాంచదగ్నిశిఖాలి చటులదవానలచ్ఛటలతోడ
సంతతాన్నప్రదాతకు సాధుకర్మ, శీలునకు నీళ్ళ వలసలు సేయువలసె
నెతులవశువృద్ధి గలిగినయట్టివాని, కైన నర్థాంబు వబ్బుట [illegible]య్యె ౩౪

గీ. కూటిపేదతికంబు గైకొనిరి మిగుల, నాతరముచేత బ్రీతికెడునట్టివారు
ఖనన మొనరించితనుయాత్రి గడుపువారు, కూలిగలుగుటన వ్వారిగూటఁబడిరి. ౩౫
గీ. తల్లి *పదమునందు ధార్మికమనముల, (సుకవి)కవితయందు సొబగుమిగులు
గుబ్బలాండ్రి పీనకుచమధ్యసీమల, నిల్చు శైత్య మనుచు నిలుచు బుద్ధి. ౩౬
క. కూటికిఁ బచి పానమ్మొదెను, బాటిల్లెను నీళ్ళసుళ్ళు పవనంబునకున్
మేటిసురతములకూరిమి, గాటపుఁ బగహానములఁ గదలక నిలిచెన్. ౩౭
గీ. చూడకయుఁ జూచికొన్నింటిపీడనాడి, యరసియొకకొన్ని రూపంబు లాఁగికొను
చుఁ, బురుషు లింతలు వేర్వేఱ బురదనీరు, కదవ నెలితిగఁ గైకొనికడుబడలిరి. ౩౮
క. హారఫాలోద్ధతవహ్నియె, తిరుగం గ్రీపంగఁ బలఁచి దీపించె నటం
చురవడి వెట్టకు వెఱచుచు, మరుఁ డుసుకుచశిశిరదుర్గమధ్యముఁ జేరెన్. ౩౯
క. బలుబీటల వెంబడిఁ జనఁ, గల (జల)జంతువులు మొదటఁగల పదనంబుం
తెలువబలుగుబ్బ చలువల, నెలవుగఁ గైకొను మగంటు నేర్పున బ్రీతికెన్. ౪౦
సీ. ఇనుఁడు దాక్షిణ్యంబు నెనసి మున్ లోకభాంధవుఁ దనఁదగి యనుద్ధతకరత్వ
మనువుగఁ దమకు జీవనసిద్ధి గావింపఁ దనులోనిజంతుసంతతులతోడ
ముదము గైకొనె నదీనదము లంతటఁ గాలగతిచేత నత్యుగ్రకరతఁ బూని
యతఁడు దాక్షిణ్యంబు గతముగా దినదినంబును నాత్మదత్తజీవనము నెల్ల
గాకఁ గైకొన బంతులొకటికి లేక, సులమలనుమాడఁ ఖన్న లిగలయుగ్రమ్ము
నందఱుల్లంఘనము సేయనమితపంక, భావ మొదవంగ నెంతయుబయటఁబడియె. ౪౧
క. పట్టపగ లెనయుభానుఁడు, బెట్టగు కాఁకల జగంబు బెదరింప హారుం
డట్టియెడఁ గాన నెకక, నట్టపుఁ జిగి మొఱపె ననెడు శేలఁ బుదయించెన్. ౪౨
గీ. పవలధఃకృతరేఖ-బాన ప్రచండ,ఘటనపటువృత్తి దీర్ఘశాచటుల మగుచు
దివ్యతేజోగుణంబున దీప్తిగాంచి,సుకవికృతిరీతిఁగనసయ్యెఁ జూపరులకు. ౪౩
క. పడమటి సెక నుడుకఁగఁబడు, పిడికిటివస్త్రంబు లెల్ల బెట్టాఱంగాఁ
గుడికరమునందు నిలిపిరి, కడు బూతం బనుచు వానిఁ గన్నారూఘుల్. ౪౪
గీ. చిత్రచిత్రరుచివ్యాప్తిఁ జెందె యరస, భావనిత్యాస్పదం బని పలుకఁ దగుచు
భీకరనిదాఘసమయంబు పెంపుగొనియె,జరమకావ్యంబుగొన్న సొష్ఠవముగాంచి. ౪౫
క. పంకరుహాబాండభాండము, పంకజహితతిగ్మకాంతి పటువహ్నిశిఖం
బొంకమయి గ్రాఁగుసపటిని, రంకుశధూమంబునం బరాగము వొడమెన్. ౪౬

*పదగుణందు-మూ.

గీ. భూరిరవిరోచిఁ గాలెడు పుడమి వెడఁద, పెనముపైఁబండు వెన్నెలపేరి యట్టు
మంటమీఁటినయాఁకటమటియు మఱియుఁబొట్టనిండించె రేతేనిపులుఁగుఁదుటుము
చ. ఖరకరరుక్ప్రతప్తదృఢకంబభవాండఘటాంతరంబునం
గరము మెలంగి శాఁగునుడుకాంతవిభామృతముం జకోరముల్
పరఁగు(గుటా)గుటార్భటులఁ బానముచేసెను నోరు పొక్కఁగాఁ
బర మనురక్తిమై మిగులఁ బాటిలుదప్పికి వేఁడి వాఁడియే ౪౯
గీ. అతులమాధుర్యమకలంకమనుచు విబుధ, సముదయం బెన్న జగతిఁ బ్రశస్తిఁ గాంచు
నక్కళాభృదుదంచద్గవామృతంబు, గ్రోలిసుఖియించెఁ జాలఁ జకోరసు*కవిరట్
క. చిచ్చుసరి పగటికాఁకల, నిచ్చన్ జక్కవలు సుఖితనిలిచెను గాఁకల్
హెచ్చెను వెన్నెల వానికి, మచ్చికజనరాండ్రు రేలు†మఱుగునఁ బడుటన్ ౫౦
చ. తోలుత హిమాంశుమంజురుచిశ్యోయరుహోత్కరప్రస్తుతన్
మెలఁగెను చంద్రకాంతముల మీఁదటఁ బర్వ ఛటచ్ఛటార్భటీ
మిళితపుటావృకుల్ దిశల మించెను బిమ్మట రాలు మెత్తనై
నిలిచె ద్రవంబుజాలు బలునిర్ఝరముల్ గలిగెం గ్రమంబునన్ ౫౧
గీ. చంద్రుఁడయ్యెనుదవనుండు చక్రవాక, దంపతులకెల్లనవ్వేళఁ దపనుఁడయ్యెఁ
జందమామయుఁదలఁపనీచందమునదె, యొగలిడభావహేతువులూర్జితముగ. ౫౨
క. భోగులకు రాత్రివేళల, బాగుగ రుచియించె మధురపానకరసముల్
బాగై రుచించె నంతకు, బాగా నిజసతులమోవిపానకరసముల్. ౫౩
ఉ. వేఁవిరాత్రులందు నరవిందరిపూపలవారి నిర్ఝరో
ల్లాసముఁజేసె బ్రోషితవిలాసినిధూ‡రుదితోత్థబాష్పముల్
గాసిగ వీచువట్టి బలుకాఁకల వారుణదేశవాయువుల్
భాసిలఁజేయుఁజాలెఁ దదపారముఖోదితతిగ్మవాతముల్, ౫౪
క. వ్యాకోచమల్లికాళిసు, మాకృతు లవ్వేళఁ గానవయ్యెను జంద్రా
లోకపరిలీన మగుచున్, వ్యాకీర్ణోదీర్ణపరిమళాంచితమహిమన్. ౫౫

—♦ వర్షఋతువర్ణనము ♦—

గీ. అమితభూతాపవినివారణాశ్రయంబు, భువనసస్యానుసంతతస్ఫూర్తి[illegible]జ
మాత్రచాతకసంజీవనౌషధంబు, వంతఁగృష్ణాభ్రము ప్రకాశ మధిగమించె ౫౬
క. తనబలుజీవనధనములు, గొని జగములనేఁచు గ్రీష్మఘోరాసురునిం
దునుమాడ నెత్తె వరుణుఁడు ధను వన నవరాశి నింద్రధను వుదయించెన్. ౫౭

*కవిశబ్దము పక్షిపర్యాయముగా వాడుచున్నాఁడు †మరదలిపడుచున్ మూ. ‡రదపాదబాష్పమూ

సీ. చంచలాటోపవైశ్వానరశిఖ లొప్పఁ జిత్రభానున్నతాస్ఫీతు లెనయ
మేదురగర్జానినాదంబు లెసఁగఁగఁ గరకామహోపలగతులు మిగుల
నాశుగోద్ధతవృష్టు లవిరళంబులుగాఁగ హరిగోపకుప్రతాపాప్తు లడర
వాహిను లెంతేని వడి మించి నిగుడంగ నశనఘోరాస్త్రవిహార మెనయ
నలమయూరాదికవివదు లతిముదమున. ఘనతరస్తుతులొనరింపఁగా ఘనుండు
అఖిలసంతాపకారి గ్రీష్మాపకారి, కడక వర్షాయించె సర్వోపకారియగుచు ౫౮

క. *వార్షికమహాధ్రిపటలా, కర్షణపటుమంత్రవిద్య ఖరఖరకరతా
ధర్షణకారణ మగుతే, ఖర్షభదిగ్వాయు వప్పుడు కడు దీపించెన్. ౫౯

చ. పడమటిగాలి దా జగముపాలిరము నుగ్రకరుండు గాంచు నే
వెడఁ గగులోకభాంధవత వేదనసేయు నటంచు రోయుచుం
గడు నల(రె)న్ బలారిదెసగాడ్పు వదాన్యఘనుండు దోడుతన్
నడుమ జగంబుపాలి మనునామము లోకములో విరాజిలన్. ౬౦

క. జలధిం జులుకంబునఁ గొను. బలునేర్పరి కుంభయోనిఁ బ్రార్థింపుమఁ ద
జ్జలముగొను †నేర్పు గన నన, జలదంబులు జమునతోడు చాయకునడచెన్ ౬౧

గీ. పగలు రేయి దివాకరుఁ బన్ననైఁ, జూడవి వీక్షింపఁ గను విరహిదళనంబు
నేమమునఁ జేయఁ బూనుచు నెగడెమింట, విపులతర మైన(యాకృష్ణ)విషధరంబు ౬౨

క. ధారాధరగళదురరస, ధారానీర్భరిమునఁ దమఁ దత్త్వజ్ఞులకున్
దూరించెను సమవిషమా, కారజ్ఞానములు రూపకం బొక్కటి గాన్. ౬౩

క. స్థలజలభేదము మానఁగ జలదము వర్షించి బహుళశంబు ఘటించెన్
విలసల్లక్షణవృత్తికి, బలుశాబ్దిక లాత్మవృత్తి ప్రీతిసేయుంగన్. ౬౪

ఉ. అందముగాంచు నెట్టిజనరాండ్రను బెండిలియాడుచో నుదిం
జెంద కలంకతో వశిగఁ జేయు స్రవంతివధూటుల న్నిజా
మందతరంగహస్తముల మించి నెదుర్కొని కౌఁగిలింపుచున్
డెందములోని యక్కలఁక దీర్చును దక్షిణవార్ధి నిత్యమున్. ౬౫

సీ. అహితాగ్నుల కెల్ల నాత్మవైశ్వానరరక్షయే కార్యసర్వస్వ మయ్యె
భోగికైనను రాత్రి భోజనం బెచ్చట నన్నమాత్రము కాని యబ్బదయ్యె
సారమంత్రోపాస్తిచతురుల కశనంబు వార్తగల్గుట గాని వారియయ్యెఁ
బ్రతిగృహంబున కేగి ప్రార్థింప(ఁబ్రార్థింప)శిఖయొకింతొసఁగినఁ జిత్రమయ్యె

* వర్షుక—మూ. †నొప్పుగనకన—మూ.

జంబుగ్రామలకోటములు డంబుమిగిలెఁ, గలితసంపాదసంబులు ఘనతగాంచె
నన్న దాశుఁ నేరియు నతిథిలోకని, కైన సన్నంబు గల దను టరిది యయ్యె

మ. చటులోద్వృద్ధ సగర్జితోర్ధ్వరులు చంచచ్ఛంచలాగోచు లు
ద్భటవృత్తిన్ పొటిఇల్ల భీతి మదిఁదోఁపక భీరురంభోరువుల్
పటుమానంబులు మాని తమ్ము బలుగుబ్బల్ గాఢసంఘర్షఁ జ
ప్పటలొనర్పఁగఁ గౌఁగిలింప రమణుల్ ప్రాపింతు రానందమున్. ౧౭

సీ. భూప్రజాసంతాపభూరివైశ్వానరజ్వాలతో దావాగ్నికీల యడఁగె
నూర్జితనీరుగర్జారావములతోఁ గండలీసంపదల్ గ్రమ్ముకొనియె
నవిరళఘనాంకురారూఢరుచులతో గోక్షీరగరుడులు పొంకమువహించెఁ
గర్షకపాదజాఖండమోదంబుతోఁ గాసరామోదంబు వాసిగాంచె
జాతికుసుమప్రజపరిమళభాతి కేకి, జాతికేకారవంబుతోఁ జాలనిగడెఁ
జాతకవ్రాతముదతమిస్రములతోడఁ, గలయదిక్కులఁగటికిచీఁకటులు బలిసె. ౧౮

గీ. దివనిసంబును శుచికాత్మతేజ మిచ్చి, మగుడఁగైకొన కోఁశ్వనిమానవేమొ
తరణికిరణంబులన్నియుఁ బడఁగెనేమొ ఘనములగుచును గాకున్న నునిగనరెఁ ౧౯

చ. జలధిమథింపఁగాఁ బొడమెఁ జంద్రమయం బగు నమృతమ్ము దా
బలుఘనమండలంబు నడఁబర్వఁగఁ జేయు మహాంబుధారలోఁ
గలియుచు నీరమయ్యె నని గట్టిగఁదోఁచెను బుద్ధికానిచో
జలమహాన్నైరి నత్తఱిఁ బ్రిజల్ గనరేల యొకప్పుడేనియున్. ౨౦

క. నిర్జరులలోన నాదిమ, నిర్జరుఁ డగునీటిచూలి నిరతస్ఫూర్తా
ఘూర్జితవృష్టి న(వి)ర్జర, తార్జితమహిఁగ్రియయ్యె నని వ్రిజ నుడువన్. ౨౧

గీ. అటనెఱి యనఁగ నమరెను దవ్వృష్టి, యురుపయోధరత్వమిరవుకొనుచు
శ్యామభావ మొదవ సంతతమువ్వఘ, వికృతిమహిమకెల్ల విత్తనంగ. ౨౨

గీ. ఉరుతరంబగువృష్టిసూనోత్పదమాస్త
మయము లెంతేనిసందిగ్ధముయిన యపుడు
సోమపుల కగ్నిఁ బ్రిణయించు నోట నొదవ
నసమయాయత్తసప్తరుతియుహరహంబు. ౨౩

గీ. అఖిల మమ్మాయ మగునట్టు లాచరించి, మమ్మేలుంగు విలాసంబుముంచితాన
యప్రీతియతఁగైకొని యభ్రపటల, మార్గిమాబ్రిహ్మ మన విస్మయంబొసంగె. ౨౪

క. భూరిప్రసాదమధురిమ, ధారాగుంభ(ము)లు సంతతస్ఫురదోజ
స్సారములు నభ్రమండలి, గారించు న్ననవరతప్రకాశపుఁ గవితన్. ౨౫

ఉ. జీవనమున్ హరించి యును, జెల్వుని బాపియు, జన్మకోటికిం
గేవలహాని జేసియును, గేరు నినుం దర్శగన్ ఘనుం
జీవనవృద్ధి గైకొనుచుఁ జెల్వుని గూడుచు జన్యసంతతుల్
ఠీవి వహింప రాజిలు పటిష్ఠత గాంచె నదీవిలాసినుల్. ౨౬

గీ. పటుఘనాఘనమండలి ప్రసరదసమ
వర్షధారానిరస్తసంజ్వరత గాంచఁ
జాతకుఁ(డు)సద్గుణముఁ జెందు జగమునందు
విషమభావంబు గైకొను విస్ఫుటముగ. ౨౭

క. నవరసబంధుర మేనియు, నవిరళకర్ణాతికటురవాన్విత మయ్యెన్
*అవగతరసావకర్షం, బవునే యుత్కృష్టరసమహత్త్వంబు మొగుల్. ౨౮

క. ఘనమండలి యత్యున్నతి, గనుఁ†దొల్తం బిదపఁ గరకకలితకుసుమజా
లనవజలసేకములఁ దా, మొనయుం పుడమి నీలకంఠముద మొనరించున్. ౨౯

చ. సరసఘనానుషంగమున సంతతతాపము మాని భూమి దు
ర్భరతరపంకమగ్నతసుఁ బాల్పడి మొం బరికింప నద్ది యే
కరము నిదానమా జగదఖండసుఖంబున కాదిమూలమై
పరఁగు నపారసాధుఫలభారసమృద్ధికిఁ జిత్రమెంతయున్. ౩౦

చ. పడమటివాల్పుచేఁ గను పభంగురవేదన గాంచఁ జూచి తాఁ
జిసిముడి(పా)టుమై నిసురఁ జెందక నందకపాణి యప్పు డా
కడుసెకపేరడంగఁ దనకాన్పు సుఖంపఁగ రెండుకన్నులున్
బడలికదీటి చెల్వుగొన వారిధిఁ గూర్చు ఫణీంద్రశయ్యపై. ౩౧

క. ఉరుగర్జితవాద్యధ్వని, సురుచిరకేకానినాదసుభ(గీ)తంబుం
దరుణమయూరీనృత్యము, పరఁగన్నాట్యంబు మిగుల భాసిలుచుండున్. ౩౨

గీ. ఘనతగల్గె జగద్రక్షకత జనత్వ
వార్ధి తఘటిల్లెఁ గావున నచట భత్వ
ముత్వపరమా‡టుచితమన్న యొఱపుమీఱఁ
బొదలివర్షాభువులు చాల రొదలు సేయు. కప్పల ౩౩

సీ. నిర్ఘాతగర్జితనిరుపమకోపప్రసాదబిహాన్నిరుక్తులు చాలఁదొలుక
విద్యున్నటీలాస్యవిలసనంబులుమీఱ నాపారకారుణ్యమతిశయిల్లఁ

---

*అవితరసావకర్షం-మూ. †దొల్తటిపిదప-మూ. ‡మచితకన్నొయ్యపు-మూ.

జాతకబర్హిణచతురార్భటు లలరంగ జాతు లాటోపవిస్తార మెనయ
ఫలహేతుధర్మసంభరణశక్తి చెలంగ సంతాపవార్తలు శాంతిగొనఁగ
రాజహంసవిలాసంబు రాణదొలఁగ, సమతవర్తిల్లు చున్నతస్థాన మెనసి,
ధరణిపాలించె ఘనుఁడుచిత్రంబుగాఁగఁ, బాకమొక్కటి యెక్కు వైపరఁగఁగ నీ

గీ. మానకృతమైనవిరహంబుఁ బూననయ్యెఁ, దరశనయుతల కవ్వేళ ధరణిలోన
ఖనకసంపాదితద్రవ్యగౌరవంబు, సాధికరణంబు కర్ణధారాళి నయ్యె. ౮౫

క. కట్టువడ కటికాల్నడ, బెట్టగువ్యగ్రములఁ గొనెను బేరముతోడన్
మిట్టమిట్రాటుపల్లెలు, గట్టిగ మొనమూపసాగెఁ గట్రులతోడన్. ౮౬

ఉ. కాలువలెల్ల బల్నదులకైవడిఁ గాంచె నదీలలామముల్
నేలి యొనర్పగాఁగడఁగెఁ గేవలమబ్ధి నతండు నీరమా
త్రాలయుఁడైనఁ దావికృతినందక యుండు వికారహేతువుల్
చాలమెలంగినన్ వికృతిసంగతిఁ గాంచునె ధీరచిత్తముల్. ౮౭

—। శరదృతువర్ణనము ।—

క. తరువాత శరత్సమయం, బరుదుగ ఘటియిల్లె నంబుజాక్షస్వాప
పరనామకబహిరంగము, హరియింపఁగఁజాలు నంతరంగం బనఁగన్. ౮౮

గీ. వారివాహరసారంగవర్ధమాన, బహుసదీపంకబాహుళ్యపాటనక్రి
యాతిదక్షిణనామనామాభిరామ, మై శరత్కాల మామోదము లరనమరె. ౮౯

సీ. కాలవశాగతఘనసీలతా స్థాయిభావభిన్నాదేశభద్రమూర్తి
సర్వసరిన్నీరసంపదనచ్ఛతాద్విహ్వాకవాల్మీకిదీవ్యసూక్తి(?)
రుచిరకేకివచోవిరుద్ధధిక్కృద్ధ్వనసమునసభిన్నైకసంశ్రయంబు(?)
సరసిజాహితబింబసత్కావ్యశోభాతిశయహేతుహితపరిష్కారమహిమ
మూర్జితహరిప్రబోధగురూపదేశ, మఖిలహంసగణాకర్షణాఢ్యమంత్ర
మంబుజాతప్రభావ్యంజితాంజనంబు, దనరెనంతయు శరదభిధానఋతువు.

క. సరసతకల్మిఁ బ్రసాద, స్ఫురణంబున నదులు మెలఁగఁ జోద్యంబగు నే
విరసితభావము నందియు, నరుదారఁ బ్రసన్నభావ మందె నరుదుగన్. ౯౧

క. కలుషతఁ గడపెను శరదృతు, వొలయఁగ సుఖపారవశ్యమొదువ న్నదికాం
తలపులినకటితటంబుల, నలరారఁగఁ బూని రమలహంసకగణముల్. ౯౨

గీ. అలకశాధగు నలరించి యువనిపుంక, ఘటిమవారించి యుద్యోగిబంధ మెడపి
శరము విడువక యాశరత్సమయ మెనయ, నేటిపోటులకలుషత మీఁటె మఱియు.

క. అతతి నంతయు విమలం, బై తనరెం బ్రోషితాంగనాంబర మొకఁడున్
శ్రీతరుణితోడుమై వి, ఖ్యాతిన్ వర్తిల్లనోక్షయంకము కోదగా. ౯౪

క. జీవన మంతయు లోకో, జ్జీవనమున కిడుచుఁ గార్యసిద్ధి వడసి మై
కేవలపలితంబుగఁ దా, ఁ బోవదె ఘనశ్రేణి యశుపుంగవుదిశకున్. ౯౫

మ. పటుసంరంభవిలాస మొప్పఁగ జగత్ప్రాణుండు ప్రేరేప ను
త్కటగర్జాకృపణోక్తు లప్పటిల లోకత్రాణకై జీవనం
బటు వోవైచి యసారుఁడై ఘనజనుం డాహా వెలంబోయి దా
నటునిట్టున్ భ్రమియించు లబ్ధులకు సౌఖ్యం బబ్బునే స్వార్యతిన్. ౯౬

క. రాజధనుస్సులు నిర్జర, రాజధనుస్సుల మెలంగు*రాణంభాఁధ
స్త్రీజనచంచలహృదయా, భోజంబుల సీటికలఁక పూని వసించెన్. ౯౭

చ. నెలయనుమోము లక్ష్మునను సిద్ధపుఁగస్తురిబొట్టుఁ జెంద ని
స్తులఘనకేశపాశము ప్రసూనవిభాసిత మై మెలంగఁగా
విలసదనూనతారకలవింతరుచుల్ దిశలం జెలంగఁగా
వెలయుచు నభ్రలక్ష్మి యతివేల మొనర్చు ముదంబు చూడ్కికిన్. ౯౮

గీ. మధురరసము ప్రసన్నత మాన కూని
మధ్యవృత్తులుగొనుచు నిమ్నగలు కృతుల
చెలువు గైకొని మోదంబు సేయఁ బూని
ఘనముగఁ బత్త్రపకర్షంబు గలుగునేని. ౯౯

గీ సీరసం బౌచు జాడ్యైకదూర మగుచు
సుప్రసన్నత గైకొని దీప్రవిష్ణు
పదమునందు మెలంగునప్పటిజలదము
పుణ్యపురుషునిభావంబు పొందు గొనియె. ౧౦౦

క. నెల ధీరలలితుఁ డయ్యెడు, నలనిర్జరపదవి రంగ మనదగుఁ దచ్ఛ్రీ
వెలుఁగునటియగును దారలు, లలితతదంజలివినిస్సరన్మృదుసుమముల్. ౧౦౧

గీ. లలితమైతోఁచునట్టి కళాపదంబు, వింతయైతోఁచు† నేల యమాంతమైనఁ
దలఁపఁ జిత్రంబుగాదె దుర్లక్షప్రకృతికి, సమయమైయుద్ది మిక్కిలి వెలయుచున్న.

క. మధురరససాధకంబై, యధిరాజమహారణక్రియాబోధక మై
యధిగతరససంకరవా, ప్రథిమం గొని యాశరత్తు ప్రాథిమ మెఱసెన్. ౧౦౩

క. ప్రకటితకాశాకాశా, వికలసవర్ణత శరత్తు విదితం బయ్యెన్
వికృతికిఁ బ్రకృతిత్వము గొని, ప్రకృతికి వికృతిత్వ మొందు భావన్నగుచున్

---

* రాణగొనుంబాం । ధారాచంచల - మూ† సె రమాంతమైన-మూ.

—॥ హేమంతఋతువర్ణనము ॥—

క. సర్వజగద్విజ్ఞానా, ఖర్వనిదానాబ్జమిత్రఘనరుచివిద్యా
సర్వస్వహృత్యవిద్యా, ధూర్వహమై మించుమంచు దూకొనెఁ బిదపన్. ౧౧౫

ఉ. తమ్ములదాయ మేల్గనఁగఁ దాళక తమ్ములనేఁచ మంచుచి
చ్చమ్మగిమూఁదమీఁజ వడిఁజొచ్చెఁగఁ దమ్ములతోడ నాత్మ స
ఖ్యమ్ముభరించు కల్వలును గాటియఁ జెందెను మిత్రవర్గహా
తమ్ము నెఱుంగఁ డయ్యె నుచితస్థితిఁ గాంచ జనండు నేర్చునే. ౧౧౬

క. అహతాకారతఁ *గైకొనె, మిహికాసమయంబునందు మిగుల నెగడుచున్
మిహికాసముదయ మంతట, రహి†సంస్మృతియనఁగ‡వింత ప్రాయఁగనగునే.

ఉ. నింగికిముట్టి తోడుతన నీటుతొలంచెడు వింధ్యశైలముం
జెంగఁగఁ జేయ మంచుమల చిత్రముగా వడి రోదసుల్ గనం
బొంగుచుఁ గ్రమ్మెనో యనెడుబుద్ధి జగంబుల కావహిల్లఁగా
భంగము లేక యెల్లెడలఁ బర్వె హిమాని నిరంతరంబుగన్. ౧౧౮

క. మంచు గిరితరుల ముంచఁగ, వంచకభిల్లుండు వెదకు వలిమలతోఁగన్
ఎంచుకొనఁగఁ డఁగి రమరు లు,దంచితనిజనిలయనివసదామరతరులన్. ౧౧౯

క. ఆరూఢహిమ మడంచఁగ, నేరుపు గానఁ డయ్యె నినుఁడు నెఱిఁబగటను నీ
'హారమివభాస్కరఖ్యాతి', స్ఫారోపమ యొనర మిగుల జతనంపడియెన్

క. పదవర్ణస్ఫోటంబులు, గదియింపుచు ముఖపదముల ఘటియించఁ గడుం
బదిలముగ ధ్వనులు శాబ్దిక, భిదురధరస్ఫూర్తి హిమముపెంపుమిగులఁగన్.

గీ. ముఖపదోచ్ఛ్రయమున ధ్వనుల్ మొనయఁజేయఁ
జాల నెనయించు రూపకమీలనముల
హిమకవీ యొనర్చుదృష్టాంతకములగరిమ
నమజగత్ప్రతియధరప్రణములుగాని. ౧౨౨

—♦ శిశిరఋతువర్ణనము. ♦—

గీ. దాసిపిమ్మట మార్తాండభానుచండ, భావసంస్తంభనామధప్రాభవంబు
సంగతహసంతికాదృఢాలింగనైక, ఘటనచేటంబు నగుశీతకాల మొదవె.

చ. చలి యిడువేదనం బడఁగఁజాలక పద్మజశౌరిశంకరుల్
మెలఁతల నాననాబ్జమున మించునురంబున సామిమేనున

*కైకొని- †సంస్మృతి-‡వింతరాయనదగునే మూ-

న్నిలుపుచు నవ్వేతం గడవ నేటికిఁ బాయరు తత్ప్రదేశముల్
చెలువలు గారవం బరుగఁ జేయఁగ న*ద్దశకోర్వనేర్తురే. ౧౧౪
గీ. అగ్నిదివసాంతసమయవిన్యస్తమిహిర, పటుమహఃపూరసంపూర్ణ బలుఁడుగాన
సంతతార్తియకేవలసన్నిధాన, కలన శీతంబు వారించుఁగా యొకింత.
ఉ. శీతముచేత బాధపడు చిత్రజగంబు భరింపఁగా జగ
త్త్రాత దినేశుఁ డీశ్వరతఁ దాల్చుచు నంబరమధ్యసీమఁ దాఁ
జాతురి నేగుచు న్నిటలచంచదచంచలదృష్టి కించిను
న్నీతముచేసెఁ గావలయు నెమ్మి ఘటిల్ల నివారించుశీతమున్. ౧౧౬
క. కాంతభృశాలింగితధృఢ, కాంతాకుచకుంభమధ్యగతసూక్ష్మబిలాం
భ్యంతరము గని యనంగత, కెంతయునలరుచును మదనుఁడెడ యంజలికిన్
చ. అరమెయినుండు నద్రిసుత యందపుఁగౌఁగిలి లేక చిచ్చు క
న్నర కడు శీతలింపఁ జెలి కడ్డము సేసెరు గంగనాళకు
ర్భరగరపహ్ని మంచుమలరాయునియల్లుఁడు దేటచందమా
మరసిగలో విషాశిఖరమా బలుకంపలి లోఁగఁగట్టుచున్. ౧౧౮
క. †చలికిన్లోఁగకఁ నిలిచిరి, వలివెలుఁగులు పెదలుచల్లువాఁ డొక్కరుఁడున్
విలసత్కాలాగరువౌ, వలిఋబ్బల నండగొన్నవాఁ డొక్కరుఁడున్. ౧౧౯
క. అప్పప్ప యేరికైనం, జెప్పంగా శక్యమాని శీతముమహిమల్
నిప్పుల కప్పులకుం దాఁ, దప్పక యన్యోన్యసదృశతను ఘటియించున్.
గీ. మూర్తికౌటిల్య మెంతేని మొనయఁ జేయు, నధరశబ్దప్రచారంబుల నరఁజేయు
శీతలరసాతిదూరతఁ జెందఁజేయు, శిశిరకాలంబు దలఁప విచిత్ర మయ్యె.
శా. ఈరీతిన్ ఋతువ్రల్ విరాజిలఁగ నయ్యేణాక్షి పద్మేక్షణా
కారధ్యానరసానుభూతి ఘటితాఖండప్రమోదప్రవా
హారజ్యన్నిజవృత్తియౌచు హృదయం బన్యక్రియాజ్ఞానమా
ర్గ్యారూఢం బయి యొప్ప నక్కజపునిష్ఠం బూని యుండెంగడున్. ౧౨౨
క. జగదండమండనోజ్జ్వల, భగవత్పదవాచ్యనామ ప్రణమజ్జనతా
సుగమ నిగమాంతమానస, ఖగరాజారవితనూజకల్పమహీజా. ౧౨౩

గద్య ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిందాంతఃకరణ పోలూరి మాధవ
యజ్వసముజ్జ్వలత్పౌత్రపోషిత కలాకౌశల సాధిత పాండిత్యాభరణ ప్రభంజనవం
శాబ్ధి రాకాశశాంక నిరంతరారాధితవిచక్షణశశాంక అభినవనన్నయభట్టా
రక అహోబలపత్యాహ్వయకవి మహోపాధ్యాయభట్టారక ప్రణీతంబై
న కాళిందీకన్యాపరిణయం బనుమహాప్రబంధంబునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

---

*నద్దస-మూ. †చలికిలోబడక నిలిచిరి- మూ.

శ్రీరస్తు.

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

— పంచమాశ్వాసము. —

క. శ్రీపార్వతీసతీపతి, చాపవిలోపనపటిష్ఠ జలదాభలస
ద్రూపక జగత్ప్రదీపక, భూపకవరసార్వభౌమ పురీమలలామా. ౧

వ. దేవా దివ్యచిత్తంబున నవధరింపుము. ౨

— కృష్ణుఁడు ధర్మరాజుం జూడఁబోవుట —

చ. జగములఁ బ్రోవఁగా మనుజజన్మముఁ జెందు పురాణపూరుషుం
డగణితభక్తి సత్యకసుతాదికయాదవు లంటికొల్వఁగాఁ
దగిలినప్రేమచేఁ దరలెఁ దన్నొకపెన్నిధిగాఁగ నెప్పుడున్
మిగిలెడుభక్తిచేఁ దలఁచు మేటి యమాత్మజు సానుజుం గనన్. 3

క. ఇంద్రారివైరి చనుచు మ, హేంద్రప్రస్థంబుచూచె నింద్రమహీంభూ
సాంద్రసుమవిసరవిగళద, తంద్రమరందైకపూరితస్ఫుటసరసిన్. ౪

సీ. సర్వభాషావచస్సంపన్నిధానంబు, సాధ్యసిద్ధవచోవిచారితంబు
శూరసేనాధారతారుచిమంతంబు, వ్యత్యయకార్యోపపత్త్యనుగత
మనుసృతభవికలాపాయోగసిద్ధంబు, రేఫోపహతదృఢోల్లేఖితంబు
అన్యథాభావప్రహాణనిరూఢంబు, సప్తాంగరూపప్రశస్తమహిమ
మైవిరాజిల్లు చట్టభాషావిశేష, సముదయుస్ఫూర్తి హసియింపఁ జాలునట్టి
పురవరంబు హరిప్రస్థపుణ్యనామ, మచ్యుతానందమునఁ గాంచె నచ్యుతుండు.

గీ. అపుడు శ్రుతులకు నెప్పుడు నబ్బఁబోని
యసమబాణమహావీరునబ్బగాని
సవిధసంప్రాప్తి యతిథివైభవము గాంచె
సుభగమహిమంపునమవర్తిసుతుశ్రుతులకు. ౫

గీ. వెన్నునాగమనంబుఁ దా విన్నయపుడ, ధర్మతనయుఁ డాకర్ణ్యఁ దరలఁబనిచె
ఘనతరానంద మగుతనమనసుతోడ, వాసవసుతాదిహితుల సేనాసహితుల.

ఉ. కూరిమిమీఱఁ దన్నెదురుకోఁ బవనాత్మజు నాత్మవత్సుమం
జేరిసుఖించఁ పుణ్యములఁ జేరిచి నమ్రసజోత్తమాంగుఁడై

ధీయుల నింద్రనందనుని దేవభిషక్తనుజన్ములన్ శుభా
ధారవచస్సుధం జిలికి ధన్యులఁ జేయుచు నేగి యంతటన్. ౮

మ. ఒకచో మాధురిఁ గుల్కు పల్కుగములం బింపొందఁగ వేదోక్తచోఁ
బ్రకటప్రాభవచోనిగుంభనలఁ దీవ్రస్ఫూర్తి వర్తిల్ల నే
కకదోషంబును లేక కావ్యమణి జోకంగాంచు నాస్థానిలో
వికచన్యాయకరత్నమై యనుఋష్యశ్రీకాంతు నీక్షింపుచున్. ౯

చ. నతు లొనరించుపుణ్యుల కనారతసౌఖ్యనిధానదక్షమా
గతి ఘటియించునప్పరము కారణతత్త్వము ధర్మపూతికి
న్నతి యొనరించెఁ బ్రాక్స్వజనినమ్రసంప్రతి తన్నిరంతరో
న్నతి కగుఁ గారణం బని జనప్రకరంబు నుతుల్ ఘటింపఁగన్. ౧౦

క. చాఁగిలిమ్రొక్కినయప్పర, యోగీశ్వరు గ్రుచ్చి యెత్తి యోగీశహృదా
భోగసమనిజభుజాంతర, యోగంగా ధర్మతనయుఁ డొనరించెఁ గడున్. ౧౧

మ. అలవేదాంతసరస్వతీసముపగూహం జేసి గైకొని య
బ్బలు తేజంబు తనంతఁ దాన నిజదోర్బంధంబునం జిక్కను
త్కలితానందపయోధిఁ దేలుచు నజాతద్వేషి నన్నొప్పు పు
ణ్యులు లేరంచు మదిన్ గణింపుమ వరేణ్యున్ శౌరిఁ బల్లెం దగన్ ౧౨

గీ. జలజనయన యిహాముత్రఫలవితాన, మూలకారణ మని మదిఁ జాల నమ్మి
నీకు నదభక్తి చేకొని నిలిచినాఁడ, నితరము నెఱుఁగఁగద యిట నీవె సాక్షి.

చ. అట్టిఁడివాఁడ నే నెటుల నంతకుదాత కవాప్తకాముగన్
గట్టిగఁ గొన్న నీకు శుభకల్పనసేసిన నారకుండఁగాఁ
గిట్టను గాన నాదికవి(?) గేరెన కృష్ణుఁ ద్రుంచి శిష్టుఁ న్
దిట్టముగాఁగఁ బ్రోచికొను దేవరవై జగ మేలుము చొగిన్. ౧౪

ఉ. లెక్కకు నిక్కు జన్మముల లేఁతకుఁ దక్కినభక్తి నే నతుల్
మిక్కిలి నీకొనర్చితి సముద్ధగుణాకర తత్ఫలంబులై
దక్కెను *నాయనమ్రతయుఁ దావకసమ్మతయున్ సమానులన్
నిక్కము ధిక్కరించితిఁ నిష్టురపుణ్యయశస్సమృద్ధులన్. ౧౫

గీ. తమము హరియించి వస్తుతత్త్వంబుఁ దెలుప
నీవ కా కన్యదేవత నేర్పుఁ గనదు
దురితసంహార జగతి ఖద్యోతు మహిమ
యొనరు నేరీతిఁ దలఁప ఖద్యోతమునకు. ౧౬

---

* నాదనమ్రతయు-మా.

వ. ఇట్లుచితాశీర్వచనరచనాపురస్సరనిరస్సర ద్విపీతసూనృతామృతంబుల శ్రవఃపుటంబులు పూరించుచు నుదంచితరోమాంచకంచుకితసర్వాంగుండై సర్వమంగళాయుతనిజాంగసంగసంగతాభంగురసుఖం బెట్టకేలకు వదలి యమునతోఁ బుట్టువుగా రాబుంబట్టి వేల్పుగాళ్లు దిట్టఁపుటాసనంబు వెట్టిన వం దధివసించి బ్రహ్మాండభూలోకజంబూద్వీపభూపాలపురహరిప్రస్థస్థిన్నిలయతత్సభాతత్సింహాసనాశ్రయోత్తరోత్తరోత్కర్షనిష్కర్షతత్పరు లగు తత్రత్యకవులవాక్ప్రసారంబులు ససారంబులై నెలయ నుత్తరోత్తరసూక్తులం దత్కృతప్రశ్నప్రయత్నంబు సఫలంబుగా ననుగ్రహించి సహభోజనసహశయ్యాసహాసనసహసంభాషణాదిక్రియల యమాత్మజు సాయుజ్యం గృతార్థుం గావించె నిట్లు కతిపయదివసంబులు గడువ నంతట నొక్కదివసంబున దివసేశ్వరునిమనుమని యనుమతంబున మృగయావిహారవిలాససమాలింగితాంతఃకరణుండై సత్యభామారమణుండు సత్యకాపత్యప్రముఖయాదవవీరులు చేరికొల్వ బలారినందనుం డనుసరింప గుణవృద్ధిసమాశ్రయత్వంబున నానాదేశవిషయతనిర్వృత్త్యాహారవర్ణసవర్ణత మెఱయు శూరాగ్రసరులగ్రసరులై నడదేర సమానశబ్దప్రతిషేధ నిష్ఠాధారత "నిష్ఠానంజ్ఞాయాం సమాసశబ్దప్రతిషేధ" ఇతివార్తికోక్తి ననుసరింపుచుఁ దద్గుణవిషయతం గృతసర్వాదినిపాతనతవహించుట సర్వప్రాతిపదకంబు నవహసింపుచు(?) ద్వితీయవక్రతను ద్వితీయక వవర్గచతుర్వర్ణప్రతిపాదితనాదమేదురీకృత రోదసీకుహరంబు లగు కౌలేయకతల్లజంబులు మదికి నుల్లాసంబుగా వెన్నాడ వాగురజాలభ్రమ ఖ్రప్రధానసాధనసామగ్రినము దగ్రు లగు నగణితమృగయాప్రకాండు లండ గొన నామలింగానుశాసనంబు కైవడి సింహాదివర్గ సంమిళితంబై మహారాజాస్థానపగిది నానావిధకవిప్రౌఢోక్తిసంకులంబై ప్రాకృతంబు కైవడి వల్మీకభవపదానంబై తర్కంబు చెన్నున నతికర్కశప్రమేయంబై ఛందంబు భాతి మత్తేభశార్దూలవిక్రీడిత లక్షణోపేతంబై భరతంబురీతి సింహవిక్రీడితహారిణీప్లుతకరిహస్తప్రసర్పితాకలితంబై యుత్తమకావ్యంబువడువున నవాచ్యమహిమంబై యలంకారంబు తెఱంగున ననుపమవిషమవిన్యాసంబై మీమాంసక విధంబున నానాగమప్రభూత శాఖావైఖరీప్రకాశంబై పాణినీయంబుననువున వృద్ధాంగగోత్రాశ్రితంబై త్రిలింగభాషానుశాసనం

బు చెలువున నున్నిద్రప్రాణికంబై యత్యద్భుతం బగు నొక్క కాళిందీతీరకాంతారంబు ప్రవేశించి. ౧౭

—శ్రీకృష్ణుఁడు వేఁట సలుపుట—

క. పలుదెసలఁ గాపు లునిచెన్, బలియుల మృగయులను వీరబలశాసనుఁడా
జలజాతపత్రనయనుఁడు, బలశాసనతనయుఁ బిలిచి పటువేగమునన్. ౧౮

గీ. అతులచాతుర్య మొదవంగ సమ్మహాత్ముఁ
డమర ఘటియించె నపుడు పూర్వాదులందు
సంభవత్తత్త్వమయసంజ్ఞ*సరగఁ జేసి
సకలవిబుధులు వినుతింప సద్వ్య(వ)స్థ. ౧౯

క. దిక్కుల గ్రమ్మి ధటుల్ రొదల్ గ్రక్కు మ్మ్రోఁ జేయ మృగము లురవడి బెగడన్
మిక్కుటపుసుకవివాక్కులఁ, బెక్కండ్రవినీతకవులు బెదరెడుమాడ్కిన్. ౨౦

క. జలజాక్షుముఱఁది తమ్ములు, బలుమృగముల వెదకివెదకి పడఁజేసిరి దో
ర్బలమలర శాబ్దికోత్తము, లలయపశబ్దముల నెనుకి హరియించుక్రియన్.

గీ. అలసనత్త్వంబులనసత్త్వములఁగ్రియా†వ
రాశయముల స్వరాదుల నవ్యయములఁ
దా నిపాతంబులుగఁజేసి ధరఁ దదంత
సంగ్రహాయత్తమతి యైనసాధుమౌళి. ౨౨

గీ మాన్యుఁ డైనట్టి యాధ్వనిమార్గవేది, లక్ష్యమూలంపుధ్వని నవలంబనంబు
చేసి హరియించె మిక్కిలి వాసిగాంచు, తనకృతిత్వము మర్మవేత్తలునుతింప.

క. కరమరుదు కృష్ణమేఘం, బురుతరశరవర్షవైభవోదగ్రముగా
ఖరవైశ్వానరకీలలు, విరళితలై కన్నియెడల వేకననమ్యోన్. ౨౪

గీ. అవ్యయప్రకాశ మ‡విధ్యుక్తికోజ్జ్వలం, బగళితోరుసత్త్వ మంతకార్య
కరము నొచు మెలఁగె సురుచిరతద్ధిత, కృద్గణంబు దహనకీలితంబు. ౨౫

వ. ఇటు మృగయావిహారంబు కొంతప్రొద్దు గడపి చాలించి యమ్మించుమాయ
లాఁడు రాజార్హంబు లగు నామిషంబులతోఁ బరివారంబు హరిప్రస్థంబున
కుఁ బోవఁ బంచి విశ్రాంతివ్యాజంబున నర్జునానుచరుం డై కమలాసనవర
మహాంసనీలకంఠసంసేవితం బై శుకముఖసుకవినికరసముపభోగయోగ్యం బై
తనుభవశ్రాంతిసద్వ్యాపహరణప్రవణం బై శరద్రాకాశశాంకాకళంకచ్ఛా

*లలరజేసి-మూ. †పరాశ్రయములు-మూ. ‡విధ్యుక్తిమోజ్జ్వలం-మూ.

యాచోరప్రభాభరంబై తెలిదీవిపైఖరిం బరిహసించు నొక్క కాళిందీనదీ సుందరపులినతలంబున విశ్రమించి. ౨౮

క. కనియెం బద్మదళాక్షుఁడు, కననివిననిమేలుసుమమఁగల ప్రియురాలిం
గనికనఁగరాని చంచలఁ, దనులత యచలంపుఁ జోచిఁ దల మనుదానిన్. ౨౯

—శ్రీకృష్ణుండు కాళిందిని జూచుట—

క. ఉపమానభావమును దన, కపకారముగాఁగఁ దలఁచు నపఘన మగుచుం
దపముఁ బలు *కాఁకఁ దనకై, తపియింపుచునుండునట్టి తపనతనూజన్.

క. కనికని నిరతిశయానం, దనిధిత్వ(ము) గాంచియేని కమలదళాక్షుం
డెనలేనిముదముఁ గొనుచున్, మనమునఁ గాళిందిరూపమహిమముఁ బొగడున్.

గీ. ఏతదఘనసంగతి నెట్టిముదము, †విషయివర్గంబుఁ గైకొని వేసె దానిఁ
గాంచుఁబున రేతదంగసంఘటనగలుగు, భాగ్యమెన్నఁటికబ్బునప్పటికిమగుడ.

చ. సరసిరుహాననంబుఁ గొని సన్ముఖసీమ గృహీతవాచమైఁ
బరఁగఁగ శ్రోత్రియత్వమునఁ బాటిలి పూర్ణతపంబుసేయఁగా
సరసిజగర్భ! యీయువిదచక్షుఁదనం బొనగూర్చునేర్పు నీ
కరుదు ఘటిల్లెఁ గా కరయ నల్పతపంబున నిట్టి దబ్బునే. ౩౦

ఉ. సారసగంధిమధ్యమము సంఘటియింపఁగ యోగ్యవస్తుసం
భారము లేమినో యిది యభావముచేసితె పద్మజాత నీ
నేరుపు నెట్టు లెన్నుకొన నేరఁగనయ్యెద దానిమీఁదటం
జేరి వసింపఁజేసితివి సిబ్బెపుగుబ్బలు గొప్ప‡క్రొమ్ముడిన్. ౩౧

గీ. ప్రస్ఫురద్వ్యక్తిసంబంధబలముకలిమి, నుల్లసించె నలంకృతు లెల్లఁ గాన
లలనయుత్తమకావ్యంపులక్ష్మి యనుచు,నవనిరసికులుగొనియాడుటరుదుగాదు.

గీ. అమథనావిలసింధుమధ్యప్రభూత, పద్మవాసిని యాశరత్పద్మనయన
వ్యక్తిసుందర§తాన్యకృతాఖిలోరు,భూషణత ముఖ్యకృతిలక్ష్మిఁబోలునింతి.

సీ. ఇది మన్మథాస్త్రత్వహేతు వౌటఁ దలంప మది కింపులొనరించుమరునిదంతి
దంతిగా దిది మృదుత్వంబు చాలఁ జెలంగ మరునిచేతమెలంగు విరులబంతి
బంతిగా దిది కందుపట్టుగా మిఱుంగఁ సోఁలినెదు మేలుసోగమెఱపు
మెఱపుగా దిది నిల్కడౌఁ అవుమైఁ దనరారమానసప్రియభావ మూనునంచ

*కాఁచి-మూ. †విషయి-మూ. ‡క్రొమ్ముడిన్-మూ. §తాన్యకృతా-

యుంచఁగా దిది ఘనరుచినందికొనఁగ, మధురనాదానువృత్తి చేయూన్యపికము పికముగా దిది తెలికంటిచెలువు లెనయు, నతులసౌందర్యదివ్యరత్నాకరంబు.

వ. మఱియుఁ గబరీజలధరమాలికయు నలికచంద్రరేఖయు నిరీక్షణచంచరీకావళియు భ్రూమనోరమయుఁ గపోలశోభావతియు నాసికాకనకమాలయుఁ గర్ణశ్రీకలితయు నధరమధురుతియు హాసకౌముదియు సుముఖశాలినియుఁ గంధరామత్తకోకిలయు వాగమృతధారయు దంతమౌక్తికమాలయు బాహాకుసుమితలతయు హస్తాంబురుహయుఁ గుచబాధురయుఁ దనుమధ్యాంచితయు రోమాళిభుజంగవిజృంభితయు నాభీవిపులయు జఘనఘనాభిరామయు నూరుదండకమండితయు జంఘాప్రభోపరంజితయుఁ బాదలలితయు నంగలతాచపలయు గుణమణినికరయు నగుచు వృత్తరత్నాకరకృతి నగుచున్న ది క్కొమ్మమొమ్మ, యేముద్దుగుమ్మ కైన వనమ్ముగా *నమ్మమ్మ యని మనమ్మున ఘనంబుగాఁ గొనియాడుచు నక్కితవయాదవుండు దండనుండు నాఖండలనందను వీక్షించి యిచ్చంచలాక్షి యుదంతం బాద్యంతమ్ముఁ దెలిసి రమ్మా పొమ్మా యని వినోదంబున ముదంబుగాఁ బలిచిన. ౩౬

—శ్రీకృష్ణుండు కాళిందికడ కర్జునుని బంపుట—

క. సిరికి నలవడనిశోభా, భర మీయింతికి నెనంగుఁ బద్మాక్షునకే తరుణి యిది గృహిణి గాఁ దగు, నను నా శిరమెక్కి యుండు టప్లు ఘుటిల్లన్.

గీ. ఇట్టిసౌందర్య మొనరించునట్టిధాత కమరు నస్త్రీ త్రియాయింతి హరికిఁ గూర్ప మిక్కుటంబుగ జగములో మెఱయుఁ గాని యన్యునకుఁ గూర్ప నయశోభ్బి నది యడంగు. ౩౭

క. ఈగతి నద్భుతరసనం, యోగిహృదంతరములోన నువిదఁ బొగడుచున్ †భోగిశతల్పునమపున, నాగుణధుర్యుండు వేగ నరుగుచు నచటన్. ౩౮

సీ. నభయందుఁ బాడితసంస్కృతవాణికైవడి మహాసరసిలోపలను హంసి వలె వక్షఃస్థలమున జిలుగుఁజందురుసోగవడుపున నవమేఘపటలి మెఱపు చెన్నున నాలయసీముఁ బ్రదీపంపుఁ గళికవైఖరి బోదె నలరుతీవె చెలువునఁ దరువున ఫలశాఖపోలికఁ, ‡బరమకావ్యంబున వ్యక్తిమూర్తిఁ

* దమ్మమ-మూ. † భోగిపర్యంకుపేనుపున-మూ. భోగిశ్రేష్ఠుండు అని కవిభావమై మెూ. అది యసాధువు. ‡ బరమూ—మూ.

బులినతలమున మేలఁగెనుపొలఁతిఁ జేరి, తరళలోచనవలనిసత్కార మంది
తుందిలానందమునఁబొందికుందరదన, వదనమీక్షించిమాధుర్యమొదవఁబలికె.

క. కలికి నీనామ మెయ్యది, జలజానన కన్నవారిన-జ్ఞలు కీదృ
క్షులు హేతువేమి నీవీ, పులినంబునఁ దపము సేయఁబూనెదుమతికిన్. ౪౧

గీ. తేఁటియుంటనికుసుమంబు తేట దోఁచు
నీదురూపంబు గనుఁగొన్న నిర్మలాంగి
యర్హ్వరకాంతు దేవతాప్రార్థనంబు
సేయుచుండెద వని నాదుచిత్త మొదవె. ౪౨

గీ. తన్వి యిచ్చటఁ బరమసాధనతఁ గాంచుఁ
దనువిలాసంబె యితరసాధనము లేల
యరసి చూడుము పండితురాలనైన
శుభఫలావాప్తి *బోధనకన్నఁ గలదె. ౪౩

క. నా విని తమ్ములనేలెడు, దేవునిగారాపుఁబట్టి తేటమొగమునన్
ఠీవి నునునగవుసిగ్గులు, తావుకొని మెలంగ నింద్రతనయుని కనియెన్. ౪౪

గీ. †జ్ఞాతృతాధర్మమున కధిష్ఠాన మరయ
నీకురూపంబు ‡గాకున్న మేదినీశ
యాభిరూప్యప్రసిద్ధమాహాత్మ్యమునకు
నధికరణ మౌట మాననీయత వహించు. ౪౫

ఉ. కావున నాయుదంత మవికారగుణాకర చిత్తగింపు మే
దేవుఁడు సాయగేస్తుఁడయి తెల్వి జగంబుల కెల్ల §నేను న
ద్దేవుఁడు నన్నుఁ గన్నతఁడు దీపిపాలిరమాధినాథునిన్
దేవునిఁగా వరించుకొను ధీ కొని యిట్లు వ్రతంబు సల్పెదన్. ౪౬

గీ. అసితరుచి యగునీనది కధిప నేను, జన్మదైశైకతన సహజన్మఁగాను
నామధేయంబుచే నేని నరవరేణ్య, తత్సహోదరిఁగా నన్నుఁ దలఁపవయ్య.

గీ. సిగ్గిమిత్తదయాంభోధి నీరజాక్షుఁ, దనఁగ నెఱనమ్మి మదిలోన నతని నునిచి
నాయథాశక్తిఁ గొల్చుచున్నాను నేను, భాగ్యమెట్లున్నదో కానిపార్థివేంద్ర.

క. ఎన్నఁడు పద్మాక్షుఁడు ప్రసన్నుండయ్యెడునొ కోర్కె సఫలతఁగాను టెం
కెన్నఁటికో తెలియదు నిన్, గన్నారం గంటిఁ గంటిఁ గన్నా సుఖముల్.

---

* బోదన-మూ. †జ్ఞాతతా-మూ. ‡గాకున్న-మూ. §నీను.

గీ. అనుచుఁ గన్నీరునించుచు నాననంబు, మిగుల వాంచిన యాలేమ మెఱపుఁబోఁడిఁ
జూచి తలయూఁచి యానందవీచిఁ దేలి, ప్రాఁడ్విదారబిడ్డ యా* చైత్రరాజు కనియె.

గీ. నిరతిశయ మైనసీ మేని నెఱిమెఱుంగు, నిర్మలంబైన సీభక్తి నిష్ఠఁ గూడి
రయము మిరాఱుఁగఁ దక్షరగ్రామముఁ గూర్పఁ, దక్షరగ్రామలవకు నత్వపులకు.

క. అని పల్కి కలికి యానెయ్యతి, గని తూఁకుపుఁ జాటి వేల్పుఁగవినయుదారుం
డనితరలబ్ధామోదం, బని తలయూఁచుచును వేగహారిఁ గనవచ్చెన్. ౧౫౨

క. † వచ్చిన నచ్చెలువ చటికి, వచ్చి(న) కార్యంబు రూపనైఖరి మదిలోఁ
బొద్దింబు లేనిభక్తియు, ముచ్చటకడి యుఁగ సకలమును వినుపించెన్.

చ. చెలికల వార్తయిట్లతఁడు చెప్పినఁ దప్పక యాలకించి యా
జలరుహపత్రలోచనుఁడు చక్కఁగ లేనగుఁ బువ్వుసీటిచే
నలఁతఁ దొలంగుస్త్రీము మున నాననపద్మము కన్నుదోయి మే
లొలయఁగ నింతిఁ జూడ మది కొప్పగునం పొగి నేగి యచ్చటన్. ౧౫౪

—శ్రీకృష్ణుడు కాళిందిం గొనిపోవుట—

క. శృంగారైకాశ్రయమా, నంగననెమ్మేను చూచి హరి నవరసపా
రంగత ‡ మగుననుభూతి చె, లంగఁగఁ దా మెలఁగె నట్టి రంబు దలంపన్.

సీ. నీలాభ్రమునఁ జాలు నెఱికప్పు జిగి జాలు మేలు నవ్వఁగఁ జాలు మేనివానిఁ
జలత లేక లసించు తొలిజాఁటి బఱుమించు నొప్పు నేరము లెంచు నొల్లెవానిఁ
దొలుత వేళ నెనంగు జలజాతములరంగు గలకన్నులబెడంగు గనెడు వాని
నమృతధారలు చిల్కు నట్టి చందురు కల్కు, నగెడు నవ్వులతళ్కు మొగము వాని
లచ్చిపేరాదిగల పేరురమ్ము వానిఁ, గౌస్తుభకిరీటముఖవరిష్ఠరణ వాని
సుదికి నీడగు నొకవాలు వడయు హరిఁ, విందుకన్నానఁ గన్న గోవిందుఁ గనియె.

గీ. కనియు స్త్రీవనితరహ స్పృద్ధ్యానఘటితనర్మ, దేశ సంతతదివ్యత్వదీయదివ్య
రూపజాలంబులోనఁ దద్రూపమపుడు, మిళితముగఁ గొంత సేపింతి మిన్నకుండె.

క. అంతటఁ గాంతకు లక్ష్మీ, కాంతుని నిజరూపగరిమ గనవయ్యెఁ దదే
కాంతి(క) దృష్టిప్రభావత, పొంతఁ బురందరుని కట్టి పొసఁగుటచేతన్. ౧౫౮

చ. హరినిజరూప మాహాత్మ్యముదమారఁగఁ గాంచిన కాంచనాంగికిం
బరిచితిఁ జెందవయ్యె నభివాదనవార్తలు సంస్తవక్రియల్

*చిత్రరాజు- †వచ్చియచ్చెలువ కుటికి ‡మగుననుభూతి స్త్రీవనితరహ-మా.

కరము మస్తంబులోపల నఖండితభక్తి గుదిర్చఁ జక్కునన్
హరిహరి యాఁటటంచు గనని పుట్టికచాకచి సంఘటిల్లఁగన్. ౫౯

గీ. వెలఁది "యభ్యాగతః స్వయం విష్ణు"రితి వి
చారసాంగత్య మొనరఁగఁ జలదసాంగ
వీక్షణాంభోజమాలికావిసరములను
బూజ యొనరించె నాజగత్పూజితునకు. ౬౦

గీ. కృష్ణఘనరుచి దనచెంతఁ గీలుకొనఁగఁ
జామముఖచంద్రుఁ డప్రకాశత వహించె
నిమదక్రేఁగంటిచూపులు నీలవేణి
రుచివిలాసంబు దన్మౌళిరుచి గొనంగ. ౬౧

గీ. అంబుజాననదనుఁ జకోరాక్షి యనుట, నిజముగాఁ జేయఁదలఁచి యానీరజాక్షు
వదనచంద్రునిఛాయ కవ్వారిగాఁగ, జారుకొనఁజేసెఁ దనదృక్చకోరకములఁ.

చ. అపుడు ముకుందుఁ డింతిఁ గని యంబుజమిత్రతనూజ నీదు నీ
త్తపము ఫలించె రమ్మనుచుఁ దబ్బుల లేనగుమోము గ్రమ్మఁగాఁ
* దపనతనూభవం జెనుట తద్దయుఁ గ్రమ్మ రథంబుమీఁదఁ దాఁ
గృపనిడుకొంచు ధర్మజునికేళిపురంబున కేఁగె నెమ్మిగన్. ౬౩

క. అచ్చట నారాజున కమ్ముచ్చట దెలియంగఁజేసి భూపతిమదిలో
ముచ్చట దీరఁగఁ గొన్నాళ్ళచ్చపుఁ బ్రేమమున నిలిచి యనుపతియాంతన్.

క. పురమున కేగుతలంపున, నరవరునానతి గ్రహించి నలువారఁగ న
న్నరుఁ దోడ్కొని చనువేళన్, పురజనులఁగ డాయఁజేరి భూపతిఁ బలికెన్

గీ. అనఘకృతి యపార్థ మగునేని పండిత
హృదయమునకుఁ బోలె హితము గాదు
నాదుమదికి నెపుడు నరుఁ బాపు మటుగాన
నన్నుఁ బంపి రాఁగ నరవరేణ్య. ౬౬

వ. ఇట్లు బావయగు తోవకొమ్మతోలంగుడు బావబిడ్డబిడ్డనిచే †సోమాసుల
పెట్టుంజెట్టిఁబట్టి తనవెనుకటిరాకకు నాంతిపడసి యతండు రా ‡నయ్యొడ్డ
కేల్దొరబిడ్డ ప్రామిమ్ము సొమ్ముబరణి గన్నకన్నెఁ గొని నిజపరివారపరివృ
తుండై కదలి సంద్రంపుటగడిత వడయు బెడంగుప్రోలు మేలుబాతికిం జని

* తపనతనూజధరన్ జ.బ.బ. పా. † సోమాసుల ‡ నయ్యానకేల్దొరబిడ్డ

యెంతయు సంతోషంబార నయ్యుదంతంబు నిజాంతరంగంబున నెంచి గించి తదనుమతి రిక్షనుడువులఁ దెలియం బ్రోడతొలిపుట్టువుజన్నిదంపు వారలఁ బ్రాజుల రావించి నిరస్తదోషతిమిరంబును సుగుణవర్తియు సుగ్రహస్నిహంబు నగు నొక్కసుప్రకాశ వివాహముహూర్తం బేర *వ్యాసరభాసురం బని నిశ్చయింపించి సర్వజనులం దనతన్నంబునకు రా నియమించి మీఁదటి †శక్రచక్రవర్తిం బిలిపించి తత్ప్రాలంకారంబునకు నియోగించిన. ౬౭

గీ. అన్నివింతల కాస్పదం బగుపురంబు, నందు నేవింత ఘటియింప నతఁడు నేర్చు నయిన నత్తఱిఁ బౌనరుక్త్యం బొనర్చె, నతులచాతురిఁ గొన్నిపదార్థములకు.

వ. అంత. ౬౮

సీ. వేవెలుంగులు గల్గు విన్నాణి వేలుపు ముప్పొఁదుములు నిల్చు గొప్పగద్దె ముత్తొంటిపలుకులు మొనయు వేసము వాఁడు తమ్ములనగియించుమతఘ్ఘుతేఁడు సుడివాలు పేరింటిపులుఁగు నేదునొయారి పండ్రెండురూపులబలిమికాఁడు కడలియిల్లటపల్లు బెడఁగుబల్లుడికన్ను పగలుగావించు నేర్పరుల మేటి
లెక్క పేరింటిగుఱ్ఱంబుదక్కుజోదు, చుట్ట మంతటి కనఁ దగుదిట్టసామి
చాయకైవడి వన్నెంటఁజాయరాగఁ, గూఁతుపెండ్లికిఁ జనుదెంచెఁ గూర్మిమిగులఁ

గీ. పెండ్లియఖిలప్రమోదంబుఁ బెనుచుజగతి, నఖిలజగములతండ్రి పెండ్లామునఁ గఁ బిలువకున్నను బిలిచిన నెలమి రాక, యుండువారు జగంబుల నుండు టరిది.

క. పంకజలోచనునప్పురి, సంకోచాభావ మొనర సర్వజనంబుల్
పొంకముమీఱి మెలంగఁగఁ, బంకజ*భోదరంబుభాతిం గనియెన్. ౬౯

సీ. చతురాగమానూనసారస్వతస్ఫూర్తి లోకచోట నానంద మొదవఁజేయుఁ
‡జతురాతిశతినదర్శన ఘోషవైఖరు లొక్కచో మోదంబు నిక్కఁజేయుఁ
జతురుదాత్తకవిత్వసాధునిస్వానంబు వీనుల కొక్కెడ వింత యొసఁగఁ
జతురభినయసమంచన్మేదురధ్వాను లొకపంక్ల సంతసం బొప్పఁజేయుఁ
జతురనల్పమహావాద్యవితతి నాద, మంజిమం బొక్కదిక్కున ముదికుమర్ప
నద్దిరద్దిర యోహోహో హెయరాంభళిర, యపుమునాదాత్మక బ్రహ్మమయ్యె బురము.

క. అకుటిలవ్యక్తులకైవడి, నకృతాఖిలదోషయోగ మయి సుగుణాపైఁ
బుకవుల వాక్కులు ముదమిడ, సకలజనులకుఁ జట బ్రహ్మసదనత నేమో. ౭౧

---

*వ్యాసుర- †శక్ర-చక్రీ-రరశ. ‡జతురతిశినదర్శఘోష-మూ.

ఉ. నందడి జాజిభూ(క)వరసంతతభూషణపద్మరాగముల్
పొం దగునందుఁ గుంజివురుబోఁడె లటంచు గజంబు లూని యా
సొందుచు మీఁదికిం బఱువ నూర్ధ్వగళంబున నిల్చె నవ్విరా
నందములు లేక తన్ప్రమలు సాఁకున్ను రక్తవితానరోచులన్. ౭౭

సీ. వితతవజ్రోపలావిరళకీలితములు మున్ను వీథులు ప్రాకమునకుఁ జోరవు
బహుళమహోదారభద్రేభదానవారాపగాపూర్ణంబు లయ్యె నిపుడు
బహుళమహోదారభద్రేభదానవారాపగల్ వయిగ్రమ్మ సమితనృపతి
సంబాధహేతుకసంఘృష్టణచ్యుతచారుసౌవర్ణభూషణరజంబు
లెనయ నవి పంకమై *నెరెత్తర్లఁబోలఁ, దత్క్షణంబునఁ దద్వృత్తిఁ దాల్చెవీథు
లంతటను పంకతవహించి సమితి †జన్మి, బహుళసమ్మర్దజనితోష్మబలముకతన.

గీ. లక్షణాఢ్యగుణస్థూలలక్షులందుఁ, దనరె స్వసమర్పణము పరార్థంబుగాఁగ
నఖలకృగలక్షణులయందు నధివసించెఁ, జెన్నుగ స్వసిద్ధికై పరాపేక్ష మచట.

క. చిత్రవ్యక్తుల నట వా, క్చిత్రాభి‡వ్యక్తు లేమి చిత్రం బగునే .
చిత్రవ్యక్తులఁ జిత్రము, చిత్రధ్వనియుత నర్థచిత్రత మెఱయన్. ౭౮

— శ్రీకృష్ణుని మంగళస్నానము. —

ఉ. అంతట గర్గముఖ్యు లగునట్టి మహీసురు లెల్ల వచ్చి శ్రీ
కాంత సమీపవర్తి యయి కానఁగనయ్యె ముహూర్తవేళ మీ
రింతట జాగు మానఁ దగు నిచ్చ శుభార్థపుమజ్జనంబుపై
నింత వసింపఁ జేయు మన నీహిత మొప్పఁగ మాధవుం డొగిన్. ౭౯

క. అంజనగిరితుల్యుండు ని, రంజనుఁడు జగంబులెల్ల నంజలు లిడఁగాఁ
గుంజరగతి వచ్చుచు న, వ్యంజనమున కతులపీఠి నాశీనుఁడుగన్. ౮౦

ఉ. వన్నెలు మీఱుఁడు గొన్న చెలువం గొని పొంగుచు నస్మదాదులం
గన్నయనాదిపూరుష యఖండమహోదయ యిట్టి పెండ్లి నీ
కెన్నఁగఁ దన్మహామహిమనే కద గాన ధరింపు మామె నం
చన్నలినోద్భవాదిసుర లచ్యుతునొఁదలఁ బెట్టి రక్షతల్. ౮౧

చ. దరము ధ్వరంబు నిచ్చు రొదఁ దాల్చును దా నరిగాదు వీణ వ
ల్లరియుఁగ మేళవింపు నగు నస్ఫురితాక్షర మద్ది సాటియే
సురుచిరవర్ణసన్మధుసూక్తిగళంబుల కంచు నెంచ న
ప్సరము నిచెంతి నంగనలు పాటలు పాడిరి నేర్పు మీఱఁగన్. ౮౨

* నెరెత్తర్లబోలు. † జ. ౖ. ‡ వ్యక్తిలేమి.

సీ. రమణీయనాయకరత్నంబు నంటంగ హేమవల్లికి వేళ యిదె యటంచుఁ
జంద్రరేఖకు నబ్బుసాంద్రాంధకారాభచికురముల్ దెరలించి చెగయుంచుఁ
గృష్ణమేఘముచెంతఁ గీల్కొని మెలఁగంగ విద్యుల్లతకుఁ జాలు వెరవటంచు
నిదె సర్వమంగళాస్పదునోఁదలంటంగ మందాకినియె నేర్పుఁ జెందు నంచు
విధుని సేవింపఁగ నుదారవిత్త యనుచు నీలవేణియె గోవిందు నెలవటంచు
నంబుజాక్షులు సరోక్తులాడుకొనుచుఁ, గడు ముదంబొప్ప మధువైరి గ్రమ్మికొనఁగ

సీ. స్నిగ్ధంబులై మించి చెంతలచూపులు రమణాళిలాబ్జకోరణము లనుప
*సేదనీరొగిఁ గ్రమ్మి చెన్నారు నెమ్మోము మకరందపంకజచ్ఛాయఁ బూన
ననవిల్తుపల్కుఁ బోలి నవీనపుష్పై వాలుచదువు మొదుము గీలుజక చెలంగ
బిగువు కంచుక(ము)లో బెడఁగు దిట్ట మొలుంగు జన్నుమిట్టలో కింతచలన మొంద
హారములు దూఁగఁ గౌను నసి యూఁగఁ దొడఁగ
పలచునూర్పులు పెంపెక్క బళులు సొక్కఁ
గంకణధ్వను లలితాళిగతుల నెనయ
శౌరితల యంటె సోక్ష†మహోదారజఘన. ౮౮

వ. ఇట్లు యదుకుంజరుండు నాభ్యంజనుండై యొక్కకుంజరయాన కైవండ
యొసంగఁ గొమ్మెలుంగు నండగాను ఘనాఘనంబు నను వున ధరాధరశృం
గోన్నతం బగు నవగాహనగేహంబుఁ బ్రవేశించి యొక్కమించుఁబోఁడి వల
పులు నించు మంచిగంధంబు‡టటకలిం బన్నీరుల నూనియ §గ్రస్తదగ్గఁ
జేయ మఱియొక్కకొమ్మ కమ్మతావులూను జలంబుల జలకం బార్చ నొ
క్కరంగులాఁడి బంగరురంగుల తెలుంగుల మసుంగు పడఁ జేయ దువ్వలువ కవ
యొసంగ నుత్తరాధరాంగంబుల ధరియించి కొందఱు మందయాన లమం
దానందంబున నెడనెడ మంగళారాత్రికంబు లొసంగ వాసంతికకుసుమ
విచిత్రాస్పదంబును జంపకమాలోత్పలమాలికా భ్రమరవిలసితలసితంబును
మంజుభాషోర్వశీసుముఖీమనోహరంబును నానాపదార్థసమృద్ధంబును బ్రస
న్నంబు నతిమధురధ్వనిసమాలింగితంబు నస్పృష్టదోషలేశంబు ననుగ తాళ
లాలంకారంబు నగుచు మహాకావ్యంబుతో నెక్కసక్కెంబు లాడు వివాహ
వేదిం దా నాయకరత్నం బగుట నధివసించి కొంద ఱిందువదనలు కుసుల
తడియార్చి సంస్కారధూపంబు దీర్చి జలార్ద్రానిలంబులం దేర్చి సురభికకు

* సేదనిగోని-మూ. † మోహదార-మూ. ‡ టటకంబున- § రంగం జేయు-మూ.

— కాళిందిని జెలు లలంకరించుట —

ఉ. ముచ్చటగాఁగ నొక్క చెలి మోహనగాత్రికిఁ గొప్పు దిద్దఁగాఁ
బొచ్చెము లేని మేల్వలపుఁబువ్వులదండల గొప్పఁగొప్పవన్
మెచ్చఁగ నిల్పె నొక్క చలదీనవిలోచన సాటి గైకొన
న్వచ్చు నరాతులం బఱప వచ్చిన కీర్తులమూర్తులో యనన్. ౯౭
చ. కుటిలములైన ముంగురులఁగూడి మెలంగెడుకామినీమణీ
నిటలమునందుఁ గస్తురిని నెచ్చెలి యొక్కతె బొట్టుఁబెట్టఁ దాఁ
గుటిలతమాన ఫాలమయి కోమలచందురుఁడు వంకపూనుచుం
జటిలకలంకముం గుటిలసంగతి మిక్కిలిఁ గాంచెనో యనన్. ౯౮
క. పంకజముఖి కొక నెచ్చెలి, పొంకపుసీమంతవీథిఁ బొందుగ నిలిపెం
గుంకుమచూర్ణం బహితా, తంకముగాఁ గబరి వీరతం దాల్చెనన్. ౯౯
చ. నడుమ మహేంద్రనీలమణినాయకమౌ మగరాల బొట్టుచేఁ
గడునలరారు ముత్యపుఁజొకాటపు బొట్టు నెలంత కొప్పినన్
విడువక పీఁక నెచ్చెలులు వెంబడి జాల్గొనిరా మహాభయం
పడి ముఖచంద్రుఁ గొల్చుటకు వచ్చినసింగుశశాంకుఁ బోలుమన్. ౧౦౦
గీ. కంటఁ*గాటుకఁ దీర్చెనుగలికి యొకతె సరసిజాక్షి కింగనుగొయి†సామ్యపక్షి
దళిత మొనరింపఁగోరెఁ దాదృగీక్ష. గల్గు సిద్ధాంజనముఁ బెట్టుకరణి శోభ
గీ. ముద్దులాఁడికి నొకబోటి ముత్తియంపు. మేలుముంగర ముక్కున‡ మెరయనొప్పె
నధరమాధుర్యమాసింప నవతరించి. చెంతమెలఁగెడునమృతంపుఁజినుకనంగ.
క. శ్రీకారసామ్య మాకృతి, నేకా దగప్రికాశ నేనియుఁ గలదన్
జోక(న్ను)వీనుల(న)తులా, లోకపునవరత్నకుండలులు దైవాటెన్. ౧౦౩
క. అంజనరుచిరీవాసిత, మంజులతరనలదపాంగమంజరి మిగులం
గంజాక్షిగండతలమున, నంజన§రుచిరంపుబిందు వందముఁ జెందెన్. ౧౦౪
క. అరుణాధరయరుణద్యుతి, శరణాధరసీమఘటితసద్యోగలక్ష్మా
స్ఫురణంబుఁ గవత నొకచెలి, తిరుగన్ ఘటి(యి)ంపఁదలఁచి తెలివిన్మానెన్
గీ. తొలఁగకుండుసువర్ణబిందువులఁజెంది, మధురబంధంబుగాంచిసమ్మోదమునించి
సాధువాగ్రీతిఁగైకొన్నచానుకంచు, కంబులోఁజన్నుగవ వ్యంగ్యగతిఁజెలంగె

* కాటిక - † సామ్యసాక్షి - మూ. ‡ మేగనొప్పె - మూ. § రుతంపుబిందు - మూ.

చ. ఉరుకరిరాజకుంభములయుద్ధతి మానిచి తజ్జయార్జిత
స్ఫురితయశస్సితం బగుచు శోభిలుదానిఁ దద్వినిస్సర
ద్గురుతరసౌక్తికావళులఁ గూడుట యబ్రమె యుంచు నెన్న న
త్తరళమృగాక్షి చన్నుఁగవ దాలిచె గంధపుఁబూఁత హారముల్. ౧౦౭

ఉ. నీలపురాలకాంచితయనిందితరోచులు క్రిందఁ బర్వుచున్
మేలగురోమరాజిరుచి *మేగుచు(నుండగు)నాభినామకా
హాలములో మెలంగెడు నవారితనీలనిసంభ్రమించి యు
ద్వేలముగాఁ దదుచ్ఛ్వసితగీ విరువంకలఁ జేయు నింతికిన్. ౧౦౮

క. చారుకరపల్లవాంకిత, మై రాజిలుబాహులతిక నతివకునమరెన్
హీరమయకంకణాదులు, సారలతాంతములనేరుచాయం గనుచున్. ౧౦౯

క. మదదంతిగామినీమణి, పదపంకేరుహములందుఁ బాయక నలిచెన్
మృదుమధురనినాదంబులు, †పాదలఁగఁ హంసకములతులపూర్ణద్యుతులన్

సీ. ‡సహావసత్వతికరతనే సవతి గాదు, పంకజావాస కీర్తిశరత్పద్మనయన
నిరుపమావేలసౌందర్యనిత్యపదగ, నేని యులక్ష్మి సవతి యయ్యెందునదన. ౧౧౦

చ. ముదు(గుఁ)దవంబు(వ)క్రితయు మోయుమూని సనూక్ష్మవృత్తి తన్
వదలుచు దృశ్యతం గొనుచు వాసిగహించిన జ్ఞాగ్రికు దాఁ
బొదలుచుఁ §గార్త్రికక్షణదఁ బూని మెలంగిన యుద్ధి సాటిగా
మది ముద మావహిల్లుఁ జెలిమందిలి వేశిల దేహయష్టికిన్. ౧౧.

సీ. కమలలోచనపాణిసంగ్రహణకాంక్షి, నిరతిశయభాగ్యసద్గాత్రీశుఁ గాంచి
సలలితాకృతి ఫాలదేశంబునందు, భాను కలరారె ముత్యాలబాసికంబు

— వివాహవర్ణనము —

క. అప్పుడు మహీసురోత్తము, లిప్పుడె సుముహూర్తవేళ యెడలే వీనఁగా
రప్పించిరి తెరమఱుఁగున, కొప్పులునుప్పను మునుం బులొప్పలు నుప్పన్.

చ. వలితెలిపచ్ఛడంపుఁదెర పర్విననెచ్చెలిమోము దాఁ గనెన్
హరిసయిదోడు శారదసునేంతరపూర్ణనిశాకమంబలెం
గలికివరాననాంబుజము గన్గొనఁగాఁ దమకించియుం దదా
కలన భరింపదయ్యెఁ బయిగ్రమ్మెడు దట్టపుసిగ్గుబత్తెతన్. ౧౧౪

*మీగు-మూ †పాదంకహంసకలము-మూ ‡సహావసత్వతిగ-మూ §కార్తికనగాతపూన-మూ

క. మధుపర్కాద్యుపచారము, లధిగతపరమార్థతత్త్వుఁ డగుచు నొనర్చెన్
మధువైరి కల్లఁ డతఁడుగఁ, బ్రథితమహాభాగ్య మొనరుబలు వేలు పొగెన్.

చ. జలరుహరాగనీలమణిసంగతహీరమయంపుఁ బాత్రిలో
జలరుహనాభపాదజలజంబులు భక్తి ప్రసిద్ధి వారిధా
(ర)లఁ గడిగెన్ దివాకరుఁడు రాణి యొసంగఁగఁ దన్మణిప్రభా
కలనఁ ద్రివేణికాజలము కైవడి పాత్రిజలంబు కైనడీన్. ౧౧౮

గీ. సాత్త్వికస్వేదమకరందసహితమయిన, హరికరాబ్జంబు ధారోదకాతిసిక్త
మగుచు నాత్మకరస్పర్శ నతిశయిల్ల,నాతి రవియిచ్చె బ్రహ్మార్పణ మ్మటంచుఁగగుల

ఉ. చేతనమాత్రి *సజ్జగతి శ్రీపతిగా మదినిల్పి యాత్మసం
జాత నొసంగువాఁడు నిజజాతిసముల్లసనప్రదాయి నా
నీతఁడె నాదిదేవునకె యింతి నొసంగినయార్యముండు వి
ఖ్యాతిగ లోకదీపకత గాంచఁడె యంచు నుతించి రుత్తముల్. ౧౧౯

క. తెర దొలఁగ నపుఁడు చెలివా, తెరసొగసులు గనఁగ మెలగఁ దీవ్రపుమరువా
తెరగలుగు(?) తెఱన సిగ్గుల, తెర తమి మిగులంగ మరిరి దెరలఁ నాగెన్ ౧౨౦

గీ శుభగుణాస్పద మైనయాసుదతికంఠ, ముకుఁ దన్మాత్ర నెప్పుడు గనిన కంబు
వెల్లు సరియగున నురీతి నింతి†కొలికి. విభుఁడుపొందుగఘటియించెశుభగుణాంబు ౧౨౧

చ. చిఱునగుతేటల న్నగుల శ్రీనిరుపొందిన ముత్తియంబు లా
నెఱనొర యింతిసూఁదలను నిల్పిన నాస్మృతిపైరమూరి య
క్కఱటిమొగు లంను వచ్చి పయిఁ గమ్మిన మించు న నా మెలంగమై
గొమ్మపులకీతఁగమై మెలఁగి గొప్పను మొగ్గలనిగ్గు నిగ్గుచున్. ౧౨౨

క. పరమాణుమధ్య శ్రీహరి, శిరమున ముత్యాలపాళ్లు చేదోయి నిడెన్
హరి(తను)వు తక్పిశింపై, కరమునదుగ నపుడు పుష్పఘనమైయుప్పెన్ ౧౨౩

సీ సవిడివారి హెచ్చరికెమాటలు తేటమాటలాఁడుల§తేటనీటుపాట
లఖిలానవద్యవాద్యారావములు సామముఖవేదరవములు భూరిశాస్త్ర
నివదముల్ దచ్చననేర్పుఁబల్కులు హాసమఘనధ్వనుల్ వస్త్రమర్మరములు
స్త్రీతభూషాగణశింజితంబులు వందిశబ్దముల్ మాగధస్వానములను
సకలసురహానిమనుజసంస్తవయుక్త
జయజయధ్వానములు నొక్కసమయమునను

---

*సజ్జగతి-మూ. †కొలికి-కంఠము ‡తీగమై-మూ. §తేటలనీటు-మూ,

గలసికొన నైన యవ్వింతకలకలంబు
చాల దీపించె దోయింటి పాఁలవేళ. ౧౨౪

క. పువ్వులదోయిటికయ్యం, బవ్వనితానముల సలసెఁ *నందించెఁ గడుం
బువ్వులరువ్వులకయ్యము, పువ్విలుతునినడుమ వలతేఁ బొందింపంగన్. ౧౨౫

వ. అంత. ౧౨౬

ఉ. వేలిమివేళయందు సరవిందదళాయతలోచనామణుల్
వేలిమిపాట రాగములు వింతలువింతలుగాఁగఁ బాడ సం
దోలి నడంగె నారదముఖాగ్రజతన్త్రిగగాయసప్తవ
కాళికరాజ్జసంవసదుదంచితమంజువిపంచికాగ్ర్యలల్. ౧౨౭

సీ. ఇంతిహృదయావసచ్చిరమేఘమూన, మదనదావానలజ్వాలమన మణంగె
బహిరవిరహితసైవాహపవనమిత్రి, ఘూర్ణకీలలుమిగులనుద్దామములుగ ౧౨౮

క. ఇద్దఱు వేలిమివేసి, స్నిగ్ధపునజరంపుఁబిడి నెఱిఁగరియంగా
నిద్దఱికిఁ గూర్పువాఁడై, యిద్దఱిసందున మరుండు నిటిక వసించెన్. ౧౨౯

చ. పొగ పొగయంగ మద్దుచెలి పొందిక కాటుక కంటికోనలన్
గనిమొదునకుబ్రిబిందువులు దిగ్గనుచుల్ దలపించు నీలపున్
జిగిబిసిఁగాంచు ముత్తియపుఁ జిప్పలలోపలనుండివచ్చు పే
తుకణములై(న)ముత్యముల దూకొనుకప్పు మెఱుంగుపొంగులన్. ౧౩౦

క. పొగ నెపమున నొకవంకకు, పొగసులనెమ్మోముమనిలిపి చూచెను సలలో
పొగరుకటిబాయచూపుల, మగనితెలుపుగొంజ్లు నీలమగులై తనరన్.

ఉ. కమ్మలపచ్చరాపయిఁడిశింతులు చూపుల తెల్పుకప్పులో
కమ్మదిఁ గాదపల్లవమహోజ్జ్వలకాంతులఁగూడి పంచవ
ర్ణమ్ములమున్ గ్రగునీడ(దన)నాథుని వెంటఁ బ్రదక్షిణమ్ము చో
కమ్ముగఁ జేసెఁ బద్మహితుగాదిలిసూఁతుదు నీటిమాలికిన్. ౧౩౨

మ. ఘనకల్గౌర్కెడువేళఁ బద్మముఖ యంచత్పావనుయ్యల్కరం
బునఁ బట్టింపఁగఁ గృష్ణమానసమునన్ మోదాతిరేకంబునం
గనకాంగీమణి కబ్బుసౌఖ్యమహిమం గంజాస్త్రవీరాగ్రిణీ
కన దేశాంతవిభుత్వవైఖరులు లెక్కల్ సేయఁగా శక్యమే. ౧౩౩

*బొందించె-మూ.

క. నీలమణిమయపుస్తక, ల్పాలామణి ద్రొక్కి శౌరివరతంత్రి(తి)చే
జాలుకొనుననుగురుచులను, నీలోపల మజ్జరాగవింద యొనర్పన్. ౧౩౪

ఉ. మోదముతో సుభద్ర చెలిముద్దులగండతలంబునందు సా
మోదని శాకకర్దమము పొందుగ నించెను నవ్వులాటకై
నీదుకపోలభాగమున నిండి తొలంకెడు తేటమిన్న యో
కా దిపు డే నొసంగుసిత కాంతులు మేలె యటన్నకై వడిన్. ౧౩౫

చ. హరినను జెక్కుటద్దమున నర్మమనంటన సత్యభామినీ
విరచితసంజ్ఞ పూర్వకృతవిస్మితమైత్రియు హెచ్చరింపఁగా
స్ఫుటదరుణంపుఁ గుంకుమము పూసినఁ దచ్ఛవి యొప్పెఁ దేటి (దే)
హరుచిఁ గనంగ మోము గను నద్భుతరాగమునీడయో యనన్. ౧౩౬

చ. ముసిముసి నవ్వు తేటలును ముత్యపుఁ బాపటచేరుచాయలుం
బసగలముక్కుముత్తియపు బజ్జిగియున్ గుమిఁ గూడి ధారయై
మసలుచుఁ బోయి మింటికొన మంచిరుచిం దనరన్ వసిష్ఠుతోఁ
గొసఁగెను నైదువం గనియెఁ బుణ్యచరిత్రి మొసంగి మ్రొక్కుచున్. ౧౩౭

గీ. ప్రమథపల్లజు పెండ్లి సప్పాను భుజించు
మధురచారుకాన్నములు మిగుల మనకు నబ్బెఁ
బెన్నఁ గృష్ణుని కింకొక్క పెండ్లియైన
దొరుగనే తెంచు పుణ్యంబు దీరదేని. ౧౩౮

క. అనియెన్నుచు రుచులానుచుఁ, గొనకొనెసమయంబు లెస్సగొనుఁడా యనుచుం
దినఁదినఁగ వింత లనుచున్, జనత తదన్నానుభూతిఁ జాలం దనసెన్. ౧౩౯

సీ. మంచిభోజన మస్మైమాగధక్షితిపాలసలలితపరిణయోత్సవమునందు
నవి చెప్ప నేటికి నంతకంటెను మేలువెలయు కాశ్మీరేశు పెండ్లిబంతి
యా బంతికన్న నేమి యంతకు(మి)క్కిలి బంగాళపతి పెండ్లిబంతికూడు
అకూటపెనయేమి యంతకంటెను బాగు వంగేశు పెండ్లిలో వంటకంబు
అవినచింపంగ నహ్యామా యంతకంటె, నెక్కుడై వక్కనై నాల్కసోకఁ జేసెఁ
*బోల్కి లేనిది హరి పెండ్లిబోనమనుచు, జనులు మృష్టాన్నములఁ దృప్తిగొనిరి చాల

గీ. ప్రోలుసొరఁబడి వెడలుచుఁ బుష్పచంద్రుఁ
డుచితనోజ్జ్వలమణిసంయుతోత్తమాంగ
మభినవలతాంతవిశదంబు నగు(టఁ) బాఁప
పాన్పునగియెను పెండిలిపాను పెక్కు.

* పోల్కి పొలికి-వ్యా.

ఉ. పాటలగంధితోడ హరి పానుపునందు వసించు నత్తఱిం
బాటలగంధు లిందఱుఁ బాడఁ బాటలు నవ్వులాటలున్
మాటికిఁ గేలుదప్ప కెడమం గుడి రువ్వుదు మారునంపపు-
ఝాటపునీటు లెన్న నెక సక్కెపుమాటలు మీఱెఁ గార్యమున్. ౧౪౩

— శ్రీకృష్ణునకుఁ దాంబూల మిచ్చుట —

క. ఆమెడఁ బదినూఱులబలు, చాయలుగలవేల్పుతేఁడు సన్నగొనంగం
జాయకొమరుందు దమ్ములఁ, మాయదుభర్తకు నొసంగునభిరతి వచ్చెన్

ఉ. వేయగుపాదముల్ గలిగి విశ్రుతధీమహిమంబు గాంచఁగా
చాయపొలంతితేఁ డలఁ సంతతివై తగునీకు నెక్కుడుం
బాయవు మాంద్యకంగుతలు భాస్కజాతంద్రికి వీక్ష్య మిప్పుడే
చాయ నొసంగె దంచు హరిసాత్యకి ఖ్యులుఁ నవ్వుచుండఁగన్. ౧౪౪

గీ. మాంద్యకంగుతలన్నచో మాను జర్ఘ,సమసఁబచ్చటను వష్టి జానుమీఱు
ననుచు నవ్వేచు నుత్తరం బాడికొనుచు, హరికి నసితుండు వీడియంబమరనిచ్చె.

ఉ. తెలివి దలిర్ప నా కబలి దీరఁగఁ గృష్ణుఁడు దివ్యరత్నముం
దెలిబలు ప్రాను మోముకిటి తేటలుగల్గిన గిడ్డి నీగికి
న్వాలయఁగఁ బాచి తద్ఘ(టి)తకృత నవ్వయు తేష్టవస్తుసం
కలన సమస్తలోకముల గారవ మొప్పఁగఁ దన్ని పంపుడున్. ౧౪౬.

— అప్పగింతలు —

క. అంతట సంతటిచట్టం, బంతఃకిరణం బపారగానందపయో
ధ్యంతరమున నోలాడఁగ, సంతికపరుఁ డౌచుఁ గూర్మి నల్లునిఁ బలికెన్. ౧౪౭

ఉ. ఎల్లజగంబు లేలు పరమేశ్వర భక్తజనావనార్థమై
యుల్లలితంపు మానవసమీహితచేష్టలు గాంచుసామి నీ
వల్లుఁడవైతి గానఁ జరమాద్రికి నవ్వలఁ జిమ్మచీఁకటుల్
ద్రోల్లఁగఁ జేయు నట్టిడికటుత్వము గాంచు ప్రభల్ భరించితిన్. ౧౪౮

గీ. ఎంతకాలంబునుండియో యెదయకుండు
కటుతమోగ్రస్తత హరింపఁ బాలుపడితి
నస్తమయశూన్యమైనట్టి యభ్యుదయముఁ
జెందఁగాంచితి నయ్య ముకుంద నేను. ౧౪౯

గీ. హారణ మొక్కఁగుట మామకు న్వర్ణమిచుట, సఖలకర్తకు నీఁదగునట్టి దెద్ది
యయిన సర్వస్వసందర్శనానుకూల,దక్షిణాలోకభర మిచ్చుతలఁపు నాది.

క. హారిదశ్వుఁడు హరి నీగతి, సరసచతురవచనరచన నక్ష్మాదితుఁగాఁ
గర మొనరింపుచు నానతి, వరమపురుషుచేతఁ గొనుచుఁబలికెం గూఁతున్.

ఉ. ఓమదగణ్యపుణ్యవిభవోదయపూర్ణఫలస్వరూపవు
శ్రీమణి నీకతంబున గరిష్ఠగుణాంబుధి కృష్ణుఁ డల్లుఁడై
నామదిపూర్ణకామత ననంతసుఖం బగునట్లు సేసె నిం
కేమివిచార మీహిత మహీనతఁ జేకుఱె నీకు సుందరీ. ౧౫౩

గీ. భాగ్యసౌందర్యశీలానసవత్నివైన, చాన నీకు సపత్నులు చాలఁ గలరు
వారిమదిలోనవిక్రియోత్పత్తిగగన,కుసుమసాదృశ్య మొందింపఁగోరవమ్మ.

గీ. అంబుజాక్షి సర్వకార్యంబులందు, ననుసరింపుముహరిజాయననుసరించి
హరికథానుగతిస్ఫూర్తి నలరినీకుఁ, దల్లియగుచాయఁ బోలంగఁ దల్లి మేలు

గీ. వగలుగావించి మాయమ్మ వగలుసేయు, వాకిటి ద్దన నడచుట వాసిగాదు
మాకు వన్నెగ నంతటమైత్రిపూని, భువనబాంధవసుత యనబుద్ధిగనుము. ౧౫౫

శా. అమ్మా మమ్మొడఁబాసితంచు మదిలో నావంత యైన వ్విచా
ర మ్మానం బనిలేదు కాంతలకు నబ్రమ్మే యదెన్నంగనై
న మ్మానక భవదీయసన్నిధి జగన్నాథుండు నన్నుం గృపన్
సమ్మానింపుచుఁ బాయఁ డెప్పుడు నిజస్ఫారాక్షిగాఁ జూచుచున్. ౧౫౬

చ. సిరికి నివాసమైన హరిచెట్ట గ్రహించిననీకు లక్ష్యమే
హరణముగాఁగ నే నొసఁగునర్థము లైనను దండ్రి వట్టికిన్
హరణ మొసంగు టిజ్జగము లాగమముల్ దగఁ దెల్పు నింతె కా
దరయ బితృస్వకాంక్ష ధృఢమై మదిఁబుట్టెడు నట్టిపోటికిన్. ౧౫౭

ఉ. కావున సర్వవస్తువులు గల్గుటకై సకలోపకారక
ద్భావముకై ద్యులోకతరుబంధురధేనుచిరత్నరత్నముల్
భావము పొంగ నిత్తుఁ గొను భాగ్యవతీతిలకంబ వాని నీ
భావములో స్మరింపఁ గనునట్టి ఘటింపఁగ నానతిచ్చెదన్. ౧౫౮

క. అని చాయతోడఁ గూరిమి, తనయామణి గారవించి తరకేతుణచే
వనజాప్తు డోకవిధంబున, ననుమతి గైకొనుచు నొందె నాత్మాలయమున్.

క. మహానారాజకుమారక, మహనీయగుణాభిరామ మైథిలకన్యా
మహరణవరఖరదూషణ, సహజావైరూప్యకరణ సత్యాభరణా. ౧౬౦

గద్యము.

ఇది శ్రీరామచంద్రచరణారవిందమిళిందాంతఃకరణ పోలూరి మాధవయజ్వ
సముజ్జ్వలకృపాపోక్షిత కటాక్షాసాదిత పాండిత్యాభరణ ప్రభంజనసం
శాబ్ధిరాకాశశాంక నిరంతరారాధితవిచక్షణశశాంక అభినవ
సన్నయభట్టారక అహోబలపత్యాహ్వయకవిమహో
పాధ్యాయభట్టారకప్రణీతంబైన కాళిందీకన్యా
పరిణయంబను మహాప్రబంధమునందు
పంచమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

—॥ షష్ఠాశ్వాసము ॥—

క. శ్రీమత్పద్మజభవహృత్తామరసస్థాపకభృంగ దశముఖభంగా
శ్రీమహిత హితజనాంబుజ, ధామాధిప్రముదితాత్మ దశరథరామా. ౧

వ. దేవా దివ్యచిత్తంబున నవధరింపుము. ౨

క. చారుశ్రీజనికరమై, హీరావళికాంతిపూరహృద్యంబగుచున్
సారసుధాలయమై, పారావారంబుభాతి భాసిలు మఱియున్. 3

క. అర్థసమృద్ధంబై శ్రీవర్ధనచతురాస్యహర్షవర్ధనపరమై
వర్ధిల్లుచుఁ దనగృహము, మర్త్యాధికసౌధసదృశమగ్గేహంబుల్. ౪

గీ. ప్రాప్తమండనమచ్యుతప్రాప్తిరదము, సుప్రసన్నసుసంపూర్ణసుందరమును
వీసాదృశ్యమలరారి వేడ్కనెఱిసి, యచ్యుతాంబావిచిత్రమానలరుశయ్య.

క. చారుమహాభోగంబై, భూరిశిరోరత్నకాంతిపూరావృతమై
తోరంపుశేషశయ్యం, గేరెడుసుకుమారపుష్పకీలితశయ్యన్ ౬

క. వసియించి వాసుదేవుఁడు, ముసిముసినగుమోమునందమ్మి మోదమునొప్పఁ బ్రసాదం
బనదృశకాంతావిమయు, ప్రసన్నత్వమానుబంధపటిమందెలుపన్. ౭

చ. అతికఠినంబులౌ జగతి హాటకరత్నము లంగయష్టి నీ
దతిమృదువెల్లుపొందెసఁగునైన నమంబటులేని భూషణా
వృతి కిది వేళయౌ నెటింగి *వేషసమానవిభూషణావళుల్
సతి ఘటియించు మంచు రవిజాత విభూషితఁజేసి రంగనల్. ౮

శా. సారోదాత్తవిశేషచిత్రకవిభూషారీతి నన్య † గ్గుణో
దారవ్యక్తి ‡సువృత్తి దోషరహితన్ ధన్యోల్లసత్ § న్నాయకన్
నీరేజేక్షణఁ గావ్యలక్ష్మిబలె (1)మున్నిద్రాకృతాస్వాదుఁడై
మారుండవ్వాడు చూచి రోసి పదరెన్ మన్నింప కాత్మాస్త్రముల్. ౯

క. (స)తియంగంబులఁ బొంగడెను,నతులప్రాజ్ఞావళీసముంచితవాచా
గతుల ద్వితీయతృతీయ,ప్రతిభటరహితప్రటలంక(ర)ణయుగ(2)మొనసెన్.

* వేగసమాసమభూషణా † గుణాదారా ‡సువృత్తి- § న్నాయకిన్
(1) మున్నిద్రా-,(2) మొనసెన్.

చ. చెలులయతిప్రయత్నమె(గ)జిమ్ముచుఁ గమ్మనివింటివాఁడు పూ
ములుకుల *క్రొవ్వడంపుచు(ను) ముప్పిరిఁగొన్ననురాగగర్వమున్
నిలువ(న)దల్చుచుం జెలువ నిల్చెను నొక్కఁడు గక్కరుండ నిం
తలు భళిరా భళీర మదిఁ దాల్గొను సిగ్గుపటుత్వవైఖరుల్. ౧౧

గీ. మదనుఁ డను కర్గ ధామందు గదియునేని, ప్రేమమనెడి యనువావ శోభిల్లునేని
వేకరంబుల నరదారబిగ్ధయేని, చెలువ నాటంగ లేదమ్మొ సిగ్గుకడలి. ౧౨

చ. వెనుకకు సిగ్గులాగఁ దమివేగము ముందఱ కీడ్వ నవ్యథం
జనున సహింప †భావమును సంధిలు మధ్య మభావ మైన చో
ఘనకుచ‡భారధారణము గాఁ జన దంచు వదింపవచ్చునే
ఘనతరదమాశ్రయించి కలకాలము §తుంజడి వాని గానమే. ౧౩

క. వెడవింటిజోదు విరివి, గ్లుడుసుకడం జేయఁ జేయు గుబ్బకుచ కొక్కా
క్కడు గామడకుం గడచినఁ, గడుదూరం బయ్యె లజ్జగరిమం బంతో. ౧౪

చ. అలవలరాజు పైదలి రమాధిపు(కజ్జకు) వేగఁ (1)జేర్పఁగా,
వలపుదలిర్ప నూఱటలఁ బాయుచు గుప్పెడుఁ బుష్పబాణముల్
చలనము లేనికూర్మి నవసం బయి మించిన లజ్జ జాయఁగాఁ
గలఁగుచు మోము వాంచెఁ గడుఁ గన్నెకు సిగ్గున సిగ్గులాఁడి (2)తాన్ ౧౫

చ. చెలి తలవాంచి తెల్పె బయిదల్పు గ్రొమ్ముడిఁ జిమ్మచీఁకటిం
గలసి మెలంగు పాపటచొకాటపుఁ జెంద్రపురేఖచే మనో
మిళదనురాగవైభవము మించఁగఁ జాలదు లజ్జ నెమ్మెయిం
గలుగఁగ నేర్చు నత్వరితగామిత యుంగ్రుల కెన్నఁ నం చొగిన్. ౧౬

వ. అప్పు డొక్క చెలికలువకంటి యక్కలికి నుద్దేశించి (యి ట్లనియె.) ౧౭

ఉ. క్రొత్తగఁ బ్రాణనాయకునిఁ గూడఁగ నేగెడు వన్నెలాఁడికిం
గ్రొత్తయె లజ్జ లోఁగొనుట కూర్మిచెలుల్ గడితేర్ప జేనికిం
జిత్తము రంజిలంగఁ దగఁ జేయుట యిట్టి విచిత్రలజ్జ మే
మెత్తఱినైన విన్నయది యే కను చెక్కడిమాట యుగ్మలీ. ౧౮

వ. మఱియు నొక్కయింతి యక్కాంత కిట్లనియె. ౧౯

క. ఇటువంటి ముద్దరాండ్రే, కటుతరకుచకుంభవజ్రకంజరసీమన్
ఘటియింతురు నిజలీలల, నిటునటుఁ జననీక జీవితేశ్వరుకమున్. ౨౦

(*) ద్రావ్వ. † భావము. ‡ భావధారణ. § కండిసి. (1) చెప్పగా. (2) తోన్.

వ. వెండియు నొక్కతె తేటచక్షులాఁడి యచ్చక్కనికొమ్మ కిట్లనియె ౨౧

క. నను వైనపూలపాన్పున, మనసూఱుచు నున్నవాఁడు మాధవుఁ డయ్యో
తనువునఁ గల్గుమృదుత్వము, మనమున నీ కేల లేదు మంజులవాణీ. ౨౨

వ. పిదప నొక్క బింబాధర యయ్యిందుబింబాస్య కిట్లనియె. ౨౩

క. హరిఁ గూడక తన మైకం,ధరియించఁగరాదు మేనఁ బ్రాణము లనుచున్
విరిసెజ్జఁ బొరలు నక్కట, దరియా(వక) యిట్టిలజ్జ దా నెటువనునో. ౨౪

వ. మఱియు నొక్క ప్రౌఢ యచ్చేడియకంటి కిట్లనియె ౨౫

ఉ. అక్కరొ నీవు నీమగని(యందపు)మోమ్మున లచ్చిరీతి నీ
వొక్కలఁ గుక్కుచుం దదధరోష్ఠసుధారస మానుచున్నఁ గొం
పొప్పదు నీకు మోవి దళనోదితరాగ మతండు సేయఁగాఁ
దప్పితి వంచు మాటికి నదల్పఁగ సిగ్గది యొంకుఁ బోవునో. ౨౬

వ. అంత నొక్క నిక్కులాఁడి యచ్చక్కఁదనాలకుప్ప కిట్లనియె. ౨౭

మ. కులజాధర*కహ్వారంబునను రాగోద్వృత్తి కీ వేల దా
పరముంజేసెదు మక్కువం దెలియు మోవజ్రా వృథా గాదె యొ
వ్వరికైనం గనఁ జేటఁ జొందు మదిలోఁ జాటిల్లురాగంబు శ్రీ
కరవక్త్రాంబుజరాగనామకమహాకర్ణేజపం బంబుటగా. ౨౮

వ. అనంతరంబ యొక్క పృథుశిరంబ యాకాదంబగమన కిట్లనియె. ౨౯

ఉ. ఇంతచలంబు సేయ ఫల మే మని చెప్పినఁ గాక సేసె దో
కాంతరొ గట్టివాయి యని కాంతుని నమ్మవిఁ దోఁచునమ్మ శ్రీ
కాంతుని కౌఁదలో కలరు కాంతలు వారలకెల్ల మిన్నవై
కాంతమనోనురంజనముగా సుగుణంబుల వన్నెకెక్కవే. ౩౦

వ. తరువాత నొక్క యుగ్మలి యక్కోమలి కిట్లనియె. ౩౧

క. అతినిబిడలజ్జ గా దిది, సతికి న్మదిలోన నువిద సంగమవేళం
గృతములకుఁ బ్రతికృతంబుల, దితరవ్యాపార మెడసి యున్నఁగఁ జొచ్చెన్.

ఉ. అత్తఱి నీలవేణి నగ †వాఁగుచు నచ్చెలులం గడించి యో
చిత్తజుమల్లి కల్లి విను చిత్తము నిల్పుచు నాడువిన్నదం
బిత్తఱి నాలసింపవల దెంతయుఁ బ్రొద్దు చనంగఁ జొచ్చె న
య్యుత్తమనాయకుం గదియ నొప్పుగ నెంతయు నంచుఁ బల్కఁగన్.

---

* కహ్వారము = చెవము. † వాసుచు.

మ. లలనామన్మథ*మూర్తిదృష్టి విలసద్రాగావగావేగసం
†కలనాదివ్యదవత్రపాధురి నమ్రగా ‡నీఁదితభ్రాంతిచేఁ
బ్బలెఁ గ్రొంజెమ్మట గ్రమ్మ మెల్లన రమాప్రాణేశశయ్యాంతిక
స్థలజాగ్రద్ద్విజాధినాయకమణిస్తంభంబు ౯నందం గొనున్. ౩౪

క. కేళీవేళల శ్రీహరి, నీలాగునఁ గౌఁగిలింతు నే నను క్రియ న
బ్బాలిక కౌఁగిటఁ జేర్చుచు, నీలస్తంభంబు సిగ్గునెరయఁ గ్రమ్మఁగా. ౩౫

వ. అంత నక్కాంతం గడచి సఖీజనంబు సవినయభక్తిపూర్వకంబుగా మ్రొక్కి ముందట నిలిచిన నీలవేణీనీలవేణి నీక్షించి జలజాక్షుండు నికటస్థలవిలసదుగ్రకరనందనాసుందరేందురేఖావిలాసనముల్లాసబలప్రబ(ల)విధవదంతరామోదజలధిఫేనాయమానం బగుమరిదస్మితంబు ముఖాంబురుహంబు నలంకరింప నిట్లనియె. ౩౬

క. చెలి వార్తలేమి? దేవర, గలిగినభాగ్యమున మనసు కడురంజిల్లన్
జలజాతనయన మిముఁగన, వలయుచు వచ్చుటయ కాని వార్తలు గలవే.

క. అలికుంతల క్షణదాముఖ, మలులితతిమిరంబు గ్రమ్మె నదియేమి? హరీ
తెలివిఁగొను కృష్ణపక్షము, వలగొను నీక్షణదముఖము వదలునె తమమున్.

వ. ఇట్లు సాభిప్రాయంబుగాఁ దనచతురోక్తికిం దగినయుత్తరం బొసంగు నాకురంగనయనప్రౌఢిమకు ముదంబుఁ జెంది నందకపాణి పాణివలయాదిభూషణపూర్వకంబుగా నభినవాంబరతాంబూలంబు లందఱకు నిడి వెడలి చనుసంజ్ఞ నవతరింపం జేయఁ జాయపట్టిక్కి నీచెట్టఁ బట్టినదార వంపు పెట్టినవనులకుం జనియెద మమ్మరో తిరిగి వచ్చెద మిచ్చట నుండుమని మరుంగుగాఁ బల్కి యచ్చెలులకలకొలుకు లొక్కింత వెడల ననంతరంబ— ౩౯

మ. చతురోక్తిప్రవిలాసవైఖరుల సంచద్రమ్యాభలు నర్తిల్ల ల
జ్జితసంవిస్మితకాంతమఃఖ్యాలలితశ్రీవీక్షణాళీసితా
సితవంకేరుహమాలికన్ మదనకాంక్షేయప్రభాపాళికన్
సితనీరేజదళాక్షి తేని కొనఁగన్ సేవార్హమా కానుకల్. ౪౦

ఉ. కామిత మేమియు న్ననసు గాంచనియట్టియవాప్తకాముఁడ
క్షామునితంద్రిఁ గామునిచొ కాటపుబాణము భామ చూచు చెం

* యత్న † కలనందివ్యపదత్రపా. ‡ నిందితభ్రాంతి।

తే మదిఁబుట్టువీరునియుద్ధపరాక్రమ మెచ్చ నిచ్చెఁ బో
రామికి సూనుచెంగటఁ బరాజయ మొందుట నీతియేకదా. ౮౧

క. హృదయగ్రంథి(౧)భేదము, మొదలంటఁగఁ జేయుబోధమూర్తికి నపుడా
మదవతిహస్తగ్రంథిక, వదలించు టతిప్రయాసభాసిత మయ్యెన్. ౮౨

చ. కరమణికంకణక్వణము లామధనుర్గుణక్వణంబుతోఁ
గరము ఘటిల్లఁ గేల్చుకి నొకానొక యత్నమున న్వదల్చి శ్రీ
హరి హరిమధ్య నంకతల మంద నొనర్పఁగఁ గాంత రాజిలెన్
హరిమణినీలవేదిఁ దొలఁకారెడు పుత్తడిబొమ్మయో యనన్. ౮౩

క. చెలికీలుఁగంటు మెలగెడు, నలినాక్షుని మృదుల పాణినఖరుచి రాజుల్
కిలకిలనవ్వఁ దొడంగెం, బొలుపూరెడు మేల్మి ముడిపువ్వుల సరులన్. ౮౪

వ. అప్పు డప్పురుషోత్తముండు మదనలీలానహాస్యప్రతిపాదకకృతు లగుకృతుల
నిరర్థకతాదోషంబు నిజానస్థానమహిమంబున నపనయింప నవధరించి
యమ్మించుఁబోఁడి కిట్లనియె. ౮౫

ఉ. కన్నది కన్నొకండు మఱి కన్నొకఁ డందపునీమొమునం
దెన్నఁగఁ గొన్న దీదృశదృశీహితవై యలరారు టబ్రమే
సన్నుతగాత్రి నిన్న ఖిలసద్గుణసంపద ముజ్జగంబులో
నన్నులమిన్న యంచు విబుధాళి ముదంబున నోలలాడఁగన్. ౮౬

గీ. మానవతి నీవు శృంగారమయత రసిక, చిత్తమెంతయు నలరఁ జేసెదవు గాన
నీకలంకారకృత ఘటింపనేర దెట్లు, భాసురైకావళీముఖాభరణగణము.

గీ. భూషణంబంగితధరించుభూష్యమగుట, భూషణతఁగాంచియుంగతబూననగును
అర్థములు భావకబలతాద్యములు వాని, కాంత రచియింపవే యలంకారములుగ.

ఉ. నేరుపుమీఱఁ గన్నుఁగవ నీటగు కొప్పునఁ గప్పు పూని శృం
గారము నీకు రూపుగొని గారవమొప్పఁగ నబ్భజింపఁగాఁ
జేరఁగవచ్చెనో తనదుసేవకభావము నాదుసేవ్యతన్
ధారుణి సుప్రసిద్ధముగఁ దా నొనరింపఁదలంచి నచ్చెలీ. ౮౭

గీ. ఉవిద తావకసుగుణాదియోగమహిమ, వాసనాత్మక మగురతిభావమిపుడు
రసతఁ గైకొనె నీకు నీక్రమము కాన, వ్యక్తికతఁబ మనకు సిద్ధాంత మరయ.

ఉ. నేత్రము కర్ణసంకటన నిమ్మి యొసంగెడు సౌష్ఠవంబుగా
సూత్రితరీతి నంగములు చొప్పడుపాత్రత నీకుఁ గల్గదే

పాత్రత నీకుఁ గల్గినను భామిని నిశ్చలవృత్తి నుండఁగాఁ
జిత్రము మాకుఁ దోఁచె నఁట చెల్వఁ దొనర్చెను మందహాసముల్. ౫౧

మ. రసకృత్సద్గుణమై యలంకృతిభరప్రస్ఫూర్జితవ్యక్తి యై
పొసఁగించున్ సుకవిప్రబంధముఁ ద్వదీయుం బైఁబల్కొవ్వదా
వెసఁ దూలించను గర్భకంబునకుఁ(?) దేల్పెన్ గైకొను న్వాంతగా
రసవిస్ఫూర్తి నొనర్చుగర్భకము సంగ్రాహ్యంబుగాఁ జిత్రమే. ౫౨

చ. చెలి తలవాంచి చూపెద(వొ) చెప్పఁగఁ బ్రీది సాటి దీనికిం
గలుగునొ కల్గదో యనుచుఁ గల్గమి సిద్ధ *మనర్ఘరత్నసం
కలితపుఁగుప్పె చామరముగాఁ జటయే గఁటిగొండి యంచు న
బ్బలువగలాఁడు దా †నిమిరెఁ బ్రజల్ చన కేశపాశముల్. ౫౩

ఉ. కన్నులఁ ‡గర్వుకొఁ దమముఁ గాదనఁ జేనియతీపిచూడఁగా
నెన్నదు కల్వఁ బల్కు లొకయింపుసఁబల్కిన బర్హిబర్హముం
§బెన్నరితేటలం గొనను వింతలఁగా మెఱుపుల్ ఘటించు న
బ్బన్నను కోయు నీకబరి యబ్బెను యాకటిలాత్య(1)సఖ్యముల్. ౫౪

చ. కువలయజేత నీవలఁదక్రొమ్ముడి నెయ్యపుఁగొమ్మ (2)యిచ్చుటన్
నవిధములై ప్రమాణములు సంగత మయ్యెను జూచి తెల్లసన్
నవరనిపాటటం గలుగు చక్కసిఁకుంకుమపేవిక్రమం
బవుల ఘటిల్లుమౌక్తికనరాకృతి గాంచిన శుద్ధకీర్తియున్. ౫౫

చ. స్ఫురితగుణానుగాఢరసమ జ్వలమౌక్తికరాజి సద్రసా
కర మతిచిత్రబంధ మధికస్ఫుటచారువిభూషణంబు నై
పరఁగెడుఁ గ్రొమ్ము దుత్తమనిబంధస్థితి విచిత్ర మొక్కటే
తరళమృగాక్షి కేవలము దాఁ గుటిలత్వము మానదయ్యెడున్. ౫౬

క. బిత్తరి మధురగుణంబున, నుత్తమకావ్యంబుఁ బోలు నురుభూషణమై
హత్తును ధృతి యక్కావ్యము, నొతు స్ఫుటవ్యక్తిఁ బరి యొగిమధ్యమమున్.

గీ. మగువ ముక్తాళి యిది శిరోమార్గతమును,(?)పరిప్రాప్తా...మంబు నిరతశుద్ధ
మూర్తిసద్గుణ మమలవంశాభిజాత, మెట్టు లస్వ న్నహానంద మెనయ దిచట.

సీ. నలఁత నీవేనలి నీరదపాళిగాఁ గనుమయి విద్యుల్లతాఘటనఁ జెందెఁ
గలికి నీతురుము చొక్కపుఁగల్వకుంపు ... జాఁకింపువహించెఁ జంద్రరుచుల

* మనర్ఘ † నెమరె ‡ గొప్పుకొందె § వెన్నెలతేట (1) సౌఖ్యము. (2) యిచ్చలన్

మగువ నీకబరి మన్మథకరాయుధముగా జాలువాఱలపోఁతజాను గాంచె
భామ నీక్రొమ్ముడి బర్హిబర్హంబుగాఁ జంద్రకసంబంధచారు వయ్యెఁ
జెలువ చిత్రాళిపాళిగాఁ జికురభరము, సరసతభరించెఁ జంపకచ్ఛాయఁ డాయ
వనుచునఖరోచులంతటవలపుచుండఁ, గొప్పదువ్వెనఁగోవిందుఁ డొప్పమీఱ

చ. కలికిరో మోము వాంఛఁటకుఁ గారణ మేమి కళంకిచంద్రునిం
దులఘుటియింపఁగాఁ గలుగు దుష్టుల పల్కుల సైఁపలేకనో
తెలివి(ని)దప్పి పామరు లతిత్వర సామ్యము పల్కినంతనే
కలుఁగున సాటి లాఘవము గాఁ బనియేమి మృగీవిలోచనా. ౬౦

ఉ. ఎక్కడివింత మాచలి .... తోఁనట సాటి ప్రొద్దు రా
మిక్కిలి మారుపంకజము మిన్నక పండితమాన్య లీమృపా
వాక్యుల కేల జిహ్వ యులవర్చిరి పంకజవైరి చంద్రునే
నుక్కడఁగించుమో .... యనందగునే పయోజముల్. ౬౧

ఉ. పంకజనీలకుంతలరుహా భావము దాలుచు కన్నదోయి మే
ల్పొంకము సైఁచునీదుముఖపూర్ణనిశాకరుఁ జూచి చూచి యీ
పంక(జబృంద మెల్లఁ దల) వంపులకుం దగుఁగాక యన్యమే
పంకజ*నేత్ర నీకుఁ దలవంపు లహేతుకలజ్జ మొత్తురే. ౬౨

గీ. వనితరో మోముచందురు వాంఛవేల, కుటిలకుంతలతిమిరంబుకొర...
...నో యనుశంకనో వచ్చుటెట్లు, నిటలపాదెందు నేమించ నేరదెద్ది. ౬౩

గీ. చెలువ ఁజ్జను మోము వాంఛితి వటన్న
నవధరించితో నీవు ముఖార్థహారిగ
విను .... హరి దాన నెనయు నట్టు
లదియు నొకచోట దోషత నంద దశయు. ౬౪

చ. మృగమదచిత్రకాకృతిని మీఱుకలంకము దానిఁజేసి యీ
మృగ†ధరుఁడేతదా(కృతివహిం)చు నటంచును మోమువాంచుటో
మృగ మఁసుగంధ మొప్పియు సుమృష్ట మశృంగము దాఁ గలంకమే
మృగమదచిత్రకం బది సమృద్ధగుణాన్వితమా కలంకమే. ౬౫

చ. మృగమదచిత్రకానుగతి మేలగుఫాలము పిల్లతేఁటికిం
దగు లగుకేతకీదళము దా నగునం చొగి నెంచి కొప్పపే

* సెర్తి † మదుడేతదా

రగబడు తేఁటిగుం పెడసి యాడెడునందపుఁదేఁటిపిల్లల
న్నగు నగుగాదు ముంగురులు నవ్యవయోరుహవక్త్రలోచనా. ౬౬

గీ. ద్విత్వరహితంపుటాకృతిఁ దేజరిల్లి, ప్రాకృతాఖ్యాకభాషనా భావితద్వి
రేఫవైఖరి గలిగి త్రిలింగదేశ, సూక్తియన నొప్పుఁ గస్తూరిచుక్కబొట్టు.

ఉ. పిన్నఁదనంబు వక్రతకు పెనుపడం దగెఁ గాని లక్షణం
బన్న నెఱుంగనయ్యె నని యయ్యరచందురమోము సొగసీ
నెన్నడు రైజనించి కడునేర్పునఁ గైకొనియెమన్ మృగీమదా
ఉన్నతమాలపత్రరుచిఁ గీల్కొనులక్షణ మోమృగేక్షణా. ౬౭

చ. లలితపుబొట్టు ఫాలముఁ గలంకి నొనర్పఁగ నర్ధచంద్రుఁడో
దులఁ గన దన్నమాట మదిఁ దోఁచిన వాంఛితె మోముఁదమ్మి యా
యలికమునందు నందమగు *నట్టిది. బొట్టిది దోషకారియే
యిల వ్యతిరేకభావ మదియింపఁగ హేతువు కాక కోమలీ ౬౮

గీ. చవుతిదంచురుఁడలికంబుచక్కఁజూడ, మాకుపాలంభమగుననిమాటుకొనితె
యదియుపాలంభవిషయతనందకున్న, నదిఘటిల్లుటవ్యతిరేకమగునుభావ.

చ. రసవదమై మృ(దు)త్వమున రాజిలి లక్షణలక్షితంబు నై
హానన మొనప్పు సాధుకృతి నందపునీనిటలంబు దుష్కృతిం
గవరఁగఁజూచు సామిమయిగాంచిన చందురమోము నిక్కమో
యనదృశగాత్రి లక్షణము నందినయందము పొందుఁ జెందమిన్. ౭౦

చ. మొయి లెడఁబాయుపూర్ణశశిముద్దులునించు(చు) రాణనించనో
వయివయిఁ గ్రమ్ముమా చెడయవద్మముఁరీతి మొలంగ నేర్చునో
దయిత యవక్త్రపాథరము తారఁగ నీమవనోజ్జ్వవక్త్రి మే
మొయివిలసిల్లు సంశయము మేకొను నిచ్చట దానిఁ దీర్పవే. ౭౧

చ. వదన మవక్త్రపాతిమిరబంధతఁ గాంచినఁ జిమ్మచీఁకటిం
జిదిమెడుచందమోము నగు సేయక యుండు నె తప్పఁబల్కితిన్
వదనము సిగ్గుటిర్లు మయిఁప్రాలఁగ నేనియు నెవ్వాడున్ బలెం
బొదలఁగ నిర్గవేళ రుచిపూననిరిక్కలతేఁడు నవ్వనే. ౭౨

గీ. కాంతిసం(ప)న్నవస్తువుల్ గణనసేయు, వేళనీమోముతరువాత వెలయుఁజంద్రుఁ
డట్టిచోట వికల్పంబు పెట్టరాదా, సరసు లనుకల్ప మది యని చదువరాదు.

---

* నట్టిడి-

చ. నల యిది నైన మన్నయనసీరజముల్ వికసిల్లునట్లు దా
నలయ రసా(౦బు)రాశి వడి నిక్కఁగఁ బంకరుహాంబు గానిచోఁ
గలిగడు నేగతిన్ భ్రమరకంబులసంగతి దమ్మినైనచో
విలసన మెట్లు రేయి యిది వింతగు నంశయ మింతి తీర్పవే. ౭౫

ఉ. పీనులయాం దం(లం)కృతిగఁ బెట్టిననీలపయోజపత్త్రముల్
భానుతనూజ నీయసితభవ్యకటాక్షవిలాసభూషణం
బూని వెలుంగ నీక్షణము లుత్పలకాంతి భరించు నన్నమా
టానఁగరా దొకించుకయు నానఁగవచ్చు విరుద్ధలక్షణన్. ౭౬

ఉ. తోయజవైరి నై మొగము దోఁచినవేళలఁ గన్ను లుత్పల
శ్రీయుతిఁ గాంచు వెన్నలఁ బ్రసిద్ధిగఁ గ్రోలుచునుండుపుల్గులై
పాయకనిల్చు మోము నవపద్మముగాఁగ నదెట్లు తోచు నీ
యాయతనేత్రముల్ మెలఁగు నారముఖాక్షి విచిత్రవైఖరుల్. ౭౭

క. వరవర్ణిని నీనయనము, లరమోద్భవ మోముఁ జంద్రునంద మొసఁగుచున్
సురుచిరనీలపయోరుహ, సరసిరుహైకత్వజన్మసంగతిఁ దెలుపున్. ౭౮

సీ. శారదపూర్ణిమాచంద్రమోబింబంబు గర్వసర్వస్వంబు గాసిఁ జెందఁ
దరుణార్కకిరణసంధానజాగ్రన్నవ్యపద్మలాలిత్యంబు పటిమఁ దక్కఁ
జంద్రాతపాస్వాదసమ్మోదమూర్ధ్వచ్ఛకోరవిలాసంబు కొదవ గాంచ
మకరందరసపానమత్తమధువ్రతపోతలావణ్యంబు పొలుపుఁ దూలఁగ
నరి మొగంబెత్తి చూడవే నీటులాఁడి, వెడఁదకన్నులు విప్పవే బెడఁగులాఁడి
సిగ్గుపడువేళ దప్పవే నిగ్గులాఁడి, నన్ను మన్నింపఁదలఁపవే వన్నెలాఁడి ౭౯

ఉ. ఓపరిపూర్ణచంద్రవిజయోజ్జ్వలవక్త్రశశాంకబింబ నా
చూపులపేరుగొన్నపరిశుద్ధచకోరములానఁ గాంతి దా
లోపము గాంచునంచు నవలోచన వాంఛదె మోము సద్ధినం
తాపము వాప నందదకుఁ దక్కువె చంద్రుఁడు కీర్తికెక్కఁడే. ౮౦

గీ. విమలముఖచంద్రుసన్నిధి* వేగుగాంచు, కన్నులకు నిప్పుడుం బెడుకమలములకు
పాటిఁ జెప్పంగ నమరునే సాటియగును, నలకునలరెడుజలజంబు గలిగెనేని. ౮౧

మ. అరవిం ద్వైపనుఁ దొంటికన్న † నజీయా నందంబు గైకొన్న నీ
వరనేత్రంబుల కెల్లసాటి యనఁగావచ్చున్ (వ)సంకోచతన్

* చేను † నెరియానందంబు.

నరసత్వంబుఁ దొరంగి చూడ వెగటై సత్త్వాంతికిన్ దూరమై
ధరలో నుండెడు వారిజోత్పలములం దన్వీ జగన్మోహినీ. ౮౨

క. విలసనమహిమం బెంతే, కలిగియుఁ దాఁ జుట్టుఁదిరిగి కలయఁ జతురిమం
బలవడమి దూర్యశముక, జ్జలమై పై నాడు నీదుచక్షుర్యుగమున్. ౮౩

గీ. మగువ నీవు దృగుత్పలమాలయందు
మీలనాలంకృ(తి)యొనర్చ మెఱుఁగు గాదు
రూపఫలహేతువులఁ జాల రుచికరంబు
మిగుల నుత్ప్రేక్షఁ గావింపు సొగసులాఁడి. ౮౪

ఉ. అప్పతరంగల *న్నిగుల నప్పుడుఁ దప్పదు కోవ మంచు నీ
విప్పుడు చూపు చాలుకొననీక పెనంగెదొ యట్టులైన నో
రొప్పులకుప్ప కొప్పుజిగి రొప్పఁదనంబునఁ జాయ మాయఁగాఁ
దప్పక సేయ నప్పుడిఁ దప్పని తోఁచు టెఱుంగవైతివే. ౮౫

చ. చెలువరొ సర్వలోకముల చేతుల మోడ్పులు గంటిఁగాని నేఁ
గలనయినం గరాబ్జములు గట్టిగ మోడ్చుటెఱుంగ నేరికిం
బలపలగన్ను వేదిలి(యఁ)బాయుమ†నన్నుఁ గృతార్థుఁ జేయు మం
చలికులవేణి సిగ్గునకు నంజలి సేసెనఁ జక్కఁ జూడవే. ౮౬

ఉ. ఎట్టివిశిష్టదేశమున నీసుక పెంతటికాల మెట్టినో
మట్టిటుఁగా కొనర్చుచుఁ గృతార్థతఁ జెందెనొ నీదు మోవితోఁ
జుట్టరికంబు సేయుసతిసుందరమంజరపద్మరాగముం
గట్టిగ దొండపండరుచుఁ గ్రక్కున ముక్కున‡నొక్కుఁ జూచితే. ౮౭

ఉ. వీనులభూషణం బగునవీనమృదూత్పలముల్ కటాక్షదృ
గ్లీనము లయ్యె వాని కవిగీతము శ్రుత్యవతంసభావముల్
గానఁ దదంతరాయఘటకత్వ§మయుక్తము కన్నుదోయికిం
బూనిక తెప్పలెత్తి ననుఁ బొందుగఁ జూడుము సుందరీమణీ. ౮౮

ఉ. కన్నుల క్రేవఁ గన్గొనఁగఁ గారణ మేమి కటాక్షవీక్షణా
ఖన్నమహేంద్రనీలమణికీలితమాలికలన్ శ్రవఃపుటా
సన్నగభీరకూపములఁ జాలఁగ నించుచు వానిమీఁదుగాఁ
జెన్నుగ నేగి ముచ్చిలికిఁ జేరుటకై జతనంబు పూనెనో. ౮౯

* న్నిగులు † మన్మ ‡ నొక్క § మయుక్తమ

గీ. వనితయరగన్నుఁ గ్రేఁగొనిమ(న)సు దెలియ, నాత్మ భావించెదో యట్టియాత్మనీదు
తపముబట్టిని సాకారతను ధరించి, దాఁపుమంబో మరుండెమఁ బక్షుఁ గాంచె ౯౦

గీ. వాతి ప్రకృతాత్మకాప్రధానత్వమునయ, నతిశయిద్ధంబునకు వీక్షణాన్వయిత్వ
మేలదయసేయఁదలఁపవు హేతువేమి, గర్భసాదృశ్యమబ్బినకతననిటులొ. ౯౧

ఉ. చక్కగచక్కుపుల్గులివి చక్కెర రూపినయంత మెక్కి యా
చక్కి మహోక్తమాట వినఁ గతిగాని తెలుంగుగా రొదల్
మిక్కిలిఁ జేయుచున్నయవి మిన్నక యుండెమనట్లుగాఁగ నో
చక్కగబొమ్మ చక్కెరకుఁ జక్కెరయామృదులోక్తిఁ బల్కవే. ౯౨

క. నెలయందురు తామరయని, కలుగదు రీమోము బుధులు భవ్యామృతముం
చిలుకఁగరాదె మరందము, గులుకఁగవలదే బుధోక్తిఁ గుఱుచపఱిచెదే ౯౩

క. చిక్కను నాదగు భావము, నిక్కముగా నరచితంపు నతివల్లులకుం
జక్కని చెలిరో యిప్పుడు, చిక్కెదు నీమధురవచనశృంగారములన్. ౯౪

క. రాలుగరఁగించునేరుపు, చాలఁగ నాకబ్బవనదు చందురుగర్వాలు
*బేలాచల్లింపఁదలఁతు, రాతెల్లం గరఁగఁ బాట రహింపఁగదే. ౯౫

క. రూపవతి మామకశ్రుతి, కూపంబుల నమృతవృష్టిఁ గురియఁగరాదే
రూపింప నీదువదనం, బేపారెడుపూర్ణచంద్రుఁడే నిజమయినన్. ౯౬

చ. పరువము తొంచు నీరసతపట్టయి †చెక్కులఁ డంకరించి ని
ర్భరపహానక్షమాస్పదతఁ బాటిలు రత్నమయోపకుండలా
భరణము లేల వీనులకుఁ బంకజబంధునికూర్మిపట్టి నీ
సరసమృదూక్తి భూషణము చాలు నలంకృతిగాఁగ వీనులన్. ౯౭

క. శృంగారవతి కుచద్వయి, సంగత మగురీతిఁ బల్కు సంగతము దగున్
భృంగాలక నిలువెల్లను, బంగారం బైన మాట బంగారమఁటే ౯౮

గీ. అరిదిమాధుర్యము త్తరోత్తరముగాఁగ, వస్తువులనెన్నఁ బంచమీప్రథమలమరు
సార‡భూమకుఁ దన్వి యొచ్చుటకు నీదు, మధురసూక్తికిఁ బయినెన్నఁ బ్రథమసున్న.

క. ప్రకృతివికృతిస్థూల, ప్రకృతి న్నీకవిత చిత్రపద మగు ననుచుం
బ్రకృతి న్వికృతి న్మూల, ప్రకృతి న్నిరసించువారు కలుగుదు రింతీ. ౧౦౦

గీ. వనజలోచన నాదుగాయనత కొప్పి, యమళవై పాటపాడెదో యబ్రమొదవఁ
దరుణి నాగాయనతపస్సగంబుగాక, గాదవెట్టుంగ కయోగ వద్యోదవాదెపుమ.

* చేలచలింపఁదలచెదు † చెక్కులలంకరించి ‡ భూమన్న

క. చంచలనయనా చంచల, చంచల*వీణాధరించి చతురతచే నా
యించెదవో ధ్రువవీణ భ, రించెదవో తెలుపు మాదరించి కృశాంగీ. ౧౦౨

గీ. శ్రుతిపుటంబుల కమృతంపుసోన లెనఁగ, మానసాంభోద మభినవమాకరంద
మాధురులఁ దేల నీవేళ సాధురీతిఁ, దేటగీతి వచింపవే తేఁటికంటి. ౧౦౩

క. నాలుగువిధములె నభినయ, లీలలు నీకంతుఁ దెలివి లేదన వశమా
యాలోలనయన యిక్వాను, పోలినయభినయముఁ దెలుపు†ప్రొద్దుచనుటకున్

గీ. కలువకంటుక‡కిన్నరకంఠిపదము, యోగరూఢత నీయందు నొనరఁబూను
ననుచు జను లాడుకొనవిందు నదినిజంబొ, కాదొ తెలియఁగ నగుఁ బాటకతన మాకు.

మ. అతిరక్తాధరసన్నిధానమున నాసాగ్రాధమౌక్తాఫలం
బతిశుద్ధం బతిరక్త మయ్యె నిది యన్యాయం బుపేక్షింప నీ
వతులజ్ఞాననిధానమూర్తిపిగదా యబ్జాక్షి మందస్మిత
ద్యుతిమాత్రంబున దానిదోప మెడయం దోలం గటాక్షింపవే. ౧౦౬

గీ. ముదిత స్త్రీముక్కు ముక్తాముత్యమునకు, నాత్మశుద్ధగుణప్రాప్తి నగుసలద్గు
ణంబు రూపింప నన్యగుణంబుఁ గొనఁగఁ, దద్గుణాబుఘటిల్లుఁ జిత్రంబు కంటె.

గీ. జ్ఞానదీపంబున నవిద్య ననఁగ శుద్ధ, మాత్మరూపంబు దీపించు ననువుదోఁప
వెలఁది నీనవ్వు ననఁ గెంపువిచ్చిపోవ, గానన గుముత్తియము శుద్ధభానమగుచు.

గీ. వికసదంభోజపూర్ణేందువిధముఁ దెలుపు, ముద్దు పెద్దంపు నీ నెఱిమోమునందుఁ
జెలుతన వైన నిఁక నేమి చెప్పవచ్చు, మధురసామృతవిభ్రాంతి మానదింతి.

మ. తెలియక మోము వాంచుకొని తేటలనవ్వులు దేరనీక యా
వలనున నున్నఁ జంద్రముఁడు వారిజతుల్యముగాన మోము గే
వలముగ వాంచియుండెఁ దనవాసియు గల్గుమొగంబు వెన్నెలల్
‡సిలుకకయుండునే యని హసింపఁ దలంపులు నింపుఁడా చెలీ. ౧౧౦

క. ఈమూర్తిఁ బలికి య్యాదవ, సోముఁడు లేనవ్వు పూర్ణసోముని నవ్వన్
భామామణి నెఱసొగసుల, మోమునఁ జెలువారఁ దనదు మోము ఘటించెన్.

క. నెల నెలయు(ను) వెన్నెల వెన్నెలయును నెత్తమ్మి తమ్మినీటునఁ గదియం
గఁ సొగసుఁ జూడఁ గలువల, ములుకులవిలుకానికి పుష్యముచ్చట యయ్యెన్.

గీ. అజ్జగద్గురునుపదేశయత్నమహిమ, భావమున నించు ప్రేమానుబంధపటిమ
వారిణలోచన తాదృశాత్యంతిలజ్జ, విప్పుచూపఁగ సాగె నవిద్య పోల్కి. ౧౧౩

---

* వీణాకా- † ప్రొద్దుచ్చుటకు ‡ కిన్నరకంటి ‡ సిలుగక.

క. ఆపడఁతి కొంతలజ్జకు, లోఁబం బెనయంగఁ బ్రేమలుప్పతిల్లరసై
దీపించు బదు లొసర్పఁగ, వ్యాపారము దక్కి కృతము నామోదించున్. ౧౧౪

సీ. సుకుమారవర్ణసంఘటితస్వరూపంబు లలితప్రసాదనలక్షితంబు
ద్రుతికరమాధుర్యధుర్యస్వభావంబు సవిశేషపరివృత్తిశాంచితంబు
సతతిరక్తస్ఫురితవాచ్య మవిహీనదోషసర్వస్వంబు రపికానురంజనంబు
నగుచు సత్కావ్యంబు నందంబు గాని యేని సవిమ్మష్టసద్విధేయాంశమగుచు
ప్రీపదసై పునర్దీప్తి విస్తరిల్లి, భూషణస్ఫూర్తుల కనంగపోషణముల
కాటపట్టయియొకవింత తేటఁగానిమె, మోమునీదని వెన్నుండుమూరుకానిమె.

గీ. సాత్త్వికస్వేదజలసుధాశ్రయుతఁగాంచు, నలికచంద్రుఁడు విశదముక్తాళిపేరు
గన్నయామ్తియపేశలకాంతిధార, ఘనపదంబునఁబ్వాంచెఁ గలికికంటె. ౧౧౬

మ. *ఉపమానాన్వయరూపకస్ఫురితసై యొప్పారుచుం జిత్రకం
బపరక్లిష్టతఁ జెందె నేవియును †వక్రాభిజ్ఞమా భాగ్యవ
ర్ణపదత్వన్నిటఁ స్ఫురత్తనకపత్రంబంచుఁ బద్మేక్షణుం
డపరిచ్ఛిన్నరసాదృతాశయత ముద్దాడె న్నిటాలస్థలిన్. ౧౧౭

గీ. చాన మోము విశేషోక్తిఁ బూనదిపుడు, సామ్యమందమిగుణహానిజాడఁజొరమి
సునయనాంజనకవులకుఁ జూడనమరు, భావరసదృష్టు లందుటఁ బద్మనయన.

చ. భ్రమరవిలాసముల్ సభరభవ్యతరోత్పలమాలికల్ కటా
క్షములన చేసి మీల. ‡వికస్వరత ల్లలితంబుగాంచ నే
త్రములు భళీర వైదుషి యుదారత యంచు చొగి నెన్నుచున్ రమా
రమణుఁడు చేసెఁ దన్నయనలక్ష్మికిఁ జుంబనలక్ష్మిఁ దోడుగన్. ౧౧౯

క. కంబుధరాధరసంగతి, తాంబూలరసంబుసోఁకి తరుణేందువిభా
చుంబితనీలాంబుజీములు, చుంబించెను సూర్యజాతచొక్కపుఁగన్నుల్.

క. హరికృతచుంబితపరిచిత, సురుచిరతాంబూలరాగశోభితదత్తుల్
తరుణ(శశి)కిరణచర్వణ, నిరతచకోరములనీటు నెఱపఁ(గ)సాగెన్. ౧౨౧

గీ. మురవిభంజనుఁ డవ్వేళ ముద్దుగొనఁగ, రమ్యతదధరపీటికారసము నయన
పద్మములనత్త నుద్వేలబహుళరాగ, రసము వెలికుబ్బెనో యనరమణఁగాంచె.

---

* ఉపమానస్వయం † వక్రాభిజ్ఞ ‡ వికస్వరతల్ నిలతంపు.

క. పంకజముఖి కనుకాటుక, పంకజలోచనుని మోవిపయి నవ్వేళం
బొంకము యి కనఁగనొప్పెఁ, బంకెనవిరిమీఁద మెలఁగుమధుప మనంగన్.

గీ. స్వాంజనాతిచలేక్షణసంగమమున, నతులరాగాధరము కప్పు నందె నపుడు
సాంజనాతిచలేక్షణసంగమమున, నతులరాగాధరము కప్పు నందు టరుదె.

గీ. అబ్జహితనందనామణి యనుభవింప, మరుఁడు మాధుర్యరసముంచి మూసివిడాంక
ముద్రయిడి నిల్పు రాజిల్లు విద్రుమంపు, నాళమన నొప్పెఁ గాటుకనలుపు మోవి.

ఉ. కాటుకకప్పు మోవిజిగి గాదిలినవ్వుచు బొత్తుఁగూడుచుం
గైటభదైత్యవైరిముఖకంజముఁ నం దనరారెఁ జూడఁగా
*మాటికి సాటియైన రసముఖ్యము లాదిమశోణసుభ్రముల్
మేటిప్రబంధరాజమున మేళన మంద్గి మెలంగుకైవడిన్. ౧౨౬

మ. తొలుత న్నందునియింటిలోఁ మెలఁగి నీతోఁబుట్టు కాళిందితీ
రలసత్కాననభూమి గోగణము సంరక్షించి తీమీఁద నీ
వలచుం జెక్కిటఁ గేళికత్రమకరీవారంబు పాలించెదం
గలకాలంబును బాసుపాల్యమె కనంగా నోఁచితిం గోమలీ. ౧౨౭

గీ. భవ్యగండద్వయికిఁ గేళికత్రములకుఁ, బొందుఁ గొనఁగూడదన్యోన్యభూషణంబు
పుట్టు మొదలుగఁ బలుగండములకు నోఁచు, నట్టియవిభూషణతకర్హమునఁ గనగునె.

గీ. అతులవాసన నచలభావానుభూతి, ఘనమమార్దవగుణమున నప్రతీత
తాళతళ్యంబుచేఁ గదా తరళనయన, గలిగె నీచెక్కులకుఁ జంద్రఖండసంజ్ఞ.

గీ. అసితపక్ష†లగ్నతుహినాంశుఖండ, తుల యొనంగిననమృతంబు దొలుకవలదె
కలిమి లేములు దెలియంగవలయు మాకు, ననుచుఁ జెక్కిలినొక్కె శ్రీహరి ముదమున.

గీ. మించుటద్దంబు నీచెక్కు మించునంచు, నెంచుకొనవిందు నదినిజమంచు నెంతొ
నిందుబింబాస్యనా మొగంబిచటనిలువ, నమలినచ్ఛాయ ప్రతిబింబమబ్బె నేని.

గీ. ప్రకటదర్పణరుచిరేందుఖండకలములకు, నువిద నీచెక్కుల(కుఁ)బొనరుత్వమనుచు
బుధులువల్కుదురిటదోషబుద్ధివలదు, శాస్త్రమరయంగ విస్మయస్థానమగుట.

చ. నిటలతటంబునన్ మెలఁగు నిద్దపుఁగస్తురిచుక్క‡బొట్టులోఁ
గటికికలంక మానసుచుఁ గ్రమ్మితిఁ జుంబనవాంఛ నంశయం
బటమటమే కలంకపద మంచితలక్షణమే వచింపఁగాఁ
*కుటిలవినీలకేశి యని కుర్మి నొనర్చెను జుంబనం బటన్. ౧౨౮

---

*మాటపటాటమైన †గళతుహినాంశు ‡బొట్టు

క. *పాయుద్ఘ సంహాస్ఫురణముఁ, బాయ దసంకాశరూపభావాస్పదతన్.
†ఏయనువు మంగలమహా, శ్రీయనసత్కృత్తి యమరెఁ జెలి వీనులకున్.

ఉ. ఇంచుకయేని లీలఁ గొన దృక్కులు వీనుల కేఁగుదెంచి నీ
యంచితనేత్రముల్ దలఁప నంతికకర్ణమహాధ్రుసన్నిధిం
బొంచెను భీతిఁ గూపములఁ బొందవు నేత్రము లంచు మీఁలస్రు
క్కించినవాని కట్టిభయకీర్తన మొప్పఁగ కాచె సత్కృపన్. ౧౩౫

ఉ. కర్ణవతంసనామ మిటఁ గాంచెద దృక్ప్రభ యంచు విచ్చి య
భ్యర్ణము సేరెఁ గావలయు సద్దిర యాయసితోత్పలంబు దృ
గ్వర్ణపరంపరాంతరధివాసతఁ గైకొని లీన మయ్యె ని
క్కర్ణమునందు భూషణ(త) గైకొను నేకరణిం గృశోదరీ. ౧౩౬

గీ. కర్ణమునఁ గల్వకనుచాయఁ గప్పుకొనఁగ, మీలితంబయ్యెఁ గంటికే లాలితాంగి
యింతిసామాన్య మిచ్చట నేలకలుగు, సహితధర్మవిశేషసంబంధ మెడయ.

గీ. బ్రహ్మమనవొప్పశ్రుత్యంతలక్ష్యమగుచుఁ, దనరు నిక్కల్వ శ్రుత్యవతంస మగుచు
నుపనిషద్రీతి నిది మన కొప్పఁబలుకన్, వేత్తృవేద్యంబులకు భేదవిదళనంబు.

గీ. తన్వి యాకల్వ శ్రుత్యవతంస మగుచు, నాత్మరూపంబు లక్షింప ననుచితంబు
ఇచట రూపంబు లక్ష్యత నెనయ దెట్లు, దృష్టివిక్షేపమున నది తేటపడదు.

చ. కలువలు వీనుల న్మలఁగఁ గారణ మేమి విభూషణంబుగాఁ
బలుకఁగ సాహసంబు గద భావము నీయది యేమి తెల్పవే
తెలిసెను గల్వ కన్నులకుఁ దేటల సాటగునంచుఁ బల్కుచోఁ
దెలివికిఁ దప్పవారలకుఁ దెల్వగఁ జెంతల వాని నుంచితే. ౧౪౦

క. అతినిమ్నశ్రుతికూపం, బతిపూర్తిగ మెలఁగి పైకి నడరుశుచిరసం
బతితీవ్రత వెదలించిన, గతి నున్నది వీనులందుఁ గలు వోచెలువా. ౧౪౧

చ. సురుచిరహీరనీలముల సొంపగు కమ్మలకాంతిధార యే
కరణి వెలుంగుచున్నయదొ కంటివెఁ దామరకంటి శ్రోత్రకూ
పరమణమాధురీరసము పైకిఁ గడంగుచు జాలుసూపె జ
న్యరసముతో ననం దగిరె నం చొగి నంటుచు రెండువీనులన్. ౧౪౨

మృదుతనవికలభావతమొఱసినల్ల, వాదులకు నెల్లఁ దానయిాఁ దగుచునుండు
నీదుకెమ్మోవి యధరాఖ్య లేదు ముఖ్య,వృత్తి విపరీతలక్షణ వెలయు నితి.
అట్టివ నీమోవి యపవర్గముగుటకేమి, కారణము గల్గు నది తేటగా నచింపు
మార్గ తెలిపి వత్ప నదివరమామృతంబు,గాన నపవర్గభావంబు గలుగుటరుదె.
గరిత బింబోష్ఠి యనుపేరు గలదునీకు,నచటనుపమానచ బింద్రుబింబ
శబ్ద మమ్మాటసిద్ధాంతసరణి సారము,బింబమిది శేషము ప్రతిబింబములుగ.
మృదురసన్ నత్కృతిరసనం, వదతం దనరారి సత్ప్రబంధ మ్మఁ దాఁ
బొదలి యను హాసవదతన్, వదలదు చిత్రంబు నీము వాతెఱ కంటే.

వెలఁదినీమోవియపవర్గవృత్తి గాంచుఁ, బల్లవచ్ఛాయరాగసంపదలఁ బొదలి
హాస్యపద మగునపవర్గ మబ్బుటరుదు, పల్లవాకృతి రాగసంపదలు పొదల.
ఇంతిరో మోము చంద్రుబింబమువ్వము నైఁవనియట్లుఁ గెంపుమో
వంత సుధారసం బనఁగ నధ్యవసాయసహిష్ణుతాగుణా
క్రాంతము గాదో తద్రసము కాదగునో యమృతంబుఁ గొంటి ము
న్నింతిదినిర్ణయింతు నని యింపుగఁ జేసెను జంబుకుతుతుల్. ౧౮౬
కెంపుచనుమోవి లత్తుక, కెంపు ఘనంబమ్మె యిగులఁ గీల్గొన నెఱడా
లిం పగువిడఁయున మిక్కిలి, సొంపెసఁగెను రాగమహిమ సురదకుతులన్.
నగుచాయల ముకుముత్యము, జిగితోఁ బలుగంట్లు నిండి చెన్నసలారెం
దగుమోముఁజంద్రువలసం దిగజాఱుచునుండు మేలుదివ్యాన్నమనన్.
మృదుపదమై రసవాసన, లొదవి లసత్కావ్య మనఁగ నొప్పెను నధరం
బుచితరసోత్కర్షం బై, ముద మొసఁగెన్ వ్రణము గుణత మొనయుంగాదో.
ఆమూలచుంబితం బై, లేమ రదచ్ఛదము పూర్వరీతి స్నిగులన్
శ్రీమొఱయఁగ సాస్కార, వ్యామిశ్రితమంగళార్థ మన సంశయమే. ౧౯౨
చ్యుతసంస్కార మపాకృత, మత మనుకృత మగుట దోషమతి యనుచితమే
యతిచిత్రము మృదుపదమై,యతివకుఁబలుఁదెరయువాక్యమగుటఁదలంపన్.
మంకెనపువ్వుఁదేనియలు మాటికిమాటికిఁ గ్రోలి సొక్కుచున్
శంక యొకింతయుం గొనక శాతరదక్షతముల్ ఘటింప న
వ్వంకకు డాయుఁ గృష్ణమధుపంక్తిబిదె మాచితెనాతి యన్న న
వ్వంకజగంధి మాటుగొనెఁ బంబినభీతిని మోవి కేలునన్. ౧౯౮

క. అలఘువిలాసత నానా, కలితాజరభాంచితత్వాగమకలితగా నే
వలసున జంపకమాలా, లలితత్వము నీకు నాన లాగెం జెపుమా. ౧౫౫

గీ. సుఖదమరుదంచితస్పర్శశోభితంబు, సవ్యపహితస్ఫురద్రసం బవుసుమంబు
కైశికీవృత్తి యన నాన గదు వెలుంగు, నొకనరంధ్రత వదలకయుండుఁగాని.

గీ. మధురిమంబున నీమోవి మధురిమంబు, శంకపడఁజేయు నాసికాచంపకమున
వెడలి మొకరించినిలిచినవిమలమాక, రందబిందువు నాముత్యమందమొందె.

క. బిత్తరి నీనేత్రంబులు, ముత్తియపుంజివ్వ లనఁగ ముద్దుగులుకు నీ
ముత్తెము జన్యము గాదా, హత్తినప్రేమమునఁ జూడ సర్వము గాదా.

చ. అని వనజాక్షుఁ డంచితముఖాంబుజహాసమరంధపాళితోఁ
మనమున రాగసంపద యమందతఁ జెందఁగఁ జిన్నినవ్వుతోఁ
జెనఁగొని ముత్తియంబు నొకవింతయొయారము దాల్ప నానవా
ఖని యగునాసపై వదనకంజముఁ జేర్చుచు మాటిమాటికిన్. ౧౫౯

గీ. ఉవిద మద్బాహుసంవాసయోగ్య మగుటఁ
బ్రతిభటస్ఫూర్తి సైఁపనిప్రభలుగొనుట
వేడ్కఁ గంఠంబుఁ గనఁగ నిన్వేళ నాదు
పాంచజన్యంబు మదిలోనఁ బాదుకొనియె. ౧౬౦

క. సతి నీముకొలికి కువమే, యుత యర్థమె యొక్కభంగి నది యొప్పంగా
సతిమృదుతన్ సుస్వనతన్, వ్యతిరేకం బచుచుఁ బలుకు నది చిత్రంబే.

గీ. కలికి కలుగమ లగుఁగదా కంబువునకు, నాత్మహావప్రబోధంబునందు నెపుడు
గాన జడమగునది యెట్లుగాంచుసాటి, యాత్మహావప్రబోధంబు నందు మెడకు.

గీ. అర్ధనిద్రాన్వితం బగు నారకంబు, పతివ నీకంధరకుఁ జాల నలికియలికి
యట్టిదానికినుపమానతాన్వయంబు, గగనకుసుమంబుతో మైత్రిఁ గాంచుసుమ్ము.

ఉ. చుంబితమై రొదల్ సెలవఁ జొచ్చినకంబుప్ర*తోడిసాటి కం
తంబున కందఁజేసెదఁ గటా కట †మచ్చికయూని పల్కుచో
క్కంబుగఁ బల్లఁగాఁ దలఁపుఁగాంచి యకార్యము గాక కార్యమే
కంబువుసాటి కీర్తికరమే యది తీయగఁ బల్ల నేర్చునే. ౧౬౪

గీ. సరసిజానన నీకంఠసరణిఁ దెలుపు, ప్రస్ఫురద్వర్ణమాధుర్యవచనములకు
సాటియగు నెట్లు తతవాద్యజాతరవము, మధురమే నియువర్ణతమానదెపుడు.

---

* తోటిసాటి † మచ్చినయూనిపల్కుచోకంబుగ

క. ఓసరసురాల నిజముగ, నీ *సరసపుఁగొలికి పెసలు నెత్తిపలుకులకున్
దోసము సరియన్న రసా, భాసాస్పదసుకపి కాదికత్తిస్వనముల్. ౧౬౬

గీ. తరుణి తలఁప వనస్థచేతనత నుండు, శుకము పికముఘనాగమస్ఫూర్తి నెసయు
మఱియుఁ బికమెల్లు త్వద్ధ్వని నెఱి నెసంగు, నీకు గళసూక్తివలెనట్లు గంపుగావు.

ఉ. తావకకంఠనిస్సరితమద్ధుంబితభారతి సద్గుణత్వసం
భావితమైన దోషముల భాసిలు దోషగుణత్వదూరతన్
భావుకు లెన్నదోషముల బజ్జ మెలంగదు దోషమా గుణం
బూన దిష్టగుణమే కాను నంచు వచింతు రుత్తముల్. ౧౬౮

క. నీరసములు గాన నలం, కారము లివి గావు నీముకంఠంబునకున్
సా(ర)రసోత్కృష్టగుణా, ధారము లగుసువచనములు తగుభూషణముల్.

క. పటుబాధస్ఫురితము లు, త్కటబహుకసవస్తుసంవిధానకుములు ల్
†త్రుటితాసారా(?)రంధ్రము, లటు నుగుణములు విఘటిల్లునని గాసొమ్ముల్.

సీ. అనుకరణంబుచే ‡సగృహీతసంస్కారముఖనిత్యదోషసంస్ఫురణ మఱచి
శబ్దత్యాగమై శారద్యమున శ్రుతికట్వాదిదుష్టత కాకు సేసి
యంగాంగితాకథనాదిసాధనముల రసదోషనిచయంబు రాణఁగుంచి
వ్యక్తవాచ్యార్థప్రబంధాఁటీగతి గచనాద్యనర్హత రహి హసించి
రసిక కౌనసఁ ద్రిప్రకారత ఘటిల్లి, నాల్గువిధముల రచన మిన్నానసంబుఁ
గొంచు నీకంఠమున నిస్సరించు ననంచు, వినికి నాకగునదిగొల్లి కనువుసొమ్ము.

చ. అని వనితానురాగరసహర్షసముత్కటమానసంబుతో
వనజదళాక్షుఁ డత్యతిపబంధురపేశలకంఠనాళముం
దనముఖపద్మసంగతినిఁ దద్దయు ముద్దుఁదనంబు గుల్కఁగా
ఘనకరివాబ్జసంభరణకౌశలహస్తము మెచ్చఁ దార్కొనన్. ౧౭౨

చ. కుచపదమండలంబున నకుంఠసజాతివిజాతిభూషణ
ప్రచయము శ్రీరసీరనయభావముతోఁ దిలకంబులక్రియా
ప్రచితము నాచు సద్రసము భాసిలఁజేయుచు దోషవిక్రియా
వచనము దూరమై మెలఁగ వర్తిలుచున్నది కంటివే చెలీ! ౧౭౩

సీ. నిరుపమనానాసణీఁచిత్రరుచిరాజి దంబుమీఱిన రోహితంబుగాఁగ
భావనాతీతసల్లావణ్యపూరంబు సౌదామనీలతాచ్ఛాయగాఁగ

*సరసులకొలికి †త్రుటితనిస్సారరంధ్రము- ‡సవిగృహీసంస్కా-

నక్షత్రమాక్తికహారాళి సాంతతధారఁ బయోధరాంతరములఁ గాఁగ
ముక్తాళిమధ్యగశోభనహీరముల్ లసదురువక్త్రోత్పలములు గాఁగ
లలితరుచివక్త్రశశిమండలంబుదిగువ, దండిమీఱుపయోధరమండలంబు
మా(మ)కమనోరథచ్ఛలమహితసస్య,ఫలము లెల్లను మిగులనిమ్మన్నయుంగ.
క. ముక్తాహారము లివ్వి వి,విక్తచ్ఛాయలు ఘటిల్లి వెలయఁగఁ జేయున్.
ముక్తాపద(?) మన్యమణీ,రిక్తత గన నీనముద్ధరించిన కృతులన్. ౧౭౫
గీ. పూర్వపూర్వవిశేషత పోనఁగె నుత్త,రోత్తరంబున కిది భూషణోత్తమంబు
నాతి యేకావళీభూషణంబు దీని,గన్న రసికులమది మోద మెన్నఁ దరమె.
గీ. రమణి! దీపకభూషణరత్న మిద్ది, మంజులైకావళీయోగమహిత మగుట
మాలికాదీపకం బాచు మామకీన, మానసము నాత్మనిష్ఠతఁ బూనఁజేసె.
క. *అరయ సరసత్వఘటకం, బురుతరలోజ్జ్వలితంబు నొప్పగు సుగుణ
స్ఫురణంబున నేకావళి, పరమాలంక్రియలలోనఁ బర్వేందుముఖీ ౧౭౮
చ. సురుచిరపద్మరాగపరిచుంబితనీలనిబద్ధహారని
ర్భరరుచిరాజి వింతకనుపండువు సేసెఁ ద్రివేణికైవడిం
గర మనురక్తి నేతదవగాహన మొందె మదీయభావ మ
బ్బురమె నిరంతసౌఖ్యరమ పొందుట యిత్తఱిఁ గామినీమణీ. ౧౭౯
గీ. లేమ నెలచాలఁ దారావళికిఁ బ్రకాశ,మబ్బుటరుదని యెంచంగనగు నెచూడఁ
దదురురోచుల నెనసి యుద్ధతపుంజక్ర,వాకయుగళంబు జోదయి వఱలనరుదె.
క. లాలితకుచపదమండల,మాలి నలంక్రియలు చాల నొప్పఁగఁ జేయున్
†బాల వీక్షింపు ముపమా,మాలనములఁ బొందుఁగొనుట మెచ్చు తలంకా
క్ష, ఇక్కరణిఁ బలికి యమునతి, చక్కనిరవణిమునఁ జిక్కునదలింపుమఁ జన్
జొక్కపుంబూతుత్తుల పై,సక్కొనఁగాఁ జేసెఁ గన్నునెజతుమ్మెదలన్.
క. మించి మహీధరగర్వ ము,డంచుట నిరమిత్రమా మిటారికుచంబుల్
కంచుకకవచం బేల ధ,రించెను గాళింది విస్తరించి తెలుపవే. ౧౮౩
ఉ. రంగు లెసంగుమేను మది రాణవహించుదృఢానురక్తిచేఁ
బొంగఁగఁ దద్బలంబునన పుట్టినతత్తనుకంటకంబు లె
క్కం గడుదుర్బలం బగుచుఁ గాంచనకంచుక మిద్ది పక్షుసఙ్
భంగముఁజెందెఁ గన్గొను మభంగురలోలకటాక్షవీక్షలన్. ౧౮౪

*అరస †బాలావీక్షిం-

గీ. చక్రవర్తిత గాని యరిచక్ర మణఁచి, కటుమహాభోగమున నురోభద్రపీఠి
రాణఁ జేకొను భూధరరాజమునకుఁ, గొంకచాఁటున మెలఁగంగఁ గొదవగాదె.

కం. ఎడకు డిగి కూడ మఖశశి, నడఁచి జయింపంగఁ దలఁచు ననుచును జెలువా
కడుఁగంచుకజాలములోఁ, బడనిడి కుచకోకములను బంధించితివో. ౧౮౬

శా. కాంతాపీనకుచంబు లాకృతిచమత్కారంపుగూఢధ్వనుల్
కాంతాసన్నిభవక్త్రినం చొగి నలంకారజ్ఞు లూహించుదృ
ష్టాంతవ్యాహృతి సార్థకంబుగ మదిం, జాల న్విచారించి యో
కాంతారత్నమ కంచుకాకృతిఁ బరిష్కారించితే గుబ్బలన్. ౧౮౭

గీ. నడుమ నెడుమిన్నుపైఁ దప మొడయ కెనయ
ఘనఘనత్వంబు ఫలమయ్యెఁ గాని సూక్ష్మ
సూక్ష్మత ఘటిల్ల దని లజ్జ సొగియ యవిక
చాఁటు కుచమందె నో యది నంది నరుదె. ౧౮౮

మ. అతిసూక్ష్మం బగుటన్ రహస్యతమమై యాఁగా స్వరూపంబు మా
నితిగా దానిఘనాంగతం గొనుచు మన్నింపంగదా సౌఖ్యముల్
సతి నీగుబ్బలు గొప్పగొప్పలగుఁగా స్వాయత్తసంరక్షకై
యతిగోప్యాకృతి మాని యుండు టరుదా యాత్మ న్విచారింపుమా. ౧౮౯

మ. అలగూఢధ్వనికి న్నిదర్శనము దా నాచుం జెలంగుంగదా
బలుచన్నుంగవ మున్న నే నిపుడు తద్భావంబు నైఁవ న్మను
జ్జ్వల*రీతిత్వము నీవు మెచ్చుకొన సంపాదించెద న్గంచుకా
కలనం బాఁపు చగూఢమైనధ్వనితో గారాపుసాదృశ్యమున్. ౧౯౦

గీ. అనుచు హృద్గతతద్గ్రంథికపుకువికల, భావమొనగూర్చికంచుకావరణముడిపి
పరమకారణ మగ్గువెల్వ బయలుపఱిచె, సత్కుచాత్మస్వరూపంబు చాలఁ బ్రీతి.

కం. కలికి చిననాఁడు చేతికి, బలుగుబ్బలి మేలుపూలబంతి యగుంగా
యలచేతి కిపుడు కుచమిది, బలుకొండై మేలపూలబంతియు నయ్యెన్.

గీ. మేలుబంతుల నెల్లను గేలిసేయుఁ
బ్రాయమెక్కినకొలఁది నీబలుకటికిత
నంబు గాను సూక్ష్మమొక్కగుణంబు సొరగ
నెనయు దపకాశసద్వృత్తమెట్లు కుచము. ౧౯౩

---

*రీతిత్వము

ఉ. కొండలనైన తీవవిరిగుత్తులకైవడి మీట రాజవే
దండముగాఁ దమిల్ విరియఁ దాఁకఁగ దక్షతఁగల్గి మీటి యొం
డొంటిని డాసి మా తెఱుఁగఁ గాంచెదు కోడెమిటారిగుబ్బలో
యండజయాన హస్తగత మధ్యముసూత్రమ దెద్ది తెల్పవే.

క. పాలిండ్ల మరగి తిరిగి(తి,) హేలావతి(చి)న్నయప్పు డిప్పుడు నీమే
ల్పాలిండ్లు మరగి తిరుగఁగఁ, బాలయితిం గదవె కోర్కె ఫలియించంగన్.

గీ. మగువ! యేతత్పయోధరమండలంబు
బహ్వాధరహ్రస్వమోదంబు బలియఁజేసె,
మదిరనేత్ర పయోధరమండలంబు
బహ్వాభిన్నోదహేతువై పరఁగు టరుదె. ౧౯౬

క. గురుశుశ్రూషణ మవనిం, బరమసుఖం బిచ్చు ననుచుఁ బలుకుదురు బుధుల్
గురు(వ)కుచశుశ్రూషన్, సంతతయసుఖంబు మాకు నెలకొనదె చెలీ

గీ. అదరి ద్విజరాజచక్రంబుఁ డండఁ జేసి, హృమలతరసుమనఃపఙ్క్తి లోఁదగఁజేసి
మిగులనుద్ధతిగొన్న నీమెఱుఁగుగుబ్బ, మగువ మర్దింపఁగుమార్గ మానఁదగునె.

సీ. కుచములు గిరులన్న గొబ్బునఁ బరువత సాదృశ్యహేతువై చాలఁదోఁచుఁ
దోఁచిన మృదుతనూద్భూతకుచంబుల కదియైన వైషమ్య మనెడుశంక
బలుకుచంబులఁ పూలబంతులైన మృదుత్వమచ్చటఁ గారణం బనెడు తెలివి
వివరింపనత్తెల్వి శమతకవశాత మంబరకుసుమంబ యనెడు మనసు
శీలఁగైకొని మదిఁ బరీక్షింపఁ దెలియఁ
బరుషభావమృదుత్వ*పద్వర్తులత్వ,
పీనతౌన్నత్యములఁ గొన్ని భేదము లిటఁ
గరణములు మాటికని చన్నుఁగవ గ్రహించు. ౧౯౭

మ. బలుకొం డొక్కటి మన్న నాకరమునన్ బాగైనపూబంతి నా
విలసింతుం గద మెల్లుచంబు లివి యీవేళం ధరాయత్తత
స్వాలయ స్వార్థవమేని తత్సదృశత న్నిర్మింతు సక్రాంద క
స్తలపొందున్ జనియించె నంచు హరి మివ్వాగుబ్బ లొత్తుం గదున్. ౨౦౦

గీ. అతికఠినపీనవక్షోరుహద్వయీని, మర్దనము చేసి చేసియు మటియు మటియుఁ
గాంచుచుండు నాడు మ్రోక హాసతం బమితి, చిత్రము దియ నికు చపీకదెలఁగ [illegible]

*సద్వర్తులత్వ-

సీ. రాజోడునాయకకూడి జొబ్బిల్లెడు సుగంధభూరిపంకంబున బ్రుంగిబ్రుంగి
కమనీయకుసుమసంగ్రథితకందుకముల నలరులీలల వాడ నాడియాడి
గుటతరమత్తేభకుంభస్థలంబుల నెఱి నాక్రమింపంగ నిక్కి నిక్కి
యతిఘనాత్యున్నతాహార్యరాజంబులఁ దనయ తత్పద్ధతి దాఁటిదాఁటి
శ్రమజలం బూర నొమ్మొక్కి చక్కనిలుచు
కుచకిశోరంబులను జూచి కోర్కెమీఱ
ముద్దు గొన *మనసుబ్బెను ముదిత యనుచు
ముద్దుఁ జనుదోయి శ్రీపతి ముద్దుఁగొనియె. ౨౦౨

గీ. చంద్రుఁ డోర్కుఁడు బాధింపఁ జక్రియుగళి
యిందుముఖి నీకుగుబ్బలై యెనసి యిపుడు
చూడు బహుచంద్రభూషణస్ఫూర్తి మీఱె
ననుచుఁ గుచముల నఖరేఖ లంటఁజేసె ౨౦౩

క. నెల యొక్కఁడె చన జక్కవ, లలికుంతల నీకుకుచములై బాధింపం
గలిగెన్ బహునఖచంద్రా, కలితక్షతిపీడ యని నఖంబులు నాటెన్. ౨౦౪

గీ. సర్వగురుచిహ్నములు గానిచన్నుగోయి
సర్వగురుభావ మెఱుఁగంగ సన్నాముగని
యనుచు గోవిందుఁ డానంద మతిశయింప
లీలఁ గుచముల బాలేందురేఖ లిడియె. ౨౦౫

క. హరినఖపదచిహ్నితమూ, సురుచిరకుచకుంభయుగళి చూడఁగనొప్పెన్
వరశుకశిశుముఖదారిత, పరిపాకమనోజ్ఞలికుచఫలయుగ మనఁగన్. ౨౦౬

చ. గిరులకుఁ జిత్రపత్రలత గీల్కొను టబ్రమొ కప్పురంబుచేఁ
గరము మెఱుంగులీనుమృదుగంధ మలందఁగఁజేసి తెల్లడా
ల్గిరులకు సాటిదెచ్చి యటఁ గేళివసించు శివుండ సయ్యెదం
దరుణి యటంచు నించు హరి తత్కుచసీమ సుగంధపత్రముల్, ౨౦౭

చ. శుకము మహాగమాంతరతిఁ జూచ్చికి నిం పగుదాడిమీఫలం
బకట పునర్విదారణము లందెడునట్లు ప్రియత్నమూనె నా
మొకము సమందహాసమయి ముద్దులు గుల్కఁగఁ గొమ్మపైఁడిడా
ల్పకచకలూనపయ్యెదను జక్కఁగఁ గప్పెను జొమ్ముఁ గ్రక్కునన్. ౨౦౮

*మనసు పుట్టెడు.

క. అతివకుచోన్నతవృత్తిఁ, బ్రతిలేకుండియును మధురరసమేరీతిన్
సతి నీకుచపదమండల, మతిచిత్రము మధ్యవృత్తి యగుచుం జెలఁకున్.

క. గేయ మగు చేరగురుతో, న్నేయంబై సర్వవృత్తనిచయాద్యంబై
పాయదు గా శ్రీవృత్త, శ్రీ యీవక్షోజయుగము శృంగారవతీ ౨౧౦

క. పరుషంబు లగుటఁ గుచములు, సరళంబులు గాక యున్న సఖ చిత్రించే
స్థిరము లగుచున్న వబ్రము, పరమాణుసమానమధ్య పరికింపంగన్. ౨౧౧

క. ఈకుచపదమండలమున, శ్రీకరభావమున మెలఁగు చెలువౌభూషల్
శ్రీకర ముభయశ్లేషయె, కోకస్తని చాలఁజాల గుఱుతుగఁ గంటే. ౨౧౨

చ. మదభిమత(ంపు)శయ్యయయి మానితభూషణమై యదోషమై
ముద మొనరించుఁ గావ్య మన ముద్దుఁగుదవ్వయి చిత్ర మొక్కఁడే
సదమలగాత్రి సద్గుణము చాలఁగ సూక్ష్మతఁగాంచియేని దాఁ
గదిసి సొరంగ సంది యటఁ గానఁగ శక్యముగాదుచూడఁగన్. ౨౧౩

క. ఈరీతిఁ గుచము లెన్నుచు, వారిజలోచనుఁడు కాంతవారస్ఫురణా
ధారము లగుదోర్మూలా, కారావారములచాయఁ గనుచిరా లడరన్.

చ. చెలి కరపల్లవస్ఫురణఁ జెందినదోర్లతికాలవాలమై
యలరెడుబాహుమూలముల కోర్వము ఖాతము తీవె పూఁతచే
వెలయఁగ బాగుగా యనుచు వేడ్క నఖంబులునాటెఁ గక్షలన్
విలసదనూనబాహువుల వేమఱు గందపుఁబూఁత దా నిడెన్. ౨౧౪

క. అవుఁ గనుఁగొనియె శ్రీహరి, యారుచి ముద మొనరఁజేయ హారిరత్నప్రమే
యేరుం జలిచీమలబ, ల్వారుం గలహ్రాసఁ బిలువఁబంపెడుదానిన్. ౨౧౫

గీ. పిన్నకానునఁ బొక్కిటినేల్పుగావి, లేమ యాచెంత మధుకరాలీకమగుచు
గలదు పేశలరోమాళికల్పవల్లి, విబుధవరు లగుమా కొగివేడ్కఁజేయు. ౨౧౬

గీ. అతివ మున్నంతమేనికి నహివరేణ్యుఁ
డభిమతంబైన తల్పమై యలరఁజేసె
నిపుడు రోమాళిభుజగేంద్రుఁ డీకరాబ్జ
ములకె తా శయ్య యగుచుఁ బల్మొద మొనర్పె. ౨౧౭

క. మాయానరేంద్రహస్త, చ్ఛాయల రోమాళిభుజగచంద్రుఁడం మిగులం
జాయపహించెను జిత్రము, ఛాయాసుత నీకుఁ జూడఁ జనదే చెప్పుమా.

గీ. పరమబంధమయుం బోటఁ బరఁగుగాడ, రీతివోలెను జనుదోయి లేమయల్లు
గానరోమాళియను పేరువూనుచీమ, బారుపయి కెక్కె నాభిగహ్వరము వెడలి.

ఉ. పొక్కిటికోమనుండి నలపుంగిరులంచుఁ గుచంబు లంటఁగా
గ్రక్కున నిక్కుకీలఫణిరా జో హో పొక్కిటిపాదునుండి పెం
పెక్కఁగ నిక్కుచున్ బయట నెంతయు సుక్కుచు గబ్బిగుబ్బలన్
జొక్కపుకొండలం చడరి చొప్పడుతీవెయొ యిద్ది చెల్వవే. ౨౨౧

గీ. రమణి మంజులరుచిరోమరాజిభుజగి, తరుణకృష్ణభుజా దండదండశూక
రాజు తెనుగూడ నెంతేని రమణఁగాంచెఁ, జూచితేముద్దుఁదెలితేటచూపులాఁడి.

కం. అతల నీతల దేశము, లేలెఱ్ఱినైనన్ సమృద్ధి నెనయఁగ ద్రావా
పేత మగు మధ్యదేశము, ఖ్యాతిగ న్నిట నహిభయంబు కలుగుటకతనన్.

కం. కాళిందిమధ్యగత మగు, కాలాహి న్నాదుపాదగతి మర్దింపం
జాలితిఁ గరమున నిపుడీ, కాళిందీమధ్యగాహిఁ గడఁగితిఁ బెనుపన్ ౨౨౪

కం. అండఁగొను వారె భూధర, మండలపతు లగుట మిగుల మహిమంబులచే
నుండుకొన మెండులేమిడి. యండగు వారల*నుబీసయుంటఁగ పొగెన్. ౨౨౫

గీ. కన్నెరో కంటివే నీదుచిన్ననడుము, మిన్నుముట్టిన కలిమి చేకొన్న దేని
యొన్న నబ్బుర మిద్ది దానున్నదిక్కు, నెట్టినెఱవాదులకు నేని యెఱుఁగనీదు,

ఉ. ఉరుకుచభూధరంబులకు నొప్పుగఁ బ్రోవలతాసుపత్రముల్
కరముదలిర్పఁ బొక్కిటిచొకాటపుబొడ్డునబావిలోని యా
ద్యరసపు జాలనా మిగుల నందముఁ జెందెదురోమరాజి యం
చురుదు ఘటిల్లఁగాఁ బొగడు నచ్యుతుఁ డా రొగిఁ గేల నంటుచున్. ౨౨౭

ఉ. విప్పగు నాభిదీర్ఘికను వెల్వడి మీఁదికి వేగఁబ్రాఁకుమే
లక్కవ్వారసంపుజాలుగద గట్టిగఁ జొక్కపురోమరాజి యం
దొప్పగు లేఁదరంగరలరయొోగ్గతదంతుర రేఖలోకదే
యొప్పులకుప్ప యీవళు లహో యని మాటికి నంటు మువ్వళిన్. ౨౨౮

గీ. కాదు భావంబు దృష్టికిఁ గానరామి, పటుకుచద్వయిఁ బూన నభావ మొల్లు
నాతియటుగాననుభయభిన్నంబుకాను, మత్స్యరూపంబుగనుటచే మాకుముద్దు

కం. సర్వద్రష్టను నేనను, గర్వం బిఁక మాకుఁ గలదె కనుపట్టదుగా
పర్వేందువదన మధ్యము, సర్వపదార్థాంతరాళిసంగత మయ్యున్. ౨౩౦

---

*నవీడ కట్టగసాగెన్.

గీ. సత్త్వమెనఁ గూడకున్నను జాన నడుము, విష్ణుపదపదమయ్యెడు విసుము విడవ
విష్ణుపదపదమయ్యెడు విధము లేదు, సత్త్వమెనఁ గూడననినవ్వుఁ జిక్రిధరుఁడు.
క. ఘనజఘనకుచపదంబులు, కనఁ నయ్యెను గురువులగుచుఁ గమలదళాక్షీ,
కన వింత మధ్యపద మిది, కనుపట్టెను లఘువిలాసఘటనం బగు మనన్. ౨౩౨
సీ. బలుకొప్పు కార్మొగుల్ బాగుగా ధరియించి తులకించువదనచంద్రుని భరించి
గంధిలనిశ్వాసగంధవాహముఁ బూని తనతారకుచపర్వతంబు లూని
తన్మధ్యసంధానితనభంబు గైకొని పంచభూతమయప్రపంచ మూని
సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమై చూడ్కికిఁ గనఁగాక మాయాభిరామమై మహిమఁ గాంచి
తనమహాకాశపద మొప్పఁ దనరు నడుము
పరమసూక్ష్మత మును విష్ణుపదతఁ గాంచు
నిపుడు మద్దేహసంగతి నెనయు మిగుల
విష్ణుపదభావ మని కౌనుఁ బిడికిలించు. ౨౩౩
గీ. వెలఁది కారుణ్యరసమహావేణియందు, బంధురావర్తమై స్వర్ణపద్మమయ్యె
నతిగభీరమహాహ్రదంబయ్యె మెలఁగు, వేడ్కఁ గనుఁగొంటివే నీదు వెడఁద నాభి
చ. కలితతనూలతం గలవికస్వరనాభిసుమంబులోపలన్
మెలఁగుచునుండి మీఁదటను మేల్వలపుల్ గులుకం దదుద్భవో
జ్జ్వలకుచగుచ్ఛముల్ గొన నవారణమైఁ బయికెక్కెఁ బిల్లతేఁ
టులజిలిబారునా జిగిఁ గడుం దనరారెడు నారుఁ గంటివే. ౨౩౪
గీ. కాంత యేలోకమునకైన గగనకుసుమ
దర్శనము సేయ నొకఁడైన దక్షుఁడగునె
యిప్పుడిమింటఁ గనుఁగొంటిఁ దప్పుగాదు
చారుభాస్వరవికసదంభోరుహంబు ౨౩౬
క. శృంగారరసం బిచ్చటఁ, బొంగదె మధురంపుగుణము పొలుపారఁగనో
యంగన మధ్యమవృత్తికె, సంగదె మాధుర్యగుణము సంకేయ మేలా.
క. ప్రవరుక్తివలెను నడికిం, గనవయ్యెను నాభి మించు గడురూపమునం
బువరుక్తవదాభాసం, బనఁగ నలంకృతుల నెఱుక వందుట లేదే. ౨౩౭
గీ. పంకజాక్షి యాకరపంకజమ్ము, చొరఁగఁ దలఁచెను దాఁ బరసుఖముఁ గోరి
చెలువుమీఱెడు నిమ్నాభిలబిలంబు, నన్యకార్యసమాసక్తి యంత వదలి.

మ. అలమింటన్ సురదీర్ఘికం దెలిగజం *బాహ్యాయశాంచత్కరం
బెలమిం జాఁచుచుఁ గ్రీడసేయుఁగద కృష్ణేభంబు కొన్నింట నీ
చెల్వుపెంపుం బలుడిగ్గియుం బ్రమదియై చేసాఁచి క్రీడింపఁగాఁ
దలఁచెం జూచితె యంచు నాభికడకుం దార్చెం గరాంభోజమున్. ౨౪౦

మ. హృదయగ్రంథి మహాదృఢం బవుఁగదా యిప్పుణ్య నీక్షింపఁగా
వదల న్నే నొకలక్ష్యమా యతినికిన్ భావింపఁగా నంబరా
స్పదమా గ్రంథిత నాస్వభావ మనుచుం బాటిల్లుభీతిం గనుం
జెదరె న్నీవి మనోహరాంగి కనుచుం జిత్తంబులో నెన్నెదన్. ౨౪౧

క. ముడిపోడనె వడిమీఱఁగఁ, గడుసాగెం గటి నెసంగుకనకాంబరమున్
సుడివాలుదాల్పుధైర్యవు, ముడి సాకల్యంబుగాఁగ ముద్దుగ జాఱెన్.

ఉ. అత్తఱిఁ జిత్తజుం గనినయట్టిమహాత్ముఁడు రత్నభూషణం
బొత్తు నటంచు నాత్మమృదులోజ్జ్వలచేలచెఱంగు మెత్తనై
మెత్తగఁ జేసి నందిటను మేలిమిబంగరుఁబోఁడిఁ జేర్పఁగాఁ
గుత్తుక పాంచజన్యమొనగూడినచాయ నొనర్చె నచ్చటన్. ౨౪౩

క. నవ్వుచుఁ బువ్వులతూపుల, గ్రొవ్వుచుఁబుష్పాయుధుండుగువ్వుచుఁదిరుగన్
దువ్వుచుఁ గటిపై †జూపులు, రువ్వుచు నెమ్మేను డిగ్గురుచినుతిఁ గనియెన్.

సీ. వివిధరత్నప్రభావిస్ఫురన్మేఖలామాయావిచిత్రిత మనుటకతన
సూక్ష్మాతిసూక్ష్మత శోభిల్లుకతమున బహుగుణాశ్రయతచేఁ బరఁగుకతన
నంత(టం) దనురోచు లడరించుకతమున నర్హాజనంబున నబ్బుకతన
మాలిన్యలేశంబు మలయనికతమునఁ గటినువ్రిపంచంబు గ్రమ్ముకతనఁ
దరుణి మామిత్రి మిమ్మహాంబరము గానఁ
దనకుఁ దా విడి మాకుఁ హితం బొనర్చె
మేము చేసినపని గాదు లేమ మాకు
నేరమించుకయును లేదు నీవు గనియు! ౨౪౫

గీ. భామ కర్ణావతంసాతిపదములందు, జఘనకాంచిసమానగజఘనవదము
గణితమై యున్నదో కాదో కలిమి లేమి, నీ వలంకారవతివిగా నిశ్చయింపు

క. విరసంబై కనుపట్టెడు, సురధునిసికతామయంబు జోడనఁ దగునే
పరమాద్భుతమషమారస, మిరవొందఁగఁ గాననైనయీగటితటిన్.

* బాహ్యాగకాంచ †నూపులు

గీ. అతివ కాంచి గుణస్థాన మగుటకతన, నెతదుజ్జ్వల వరదరాజేష్టవాస
మెట్లు గాకుండు నిటవసియించునట్టి, పరమపూరుషు దలఁచు తావంబుగొనున

గీ. చామ యీకటిధూధరచంద్రమునకు, లీల భూచక్ర మంతయు నేలఁజాలు
భాగ్య మొనగూడ గిరిదుర్గపాలనంబు. పులినదేశంబుగోలు టబ్బురముగాదు.

క. ఈకాళిందినితంబము, జోకై మాక్రీడ నమరఁ జూపెడు మదిలో
నాకాళిందిమనోజ్ఞత, రాకృతిపులినస్థలీవిహారము లెల్లన్. ౨౫౦

గీ. అవదసౌందర్యమై కటి యుపహసించుఁ
బాత్రికృతవ్యాకృతిని జిత్రరసముదోఁచు
నొక్క యెడ నద్ది పురుషత్రయోజ్జ్వలంబు
ప్రథమపురుషైకసంస్పర్శభవ్య మిద్ది. ౨౫౧

గీ. కటిపదంబున *నర్థసంఘటిత మగుచు, జఘన మభిధకు పాటియౌ సన్నితంబ
మాత్మపశ్చాన్నితంబిస్థితియైయుండులక్షణాభిరూప్యంబురుచిగాంచిమ్యక్తిఁబోలు.

క. నిరుపమసంభ్రమ మొదవఁగఁ, గరిగామిని కుంచితంబు గావింతు నిటం
బరమాద్భుతరస మొదవఁగ, వెరవు దలిర్పంగ †నే వివృత మొనరింతున్.

సీ. పొంగుచు నీకటిరంగస్థలంబున లేమ చక్రభ్రమరిం ఘటింతు
ననుమోదభరమున నంబుజలోచన లీల ఛత్రభ్రమరిం దనర్తుఁ
గువలయేక్షణకోర్కికొనలుసాఁగుచుమీఁజునుద్వృత్తమునఁజాలనొప్పు గాంతు
నురుతరమై రాగ మొదవ నున్నతవేణి రథచక్రచారిత రమణనింతు
నతివ యిట్టు హరికాంతి మైయెసంగ, జతనపడుచున్ వైష్ణవస్థానమై హ
సంగ‡వ్యావృతినొందనుఁ జటురవృత్తి, మెఱయునీవేళ నీచేత మెప్పుగొందు.

క. ఈరీతి వచింపుచు హరి, చానుదళీపీనజఘనసంగమమోదా
కారపయోనిధి నీదఁగ, నేరీతి న్వెఱపులేక యెడమెలఁగంగన్. ౨౫౨

క. ఊరువులందుచుఁ దద్గత, చారుమృదుత్వంబుఁ గాంచి సరసకదళికా
కారంబు లధికకఠినవి, కారము లని మనసు సౌఖ్యంగా నిట్లనియెన్. ౨౫౩

గీ. లలన(నీయూరు)యుగళి పేశలతవలనఁ, బరిభవముఁజెందఁగదళికాతరువనంగ
వయ్యె నచ్చట సమసనార్థాంతరంబు, లోకవిభ్రాంతిమూలంబు గాకయున్నె

గీ. తరుణి యూరూత్తరపదోజ్వాధాయకత్వ
మొందు మోగంబునఁ ద్వదూరుయుగళపర్యా

*నసగ్రసంఘటిత † నేలివృత్త మొనర్తున్, ‡వ్యావృతికొందు౹

వారిఁ గనఁడయ్యె ముని త్వరితంబుగతన
నబ్రిమే వార్తికోక్తుల నతఁడు గొనెన.

క. అని యూరుద్వయిపొందిక, కనితరసాధార(ణ)ంబు హర్షముగొనుచుం
గనకపుటూల్లియ వేలుపు, కనకాంగిపదద్వయంబు గనుఁగొను చనిమెన్

గీ. అంతజంఘా(?)లసద్దీప్తియై మెలంగి, లలితవర్గోరురీతుల లక్ష్య మగుచుఁ
దళుకులీనునలంకృతధ్వనులఁ దనరి,రమణి సొగసైన యాపదరచన వెలయు.

గీ. హారికరస్పర్శసంజాతహర్షవిభవ, యతులమృదురూపనీరజాతాధివాస
లక్ష్మి నీపాదములసేవ లాగుచున్న, దింతకన్నను భాగ్య మిం కేమి నీకు

మ. అను చంఘ్రిద్వయదర్శనాగతమహాహర్షంబు లోకాళిక
ల్పవనత్యల్పవిలాసతం గొనునిజస్వాంతంబు నాత్మాశ్రియం
బన కెంతేవడి మీఱి శ్రీధవుఁడు ప్రోగ్రీయాలిం దగం గొఁగిటం
జెనయంజేసి కుచాంతరం బురము నాశ్లేషించెఁ జెన్నొందఁగన్. ౧౬౧

చ. అతిసితంపుటగ్రిముల నందెడు బల్చనుబొంగరంబు లు
న్నతి మిగులంగఁ దాఁక జిగిఁదప్పమురంబు నురంబు(దాఁ)కినన్
ద్యుతి యొకయింతలే కడరుచక్కనిగుబ్బలు వెంటిదార్ఢ్యముల్
ప్రతిఁగొన *నొక్కఁడొక్కటికిఁ బాయునిపొక్కులు యుక్తయోగముల్.

గీ. ఘనలసద్వంశములఁబుట్టి జనులొనప్పు, ఛిద్రముల కోర్చి శుద్ధాంతరిద్రిస్ఫూర్తిఁ
జాలరాణిల్లు మేల్ముత్యసరులువిడుచు, సద్గుణంబుల నుద్ధతాశ్రయముగతన.

గీ. అంతరం బగుజార మూవంత లేక
బయటఁ జెల్వులు గొన్న యాస్వప్నమగన్న
నొక్కటికే పాసి యగు నని యొప్పంబలుకు
చతులహా(రా)ళిసూత్రింబు లపుడు విరిసె. ౧౬౫

గీ. ఛిన్నసూత్రంపుముత్యముల్ చేరువేళ, నవ్యనక్షత్రపుహావిన్ను నవ్వుఁ గొను
ముత్యములునాభిసరసిక మొనయునపుడు,తతపయోధరగళదుదస్రితములయ్యె.

ఉ. కంచుకనామసత్కవచగర్వగతత్వ మఖండసారభా
వాంచితసైనవారలకు నర్హ మగా దని వీడనాడరే
కొంచెపుఁబూత తోడగునె కూడునె కీర్తులు కార్యవేళ నం
చెంచి కుచంబుపూఁత నెడయించె నసం గడువీడెఁ బూఁతయున్ ౧౬౭

* దొక్కడొక్కటికి

క. బలయుతులు లన్యోన్యంబును, బలవత్సంఘర్షసేయ బలమతి నడుమన్
మెలఁగెడునది సనుచుం, దెలుపుచుఁ గుచపత్రికాళిదెరలెన్నిగులన్.

మ. పతమత్కృష్ణము ఖోరుదోషగుణసంబంధాన భిజ్ఞత్వసం
గత మాదార్యసుకాంతిముఖ్యగుణసాంగత్యాభిరామంబునౌ
సతిచన్దోయి యలంకృతాన్యమయినన్ సత్కావ్యముంబోలి శ్రీ
పతిచిత్తాబ్జమునం బ్రమోదభర మాపాదించె నెంతేనియున్. -౨౬౯-

వ. అంత ననంతలీలాపరాయణుం డగు నారాయణుం డమ్మానవతీరత్నంబు నయ
త్నాయత్తాసాధారణాగణ్యాంగలావణ్య బనిదం ప్రథమపరిదృష్టం బయ్యె
నిదంప్రథమావలోకనసంపాదితానుమానకుతుకంబు మనంబునకు *నా
పాదింపం దలంపుతో నిబ్బరంపుటబ్బురం బొంగుబ్బుకొన నోయలినీలకబరీ
కబరీభారంబున నుదాత్తాలంకారంబును గలితాలికాలకంబున వక్రోక్త్యలం
కారంబును గమలాననంబున వికస్వరాలంకారంబును గన్నుదోయి నుత్ప్రే
క్షాలంకారంబును గలికానాసిక లలితాలంకారంబును గపోలయుగళిం జిత్రా
లంకారంబును గర్ణంబులఁ గుండలీబంధాలంకారంబును గన్నుబొమల
దృష్టాంతాలంకారంబును గమనీయాధరంబున రసవదలంకారంబును
గంబుకంఠంబున సత్యోక్త్యాలంకారంబును †గనకకుంభకుచంబుల ‡శ్లిష్ట
రూపకాలంకారంబును గనద్బాహుల మాలికాబంధాలంకారంబును గర
తలంబులఁ బద్మబంధాలంకారంబును గప్పనూగారున నాగబంధాలంకా
రంబును గనకచ్ఛాయంపువళుల విషమాలంకారంబును గౌనుదీఁగె సూ
క్ష్మాలంకారంబును గభీరనాభి నతిశయోక్త్యలంకారంబును గటితటుల
సారాల్లంకారంబును గరభోపమోరుల రూపకాతిశయోక్త్యలంకారంబును
గాఁడిలిజంఘల ననన్వయాలంకారంబును గలపదంబుల విరోధాభాసాలం
కారంబును సర్వాంగంబుల సమాలంకారంబును ధరించునించుఁబోఁడిది
గావున నానాలంకారలీలామూలాస్పదంబ వయి వెలుంగెదవు గావున
ననుపమ వేఱె నువమసగుటకు సంశయం బొకయంబున నుదయింప
నేర్పునే యనుచు నగుచు నవ్వారాశోహానిజపటుకరవికోలదోరంతరారో
హం గావించి చాలపొద్దు పుచ్చుకొన ననంతరంబ -౨౭౦

* నాపాదింప † గుననగుచంబుల ‡ శ్లిష్టోపమాల్పకారంబు

ఉ. అత్తరళాయతాక్షి యసమాయుధుపూర్వరణంబు శ్రీహృదా
యత్తునిచిత్త మాత్తకుతుకాతిశయంబునఁ జేసె వ్యక్తిగా
ధ్వాత్తచమత్క్రియం బయి నిరస్తసుశబ్దవిశేషవాచ్య మై
యుత్తమకావ్యమున్బలె సదుజ్జ్వలభావసమృద్ధాన మై. ౨౭౧

క. దయపడుటనో గురుజను లని, భయపడుటనో శాంతి నేమొ బాణాసనని
చ్చయములు గొనవాడుటనో, కయి సిర్వ్యాపార మయ్యెఁ గందర్పునకున్.

చ. అలరులవిల్లు నీరసత నందఁగ నాఁకటిచిచ్చు హెచ్చఁగా
*వలియుచు వీఁకివీఁకిపడు బంభరపాళి ధనుర్గుణంబుచేఁ
గలుగదు కార్యసిద్ధి యని కంజశరాసనవీరుఁ డత్తఱిన్
విలు గొనకుండఁగా నిడియె వేళమ ధ్యానతి కేలుఁదమ్మికిన్. ౨౭౩

సీ. సజలాంబుదంబున జతకూడి యెడయక మెఱయుచుండెడు కారుమెఱుపనంగ
హరిమణిస్తంభంబునందు నందము మీఱఁబూనిక్కఁ జెక్కిన పైఁడిబొమ్మయనఁగఁ
దనరారుసహకారతరు(వు)తోఁ బెనఁగొంచు లలిమించుమాధవీలత యనంగఁ
బరమకారణ మైనబ్రహ్మంబు ననుపున సంగతం బగుచిత్రశక్తి యనఁగఁ
బొలిచెఁ గాళిందినెమ్మను భువనభయని
వారణాధారనాటోపవామదేవ
ఘనభుజాదండసంతతాకాంత మగుచు
మించువలయిక వొలయు నిద్రించువేళ. ౨౭౪

గీ. ఏకశయ్యాపదప్రవేశైధమాన, మూర్తు లగుచును దంపతుల్ పొలిచి రపుడు
నేకశయ్యావదప్రవేశైధమాన, మూర్తు లైనయలంకారములసరణిగ. ౨౭౫

సీ. చక్రవాకశోకచటులాంధకారంబు దొలుకకుప్పతమంబుతోడ విచ్చె
నమరమూర్ధన్య†దిగ్రమణీయకాంతితో ఘూకోష్ణనిశ్వాసగుణము హెచ్చెఁ
బంకజామోదసంభవముతోఁ గలునలం దదభావసంభూతి గదియవచ్చెఁ
దరుగతపక్షిసంతతిశబ్దములతోడఁ జోరనిశ్శబ్దత సాగియఁజొచ్చె
నఖిలలోకసదాలోకనాంజనంబు, సారధర్మప్రచారాదికారణంబు
జారసంచారదుర్గ్రహోచ్చాటమంత్రి, రాజమగుచు‡నుష ర్వేళ తేజరిలఁగ. ౨౭౬

గీ. సుప్రసాదత సుకవీంద్రసూక్తు లడర, బోధ గైకొనె వేగంబ పువ్వుఁబోఁడి
సుప్రసాదత సుకవీంద్రసూక్తు లడర, బోధ వేగంబ చెందుట పోల్కిగాఁగ.

* ... మూఁడలును అనిలపాసమా? † దిగ్రమణామగంబుతో ‡నుష ర్వేళ

సీ. చలిగాడ్పుచేఁ దీఁగెబలెఁ దేటనెమ్మేన వలరులు జలజలంజలను రాలఁ
గొప్పు చక్కఁ గుదుర్చుకొనఁ గక్షకాంతులు పొంత బంగరుజలపోఁత లీన
నిదుర చాలనియట్టినెఱిలోచనంబులు తత్కాలజలజంబుఁ దప్పుగొనఁగ
మిగిలెడునమరక్తి మగుడిచూడఁగఁజూచి మదనుండు క్రాలూన మనసువడఁగ
హాస్దరస మున్పఁ గాల్యభయంబు నడుప
నలసయానంబు పాదంబు లడుగు లిడఁగ
నంత యిం తనరాని యాయాసపడఁగ
బెడఁగువగలాఁడి పడుకయి ల్వెడలి వచ్చె. ౨౭౯

క. అతిసూక్ష్మాంబరశయ్యా, గతకృష్ణఘనాంగ మెడసి కమలేక్షణ దా
నతిమందయానమున *రా, నతిభద్రితటిద్విలాస యగుచుం బొలిచెన్.

క. అనలంకృతరూపము గొని, వనజాయుతనయన యపుడు వఱలె ననంగాఁ
జనదే వస్తువ్యంగ్యం, బనలంకృత మైన మోద మచ్చట లేదే ౨౮౦

గీ అతనుభూషణవిస్ఫూర్తి నందితొలుత, సుతనువు తనూమతల్లి సొగసుపూను
నతనుభూషణవిస్ఫూర్తి నందకున్న, నతనుభూషణవిస్ఫూర్తి నలరె నపుడు.

గీ. సుప్రసాదత సద్వ్యక్తి సుభగ యగుచు
ఘనతరాలంకృతిస్ఫూర్తి గొనక మగువ
యుత్తమం పుఁగృతి న్నగునొక్కవింత
యొక్కయెడ సంస్కృతిచ్యుతి నొప్పు మిగుల. ౨౮౧

సీ. సానవట్టినయట్టి జలజాతబాణుని చేతిమిన్నా హేతిఁ జెన్నకుదానిఁ
జానుపుంస్కోకిలాస్వాదితం బైనట్టి కొమ్మావినిం దప్పు గొనెడుదాని
సంతతరాజహంసక్రీడితం బైన కమలినీకైబొమ్మగట్టుదాని
మలయశైలాశ్రాంతమగ్నసల్లాంత మా సుమశాఖఁ జులుకఁగాఁ జూచుదాని
దపనసుతఁ జూచి ద్వారంబు దాఁటువేళఁ, దోడినెచ్చెలికత్తెలతోడవచ్చి
బిగ్గఁ గౌఁగిటఁ జేర్చుచుఁ బేర్మిమిగుల, మేలుగాఁ బల్కె నొకవాణి నీలవేణి.

ఉ. కోరిక దీరఁగా మగసిగూడి సుఖించిననిన్నుఁ జూచినన్
మేనకు మీఁఱుమోదమున మేను సుఖంచె మనంబు చింత మా
నూఱడె నీవు సెజ్జకడనుండి కటాకట తోడులేక యీ
ద్వారముదాఁక నిట్లిటకు వచ్చితివమ్మ భయంబు దక్కుచున్. ౨౮౪

* దానతిశదరి-

ఉ. అంతట నింతియోర్తు నగ వానన మానుకొనంగఁ బల్కె నీ
యింతికిఁ దోడు గావలెనె యిక్కడ కక్కడనుండి రాఁగ నా
వంత భయంబు లోఁగొనక యాత్మవిభుం దరుదంద నీనిశం
గంతుదురంబుఁ జేసి పలుగాయము లందినమేటి గావునన్. ౨౮౫

ఉ. అప్పుడు నీలవేణి చెలియందపుఁజేష్టలు చూడఁగోరి యో
య్యొప్పులకుప్ప నీదుమది కొప్పుగ నేఁ డలపూని కఁ బూనెనే
తప్పక చెప్పు మన్న నగుఁగాల్చుట సిగ్గున మోమువాంచుటం
జెప్పెను నాతి యంతరము చిన్నెలు చెప్పఁగఁ బోనరుక్తిగన్. ౨౮౬

వ. ఇట్లు కాళిందీమిళిందచికురం గరగ్రహణంబుచేసి యనంతరంబ మిత్రవిం
దాకుందరదనం బెండ్లియాడి నాగ్నజితీరూపవతిం జెట్టపట్టి భద్రాభద్రే
భయానం గాలుదొక్కి మద్రరాజన్యకన్యక యైనలక్షణకుం బొట్టుగట్టి
యష్టమహిషీనయన చకోరశరదాకానిశాకరుండై యక్కపటయాదవవ
రుండు పిదప నరకాసురుం దునిచి (యింద్ర లోకంబునకుం జని యదితిచేఁ
గుండలంబులు గొని పారిజాతనగంబు సంగ్రహించి నరకుం దునిచి) తత్కా
రాగృహాక్రాంతషోడశసహస్రరాజకన్యకల నాత్మకరగ్రహణంబున ధన్యలం
గావించి తద్యానతనిరంతరప్రమోదాపాదనదక్షిణుం డగుచు దక్షిణుండై
ధీరలలితనాయకోత్తముం డన వెలయుచు మునులకుఁ దపఃఫలం బై యరి
వీరులకుఁ గృతాంతుం డై యర్థులకుం జింతారత్నంబై ధనుర్ధరులకు వీరా
గ్రేసరుండై విద్యార్థులకుఁ బరమాచార్యుండై గాయకులకు వాగ్గేయకా
రశిరోరత్నంబై శరణాగతులకు వజ్రపంజరంబై విదగ్ధులకు (ర)సికావతంసం
బై మదవతులకు నభినవమదనుం డై సంఖ్యావంతులకు శాస్త్రవేత్త యై
నటులకు హల్లీసకతల్లజుం డై కర్మఠులకు ననుష్ఠాతృప్రకాండుండై తత్త్వవా
దులకుం బరమతత్త్వం బై యోగీంద్రులకు లక్ష్యం బై (రస)వాదులకు జగ
దేకరసంబై సుగుణవాదులకు నుపాస్యం బై భాసిల్లుచుండె నయ్యవ
సరంబున. ౨౮౭

సీ. *శాస్త్రంబు గతి ననుష్ఠాపకత్వవిలాసభాసురంబై చాల వాసిఁగాంచె
దా(హకరో)దారదనకేలి వంధ్యాకుమారునిలోఁ బొందు గోరుకొనియె

పంగిదిమివాక్యము సందర్భశుద్ధిగాలేదు *శాస్త్రంబుశీల-

దారిద్ర్యఖేదసుధానంబు గగనమండలపుండరీకంబు చెలువు మీఱ
శశమృగంబుశిరంబు చక్కఁదొక్కి మెలంగు కొమ్ము సద్ధర్మ మిమ్ముచేసె
నవనినాబాలగోపాల మఖిలజనుల, నలువుమిగులంగఁ బ్రోచెనవరసముల
నలప్రసాదంబుపొందెడునవ్వుగాఁగ, నతులసౌఖ్యంబు మాపసులనుదుగనఁగ.

సీ. మంగళ మంగజాతరిపుమంజులమానసమధ్యవర్తికిన్
మంగళ మబ్జజప్రముఖమానితదైవతచక్రవర్తికిన్
మంగళ మానతార్తిహృదమంగళభంగదసారకీర్తికిన్
మంగళ మాదిమూర్తికి ఘన ప్రభమూర్తికి రామమూర్తికిన్.   ౨౮౯

గద్యము.

ఇది శ్రీమదామచంద్ర చరణారవిందమిళిందాంతఃకరణ పోలూరి మాధవ
యజ్వసముజ్జ్వలత్కృపోక్షితకటాక్షాసాదితపాండిత్యాభరణ ప్రభం
జనవంశాబ్ధిరాకాశశాంక నిరంతరారాధిత విచక్షణ శశాంక
అభినవనన్నయభట్టారకా హోబల పత్యాహ్వాయ
కవిమహోపాధ్యాయభట్టారక విరచితం
బైనకాళిందీకన్యాపరిణయం బను
మహాప్రబంధంబునందు
సర్వంబునుష్టాశ్వాసము.

ద్వితీయభాగము సంపూర్ణము.

కాకినాడ-పరిషత్కార్యాలయమున వెలకు దొరకు గ్రంథములు.

1	విప్రనారాయణచరిత్రము-చదలువాడ మల్లయకవి	రు 0	8	0
2	కవిజనాశ్రయము-వేములవాడ భీమకవి	0	10	0
3	చంపూరామాయణము-ఋగ్వేదికవి వేంకటాచలపతికవి ...	1	0	0
4	నీతిసీసపద్యశతకము-తాళ్లపాక పెదతిరుమలార్యుడు ...	0	2	0
5	జ్యోతిశ్శాస్త్రసారము-శ్రీమాన్ కపిస్థలం కృష్ణమాచార్యులుగారు బి. ఏ., యల్. టి.	0	8	0
6	జ్ఞానప్రసూనాంబికాశతకము-శిష్టు సర్వశాస్త్రికవి ...	0	2	0
7	సర్వేశ్వరశతకము-యథావాక్కుల అన్నమయ్యగారు ...	0	3	0
8	యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శిలాశాసనము-జ. రామయ్యపంతులు గారు, బి ఏ., బి. ఎల్.	0	8	0
9	కావ్యాలంకారచూడామణి-విన్నకోట పెద్దయకవి	0	8	0
10	చంద్రభానుచరిత్రము-తరిగొప్పుల మల్లనకవి ...	1	0	0
11	అకారాద్యముద్రితగ్రంథసూచిక	0	8	0
12	ప్రాకృతభాషోత్పత్తి-శ్రీమాన్ మేడేపలి వేంకటరమణాచార్యులుగారు	0	12	0
13	శివతత్త్వసారము-మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు ...	0	12	0
14	Defence of Literary Telugu జయంతి రామయ్యపంతులుగారు బి. ఏ., బి. ఎల్.	0	8	0
15	శివరాత్రిమాహాత్మ్యము-శ్రీనాథమహాకవి	0	12	0
16	ఆర్యభాషావిభాగము-శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు	0	8	0
17	Dravidian Lexicography	0	4	0
18	ప్రహస్వరంగములు-క్రొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు ...	0	8	0
19	నారసింహపురాణము ఉత్తరభాగము-హరిభట్టు ...	1	0	0
20	మన్నారుదాసవిలాసనాటకము—రంగాజమ్మ ...	0	8	0
21	జైమినిభారతము-వచనము-వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు ...	0	12	0
22	కాళిందీకన్యాపరిణయము. (మొదటిభాగము) అహోబలపతి	1	0	
23	రెడ్లనాటి రెండుశాసనములు-శ్రీనాథుడు ...	0	4	

Printed by M. Rangiah at the Cocanada Printing works, Cocanada